

ยวนพ่ายโคลงสั้น: ความสำคัญที่มีต่อการสร้างชนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติ
ของไทย

นางสาวปัทมา ชีมประเสริฐกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์นี้พร้อมทั้งเอกสารประกอบที่แนบมาในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

YUAN PHAI KHLONG DAN: ITS SIGNIFICANCE IN THE CONSTRUCTION OF LITERARY
CONVENTION AND THE DEVELOPMENT OF THAI PANEGYRIC LITERATURE

Miss Pattama Theekaprasertkul

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ยวนพ่ายโคลงฉันท์: ความสำคัญที่มีต่อการสร้างขนบและ
พัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย

โดย

นางสาวปัทมา ชีมประเสริฐกุล

สาขาวิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ของภาควิชาภาษาไทย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิตศึกษา

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ธานีรัตน์ จัตตะศรี)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิจารณ์)

บทมา ที่มประเสริฐกุล : ยวนพ่ายโคลงฉันท์: ความสำคัญที่มีต่อการสร้างขนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย. (YUAN PHAI KHLONG DAN: ITS SIGNIFICANCE IN THE CONSTRUCTION OF LITERARY CONVENTION AND THE DEVELOPMENT OF THAI PANEGYRIC LITERATURE) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ.ดร.ชลดา เรืองรัชชลิขิต, 426 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษากลวิธีการประพันธ์ยวนพ่ายโคลงฉันท์ที่มีความดีเด่นสมบูรณ์แบบและมีอิทธิพลต่อวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา

ผลการศึกษาพบว่ายวนพ่ายโคลงฉันท์มีกลวิธีการประพันธ์ที่ต่อเนื่องทั้งกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีการวรรณศิลป์ ผู้เล่าเรื่อง คือ ผู้ประพันธ์ที่แสดงตนว่าอยู่ฝ่ายสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงมุ่งสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างมีเอกภาพผ่านองค์ประกอบต่างๆ ของเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นภาพลักษณ์กว้าง ๆ ของพระองค์ คือ พระมหากษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบและภาพที่ต้องการเน้นเฉพาะในเรื่องนี้ ซึ่งได้แก่ ภาพกษัตริย์นักรบผู้เก่งกล้า มีปัญญา และมีเมตตาธรรม นอกจากนี้ ก็ยังสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์เพื่อเชิดชูความดีงามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เด่นชัดขึ้น การสร้างฉากเมืองเชียงขึ้นแสดงให้เห็นพระเดชานุภาพของพระองค์ได้ชัดเจน ส่วนกลวิธีการวรรณศิลป์ในยวนพ่ายโคลงฉันท์ทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะงดงามและทำให้การสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีความลุ่มลึก เช่น การใช้ความเปรียบเพื่อยกย่องพระองค์ว่าดีเลิศเหมือนเทพเจ้า เหมือนพระพุทธเจ้า และเหมือนตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ การเล่นคำแบบซ้ำคำและซ้ำเสียงที่สร้างทั้งความไพเราะและเน้นความหมายของเนื้อความ

กลวิธีการประพันธ์ที่มีลักษณะโดดเด่นทำให้ยวนพ่ายโคลงฉันท์เป็นต้นแบบให้แก่วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา มีการแต่งบทประพันธ์เลียนแบบยวนพ่ายโคลงฉันท์ เช่น การสร้างเนื้อหาให้เป็นองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อเชิดชูคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ การเล่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่ร้อยเรียงต่อกันด้วยการใช้คำว่า “แถลงปาง” และ การใช้ความเปรียบเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตาม วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาก็มีพัฒนาการที่ต่างออกไป ซึ่งเป็นไปตามบริบทของสังคม เช่น การสรรเสริญพระมหากษัตริย์จากที่เป็นเทวราชาอย่างเด่นชัดในยวนพ่ายโคลงฉันท์ก็คลี่คลายเป็นมนุษย์ที่ทรงธรรมและทรงงานอย่างหนักเพื่อประชาชนในวรรณคดียอพระเกียรติปัจจุบัน พระสติปัญญาญาณหยั่งรู้อดีต อนาคต หรือใจคนก็ปรับเปลี่ยนให้เห็นพระสติปัญญาที่เกิดจากการศึกษาและเรียนรู้สรรพวิทยา

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา.....2556.....

5280508222 : MAJOR THAI

KEYWORDS : YUAN PHAI KHLONG DAN / SIGNIFICANCE / LITERARY CONVENTION / DEVELOPMENT / PANEGYRIC LITERATURE

PATTAMA THEEKAPRASERTKUL: YUAN PHAI KHLONG DAN: ITS SIGNIFICANCE IN THE CONSTRUCTION OF LITERARY CONVENTION AND THE DEVELOPMENT OF THAI PANEGYRIC LITERATURE. ADVISOR: PROF. CHOLADA REUNGRUGLIKIT, Ph.D., 426 pp.

This dissertation aims to study literary techniques of Yuan Phai Khlong Dan whose excellence and perfection have influenced Thai panegyric literature in later periods.

The study found that the literary techniques of Yuan Phai Khlong Dan were excellent in both narration and aesthetics. In his narration, the poet intentionally expressed that he supported King Borommatrailokanat. His glorification of the king was delivered through various elements in the story. In effect, King Borommatrailokanat was portrayed as a perfect king with the emphasis on his heroic capability, intellect, and morality. In addition, the poet created the antagonist in order to praise the protagonist, the king, for his goodness. His mightiness was depicted in such scenes as the construction of Chiang Chuen City. The literary techniques also resulted in the poem's literary aesthetics and its depth when the poet glorified the king, for example, in his comparison of the king's well-rounded image as Deva Raja, Buddha Raja, and characters from other literary works. The use of the repetition of the same word in different positions in the poem and alliteration rendered the aesthetic sense of the poem and the emphasis on the poem's meaning-making.

With its outstanding literary techniques, Yuan Phai Khlong Dan became an exemplar for panegyric literature in later periods. Yuan Phai Khlong Dan was used as a model for other poets to create in their work, for example, various literary elements that praised the king's characteristic, the narrative technique of continuous sequences of stories by the use of the word "*thalaengpang*" (แถลงปาง), and the use of figurative language in order to glorify the king. However, panegyric literature in later periods was different due to their different social contexts. For example, the image of the king seen in Yuan Phai Khlong Dan as Deva Raja became that of a righteous human being who worked hard for his people in present-day panegyric literature. The king who knew the past and the future and who could read other's mind was transformed into the king whose intellect was a result of his study of all kinds of knowledge.

Department : .....Thai.....Student's Signature.....

Field of Study : .....Thai.....Advisor's Signature.....

Academic Year : ...2013.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษลิขิต อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ให้ความรู้ คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ให้ความรัก ความเมตตา และสนับสนุนศิษย์ในการศึกษามาโดยตลอด และขอกราบขอบพระคุณกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา รองศาสตราจารย์ ดร. เสาวณิต วิงวอน อาจารย์ ดร. น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล อาจารย์ ดร. ธาณินทร์ จัตตะศรี ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ Professor Robert J. Bickner อาจารย์แห่ง University of Wisconsin ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ค้นคว้าวิจัยที่ University of Wisconsin และกราบขอบพระคุณพลตรี ม.ร.ว. ศุภวัฒน์ เกษมศรี ที่กรุณาสละเวลาให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์แก่ผู้วิจัยด้วยความเมตตา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ ครูผู้ให้ความรู้ ความรัก และความเมตตาแก่ศิษย์เสมอ และขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้วิจัยอย่างเต็มที่

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนปริญญาเอก กัญจนภิเษก รุ่นที่ 13 พ.ศ. 2554 – 2556

นอกจากนี้ ขอขอบคุณปียมิตรผู้ร่วมเดินทางมาในครั้งนี้ อาจารย์จตุพร มีสกุล อาจารย์เชิดชาติ หิรัญโร ผศ.วรางคณา ศรีกำเหนิด และรัชนิกร รัชตกรตระกูล ที่ร่วมแบ่งปันทั้งความรู้ ใจ และความรักให้แก่กัน และขอบคุณอาจารย์ ดร. ธนิกาญจน์ จินาพันธ์ อาจารย์ศรีัญญา ขวัญทอง อาจารย์ปริศนา พิมติ อาจารย์นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์ อาจารย์มนทรัตม์ พิทักษ์ ผศ.ดร. พวงทิพย์ เกียรติสกุล ปฐมพร ศรีอรุณเอี่ยม และเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่ร่วมเรียนและให้กำลังใจกันเสมอ

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณพ่อและแม่ผู้เป็นดวงใจและชีวิตของลูกที่เข้าใจและให้ออกาสในการศึกษาแก่ลูกเสมอ และขอบคุณพี่สาวและน้องชายที่รัก เอาใจใส่ และช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยความรักและความเข้าใจมาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	24
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	24
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	25
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	28
1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	29
1.8 วิธีดำเนินการวิจัย.....	29
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	30
บทที่ 2 การตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบทยวนพ่ายโคลงด้้น.....	31
2.1 ตัวบทยวนพ่ายโคลงด้้นที่เป็นต้นฉบับสมุดไทย.....	32
2.1.1 จำนวนต้นฉบับสมุดไทยเรื่องยวนพ่ายโคลงด้้น.....	32
2.1.2 ลักษณะของต้นฉบับสมุดไทยเรื่องยวนพ่ายโคลงด้้น.....	35
2.2 ตัวบทยวนพ่ายโคลงด้้นที่มีการตรวจสอบและตีพิมพ์มาก่อน.....	35
2.3 ข้อตกลงเบื้องต้นในการตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบทยวนพ่ายโคลงด้้น.....	38
2.4 ผลการตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบทยวนพ่ายโคลงด้้น.....	41
บทที่ 3 ภูมิหลังเกี่ยวกับยวนพ่ายโคลงด้้นและรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ.....	57
3.1 ภูมิหลังเกี่ยวกับการประพันธ์ยวนพ่ายโคลงด้้น.....	57
3.1.1 ผู้แต่งและสมัยที่แต่งยวนพ่ายโคลงด้้น.....	57

	หน้า
3.1.2 รูปแบบฉันทลักษณ์ของยวนพ่ายโคลงต้น	65
3.2 ภูมิหลังเกี่ยวกับรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	69
3.2.1 การเมืองการปกครอง	70
3.2.1.1 การเสด็จไปครองราชสมบัติที่เมืองพิษณุโลก	70
3.2.1.2 การปฏิรูปการปกครอง	71
3.2.1.3 ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ	74
3.2.2 การบำรุงพระพุทธศาสนา	92
3.2.2.1 การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัด	92
3.2.2.2 การสร้างรูปพระโพธิสัตว์	94
3.2.2.3 การพระราชนิพนธ์มหาชาติ	96
3.2.2.4 การออกผนวช	98
บทที่ 4 การยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัย	100
4.1 รูปแบบของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัย	100
4.2 กลวิธีการยอพระเกียรติในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัย	102
4.2.1 การแสดงสายสกุล	102
4.2.2 การบรรยายพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ	105
4.2.3 การใช้ความเปรียบ	110
4.3 ลักษณะร่วมและต่างของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและ ยวนพ่ายโคลงต้น	113
4.3.1 ลักษณะร่วมของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและ ยวนพ่ายโคลงต้น	113
4.3.1.1 การใช้พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นข้อมูล สำคัญของเรื่อง	114
4.3.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และศาสนา	115
4.3.2 ลักษณะต่างของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและ ยวนพ่ายโคลงต้น	123

	หน้า
4.3.2.1 การระบุดมมุ่งหมายในการประพันธ์.....	123
4.3.2.2 ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของศาสนา พราหมณ์ฮินดู.....	124
4.3.2.3 การจัดเนื้อหาเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ.....	129
บทที่ 5 กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในยวนพ่ายโคลงตัน.....	131
5.1 กลวิธีการเล่าเรื่องของยวนพ่ายโคลงตัน.....	131
5.1.1 ผู้เล่าเรื่องและมุมมองการเล่าเรื่องในยวนพ่ายโคลงตัน.....	126
5.1.2 การเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง.....	138
5.1.2.1 ลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ในยวนพ่ายโคลงตัน.....	138
5.1.2.1.1 ส่วนประณามพจน์.....	138
5.1.2.1.2 ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์.....	136
5.1.2.1.3 ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี.....	141
5.1.2.1.4 สูตรสถานี.....	142
5.1.2.1.5 เหตุการณ์หลักของเรื่อง.....	145
5.1.2.2 การร้อยเรียงองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง.....	150
5.1.2.2.1 การเชื่อมองค์ประกอบด้วยการนำเสนอเนื้อหา ที่สัมพันธ์กัน.....	150
5.1.2.2.2 การเชื่อมองค์ประกอบด้วยการชี้ให้เห็นความ เชื่อมโยงของเนื้อหา.....	153
5.1.2.3 การเล่าเรื่องเพื่อแสดงภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในองค์ประกอบต่าง ๆ.....	155
5.1.3 การเลือกเหตุการณ์และวางน้ำหน้ของเรื่อง.....	156
5.1.3.1 การเลือกกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง.....	157
5.1.3.2 การจัดวางน้ำหน้ของเหตุการณ์ในเรื่อง.....	158
5.1.4 การสร้างตัวละครในยวนพ่ายโคลงตัน.....	160
5.1.4.1 การสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ.....	161

	หน้า
5.1.4.2 การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์เพื่อเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ.....	171
5.1.4.3 การสร้างตัวละครผู้มีทัศนคติที่ดีต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ.....	179
5.1.5 การสร้างฉากในยวนพ่ายโคลงดั้น.....	181
5.1.5.1 ฉากทหารที่มาสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ.....	182
5.1.5.2 ฉากเมืองเชียงขึ้น.....	183
5.2 กลวิธีทางวรรณศิลป์ในยวนพ่ายโคลงดั้น.....	186
5.2.1 การเล่นคำในยวนพ่ายโคลงดั้น.....	187
5.2.1.1 การเล่นคำด้วยการซ้ำคำ.....	188
5.2.1.2 การเล่นคำด้วยการเล่นเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์.....	194
5.2.2 การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์.....	195
5.2.2.1 คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ.....	195
5.2.2.2 คำเรียกพระเจ้าติโลกราช.....	200
5.2.3 การใช้ภาพพจน์ในยวนพ่ายโคลงดั้น.....	201
5.2.3.1 อุปมา.....	201
5.2.3.2 อุปลักษณะ.....	220
5.2.3.3 อติพจน์.....	227
5.2.4 การพรรณนาขมกองทัพ.....	228
5.2.5 การบรรยายภาพการต่อสู้.....	233
บทที่ 6 อิทธิพลของยวนพ่ายโคลงดั้นที่มีต่อวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา.....	239
6.1 การสร้างองค์ประกอบของเนื้อหา.....	241
6.2 การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์.....	244
6.3 การสร้างคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ.....	249
6.3.1 การตั้งมั่นในธรรม.....	250
6.3.2 การเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา.....	253
6.3.3 การมีสติปัญญาญาณ.....	256

	หน้า
6.2.4 การมีเกียรติยศกว้างไกล.....	260
6.2.5 การมีพระปรีชาสามารถทางการรบ.....	261
6.2.6 การมีคุณสมบัติเหมือนเทพเจ้า.....	265
6.2.7 การเป็นดังพระโพธิสัตว์.....	270
6.4 การเล่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เรียงร้อยต่อกันด้วยการขึ้นต้นคำว่า “แถลงปาง”.....	275
6.5 การบรรยายกองทัพ.....	279
6.6 การใช้คำที่สื่อความหมายคล้ายกัน.....	284
6.7 การเล่นคำด้วยการซ้ำคำ.....	285
6.8 การใช้ความเปรียบ.....	288
6.9 การใช้รูปแบบฉันทลักษณ์.....	290
6.9.1 การแต่งคำประพันธ์แบบโคลงสี่ด้นมหาบาทกฤษกร.....	290
6.9.2 การใช้คำสร้อยเพื่อเสริมความ.....	292
บทที่ 7 ความสำคัญของยวนพ่ายโคลงต้นที่มีต่อพัฒนาการวรรณคดีของพระเกียรติ ของไทย.....	296
7.1 การปรับองค์ประกอบของเรื่อง.....	296
7.1.1 การปรับเนื้อความขององค์ประกอบ.....	296
7.1.2 การลดองค์ประกอบของเรื่องบางส่วน.....	304
7.2 การแบ่งเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนที่ชัดเจนขึ้น.....	307
7.3 การปรับเปลี่ยนคุณสมบัติพระมหากษัตริย์.....	310
7.3.1 การเป็นมนุษย์สามัญที่ทรงธรรม.....	310
7.3.2 การเป็นศูนย์รวมกำลังใจของทหาร.....	313
7.3.3 การเป็นองค์อุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนา.....	315
7.3.4 การมีสติปัญญารอบรู้จากการศึกษา.....	317
7.4 การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์.....	321
7.5 การใช้หลักกรรมเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์.....	322

	หน้า
7.6 การบรรยายกองทัพระดับเกียรติยศ.....	326
บทที่ 8 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	330
8.1 สรุปผลการวิจัย.....	330
8.2 อภิปรายผล.....	335
8.3 ข้อเสนอแนะ.....	337
รายการอ้างอิง.....	338
ภาคผนวก.....	351
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	426

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

พระมหากษัตริย์เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน พระองค์ทรงปกป้องบ้านเมืองจากการรุกรานของศัตรูและทรงทำให้บ้านเมืองเป็นปึกแผ่นมั่นคง พระมหากษัตริย์จึงทรงเป็นที่เคารพรักและเทิดทูนของประชาชนไทย การแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์วิธีการหนึ่ง ก็คือ การประพันธ์วรรณคดียอพระเกียรติ วรรณคดียอพระเกียรติมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจด้านการปกครองที่ทรงพระทำเพื่อปวงชน และมีเนื้อหาส่วนที่เป็นการยกย่องเชิดชูพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ (ค้ายวง วราสิทธิชัย, 2549: 35) รวมทั้งยังมีเนื้อหาแสดงพระราชประวัติที่สำคัญ เพื่อสดุดีพระเกียรติยศให้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนมากขึ้น

วรรณคดียอพระเกียรติของไทยมีการสร้างสรรค์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของจารึกร้อยแก้ว เช่น **จารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)** เป็นวรรณคดียอพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหง **จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 5)** เป็นวรรณคดียอพระเกียรติพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) เมื่อครั้งทรงออกผนวชที่วัดป่ามะม่วง

การสรรเสริญพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติช่วงต้นสมัยสุโขทัยมีลักษณะมุ่งบันทึกพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ และสภาพบ้านเมือง เนื้อหาส่วนใหญ่ของ **จารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)** จึงไม่เน้นถ้อยคำสรรเสริญพ่อขุนรามคำแหงโดยตรงมากนัก แต่ใช้การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจและสภาพบ้านเมืองเป็นสำคัญ ซึ่งผู้อ่านสามารถตีความและเห็นพระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงผ่านการบรรยายสภาพบ้านเมืองที่มีความเป็นระเบียบและสงบร่มเย็นในขณะนั้นได้ เช่น

... ในปากประตูมีกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้าปก

กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงขุน

บไ้ไร ไปลั่นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไ้ยิน

เรียก เมื่อถามสวนความแ่ก่มนด้วยชื่อ ไพรในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม
สร้างป่าหมากป่าพลู ทั่วเมืองทุกแห่ง

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 8)

ในช่วงปลายสมัยสุโขทัย วรรณคดีของพระเกียรติเริ่มมีวิธีการของพระเกียรติที่แตกต่างไปจาก **จารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)** คือ มีถ้อยคำสรรเสริญพระเกียรติยศควบคู่ไปกับการแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจมากขึ้น รวมทั้งยังมีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติมากขึ้น ซึ่งมีลักษณะของเทพเจ้าตามศาสนาพราหมณ์ฮินดูมากขึ้น (ยุพรแสงทักษิณ, 2537: 23) เช่น **จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 4)** มีเนื้อความสรรเสริญพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ว่าทรงเรียนสรรพศาสตร์จนชำนาญและพระองค์ก็ทรงมีพระราชอำนาจปรับแก้วันและศักราชได้เสมออำนาจแห่งพระกรรม ดังเนื้อความต่อไปนี้

... พระกัมรแดงอัญ ศรีสุริยวงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช
ทรงอาจเรียนพระไตรปิฎกจบเสร็จ เรียนพระวินัยพระอภิธรรมโดย
โลกาจารย์ มีพราหมณะและดาบสเป็นต้น สมเด็จพระพิตรทรง
พระราชบัญญัติ คัมภีร์เพท ศาสตราคม ธรรมนิยามมีโชติศาสตร์
(ตำราโหร) เป็นต้น (ตำรา) พรวชา มาส สุริยคราฐ จันทรคราฐ ทรง
สรรพพิจารณา พระองค์ทรงพระปรีชาโอฬาริก ฝ่ายผาลคุณานุต
(คือวันสิ้นเดือนสี่) ... และศักราชที่เกิน ทรงได้แก้ไขสิ้นเบาถูกต้อง
พระองค์ทรงพิจารณาอุณ อธิกมาส ทินวาร นักษัตร์ ให้ทราบ เป็น
สังเขป โดยกรรมสิทธิ์ สมเด็จพระพิตรอาจถอน อาจลบ อาจเติม ...
โดยสิทธิศักดิ์ พระกรรม ทุกมาตราปรากฏ ศรีเกียรติยศแท้ ...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 56 - 57)

ต่อมาในสมัยอยุธยา มีวรรณคดีของพระเกียรติวีรภักษัตริย์ไทยเรื่องแรกเท่าที่มีปรากฏหลักฐาน คือ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* หรือ *โคลงยวนพ่าย* (วัชร รมะนันทน์, 2538: 103) ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างไปจากวรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัย คือ มีการประพันธ์เป็นวรรณคดีร้อยกรอง และเป็นงานที่ผู้แต่งมีจุดประสงค์ให้เป็นเรื่องยอพระเกียรติโดยตรงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องแรก (เสาวณิต วิงวอน , 2530: 18)

ยวนพ่ายโคลงดั้น เป็นวรรณคดีของพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สันนิษฐานกันว่า น่าจะประพันธ์ขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถหรือสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เนื้อหาสาระของ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* กล่าวถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งมีความละเอียดกว่าหนังสือพระราชพงศาวดาร (พัฒนการวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1 – 7, 2533: 98) ดังนั้นจึงมีการนำ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ไปเป็นข้อมูลสำคัญในการอ้างอิงและอธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในรัชสมัยนี้กันอย่างกว้างขวาง เช่น คำอธิบายเรื่องในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา* มีการอ้างอิงโคลงจาก *ยวนพ่ายโคลงดั้น* มาอธิบายเหตุการณ์การประสูติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าประสูติที่ทุ่งพระอุทัย ในครั้งที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ผู้เป็นพระราชบิดากำลังจะทรงยาตราทัพไปทำสงครามกับเขมร ดังเนื้อความที่ว่า

... เรื่องสมภพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กล่าวไว้ในหนังสือยวนพ่ายให้เข้าใจว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระบรมราชาธิราช จะยกกองทัพลงไปตีเมืองเขมรนั้น ไปตั้งพลับพลารวมพลอยู่ที่ทุ่งพระอุทัย คือที่เรียกทุกวันนี้ว่าทุ่งหันตรา อยู่ข้างตะวันออกกรุงเก่า พระมเหสีกำลังทรงครรภ์อยู่ออกไปส่งเสด็จ ไปประสูติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่พลับพลานั้น (เมื่อปีกุน จุลศักราช 797 พ.ศ. 197) กล่าวความนี้ไว้ในโคลงยวนพ่าย 2 บาทว่า

“ແລງປາງพระมาตุไ้
แดนตำบลดพระอุทัย

สมภพ ท่านนา
ห่งกว้าง” ดังนี้

(พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, 2516: 450)

ในการศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีก็นิยมนำ *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* ไปเป็นหลักฐานอ้างอิงขึ้นสำคัญด้วยเช่นกัน เช่น พลตรี ม.ร.ว. ศุภวัฒน์ เกษมศรี (2552: 161 – 171) ได้นำ *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* ไปช่วยกำหนดช่วงเวลาของการบัญญัติพระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมืองฉบับอยุธยาที่เป็นปัญหาว่ามีการบัญญัติขึ้นเมื่อใด เนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* ได้ระบุตำแหน่งขุนนางหลายตำแหน่งในกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เช่น พระกลาโหม พระสีหราชเดโชชัย เทพอรชุน ซึ่งตรงกับตำแหน่งขุนนางในพระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมือง แสดงว่าพระไอยการฉบับนี้ต้องมีมาก่อนปี พ.ศ. 2017 ซึ่งเป็นปีที่อยุธยาได้เมืองเซลิยงหรือเชียงชื่น เมื่อคำนวณหาปีที่บัญญัติให้ตรงกับปีนักษัตรที่ระบุไว้ ทำให้สามารถนำมาคำนวณปีที่น่าจะบัญญัติพระไอยการฉบับดังกล่าวนี้ได้ว่าบัญญัติขึ้นในปีจอ พ.ศ. 1997 นับได้ว่า *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* เป็นวรรณคดีที่มีความสำคัญในฐานะเป็นเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่งที่ช่วยอธิบายเหตุการณ์ในสมัยอยุธยาตอนต้นได้เป็นอย่างดี

ส่วนทางวรรณคดีศึกษาก็มีนักวิชาการสนใจศึกษา *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* เป็นจำนวนมาก มีการศึกษาเชิงประวัติในเรื่องผู้แต่งและสมัยที่แต่ง เช่น บทความเรื่อง “กวีนิพนธ์เรื่องยวนพ่ายและลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีร่วมสมัยหรือ” ของ วิภา กงกะนันท์ (2538) บทความเรื่อง “ยวนพ่ายโคลงฉันท์: มุมมองใหม่” ของ นิยะดา เหล่าสุนทร (2538) การศึกษาเรื่องความเปรียบเทียบต่าง ๆ เช่น บทความเรื่อง “ชื่อบุคคลสำคัญในมหากาพย์ที่มีกล่าวถึงในบทขอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องยวนพ่าย” ของ วิสุทธิ์ บุษยกุล (2540) บทความเรื่อง “การใช้คำเรียกและความเปรียบเกี่ยวกับกษัตริย์ในยวนพ่ายโคลงฉันท์” ของ อัครวิทย์ เรืองรอง (2543)

นอกจากนี้ยังพบว่ามิตินฉบับ**ยวนพ่ายโคลงตัน**ที่เป็นต้นฉบับสมุดไทยดำในหอสมุดแห่งชาติเป็นจำนวนมากถึง 21 ฉบับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า**ยวนพ่ายโคลงตัน**เป็นวรรณคดีที่มีความสำคัญเรื่องหนึ่ง จึงมีการคัดลอกตัวบทไว้หลายฉบับ และทำให้มีการศึกษาเพื่อชำระและถอดความ**ยวนพ่ายโคลงตัน**หลายครั้ง เพื่อช่วยผู้สนใจวรรณคดีเรื่องนี้ทำความเข้าใจเนื้อความ**ยวนพ่ายโคลงตัน**ที่มีภาษาโบราณ ภาษาบาลีสันสกฤต และภาษาเขมร ได้ดีมากขึ้น เช่น หนังสือเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงตัน** ฤาษยพระเกียรติ พระเจ้ากรุงช้างเผือก กรุงเก่า บรรยายปฐมเหตุ อันเป็นที่มาของการแต่ง**โคลงยวนพ่าย** และประวัติแห่งรัชสมัยในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทำยุทธการกับพระเจ้าติโลกราชแห่งกรุงนพบุรีศรี พิงคนคร ของ ฉันทิษย์ กระแสสินธุ์ (2513) หนังสือเรื่อง**คู่มือลิลิตยวนพ่าย** ของ ลลนา ศิริเจริญ (2518) หนังสือเรื่อง**พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย** ของ ราชบัณฑิตยสถาน (2544)

จะเห็นได้ว่าการศึกษายวนพ่ายโคลงตันในวงวรรณคดีศึกษามีการศึกษากันอย่างกว้างขวางและหลากหลายประเด็น แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ไม่มีการศึกษายวนพ่ายโคลงตันในประเด็นเรื่องของกลวิธีการประพันธ์อย่างละเอียดลึกซึ้งตลอดทั้งเรื่อง ทั้งที่เป็นประเด็นสำคัญของวรรณคดีเรื่องนี้ที่ทำให้ได้รับการยกย่องและยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า “เป็นวรรณคดีที่แต่งได้อย่างเอกเรื่องหนึ่ง” (สมเด็จพระยาธำรงราชานุภาพ, 2514: 5) การประพันธ์วรรณคดียวนพ่ายเรื่องนี้แสดงให้เห็นความสามารถทางการประพันธ์ขั้นสูงและความพิถีพิถันในการร้อยเรียงเรื่องราวอย่างมาก ดังที่ฉันทิษย์ กระแสสินธุ์ (2511: 24 – 25) ได้ยกย่อง**ยวนพ่ายโคลงตัน**ให้เป็นวรรณกรรมเอกหรือแก้ววรรณกรรมว่า

ยวนพ่ายเป็นวรรณกรรมเอก เรียกว่าเป็น แก้ววรรณกรรม ก็ได้
 ข้อที่เราต้องยอมรับว่าเป็นวรรณกรรมก็เพราะท้องเรื่องของ
 ยวนพ่ายเป็นการบรรดลลิตเรื่อง ไม่มีช่องให้ใช้กวีโวหารได้เลย แต่กวี
 ผู้รจนาท่านสามารถใช้โคลงตันบาทกฤษรบรรยายเรื่องรอบด้วยชั้น

เชิงของราชกวี ผู้ทรงภูมิปัญญา ทำให้เราท่านผู้อ่านอ่านแล้ววางไม่
ลง ทุกตัวอักษรมีวิญญาณ ทุกตัวอักษรมีความรู้สึก ทุกตัวอักษรมี
อารมณ์ ทุกบาททุกบทงามไปด้วยภาพพจน์

การประพันธ์ **ยวนพ่ายโคลงตัน** มีความประณีตและพิถีพิถันอย่างมาก กระบวนการแต่งและ
ภาษาที่ใช้มีความวิจิตรบรรจงเป็นเลิศ แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเป็นผู้มีความรู้สูง มีความชำนาญในภาษา
สันสกฤตและภาษาบาลีอย่างกว้างขวาง ยิ่งกว่านั้นยังเป็นผู้ที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและศาสนา
พราหมณ์อย่างลึกซึ้งอีกด้วย (ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา, 2545: 59) การประพันธ์ที่ดีเลิศเช่นนี้ก็เพื่อนำเสนอ
พระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้ชัดเจนและครอบคลุมที่สุด เหมือนดังที่ ยุพร แสง
ทักษิณ (2537: 27) ได้อธิบายถึงวรรณคดีเรื่องนี้ไว้ว่า

เนื่องจากกวีแต่งลิลิตยวนพ่ายขึ้นเพื่อมุ่งที่จะสรรเสริญพระ
เกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยตรงว่าทรงพระปรีชา
สามารถ ทรงพระปรีชาญาณ ทรงพระบรมเดชานุภาพ และพระ
บุญญาธิการอันยิ่งเหนือกว่าบุคคลใด ๆ ในแผ่นดิน ด้วยเหตุนี้กวีจึง
พยายามที่หากลวิธีในการนำเสนอให้ถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ให้มากที่สุด
เท่าที่จะมากได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่า **ยวนพ่ายโคลงตัน** เป็นวรรณคดีที่ได้รับการยอมรับว่ามีกลวิธี
การประพันธ์อันยอดเยี่ยม แต่กลับไม่มีการศึกษาอย่างละเอียดและจริงจัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะ
ศึกษากลวิธีการประพันธ์ **ยวนพ่ายโคลงตัน** อย่างละเอียด เพื่อให้เห็นวิธีการสร้างสรรค์บทประพันธ์
วรรณคดีชั้นครู อันนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยที่เปลี่ยนแปลง
จากจารีกร้อยแก้วในสมัยสุโขทัยมาเป็นวรรณคดีร้อยกรองที่มีการประพันธ์อย่างเป็นระบบระเบียบ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังจะศึกษาอิทธิพลของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่มีต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีของพระเกียรติของไทยในสมัยต่อมา เพื่อให้เห็นความสำคัญของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ต่อวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยในฐานะที่เป็นต้นแบบสำคัญในการประพันธ์วรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยสมัยต่อมา ซึ่งจะให้เห็นกระแสธารการสร้างวรรณคดีประเภทนี้ที่สืบเนื่องต่อกัน

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พบว่ามีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก สามารถจัดแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

1.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องยวนพ่ายโคลงตันในด้านผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

เนื่องจาก **ยวนพ่ายโคลงตัน** เป็นวรรณคดีที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่งอยู่ในเนื้อความ จึงมีการศึกษาเรื่องผู้แต่งและสมัยที่แต่งกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นเอกสารพื้นฐานให้แก่ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ในเชิงประวัติมากขึ้น เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีทั้งเอกสารที่ศึกษาประเด็นผู้แต่งและสมัยที่แต่งโดยตรง และเอกสารที่ศึกษาประเด็นผู้แต่งและสมัยที่แต่งแทรกอยู่ในงานอื่นๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะแยกเอกสารในกลุ่มนี้ตามข้อสันนิษฐานสมัยที่แต่งเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นผู้แต่งและสมัยที่แต่งได้ดังนี้

1.2.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่มีข้อสันนิษฐานว่ายวนพ่ายโคลงตันแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

พระบริหารเทพธานี (2514) ได้เสนอความคิดเห็นในหนังสือ **พงศาวดารชาติไทยสมัยศรีอยุธยา ภาคแรกว่ายวนพ่ายโคลงตัน** น่าจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ผู้แต่งวรรณคดีเรื่องนี้ คือ พระสุริยวงษ์ ผู้เป็นพระโอรสในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ประสูติแต่พระสนม และเป็นพระเชษฐาของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 พระนาม “พระสุริยวงษ์” เป็นฉายานามของพระเยาวราชเจ้าผู้เสด็จไปนิมนต์พระสงฆ์จากลังกาตามพระราชโองการของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

และพระนามของพระสุริยวงษ์ก็ได้ปรากฏอยู่ใน**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**ว่า “ทวิบททวิชาติเชื้อ สุริยวงษ ทานฤา”

พลตรี ม.ร.ว. ศุภวัตร เกษมศรี (อ้างถึงในชลดดา เรื่องรักษลิขิต, 2547: 64, 67) เสนอความเห็นว่าคุณแต่ง**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**เป็นพระภิกษุนามว่า “พระปัญญาพิศาล” ซึ่งปรากฏอยู่ในเนื้อความว่า “เบญญาพิศาลแสดง เดอมกยริติ พระฤา” ส่วนสมัยที่แตงนั้นน่าจะแตงในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ช่วงปี พ.ศ. 2016 – 2025 เพราะใน**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**ไม่มีการระบุการแตง**มหาชาติคำหลวง** ซึ่งเป็นวรรณคดีสำคัญของยุคนั้น

นิยะดา เหล่าสุนทร (2538) ศึกษาเรื่อง**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**: มุมมองใหม่ ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าคุณแต่ง**ยวนพ่ายโคลงตั้ง** คือ พระภิกษุผู้มีสมณศักดิ์ว่า พระปัญญาพิศาล และน่าจะแตงขึ้นราว พ.ศ. 2016 – 2025 ซึ่งเป็นไปตามข้อสันนิษฐานของพลตรี ม.ร.ว. ศุภวัตร เกษมศรี ได้เสนอไว้แม้ว่าคุณจะเป็นพระภิกษุและอาจไม่ได้เข้าร่วมอยู่ในกองทัพ แต่วิธีการแตงวรรณคดีหลายเรื่องไม่จำเป็นที่คุณต้องอยู่ร่วมเหตุการณ์ แต่สามารถหาข้อมูลจากที่อื่นมาประกอบ อีกทั้งเมื่อพิจารณาขั้นตอนการทำสงครามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จะพบว่าขั้นตอนการพรรณนาฉากรบมีน้อยมาก ทั้งที่เป็นเนื้อหาที่สามารถแสดงฝีมือในการแตงได้อย่างชัดเจน นั้นอาจเป็นเพราะคุณไม่ได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์และอาจจะเป็นพระภิกษุก็ได้

วิภา กงกะนันท์ (2538) เขียนบทความเรื่องกวีนิพนธ์เรื่อง**ยวนพ่ายและลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีร่วมสมัยหรือ** ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**ว่าน่าจะแตงขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หลังจากเสร็จศึกเมืองเซลียงในปี พ.ศ. 2017 และก่อนปี พ.ศ. 2025 ซึ่งเป็นปีที่โปรดเกล้าให้แตง**มหาชาติคำหลวง** คุณแต่งกวีนิพนธ์เรื่อง**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**น่าจะเป็นเจ้านายสตรีชั้นผู้ใหญ่เชื้อพระวงศ์สุโขทัยในเมืองเซลียงและเป็นพระญาติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หากมีไภรรยาของหมื่นนคร ก็เป็นญาติสนิทของภรรยาหมื่นนครที่ใช้คำแทนชื่อว่า นางเมือง

บุญเดือน ศีวีรพจน์ (2545) เขียนบทความเรื่อง **ใครแต่งยวนพ่าย? พระราชาคณะ มีสมณศักดิ์ “เบญญาพิศาล” แต่งตอนแรก** ได้วิเคราะห์เนื้อหาในส่วนพระราชประวัติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเทียบกับเนื้อความในพงศาวดาร แล้วพบว่าเนื้อความเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจจะสิ้นสุดที่ศึกเมืองเชียงขึ้น ในปี พ.ศ. 2017 และเนื้อความไม่มีการกล่าวถึงการแต่ง **มหาชาติคำหลวง** ดังนั้น **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** น่าจะแต่งระหว่างปี พ.ศ. 2017 – 2025 นอกจากนี้ ผู้แต่ง **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** ก็น่าจะเป็นพระภิกษุที่มีบรรดาศักดิ์เป็นพระปัญญาพิศาล

ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2547) เขียนหนังสือเรื่อง **วรรณคดีอยุธยาตอนต้น: ลักษณะร่วมและอิทธิพล** ได้แสดงความเห็นว่า **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** น่าจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งน่าจะแต่งขึ้นหลังจากเสร็จศึกเชียงขึ้นและก่อนการแต่ง **มหาชาติคำหลวง** หาก **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** แต่งหลังจากสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เหตุใดจึงไม่มีข้อความระบุเหตุการณ์การสวรรคตไว้ ทั้งที่มีการบันทึกเหตุการณ์ตอนประสูติไว้ตอนต้นเรื่อง

1.2.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่มีข้อสันนิษฐานว่ายวนพ่ายโคลงตั้งแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ (2513) ได้ตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่ง **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** ไว้ว่าน่าจะแต่งในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทั้งนี้เพราะในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไม่ได้มีชัยชนะเหนือโยนกหรือล้านนาอย่างแท้จริง เป็นเพียงการหย่าศึกเท่านั้น การระบุคำว่า “ชัย” ในตอนท้ายนั้นอาจจะเป็นช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ที่ทรงมีชัยชนะเหนือโยนกอย่างแท้จริง อีกทั้งเนื้อความใน **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** ยังกล่าวถึงการสร้างสถาป ซึ่งในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ได้ระบุเรื่องการสร้างสถาปว่าอยู่ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

ลลนา ศิริเจริญ (2518) มีความเห็นว่า **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** น่าจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 สังเกตได้จากมีการใช้คำว่า “สถาป” ซึ่งการสร้างสถาปมีปรากฏครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระ

พระรามาธิบดีที่ 2 อีกทั้งยังมีการพูดถึง “ปืนไฟ” ซึ่งในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 มีการติดต่อกับ ฝรั่งชาติโปรตุเกส ปืนไฟนี้ก็น่าจะเข้ามาใช้ในอยุธยาช่วงนั้น นอกจากนี้ยังมีการระบุถึงการจับตาม ตำราพิชัยสงคราม ซึ่งเป็นตำราที่มีขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ด้วย

1.2.1.3 เอกสารและงานวิจัยที่มีข้อสันนิษฐานว่ายวนพ่ายโคลงตันแต่งขึ้นใน สมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3

นิยะดา เหล่าสุนทร (2535) เขียนบทความเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงตัน**: ข้อเสนอนิยามใหม่ ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า **ยวนพ่ายโคลงตัน** น่าจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ซึ่งเป็นพระองค์เดียวกันกับพระอินทราชาที่ต้องปิ่นที่พระพักตร์เมื่อคราวรบกับกองทัพเชียงใหม่ ในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐสุนันท์กเหตุการณ์เสมือนสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 และพระอินทราชาเป็นคนละพระองค์กัน แต่ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และพื้น 15 ราชวงศ์ แสดงให้เห็นว่าพระอินทราชาต้องปิ่นที่พระพักตร์และไม่ได้สิ้นพระชนม์ ยังคงดำรงพระชนม์ชีพต่อมาจนครองราชสมบัติเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ทำให้พระองค์สามารถล่องรู้การศึกกับเชียงใหม่ได้เป็นอย่างดีจนพระราชนิพนธ์ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ขึ้น

นอกจากนี้ยังมีเอกสารที่มีข้อสันนิษฐานไว้อย่างกว้างเกี่ยวกับผู้แต่งและสมัยที่แต่ง **ยวนพ่ายโคลงตัน** ด้วย คือ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา (2545) เขียนบทความเรื่อง “**ยวนพ่าย**” ได้อธิบายว่า **ยวนพ่ายโคลงตัน** อาจจะมีผู้แต่งที่มีราชทินนามประกอบบรรดาศักดิ์ว่า ปัญญาพิศาล ก็เป็นไปได้ เพราะคำดังกล่าวก็มีปรากฏเป็นราชทินนามประกอบสมณศักดิ์พระราชาคณะชั้นสามัญฝ่ายวิปัสสนา หรือผู้แต่งอาจจะเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ซึ่งก็คือ พระอินทราชา พระราชโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงร่วมการสงครามกับล้านนาโดยตลอด ส่วนสมัยที่แต่งนั้นคงจะอยู่ในช่วง 3 รัชสมัย

คือ รัฐสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ รัฐสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 และรัฐสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

1.2.2 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาศัพท์และถอดความยวนพ่ายโคลงตัน

ยวนพ่ายโคลงตัน เป็นวรรณคดีโบราณที่ประพันธ์ขึ้นด้วยภาษาโบราณ และภาษาต่างประเทศทั้งภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร ดังนั้นผู้อ่านในปัจจุบันอาจจะเข้าใจเนื้อหาของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ได้ยาก งานวิจัยที่ศึกษาศัพท์และถอดความ **ยวนพ่ายโคลงตัน** จะช่วยให้เข้าใจเนื้อความได้มากขึ้น เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้จะอยู่ในลักษณะของตำราการศึกษาศัพท์และถอดความ ดังนี้

ฉันทิษฐ์ กระแสสินธุ์ (2513) เขียนหนังสือเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงตัน ฤๅยอพระเกียรติ พระเจ้าช้างเผือก กรุงเก่า บรรยายปฐมเหตุ อันเปนที่มาของการแต่งโคลงยวนพ่าย และประวัติแห่งรัฐสมัยในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทำยุทธการกับพระเจ้าตีโลกราชแห่งกรุงนพบุรีศรีพิงคนคร** ผู้เขียนใช้ต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ในการสอบทานและเปรียบเทียบจำนวน 8 ฉบับ และนำมาถอดความที่ละบท พร้อมอธิบายศัพท์ของแต่ละบทไว้ รวมทั้งได้เสนอข้อสันนิษฐานเรื่องผู้แต่งและสมัยที่แต่งวรรณคดีเรื่องนี้ว่าน่าจะแต่งในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 อีกด้วย

ลัลลนา ศิริเจริญ (2518) เขียนหนังสือเรื่อง **คู่มือลิลิตยวนพ่าย** มีการอธิบายศัพท์และถอดความ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่ละบทอย่างละเอียด มีการรวบรวมความเป็นมาและประวัติการแต่งวรรณคดีเรื่องนี้ โดยกล่าวถึงพระราชประวัติของพระมหากษัตริย์อยุธยา 4 พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 และสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 อีกทั้งยังได้กล่าวถึงพระราชประวัติของพระเจ้าตีโลกราช พระมหากษัตริย์ของเชียงใหม่

ด้วย นอกจากนี้ยังมีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผู้แต่งและสมัยที่แต่ง *ยวนพ่ายโคลงต้น* ว่าน่าจะแต่งขึ้นในสมัย สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

ราชบัณฑิตยสถาน (2544) เขียนหนังสือเรื่อง *พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย* เป็นการอธิบายศัพท์และถอดความ *ยวนพ่ายโคลงต้น* ที่ละบทเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ได้ใช้ ต้นฉบับ *ลิลิตยวนพ่าย* ฉบับกรมศิลปากรจัดพิมพ์ในหนังสือ *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1 พ.ศ. 2529* เป็นต้นฉบับหลักในการพิจารณา และใช้เอกสารอื่นประกอบในการตรวจสอบคำศัพท์ และ กำหนดความหมายอีก 7 รายการ

พระอุบาฬีคุณูปมาจารย์ (ปาน) (2550) แปล *ยวนพ่ายโคลงต้น* ซึ่งพิมพ์ไว้ในหนังสือเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงต้น ฉบับแปล และความเรียงเรื่องยวนพ่าย* เป็นการแปลถอดความ *ยวนพ่ายโคลงต้น* 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการแปล *ยวนพ่ายโคลงต้น* แบบยกคำศัพท์มาแปลทีละคำ และแบบ ยกเนื้อความมาแปลทีละบาท โดยจัดวางเนื้อความของตัวบทไว้ด้านซ้ายของกระดาษ และคำแปลอยู่ ด้านขวาของกระดาษ ส่วนลักษณะที่ 2 เป็นการแปล *ยวนพ่ายโคลงต้น* เป็นความเรียงขนาดยาว ต่อเนื่องกันไปจนจบเรื่อง ทั้งนี้มีการแปลขยายเนื้อความเพิ่มเติมจากตัวบทในบางตอนด้วย เช่น ในร่าย นำเรื่องทีกล่าวถึงการกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ผู้แปลได้เสริมเนื้อความเรื่องการยกวาง ถวายสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ไว้ด้วย ซึ่งในตัวบท *ยวนพ่ายโคลงต้น* ไม่มีเนื้อความดังกล่าว

1.2.3 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องความเปรียบเทียบในยวนพ่ายโคลงต้น

การศึกษาเรื่องความเปรียบเทียบใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* เป็นการศึกษาในเชิงความงามทาง วรรณศิลป์ *ยวนพ่ายโคลงต้น* เป็นวรรณคดีที่มีการใช้ความเปรียบเทียบเป็นจำนวนมากและมีความน่าสนใจ อย่างยิ่ง เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีประโยชน์ต่อผู้วิจัยอย่างมาก เพราะช่วยให้เห็นวิธีการนำเสนอ ความคิดของกวีผ่านการใช้ความงามทางภาษาคือ ความเปรียบเทียบ ซึ่งนับเป็นกลวิธีการประพันธ์ประการ หนึ่งใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีดังต่อไปนี้

วิสุทธ์ บุษยกุล (2540) เขียนบทความเรื่อง**ชื่อบุคคลสำคัญในมหาภารตะที่มีกล่าวถึงในบทยอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องยวนพ่าย** ศึกษาตัวละครในเรื่อง**มหาภารตะ**ที่กวีนำมากล่าวเปรียบใน**ยวนพ่ายโคลงฉันท์** พร้อมทั้งอธิบายกำเนิดบุคคลลักษณะ และความสามารถของตัวละครนั้น ๆ ในเรื่อง**มหาภารตะ** ทำให้เข้าใจความหมายที่กวีได้นำตัวละครเหล่านั้นมากล่าวเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมากยิ่งขึ้น ตัวละครใน**มหาภารตะ**ที่กวีนำมาใช้กล่าวเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน**ยวนพ่ายโคลงฉันท์** ได้แก่ อรชุน ภีมะ ภรรณะ ภีษมะ พระกฤษณะ และทูโรยณ์ ผู้เขียนบทความเห็นว่าผู้แต่ง**ยวนพ่ายโคลงฉันท์**เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่อง**มหาภารตะ**อย่างมาก จึงสามารถนำตัวละครใน**มหาภารตะ**มากล่าวเปรียบในเรื่องได้อย่างชำนาญ

นิตยา แก้วคัลณา (2541) เขียนบทความเรื่อง**การใช้ภาพพจน์แสดงพระอัจฉริยภาพด้านการปกครองและการรบของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในวรรณคดีเรื่องลิลิตยวนพ่าย** เป็นการศึกษาการใช้ภาพพจน์ใน**ยวนพ่ายโคลงฉันท์**ที่แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพด้านการปกครองและการรบของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กวีผู้แต่งมีการใช้ภาพพจน์จำนวนมาก โดยเฉพาะการใช้บุคคลหรือสิ่งอื่นมาใช้เปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้แก่ พระพุทธเจ้า นักปราชญ์ เทวดา ตัวละครเอกในวรรณคดีสำคัญของอินเดีย และดวงดาว ทำให้เห็นว่าพระองค์เป็นดังเทวราชา เป็นนักรบที่เก่งกล้า ทรงพระปรีชาสามารถและปรีชาญาณ และทรงพระบรมเดชานุภาพ

อัศวิทธิ์ เรื่องรอง (2543) เขียนบทความเรื่อง**การใช้คำเรียกและความเปรียบเกี่ยวกับกษัตริย์ใน “ยวนพ่ายโคลงฉันท์”** เป็นการศึกษาการใช้คำเรียกและความเปรียบในการสื่อความคิด ความเชื่อในด้านเชิดชูศดูดีบารมีและพระคุณสมบัติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เข้มข้นและแจ่มชัดยิ่งขึ้น การใช้คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน**ยวนพ่ายโคลงฉันท์**มีการสื่อให้เห็นพระคุณสมบัติและหน้าที่ต่าง ๆ ของกษัตริย์ ทำให้เห็นว่ากษัตริย์ทรงเป็นผู้มีบุญบารมีสูงกว่าสามัญชนและต้องมีคุณสมบัติอันดีเลิศ อีกทั้งยังสะท้อนถึงพระภารกิจหลายประการ เช่น การเป็นประมุข การเป็นผู้

คุ้มครองคน ส่วนความเปรียบนั้นเป็นการใช้ถ้อยคำเพื่อสร้างพลังในการสื่อสารให้มากขึ้น กวีใช้ความเปรียบทั้งอุปมา อุปลักษณ์ และอติพจน์

1.2.4 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาประวัติศาสตร์ในยวนพ่ายโคลงต้น

ยวนพ่ายโคลงต้น เป็นวรรณคดีที่มีการบันทึกพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้เป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ในรัชสมัยนั้นจาก *ยวนพ่ายโคลงต้น* ซึ่งทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเรื่องนี้กับประวัติศาสตร์ เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีดังนี้

ประเสริฐ ฐ นคร (2541) เขียนบทความเรื่อง *ประวัติศาสตร์ในยวนพ่าย* เป็นการยกโคลงใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ แล้วนำมาอธิบายประกอบเนื้อความในพงศาวดาร พงศาวดารที่นำมาประกอบนี้เป็นทั้งพงศาวดารไทย คือ พงศาวดารอยุธยาฉบับหลวง ประเสริฐ และพงศาวดารล้านนา คือ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และตำนานสิบห้าราชวงศ์

ประทีป ชุมพล (2542) ทำวิจัยเรื่อง *ตำราการศึกษายวนพ่ายโคลงต้น* เป็นการศึกษา *ยวนพ่ายโคลงต้น* จากต้นฉบับสมุดไทยดำ หมายเลข 196 มาใช้ในการศึกษา โดยศึกษาในด้านประเด็นที่มาของเรื่อง ปัญหาผู้แต่ง เนื้อหาของการวิจัยส่วนใหญ่เป็นการเปรียบเทียบ *ยวนพ่ายโคลงต้น* กับเอกสารทางประวัติศาสตร์ การเปรียบเทียบสถาบันพระมหากษัตริย์ของสุโขทัย อยุธยา และล้านนารวมทั้งยังวิเคราะห์เรื่องเมืองที่เป็นปัญหาใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* ได้แก่ เมืองชัชนาท และเมืองเชียงขึ้น

1.2.5 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษายวนพ่ายโคลงต้นในฐานะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์

เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี แต่มีการนำ *ยวนพ่ายโคลงต้น* ไปเป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษา เพราะเนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* บันทึก

เหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้จำนวนมากและเป็นประโยชน์ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษายวนพ่ายโคลงดั้นในฐานะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์มีดังนี้

ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์ (2544) เขียนบทความเรื่อง **หลักฐานทางโบราณคดีที่มีในวรรณกรรมอยุธยา** เป็นการวิเคราะห์วรรณคดีสมัยอยุธยา 2 เรื่อง คือ **ลิลิตโองการแช่งน้ำ** และ **ยวนพ่ายโคลงดั้น** วรรณคดีทั้ง 2 เรื่องมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ในขณะนั้น **ยวนพ่ายโคลงดั้น** เป็นวรรณคดีที่มีความสำคัญต่อการศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อย่างมาก เพราะเนื้อความหลายตอนระบุถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ตรงกับพงศาวดารและยังช่วยเสริมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจนมากขึ้นด้วย

พลตรี ม.ร.ว. ศุภวัณณ์ เกษมศรี (2552) เขียนบทความเรื่อง **พระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมืองฉบับอยุธยา** ซึ่งนำ **ยวนพ่ายโคลงดั้น** มาใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อยุธยาใน 3 ระดับ ได้แก่ การนำไปใช้ยืนยันหลักฐานเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และพงศาวดาร การใช้เสริมสิ่งที่บกพร่องในพงศาวดารหรือหลักฐานซึ่งไม่ได้มีกล่าวเอาไว้หรือขาดรายละเอียด และการช่วยตีความประวัติศาสตร์ที่ขัดแย้งกันหรือมีบางปัญหาที่ยังไม่ชัดเจน

1.2.6 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวรรณคดียอพระเกียรติ

ยวนพ่ายโคลงดั้น เป็นวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวรรณคดียอพระเกียรตินี้ช่วยให้ผู้วิจัยทำความเข้าใจวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติมากขึ้น อีกทั้งเอกสารบางเรื่องยังนำ **ยวนพ่ายโคลงดั้น** ไปเป็นตัวบทหนึ่งในการศึกษาด้วย เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีดังนี้

ชลดา ศิริวิทย์เจริญ (2519) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง **การศึกษาทะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มา ความงาม และความไพเราะของ **ลิลิตทะเลงพ่าย**

ตลอดจนศึกษา**ลิลิตตะเลงพ่าย**ในฐานะเป็นวรรณคดีประเภทมหากาพย์ของไทย ผลการศึกษาพบว่า สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกในรัชกาลแรกทรงนำเอาใจความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมาประพันธ์เรื่อง**ลิลิตตะเลงพ่าย** และสอดแทรกจินตนาการเข้าไปอย่างกลมกลืน เช่น บทนิราศ การบรรยายความกลัว และสภาพการหลบหนีซุกซ่อนของชาวกาญจนบุรี **ลิลิตตะเลงพ่าย**เป็นวรรณคดีที่มีลักษณะคล้ายกับมหากาพย์ (epic) มากกว่ามหากาพย์ของอินเดีย เพราะ**ลิลิตตะเลงพ่าย**มีเนื้อเรื่องที่มุ่งสดุดีสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในฐานะเป็นวีรกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับเนื้อเรื่อง ความงามและความไพเราะของ**ลิลิตตะเลงพ่าย**ปรากฏในการใช้ภาษาและกลวิธีการแต่ง นอกจากนี้ยังมีการใช้โวหารเปรียบเทียบได้ซาบซึ้งกินใจ โดยเฉพาะบทนิราศที่มีความไพเราะทั้งด้านการใช้คำและการแสดงอารมณ์เศร้า ทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสารและเห็นใจพระมหาอุปราชา จึงนับได้ว่า**ลิลิตตะเลงพ่าย**เป็นวรรณคดีที่มีความงามทั้งเนื้อเรื่องและวิธีการประพันธ์ เพราะเนื้อเรื่องที่กล่าวถึงก็เป็นมหากวีกรรมที่คนไทยจดจำได้ และยังถ่ายทอดผ่านวิถีทางวรรณศิลป์ออกมาได้อย่างงดงามไพเราะ

เสาวณิต วิงวอน (2530) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง**การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะวรรณกรรมยอพระเกียรติ ภาษา และแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ความสำคัญทางวรรณคดีและความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ รวมทั้งคุณค่าของวรรณกรรมยอพระเกียรติ ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมยอพระเกียรติของไทยเกิดขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น คือ เรื่อง**ยวนพ่ายโคลงดั้น** หลังจากนั้นก็มีวรรณกรรมยอพระเกียรติเรื่อยมา องค์ประกอบของวรรณกรรมยอพระเกียรติมี 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนประณามพจน์ ซึ่งเป็นธรรมเนียมการแต่งของวรรณคดีไทย ส่วนเนื้อเรื่อง เป็นส่วนที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีเนื้อหากล่าวสดุดีพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ คุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ และพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ ส่วนที่สาม เป็นการปิดเรื่อง บอกจุดประสงค์การแต่ง และมักจะมีการถวายพระพรพระมหากษัตริย์ รวมทั้งขอพรให้แก่ตนเอง การใช้ภาษาและโวหารในวรรณกรรมยอพระเกียรติมีความงดงามสูงส่ง เพื่อให้

ผู้อ่านประทับใจในองค์พระมหากษัตริย์ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ก่อนรับอิทธิพลตะวันตก วรรณกรรมยอพระเกียรติเน้นแสดงพระคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์เป็นหลัก เช่น มีกำเนิดจากเทพเจ้า หรือเป็นหน่อพระพุทธรูปเจ้า อีกทั้งยังหยิบยกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นมาสรรเสริญพระเกียรติยศ แต่หลังจากรับอิทธิพลตะวันตกแล้ว กวีผู้แต่งจะเลือกกล่าวถึงพระราชกรณียกิจเป็นประเด็นสำคัญในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์จะมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น รวมถึงมีการขยายความชื่นชมสรรเสริญไปที่พระราชวงศ์ด้วย วรรณกรรมยอพระเกียรติมีการใช้ข้อมูล 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลจากประสบการณ์ และข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรมยอพระเกียรติจึงมีคุณค่าทั้งทางวรรณคดีและคุณค่าทางประวัติศาสตร์

เสาวณิต วิงวอน (2536) เขียนบทความเรื่อง **เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง** เป็นการศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีเรื่อง **เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง** ซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยาที่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายนัก ผู้แต่งและสมัยที่แต่งวรรณคดีเรื่องนี้มีระบุตอนต้นในต้นฉบับสมุดไทยดำว่าพระมหาราชครู ซึ่งเป็นคนเดียวกับที่แต่งเสื่อโค และยังระบุว่าแต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช **เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง** แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท 5 ชนิด ได้แก่ อินทริเชียรฉันท โศภกฉันท วสันตดิถีฉันท มาลินีฉันท สัทธาฉันท และมีคำประพันธ์ประเภทกาพย์ 2 ชนิด คือ กาพย์ฉบังและกาพย์สุรางคนางค์ ภาษาและสำนวนโวหารหลายตอนเข้าใจยาก มีความประณีตในการใช้คำ เล่นคำ เล่นสัมผัส นอกจากนี้ยังมีเนื้อความใกล้เคียงกับข้อความในพงศาวดารหลายแห่ง แต่ไม่ได้เรียงลำดับเหตุการณ์ตามเวลาแบบในพงศาวดาร เป็นการรวบรวมเหตุการณ์สำคัญมากกล่าวไว้ในเรื่องเดียวกัน โดยมีการเลือกและโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน

ยุพร แสงทักษิณ (2537) เขียนหนังสือเรื่อง **วรรณคดียอพระเกียรติ** เป็นการศึกษาความเป็นมาของอาณาจักรไทย วิวัฒนาการของวรรณคดียอพระเกียรติตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยอธิบายวรรณคดียอพระเกียรติในแต่ละสมัยอย่างสังเขปที่ละเอียดเรื่องทั้งด้านเนื้อหา

ลักษณะคำประพันธ์และภาษา วิธีการเสนอเรื่องและดำเนินเรื่อง รวมทั้งคุณค่าของวรรณคดีของพระ
เกียรติ

เสาวณิต วิงวอน (2538) เขียนบทความเรื่อง **เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมขอ
พระเกียรติ** พบว่าคติของคนไทยเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์สามารถแบ่งออกเป็น 2 คติ คือ คติที่เห็น
พระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ และคติที่เห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐทาง
การเมือง ในระยะแรก พระมหากษัตริย์ของไทยเป็นไปตามคติแรก แต่ระยะต่อมา พระมหากษัตริย์
เป็นไปตามคติแบบที่ 2 คือ เป็นราชา ซึ่งจะมีพิธีกรรมยกพระมหากษัตริย์ขึ้นเป็นเทพเจ้าหรือเทวราช
ลัทธิเทวราชได้มาผสมผสานกับศาสนาพุทธในอาณาจักรพูนันและเจนละแล้วเข้าสู่ไทย
พระมหากษัตริย์ไทยจึงเป็นเทวราชาและธรรมราชาด้วย ในสมัยสุโขทัย พระมหากษัตริย์มีความเป็น
ธรรมราชา ต่อมาสมัยอยุธยาตอนต้น พระมหากษัตริย์เป็นทั้งเทวราชาและธรรมราชา หลังจากนั้นเริ่ม
เป็นพุทธราชาด้วย แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เหล่านี้มีแสดงอยู่ในวรรณกรรมขอพระเกียรติ

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2538) เขียนบทความเรื่อง **การสดุดีวีรกษัตริย์ในมหากาพย์เรื่อง
ท้าวบาเจือง** เป็นการศึกษามหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อสดุดีญาเจือง
หรือท้าวเจือง กวียกย่องคุณลักษณะของวีรกษัตริย์ คือ การมีกำเนิดพิเศษต่างจากมนุษย์ทั่วไป การมี
บุญบารมี การมีเกียรติยศขจรขจายและมีเดชานุภาพเป็นที่เกรงขาม การเป็นกษัตริย์ที่ทรงคุณธรรม
การเป็นนักรบที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว กวีผู้แต่งสามารถแสดงคุณลักษณะทั้งหลายและถ่ายทอด
ออกมาเป็นภาพที่ละเอียดชัดเจน เพราะมีการใช้จินตนาการอันบรรเจิด การใช้คำประพันธ์ประเภท
โคลงต้นบาททฤฎษรที่มีการเล่นกลบท และการใช้ถ้อยคำภาษาที่มีความงามทางวรรณศิลป์

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2542) เขียนบทความเรื่อง **ภาพพระมหากษัตริย์ไทยจาก
วรรณคดีขอพระเกียรติ** ศึกษาจากวรรณคดีขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ 5 พระองค์ คือ สมเด็จพระ
พระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วรรณคดีขอพระเกียรติ

พระมหากษัตริย์ทั้ง 5 พระองค์ สะท้อนให้เห็นภาพของพระมหากษัตริย์ที่คล้ายคลึงกัน คือ ทรงเป็นผู้มีบุญญาบารมี ทรงศรัทธาและคำจุนพระพุทธรูปศาสนา และทรงเมตตาต่อคนทั้งปวง แต่ก็จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามแต่ยุคสมัยและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2.7 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องกลวิธีการสร้างภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดี

เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษากลวิธีการสร้างภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในวรรณคดี เป็นเอกสารที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องกลวิธีการประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ให้แก่ผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี งานวิจัยกลุ่มนี้มีปรากฏดังนี้

วันชนะ ทองคำเกา (2550) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง *ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย* เป็นการศึกษาภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย วัตถุประสงค์และกลวิธีการเล่าเรื่องที่ใช้ในการสร้างภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชา ผลการศึกษาพบว่าภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาไม่ใช่ภาพสะท้อนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ แต่มีการดัดแปลงภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาให้แตกต่างกันไปตามการตีความของผู้ประพันธ์วรรณกรรม กลวิธีการเล่าเรื่องที่ทำให้ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาแตกต่างกันไป ได้แก่ การสร้างโครงเรื่องเพื่อนำเสนอแก่นเรื่อง กลวิธีการสร้างตัวละคร การเลือกใช้ผู้เล่าและมุมมองของการเล่าเรื่องที่ต่างกัน และการใช้ฉากเป็นพื้นที่ของการเล่าเรื่อง นอกจากนี้ ความคิดทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมก็ส่งผลกระทบต่อกรอบสร้างตัวละครสมเด็จพระมหาธรรมราชา ได้แก่ วาทกรรมชาตินิยม ความแตกต่างด้านโลกทัศน์เกี่ยวกับพม่า การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เรื่องวีรบุรุษ วาทกรรมการเมืองในวิกฤตการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และพฤษภาทมิฬ วาทกรรมประวัติศาสตร์กระแสรอง และอิทธิพลของมโนทัศน์เรื่องพ่อของแผ่นดิน

มารศรี สอทิพย์ (2551) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช: กลวิธีการเล่าเรื่องกับการสร้างภาพลักษณ์ เป็นการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีของเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับการสร้างภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย ผลการศึกษาพบว่ากลวิธีการเล่าเรื่องที่ใช้ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีความหลากหลาย ได้แก่ การสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉาก การนำเสนอมุมมองในการเล่าเรื่อง การใช้คำเรียกสมเด็จพระนเรศวรมหาราช การใช้ความเปรียบ และการตั้งชื่อเรื่อง ภาพลักษณ์หลักของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ในด้านบุญบารมี และเป็นผู้มีเมตตา ส่วนภาพลักษณ์เสริมแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยของการประพันธ์ ทั้งนี้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการประกอบสร้างภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้แก่ การชำระพระราชพงศาวดาร วาทกรรมชาตินิยม ความขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองในสังคมไทย คติความเชื่อทางศาสนา แนวคิดเรื่องสร้างวีรบุรุษ และวัฒนธรรมวรรณศิลป์ นอกจากนี้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็มีความแตกต่างกันไปตามประเภทของเรื่องเล่า แต่ก็จะมีการนำเสนอภาพลักษณ์สำคัญของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในฐานะวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่

1.2.8 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีไทย

เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาคุณลักษณะและสถานภาพของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีไทย ซึ่งเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นคุณลักษณะสำคัญของพระมหากษัตริย์ และเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* และวรรณคดียอพระเกียรติของไทย เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีดังนี้

สุวคนธ์ จงตระกูล (2515) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง**กษัตริย์ในวรรณคดีไทย** มีจุดมุ่งหมายศึกษาลักษณะของกษัตริย์ในวรรณคดีไทยจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ **ลิลิตพระลอ ลิลิตตะเลงพ่าย อิเหนา พระอภัยมณี และขุนช้างขุนแผน** รวมทั้งบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยอีกจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ **สังข์ทอง ไชยเชษฐ์ มณีพิชัย คาวี และสังข์ศิลป์ชัย** ผลการศึกษาพบว่ากษัตริย์ในวรรณคดีมีลักษณะที่ไม่เหมือนกษัตริย์ตามอุดมคติของนักปราชญ์ เพราะกษัตริย์ในวรรณคดีเป็นเพียงสมมติบุคคลผู้มีทั้งส่วนดีและส่วนเสียตามที่กวีต้องการให้เป็นไป เพื่อให้มีลักษณะที่เข้ากันได้กับเนื้อเรื่องและจุดมุ่งหมายของกวีที่แต่งวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ อีกทั้งกษัตริย์ในบทละครนอกยังมีลักษณะชวนชบช้นมากกว่าวรรณคดีทั่วไป เพราะบทละครนอกเป็นวรรณคดีที่มุ่งให้ความสนุกสนานเป็นสำคัญ

สุริย์ ทวีอุดมทรัพย์ (2531) เขียนบทความเรื่อง**คติความเชื่อเกี่ยวกับสถานภาพกษัตริย์: ภาพสะท้อนจากวรรณคดีสมัยอยุธยา** ในช่วงต้นสมัยอยุธยาผู้นำใช้คติความเชื่อของพราหมณ์ เพื่อสร้างการยอมรับว่าตนเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ เห็นได้จาก**ลิลิตโองการแช่งน้ำ** ซึ่งเป็นวรรณคดีที่ใช้ในการพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่พระมหากษัตริย์ ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คติความเชื่อเรื่องธรรมราชามีความชัดเจนมากขึ้น แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังคงสถานภาพเทวราชาด้วย ซึ่งใน**ยวนพ่ายโคลงตัน**ก็แสดงสถานภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นเทวราชา และธรรมราชาอย่างชัดเจน ต่อมาช่วงปลายสมัยอยุธยากระแสความคิดทางพุทธศาสนาฝังรากลึกยิ่งขึ้น สถานภาพกษัตริย์ค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นนักธรรมที่สั่งสอนประชาชนถึงพระโพธิสัตว์ที่รอการนิพพาน และแสงบุญเพื่อสั่งสมบารมี

ชลดา เรืองรัชชลิขิต (2538) เขียนบทความเรื่อง**คติเรื่องพุทธราชาในวรรณคดีไทย** เป็นการศึกษาคติพุทธราชาที่มีอยู่ในสังคมไทยและในวรรณคดีไทย คติพุทธราชามีความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์คือพระพุทธเจ้า หรือคือพระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ซึ่งมีปรากฏในสังคมหลายลักษณะ อาทิ ปรากฏในพระนามของพระมหากษัตริย์หรือคำแทน

พระมหากษัตริย์ ปรากฏในการสร้างพระบรมรูปแทนองค์พระมหากษัตริย์ และปรากฏในพฤติกรรมที่เลียนแบบพระจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ ส่วนคติพุทธราชาในวรรณคดีไทยก็มีการปรากฏในคำแทนพระมหากษัตริย์ เช่น **ยวนพ่ายโคลงดั้น** มีการใช้คำแทนสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า พระศรีสรรเพชญ์ ศรีสรรเพชญ์ และสรรเพชญ์ อีกทั้งยังปรากฏคติพุทธราชาในพฤติกรรมที่เลียนแบบพระจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ เช่น การสั่งสมทศบารมีของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน **ยวนพ่ายโคลงดั้น** นอกจากนี้ คติพุทธราชายังปรากฏในการปรับเปลี่ยนวรรณคดีนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ให้เป็นนิทานชาดก และปรับเปลี่ยนนิทานชาดกให้เป็นนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ด้วย

1.2.9 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาทางประวัติศาสตร์ด้านการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจบริบทสังคมและวัฒนธรรมในสมัยนั้นกับการสร้างวรรณคดีเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงดั้น** เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีดังต่อไปนี้

วสันต์ ฒ ถกลาง (2515) เขียนปริญญาานิพนธ์เรื่อง **วิเคราะห์การนำพุทธศาสนามาใช้ในการปกครองสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ** เป็นการศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี เพื่อศึกษาการนำพุทธศาสนามาใช้ในการปกครองสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อันทำให้การรวมอาณาจักรสุโขทัยเข้ากับอาณาจักรอยุธยาเป็นไปโดยสันติวิธี ผลการศึกษาพบว่าในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ได้ส่งพระราชโอรสซึ่งเกิดกับมเหสีเชื้อสายกษัตริย์ในราชวงศ์พระร่วงไปครองพิษณุโลก นั่นคือ พระราเมศวร ซึ่งต่อมาทรงขึ้นครองราชย์สมบัติพระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและสุโขทัยเป็นไปด้วยดี จนกระทั่งพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนาได้ขยายพระราชอำนาจมาที่สุโขทัย พระยาเชลียงผู้

ครองศรีสัตนาลัยเป็นกบฏต่ออยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถต้องทรงยกทัพไปปราบ หลังจากนั้นพระองค์ก็เสด็จไปครองราชสมบัติที่พิษณุโลก และเริ่มนโยบายเลียนแบบพระมหากษัตริย์ไทแห่งอาณาจักรสุโขทัย คือ ใช้ศาสนาพุทธเป็นสื่อในการขยายพระราชอำนาจ ทำให้สุโขทัยไม่ปลีกตัวออกไปเป็นอิสระอีกต่อไป

สุคนธ์ ศิริโกศทรัพย์ (2519) เขียนปริญญาานิพนธ์เรื่อง **สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับนโยบายการรวบรวมอาณาจักรสุโขทัย** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวพระราชโบายของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการรวบรวมอาณาจักรสุโขทัยเข้ารวมกับอาณาจักรอยุธยา โดยศึกษาพระราชกุศโลบาย ขั้นตอนในการดำเนินงาน อุปสรรค และผลสำเร็จที่บรรลุตามเป้าหมาย ผลการศึกษาพบว่าในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นสมัยที่มีการรวมอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาได้สำเร็จ พระองค์ทรงเรียนรู้วิถีชีวิตและแนวคิดแบบสุโขทัยที่เคยชินกับการปกครองแบบมหากษัตริย์มาปรับใช้เพื่อให้ชาวสุโขทัยนิยมชื่นชมอยุธยา เช่น การสร้างวัด การหล่อรูปพระโพธิสัตว์ การออกผนวช และการพระราชทานนิพนธ์มหาชาติคำหลวง พระราชกุศโลบายเหล่านี้ทำให้อาณาจักรอยุธยาสามารถรวบรวมเอาอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาเป็นแผ่นดินเดียวกันได้สำเร็จ

พลตรี ม.ร.ว. ศุภวัฒน์ เกษมศรี (2552) เขียนบทความเรื่อง **500 ปี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ** กล่าวถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่สำคัญของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระชาติกำเนิดตามคตินิยมธรรมเนียมราชตระกูล คือ พระราชบิดาของพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งอยุธยา คือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 และพระราชมารดาทรงเป็นพระราชธิดาของสมเด็จพระมหาราชาธิราชที่ 3 (พระเจ้าไสยกุญไทย) แห่งอาณาจักรสุโขทัย เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีพระชันษาได้ 7 ปี พระราชบิดาโปรดให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไปประทับที่พิษณุโลก เพื่อเชื่อมสัมพันธ์กับสุโขทัยให้แน่นแฟ้น หลังจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขึ้นครองราชย์ทรงทำคุณูปการให้แก่แผ่นดินมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงการปกครองใหม่ด้วยการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การตรากฎหมายเทียบบาล การเสด็จไปครองราชสมบัติที่

พิษณุโลกเพื่อป้องกันศึกจากล้านนา และการทำงานบำรุงศาสนา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงเป็นกษัตริย์ที่เป็นทั้งปราชญ์ทางโลกและทางธรรมอย่างยิ่ง

จากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีของพระเกียรติเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงตัน** ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นว่าเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงตัน** จะเป็นการศึกษาในเรื่องของผู้แต่งและสมัยที่แต่ง การศึกษาศัพท์และถอดความ การศึกษาความเปรียบและการใช้ภาพพจน์ การศึกษาลักษณะและคุณค่าของวรรณคดีของพระเกียรติ รวมทั้งการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ใน **ยวนพ่ายโคลงตัน** แต่ยังไม่ปรากฏการศึกษากลวิธีการประพันธ์ **ยวนพ่ายโคลงตัน** อย่างละเอียดรอบด้าน และความสำคัญของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่มีต่อวรรณคดีประเภทของพระเกียรติของไทยทั้งการเป็นต้นแบบการของพระเกียรติพระมหากษัตริย์ให้วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาและอิทธิพลต่อพัฒนาการของวรรณคดีประเภทของพระเกียรติของไทย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นดังกล่าว เพื่อให้เห็นความลุ่มลึกในการสร้างสรรค์วรรณคดีเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงตัน** ให้เป็นวรรณคดีฉบับครูที่มีความสำคัญต่อวรรณคดีประเภทของพระเกียรติของไทย

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชนวรรณคดีของพระเกียรติใน **ยวนพ่ายโคลงตัน**
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่มีต่อวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

ยวนพ่ายโคลงตัน เป็นวรรณคดีเอกของอยุธยาอันนับเป็นวรรณคดีของพระเกียรติฉบับครูที่มีความดีเด่น สมบูรณ์แบบในด้านกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ จนถือเป็นต้นแบบการ

สร้างชนบทยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในอุดมคติและมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของวรรณคดียอพระเกียรติของไทยในสมัยต่อมา

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ศึกษาวรรณคดียอพระเกียรติเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงดั้น** โดยใช้ต้นฉบับสมุดไทยดำเรื่อง **ยวนพ่าย จบบริบูรณ์** เอกสารเลขที่ 194 เป็นฉบับหลักในการศึกษา ซึ่งจะนำมาเปรียบเทียบกับต้นฉบับสมุดไทยดำอีก 20 ฉบับ และสอบทานกับตัวบท **ยวนพ่ายโคลงดั้น** ที่มีการตีพิมพ์มาก่อนแล้วอีก 6 ฉบับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 188
- 2) พระสมุคณูยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 189
- 3) ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 190
- 4) ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 191
- 5) ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 192
- 6) ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 193
- 7) ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 195
- 8) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ โดยพระมหาราชครู เอกสารเลขที่ 196
- 9) ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 197
- 10) ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 198
- 11) ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 199
- 12) ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 200
- 13) ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 204
- 14) ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 205

- 15) ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 207
- 16) ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 208
- 17) ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 209
- 18) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 210
- 19) ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 211
- 20) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 212

ส่วน**ยวนพ่ายโคลงต้น**ฉบับที่มีการตีพิมพ์มาก่อน มีจำนวน 6 ฉบับ ดังนี้

- 1) ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์. 2513. **ยวนพ่ายโคลงต้น ฤๅยขอพระเกียรติ พระเจ้าช้างเผือก** กรุงเทพฯ.มปท.
- 2) **ลิลิตยวนพ่าย**. 2514. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บรรณาคาร.
- 3) ลัดดา ศิริเจริญ. 2518. **คู่มือลิลิตยวนพ่าย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อักษรวิทยา.
- 4) **โคลงยวนพ่าย ฤๅยขอพระเกียรติพระเจ้าช้างเผือก**กรุงเทพฯ ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ ทรงชำระ. 2502. พิมพ์แจกในงานฉลองอายุศาสตราจารย์พระวรวงศ์วิสิฐ ครอบ 75 ปี เมื่อ 4 กรกฎาคม 2502 ณ ตึกอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- 5) ศิลปากร,กรม. 2529. “ลิลิตยวนพ่าย.” ใน **วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- 6) ราชบัณฑิตยสถาน. 2544. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

1.5.2 ศึกษาวรรณคดีของพระเกียรติที่แต่งขึ้นสมัยต่อมาที่ได้รับอิทธิพลจาก **ยวนพ่ายโคลงต้น** ดังรายชื่อต่อไปนี้

- 1) **เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง** ของ พระมหาราชครูมเหศวร
- 2) **โคลงสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช** ของ พระศรีมโหสถ
- 3) **โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี** ของ นายสวนมหาดเล็ก
- 4) **โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์** ของ พระขำนิโวหาร
- 5) **โคลงปราบดาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** ของ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
- 6) **โคลงต้นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** ของ พระยาตรัง
- 7) **ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล** ของ พระยาไชยวิชิต (เผือก)
- 8) **โคลงต้นสรรเสริญพระเกียรติปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ** ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
- 9) **ลิลิตตะเลงพ่าย** ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
- 10) **ลิลิตยอพระเกียรติและโคลงพระนามพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 4** ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- 11) **โคลงของหม่อมเจ้าสุวรรณ** ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น 1 กรมหมื่นไกรสรวิชิต ของ หม่อมเจ้าสุวรรณ
- 12) **ลิลิตของพระองค์เจ้าคัคณางค์คุณ (กรมหลวงพิชิตปรีชากร)** ของ กรมหลวงพิชิตปรีชากร
- 13) **โคลงของพระยามหาอำมาตย์ (หุ่่น ศรีเพ็ญ)** ของ หุ่่น ศรีเพ็ญ

- 14) *ลิลิตของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร* ของ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร
- 15) *โคลงของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์* ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
- 16) *รายดั้นของกรมหลวงพิชิตปรีชากร* ของ กรมหลวงพิชิตปรีชากร
- 17) *กลอนกาพย์* ของ “เอกชน” ของ เอกชน
- 18) *ลิลิตนเรศวร* ของ ชุมพร แสเนเสนา
- 19) *คำกลอนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช* *มหาเสนาบดี* *กรมการปกครอง* *เรื่อง พระราชกรณียกิจ* ของ พระมหาสมหวัง สาระภา
- 20) *เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช* ของ ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา
- 21) *พระภัทรมหาราชคำฉันท์* ของ สุวิทย์ พวงสุวรรณ.

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.6.1 ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ตัวบท *ยวนพ่ายโคลงดั้น* จากต้นฉบับสมุดไทยดำเรื่อง *ยวนพ่าย จบบริบูรณ์* เอกสารเลขที่ 194 เป็นฉบับหลักในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งได้แนบตัวบทที่ศึกษาเปรียบเทียบกับต้นฉบับอื่นไว้ในภาคผนวกของงานวิจัย

1.6.2 เนื่องจากผู้วิจัยใช้ตัวบท *ยวนพ่ายโคลงดั้น* จากสมุดไทยดำในการศึกษาครั้งนี้ ดังนั้นการอ้างอิงเพื่อยกตัวอย่างคำประพันธ์จากเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ผู้วิจัยจะอ้างอิงที่มาของคำประพันธ์ไว้ในวงเล็บทางขวาใต้ตัวอย่างคำประพันธ์นั้น ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้ (**ชื่อวรรณคดี**: ลำดับที่ของโคลงหรือร่าย) เช่น

๐ พรหมพิชญบรเมศเจ้า	จอมเมรุ มาศแย
ยัมเศมารุตอร	อาศนม้า
พฤษคณิกุเพนทรา	สุรเสพย
เรื่งรวิวรจ้่า	แจ่มจันทร ฯ
	(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 1)

1.6.3 ในเนื้อหาของงานวิจัย ผู้วิจัยจะใช้การพิมพ์ตัวอักษรแบบตัวหนาและเฉียงในการพิมพ์ชื่อวรรณคดี เช่น วรรณคดีเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ส่วนการพิมพ์ชื่อหนังสือจะใช้การพิมพ์ตัวอักษรแบบตัวหนา เช่น หนังสือเรื่อง *พื้นเมืองเชียงใหม่*

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1.7.1 คำว่า “**ขนบ**” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 161) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “แบบอย่าง แขน ระเบียบ” ส่วนพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย (2545: 117) ให้ความหมายคำว่า convention ไว้ว่า “สัญญานิยม กลการประพันธ์ หลักการ วิธีดำเนินการ หรือรูปแบบ ซึ่งผู้เขียนกับผู้อ่าน (หรือผู้ชม) ยอมรับกัน”

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ความหมายของคำว่า “**ขนบ**” คือ แบบแผนหรือกลวิธีการประพันธ์วรรณคดีที่ยอมรับและสืบทอดต่อกัน

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

1.8.1 ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* วรรณคดียอพระเกียรติ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

1.8.2 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* และวรรณคดี
ยอพระเกียรติสมัยก่อนหน้าและสมัยหลัง *ยวนพ่ายโคลงตัน*

1.8.3 วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย

1.8.4 สรุปผลและนำเสนอตามรูปแบบงานวิจัย

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.9.1 ทำให้เข้าใจความดีเด่นและความสมบูรณ์แบบของกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทาง
วรรณศิลป์ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ได้

1.9.2 ทำให้เข้าใจความสำคัญของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ในฐานะเป็นต้นแบบการสร้างชนบทยอ
พระเกียรติพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย และอิทธิพลที่มีต่อพัฒนาการ
ของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาได้

1.9.3 เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

การตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบทยวนพ่ายโคลงต้น

วรรณคดีเรื่องหนึ่ง ๆ สามารถสืบทอดจากยุคหนึ่งสู่ยุคสมัยหนึ่งได้ทั้งทางมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษร การจดบันทึกวรรณคดีเป็นลายลักษณ์อักษรมีการคัดลอกตัวบทวรรณคดีสืบต่อกันมา ทำให้วรรณคดีเรื่องหนึ่งมีต้นฉบับตัวเขียนหลายฉบับ **ยวนพ่ายโคลงต้น** เป็นวรรณคดีเรื่องหนึ่งที่มีจำนวนต้นฉบับสมุดไทยดำเป็นจำนวนมาก แม้ว่าหลายฉบับจะมีเนื้อความที่ไม่สมบูรณ์ แต่จำนวนต้นฉบับที่มีเป็นจำนวนมากก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน จึงทำให้คนรุ่นหลังต้องการรักษาและสืบทอดตัวบทวรรณคดีเรื่องดังกล่าวไว้ให้ยังคงอยู่เป็นสมบัติทางปัญญาของชาติ

ยวนพ่ายโคลงต้น เป็นวรรณคดีที่มีต้นฉบับสมุดไทยหลายฉบับ การคัดลอกตัวบทวรรณคดีโบราณในแต่ละฉบับก็มีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจของผู้คัดลอก การศึกษาวรรณคดีโบราณที่มีต้นฉบับหลายฉบับจึงควรมีการตรวจสอบตัวบทอย่างรอบคอบ การตรวจสอบตัวบทวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งซ้ำหลายครั้งนับเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีเป็นอย่างดี (วุฒิชัย โกลสภาญจน์, 2531: 19) แม้ว่า**ยวนพ่ายโคลงต้น**จะเป็นวรรณคดีที่มีผู้สนใจตรวจสอบและตีพิมพ์ตัวบทมาหลายครั้ง แต่การตรวจสอบและตีพิมพ์ตัวบทในแต่ละครั้งก็มีวิธีการศึกษาแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นจำนวนต้นฉบับที่ใช้ในการตรวจสอบ และวิธีการเปรียบเทียบต้นฉบับ อีกทั้งจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น ตัวบท**ยวนพ่ายโคลงต้น**ที่ตีพิมพ์มาก่อนยังพบว่ามีความบางแห่งที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้วิจัยเลือกตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับ**ยวนพ่ายโคลงต้น**ทั้งหมด เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาของ**ยวนพ่ายโคลงต้น** อันมีผลต่อการวิเคราะห์ทวิวิธีการประพันธ์**ยวนพ่ายโคลงต้น** สำหรับการตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบท**ยวนพ่ายโคลงต้น**ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับ**ยวนพ่ายโคลงต้น**จากสมุดไทยและตัวบท**ยวนพ่ายโคลงต้น**ที่มีการตีพิมพ์มาก่อน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของเนื้อความใน**ยวนพ่ายโคลงต้น**ฉบับต่าง ๆ

2.1 ตั๋วขบวนพ่ายโคลงตันที่เป็นต้นฉบับสมุดไทยดำ

2.1.1 จำนวนต้นฉบับสมุดไทยดำเรื่องขบวนพ่ายโคลงตัน

จากการเก็บข้อมูลต้นฉบับ *ขบวนพ่ายโคลงตัน* ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ พบว่ามีต้นฉบับ *ขบวนพ่ายโคลงตัน* ที่เป็นสมุดไทยดำจำนวน 21 ฉบับ ดังนี้

- 1) ขบวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 188
- 2) พระสมุดขบวนพ่าย เอกสารเลขที่ 189
- 3) ขบวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 190
- 4) ขบวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 191
- 5) ขบวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 192
- 6) ขบวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 193
- 7) ขบวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 194
- 8) ขบวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 195
- 9) ขบวนพ่าย จบบริบูรณ์ โดยพระมหาราชครู เอกสารเลขที่ 196
- 10) ขบวนพ่าย เอกสารเลขที่ 197
- 11) ขบวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 198
- 12) ขบวนพ่าย เอกสารเลขที่ 199
- 13) ขบวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 200
- 14) ขบวนพ่าย เอกสารเลขที่ 204
- 15) ขบวนพ่าย เอกสารเลขที่ 205
- 16) ขบวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 207
- 17) ขบวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 208
- 18) ขบวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 209
- 19) ขบวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 210
- 20) ขบวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 211

21) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 212

ต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงต้น** ทั้ง 21 ฉบับข้างต้น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากไมโครฟิล์มจำนวน 20 ฉบับ และจากสมุดไทยอีก 1 ฉบับ คือ ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 198 เมื่อพิจารณาความสมบูรณ์ของเนื้อความในต้นฉบับทั้ง 21 ฉบับ สามารถแบ่งกลุ่มต้นฉบับได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มต้นฉบับที่มีเนื้อความสมบูรณ์ และกลุ่มต้นฉบับที่มีเนื้อความไม่สมบูรณ์

2.1.1.1 กลุ่มต้นฉบับที่มีเนื้อความสมบูรณ์

ต้นฉบับกลุ่มนี้เป็นต้นฉบับที่มีเนื้อความประกอบด้วยร่าย 2 บท และโคลง 295 บท ต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงต้น** ที่มีเนื้อความสมบูรณ์มีจำนวน 5 ฉบับ ได้แก่

- 1) พระสมุทญวนพ่าย เอกสารเลขที่ 189
- 2) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 194
- 3) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ โดยพระมหาราชครู เอกสารเลขที่ 196
- 4) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 210
- 5) ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 212

2.1.1.2 กลุ่มต้นฉบับที่มีเนื้อความไม่สมบูรณ์

ต้นฉบับกลุ่มนี้มีเนื้อความไม่ครบถ้วน ต้นฉบับบางฉบับมีเนื้อความในส่วนต้นเรื่องถึงกลางเรื่อง และบางฉบับมีเนื้อความส่วนกลางเรื่องถึงท้ายเรื่อง ซึ่งสามารถแบ่งต้นฉบับกลุ่มนี้ได้ 2 กลุ่ม คือ ต้นฉบับที่มีเนื้อความส่วนต้น และต้นฉบับที่มีเนื้อความส่วนท้าย

2.1.1.2.1 ต้นฉบับที่มีเนื้อความส่วนต้น

ต้นฉบับในกลุ่มนี้มีเนื้อความเริ่มต้นจากรำนำเรื่องแต่เนื้อความไม่ได้สิ้นสุดที่โคลงบทสุดท้าย ต้นฉบับที่มีเนื้อความส่วนต้นมีจำนวน 11 ฉบับ ดังนี้

เอกสารเลขที่ 188	รำนำ – โคลงบทที่ 180
เอกสารเลขที่ 190	รำนำ – โคลงบทที่ 182

เอกสารเลขที่ 191	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 201
เอกสารเลขที่ 192	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 196
เอกสารเลขที่ 193	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 181
เอกสารเลขที่ 195	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 133
เอกสารเลขที่ 197	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 181
เอกสารเลขที่ 199	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 181
เอกสารเลขที่ 200	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 181
เอกสารเลขที่ 204	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 279
เอกสารเลขที่ 205	ร่ายนำ – โคลงบทที่ 200

2.1.1.2.2 ต้นฉบับที่มีเนื้อความส่วนท้าย

ต้นฉบับในกลุ่มนี้มีเนื้อความเริ่มจากโคลงช่วงกลางเรื่องไปจนท้ายเรื่อง แต่บางฉบับก็ไม่ได้สิ้นสุดที่โคลงบทสุดท้าย ต้นฉบับในกลุ่มนี้มีจำนวน 5 ฉบับ ดังนี้

เอกสารเลขที่ 198	โคลงบทที่ 218 – โคลงบทที่ 294
เอกสารเลขที่ 207	โคลงบทที่ 181 – ร่ายบทที่ 2
เอกสารเลขที่ 208	โคลงบทที่ 181 – ร่ายบทที่ 2
เอกสารเลขที่ 209	โคลงบทที่ 182 – โคลงบทที่ 295
เอกสารเลขที่ 211	โคลงบทที่ 201 – โคลงบทที่ 295

เมื่อพิจารณาต้นฉบับที่มีเนื้อความส่วนต้นและเนื้อความส่วนท้ายแล้ว จะพบว่าสามารถจับคู่ระหว่างต้นฉบับทั้ง 2 กลุ่ม โดยพิจารณาจากเนื้อความที่มีความต่อเนื่องกันเป็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

เอกสารเลขที่ 188	-	เอกสารเลขที่ 207
		เอกสารเลขที่ 208

เอกสารเลขที่ 193 - เอกสารเลขที่ 209

เอกสารเลขที่ 197

เอกสารเลขที่ 199

เอกสารเลขที่ 200

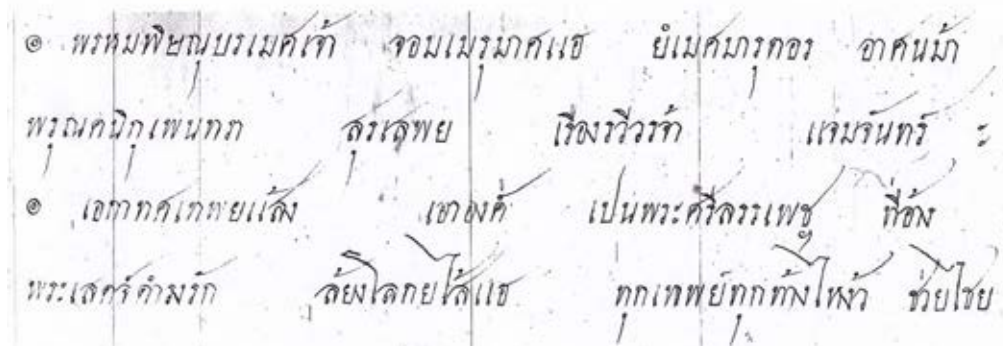
เอกสารเลขที่ 205 - เอกสารเลขที่ 211

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าต้นฉบับที่เนื้อความไม่สมบูรณ์บางฉบับจะสามารถจับคู่เนื้อความให้ต่อเนื่องกันได้ แต่ก็ไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าเป็นเอกสารที่คัดลอกในคราวเดียวกัน หรือเป็นผู้คัดลอกคนเดียวกัน เพราะเมื่อพิจารณาลายมือ ขนาดตัวอักษร อักษรวิธีการเขียน และสภาพของต้นฉบับก็มีความแตกต่างกัน

2.1.2 ลักษณะของต้นฉบับสมุดไทยเรื่องยวนพ่ายโคลงต้น

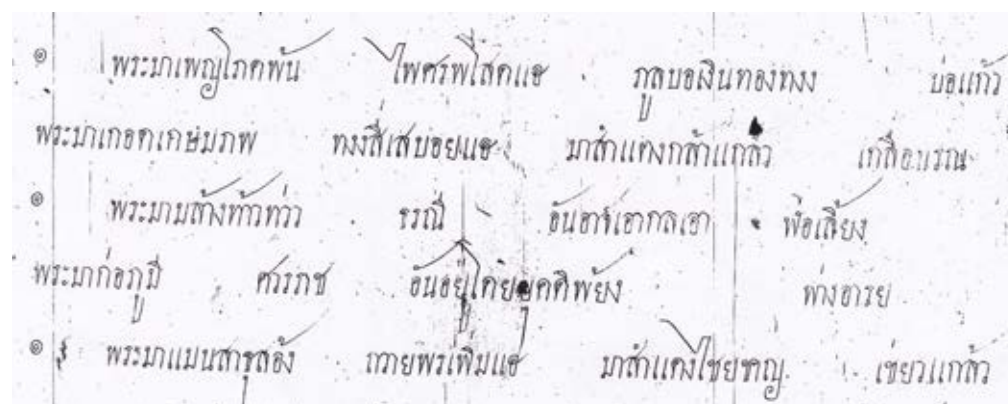
2.1.2.1 ลักษณะการบันทึกโคลง

ในการเขียนบันทึกเนื้อความ **ยวนพ่ายโคลงต้น** ในสมุดไทยดำมีการเขียนบันทึกโคลงไว้จำนวน 2 บท ต่อ 1 หน้าสมุดไทย โดยบันทึกเป็น 4 บรรทัด ดังตัวอย่างเอกสารเลขที่ 212 ดังต่อไปนี้

รูปที่ 1 ตัวอย่างการบันทึกตัวบทยวนพ่ายโคลงต้นในสมุดไทยดำ เอกสารหมายเลข 212

อย่างไรก็ตาม ก็มีต้นฉบับชื่อ พระสมุทญวนพ่าย เอกสารเลขที่ 189 มีการบันทึกเนื้อความที่แตกต่างไปจากต้นฉบับอื่น คือ 1 หน้าสมุดไทยจะมีโคลงจำนวน 2 บท กับ 2 บาทของโคลงดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปที่ 2 ตัวอย่างการบันทึกด้วยพยวนพ่ายโคลงต้นในสมุดไทยดำ เอกสารหมายเลข 189

นอกจากนี้ ต้นฉบับพยวนพ่ายโคลงต้นในสมุดไทยดำก็ไม่มีการระบุตัวเลขลำดับโคลงไว้ แต่การตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบทในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะระบุตัวเลขลำดับโคลงกำกับไว้ เพื่อความสะดวกในการค้นหาโคลงและการอธิบาย

2.1.2.2 ชื่อเรียกต้นฉบับ

ชื่อเรียกต้นฉบับพยวนพ่ายโคลงต้นที่เป็นสมุดไทยดำนี้เป็นชื่อที่สำนักหอสมุดแห่งชาติได้ระบุไว้ในหน้าปกของสมุดไทยแต่ละฉบับ แต่ก็มีต้นฉบับบางฉบับที่มีการเขียนข้อความไว้ในหน้าปกสมุดไทยก่อนเริ่มเรื่อง มีปรากฏอยู่ 3 ฉบับ ได้แก่

พยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 191 มีข้อความระบุว่า

๐ หน้าต้นพยวนพ่ายสมุด ฯ๕๘๘

ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 194 มีข้อความระบุว่า

๐ หน้าต้นยวนพ่าย ๗๕๐๖

ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 212 มีข้อความระบุว่า

๐ หน้าต้นบาทกฤษณยวนพ่าย ๗๕

ชื่อเรียกทั้ง 3 ชื่อข้างต้นแตกต่างจากชื่อของสำนักหอสมุดแห่งชาติที่เรียกเอกสาร ผู้วิจัยจึงจะเรียกต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงต้น** ในแต่ละฉบับเฉพาะส่วนที่ระบุลำดับของเอกสารเท่านั้น เช่น ต้นฉบับ ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ (พระมหाराชครูแต่ง) เอกสารเลขที่ 196 ซึ่งผู้วิจัยจะเรียกชื่อต้นฉบับนี้ว่าเอกสารเลขที่ 196

2.1.2.3 การเขียนแทรกเนื้อความ

ต้นฉบับสมุดไทยหลายฉบับมีการเขียนเนื้อความอื่นแทรกเข้ามา ซึ่งมีทั้งข้อความที่เป็นลายมือเดียวกันกับลายมือต้นฉบับ และข้อความที่เป็นลายมืออื่น เนื้อความส่วนที่มีการเขียนเนื้อความแทรกมากที่สุด คือ ส่วนที่กล่าวถึงพระธรรมหมวดที่ 1 – 10 เนื้อความที่แทรกเข้ามานั้นเป็นข้อความอธิบายพระธรรมในแต่ละบท โดยมีต้นฉบับที่มีการแทรกเนื้อความส่วนนี้ด้วยลายมือเดียวกันกับต้นฉบับจำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ เอกสารเลขที่ 188, 195, 199 , 200 และ 212 แสดงให้เห็นความตั้งใจในการคัดลอกคำอธิบายพระธรรมนี้ใส่ไว้ในต้นฉบับ ส่วนต้นฉบับที่มีลายมืออื่นแทรกมีจำนวน 2 ฉบับ คือ เอกสารเลขที่ 191 และ 196

2.2 ตัวอย่างยวนพ่ายโคลงต้นที่มีการตรวจสอบและตีพิมพ์มาก่อน

ตัวอย่าง **ยวนพ่ายโคลงต้น** มีการตีพิมพ์เผยแพร่อยู่หลายฉบับ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สำรวจและพบว่า มีตัวอย่าง **ยวนพ่ายโคลงต้น** ที่ตีพิมพ์มาแล้ว 6 ฉบับ ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการเปรียบเทียบในงานวิจัยครั้งนี้ด้วย ได้แก่

- 1) โคลงยวนพ่าย ภายอพระเกียรติพระเจ้าช้างเผือกกรุงเก่า ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงชำระ
- 2) ยวนพ่ายโคลงดั้น ภายอพระเกียรติ พระเจ้าช้างเผือก กรุงเก่า ของ ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์
- 3) ลิลิตยวนพ่าย ของ สำนักพิมพ์บรรณาคาร จัดพิมพ์
- 4) ลิลิตยวนพ่าย ในวรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1 ของ กรมศิลปากร จัดพิมพ์
- 5) คู่มือลิลิตยวนพ่าย ของ ลัดดา ศิริเจริญ
- 6) พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย ของ ราชบัณฑิตยสถาน

ตัวบทยวนพ่ายโคลงดั้นข้างต้น พบว่าเรื่องยวนพ่ายโคลงดั้น ภายอพระเกียรติ พระเจ้าช้างเผือก กรุงเก่า ของ ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ และพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย ของ ราชบัณฑิตยสถาน มีการระบุวิธีการตรวจสอบและจำนวนต้นฉบับที่นำมาใช้ตรวจสอบ โดยยวนพ่ายโคลงดั้น ภายอพระเกียรติ พระเจ้าช้างเผือก กรุงเก่า ของ ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ใช้ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงดั้นในการตรวจสอบจำนวน 8 ฉบับ ส่วนพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย ของ ราชบัณฑิตยสถาน ใช้ต้นฉบับลิลิตยวนพ่าย ในวรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1 ที่กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นฉบับหลักในการตรวจสอบและสอบทานกับต้นฉบับสมุดไทยอีก 24 ฉบับ ซึ่งรวมต้นฉบับเรื่องยวนพ่ายแปล เล่ม 1-3 ของพระเทพมุนี (पाल) ด้วย

ตัวบทยวนพ่ายโคลงดั้นที่มีการตรวจสอบและพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวางเหล่านี้ มีรายละเอียดการใช้คำที่แตกต่างกัน ดังนั้นการตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับยวนพ่ายโคลงดั้นครั้งนี้ จึงนำตัวบทยวนพ่ายโคลงดั้นที่พิมพ์มาก่อนนี้มาศึกษาเปรียบเทียบด้วย

2.3 ข้อตกลงเบื้องต้นในการตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับยวนพ่ายโคลงดั้น

ในการตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับยวนพ่ายโคลงดั้นในครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

2.3.1 การใช้อักษรย่อแทนการเรียกชื่อเต็ม

ต้นฉบับ**ยวนพ่ายโคลงตัน**มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ผู้วิจัยเห็นว่าการกำหนดการเรียกชื่อต้นฉบับแต่ละฉบับ จะช่วยให้ระบบการพิมพ์และการนำเสนอไม่เินยื้อ และไม่สับสนในการอธิบาย จึงใช้อักษรย่อในการเรียกชื่อเต็มของต้นฉบับ ดังนี้

2.3.1.1 ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตันจากสมุดไทยดำ

ชื่อเรียกต้นฉบับ**ยวนพ่ายโคลงตัน**ในสมุดไทยดำไม่มีชื่อปรากฏชัดเจน ชื่อที่ปรากฏในต้นฉบับเป็นชื่อเรียกที่หอสมุดแห่งชาติเป็นผู้จัดทำขึ้น โดยมีการระบุลำดับของเอกสารต้นฉบับแต่ละฉบับไว้ด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้อักษรย่อเรียกต้นฉบับสมุดไทยโดยไม่นำชื่อต้นฉบับ**ยวนพ่ายโคลงตัน**ที่แตกต่างกันมาใช้เรียก แต่จะใช้ลำดับของเอกสารมาเป็นตัวอักษรย่อเรียก ดังนี้

อ. คือ เอกสารเลขที่

ตัวเลข คือ ตัวเลขลำดับของเอกสารต้นฉบับแต่ละฉบับ

ตัวอย่างเช่น ต้นฉบับเรื่อง *พระสมุทญวนพ่าย เอกสารเลขที่ 189* จะใช้เป็น อ. 189 หรือ ต้นฉบับเรื่อง *ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 210* จะใช้เป็น อ. 210

2.3.1.2 ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตันที่มีการตีพิมพ์มาก่อน

ชื่อต้นฉบับ**ยวนพ่ายโคลงตัน**ที่มีการตีพิมพ์มาก่อนมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน และต้นฉบับบางฉบับก็มีชื่อเรียกที่ยาว หรือมีชื่อเรียกเหมือนกัน ซึ่งทำให้สับสนในการอธิบาย ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้อักษรย่อที่มาจากตัวอักษรตัวแรกของผู้จัดทำต้นฉบับมาใช้เป็นสำคัญ ดังนี้

1) **โคลงยวนพ่าย ฤายอพระเกียรติพระเจ้าช้างเผือกกรุงเก่า** ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรินทร์ ทรงชำระ ใช้อักษรย่อว่า **ฉบับ ส.**

2) **ยวนพ่ายโคลงตัน ฤายอพระเกียรติ พระเจ้าช้างเผือก กรุงเก่า** ของ ฉันทิชัย กระแสสินธุ์ ใช้อักษรย่อว่า **ฉบับ ฉ.**

3) **ลิลิตยวนพ่าย** ของ สำนักพิมพ์บรรณาคาร จัดพิมพ์ ใช้อักษรย่อว่า **ฉบับ**

บ.

4) **ลิลิตยวนพ่าย** ในวรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1 ของ กรมศิลปากร จัดพิมพ์ ใช้อักษรย่อว่า **ฉบับ ศ.**

5) **คู่มือลิลิตยวนพ่าย** ของ ลัดดา ศิริเจริญ ใช้อักษรย่อว่า **ฉบับ ล.**

6) **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย** ของ ราชบัณฑิตยสถาน ใช้อักษรย่อว่า **ฉบับ ร.**

2.3.2 ตัวอักษรในต้นฉบับยวนพ่ายโคลงต้นที่มีเสียงเหมือนกัน

ต้นฉบับ**ยวนพ่ายโคลงต้น**หลายฉบับมีคำที่การใช้ตัวอักษรที่มีเสียงเหมือนกันแทนกันอยู่เสมอ ซึ่งไม่ได้มีผลต่อความหมายของคำ ดังนั้นคำที่เขียนแตกต่างกันด้วยตัวอักษรที่มีเสียงเหมือนกันจะถือว่าเป็นคำเดียวกัน เพราะความหมายไม่ได้แตกต่างกัน ทั้งนี้กลุ่มตัวอักษรที่มีเสียงเหมือนกันและเขียนแทนกันมีดังนี้

2.3.2.1 กลุ่มตัวอักษร ส ศ ษ เช่น สาสนา – ศาสนา – ศาสนา

2.3.2.2 กลุ่มตัวอักษร น ณ ญ ร ที่ใช้เป็นตัวสะกด เช่น พรวน – พรวญ, หาน – หาร –

หาญ

2.3.2.3 กลุ่มตัวอักษร น ณ เช่น พิษณุ – พิศณุ

2.3.2.4 กลุ่มตัวอักษร ย ญ เช่น ยวน – ญวน

2.3.2.5 กลุ่มตัวอักษร ด ฎ จ เช่น รวด – รวจ, อ्षเดา – อ्षฎา

นอกจากการใช้ตัวอักษรที่มีเสียงเหมือนกันแทนกันแล้ว ยังพบว่ามีการใช้ไม่ม้วน (ใ) ไม่มลาย (ใ) ไม่หันอากาศ (ั) รวมทั้งใช้ตัว (ย) แทนกันด้วย ซึ่งผู้วิจัยจัดเป็นคำเดียวกัน เพราะไม่มีผลต่อความหมาย เช่น ไชย – ชัย – ชย, ไหญ่ – ไหญ่

2.3.3 การเลือกต้นฉบับหลักในการตรวจสอบและเปรียบเทียบ

ในการตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้ต้นฉบับสมุดไทยดำฉบับหนึ่งมาเป็นต้นฉบับหลักในการเปรียบเทียบ คือ ต้นฉบับเรื่อง *ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 194* เพราะเป็นต้นฉบับที่มีเนื้อความสมบูรณ์ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงประทานต้นฉบับนี้ให้แก่หอสมุดแห่งชาติ รวมทั้งยังเป็นต้นฉบับที่เป็นลายมืออาลักษณ์ที่เขียนด้วยเส้นรงค์ ซึ่งถือว่าเป็นต้นฉบับที่มีความสำคัญฉบับหนึ่ง

2.4 ผลการตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบทยวนพ่ายโคลงตัน

การตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบท *ยวนพ่ายโคลงตัน* ในงานวิจัยนี้จะไม่มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อความของต้นฉบับหลัก คือ *ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 194* แต่จะแสดงการใช้คำหรือข้อความที่ต้นฉบับอื่นใช้แตกต่างกันไว้ในเชิงอรรถ ซึ่งสามารถดูได้ในภาคผนวกของวิทยานิพนธ์นี้

เนื่องจากตัวบท *ยวนพ่ายโคลงตัน* แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือต้นฉบับที่เป็นสมุดไทยดำ และต้นฉบับที่มีการตรวจสอบและตีพิมพ์มาก่อน ผู้วิจัยจึงจะเปรียบเทียบต้นฉบับสมุดไทยดำก่อน แล้วจึงนำไปเปรียบเทียบกับต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่ตีพิมพ์มาก่อน

2.4.1 ผลการตรวจสอบและการเปรียบเทียบต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตันที่เป็นสมุดไทยดำ

ต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่เป็นสมุดไทยดำมี 21 ฉบับ แต่มีต้นฉบับที่มีเนื้อความสมบูรณ์ 5 ฉบับ ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาเปรียบเทียบกันเป็นหลักในหัวข้อนี้ ส่วนต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่มีเนื้อความไม่สมบูรณ์จำนวน 16 ฉบับ จะนำมาใช้เปรียบเทียบประกอบกันไปด้วย จากการเปรียบเทียบต้นฉบับสมุดไทยดำพบว่ามีความที่เหมือนและแตกต่างกัน เนื้อความที่เหมือนกันไม่มีคำใดที่ใช้แตกต่างกันในต้นฉบับที่มีความสมบูรณ์ทั้ง 5 ฉบับ เป็นโคลงจำนวน 144 บท ซึ่งนับรวมโคลงจำนวน 2 บท ซึ่งพระยาตรังแต่งเสริมเข้าไป ส่วนเนื้อความที่มีเนื้อความแตกต่างกันเกิดจากการใช้คำที่ต่างกััน มีปรากฏในโคลงจำนวน 151 บท และร่าย 2 บท ซึ่งสามารถแบ่งพิจารณาได้ดังนี้

2.4.1.1 เนื้อความที่แตกต่างกันแบบไม่มีผลต่อความหมาย

เนื้อความในส่วนนี้มีการใช้คำที่แตกต่างกันในต้นฉบับแต่ละฉบับ แต่คำที่แตกต่างกันนี้ไม่ได้ส่งผลทำให้ความหมายของเนื้อความเปลี่ยนแปลงไปมากนัก ซึ่งมีปรากฏ 4 ลักษณะ คือ การใช้คำต่างกัน การตัดคำ การเพิ่มคำ และการสลับที่คำ

2.4.1.1.1 การใช้คำต่างกันที่ไม่มีผลต่อความหมาย

เนื้อความบางแห่งในต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* มีการใช้คำที่แตกต่างจากต้นฉบับ อ. 194 แต่ก็ไม่มีผลทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลง เช่น โคลงบทที่ 115 มีการใช้คำสร้อยแตกต่างกัน ดังนี้

ฉบับ อ. 194 อ. 196 อ. 210 และ อ.212 ใช้ว่า

๐ ดำมพำพานพาดร้าย	แรงการ แลพ้อ
น่านแพล่กลอยกลับแขง	แขงทำว
ลักมีบันทูลสาร	ขยวข่าว
หาท่านผู้ห่าวให้	เครีนครยว ๕

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 115)

ฉบับ อ. 189 ใช้ว่า

๐ ดำมพำพานพาดร้าย	แรงการ พ่อนา
น่านแพล่กลอยกลับแขง	แขงทำว
ลักมีบันทูลสาร	ขยวข่าว
หาท่านผู้ห่าวให้	เครีนครยว ๕

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 115)

2.4.1.1.2 การตัดคำที่ไม่มีผลต่อความหมาย

ต้นฉบับสมุดไทยบางฉบับมีการตัดคำบางคำออกไป ทำให้มีเนื้อความแตกต่างจากต้นฉบับ อ. 194 แต่ก็ไม่มีผลต่อความหมายของเนื้อความนั้น เช่น โคลงบทที่ 52 กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงล่องรู้ว่าผู้ใดคิดคดและผู้ใดจงรักภักดี เนื้อความในต้นฉบับ อ. 194 อ. 189 อ. 196 และ อ. 210 มีการใช้คำสร้อยว่า “กิติ” ในบาทที่ 1 แต่ต้นฉบับ อ. 212 ไม่มีการใช้คำสร้อยดังกล่าว ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ ใครคดใครที่อร้าย	ดีใด กิติ
ใครใครครองตนบยน	ท่านม้วย
ซื่อนึกแต่ในใจ	จงช่อน กิติ
พระอาจล่องรู้ด้วย	ดูจหมาย ฯ
	(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 52)

2.4.1.1.3 การเพิ่มคำที่ไม่มีผลต่อความหมาย

การเพิ่มคำบางคำเข้าไปในเนื้อความต้นฉบับบางฉบับทำให้มีเนื้อความเพิ่มขึ้นจากต้นฉบับ อ. 194 แต่ก็ปรากฏในคำสร้อยของโคลงเท่านั้น เช่น โคลงบทที่ 269 กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงไล่ตีข้าศึกด้วยความรวดเร็ว ต้นฉบับ อ. 194 อ. 196 และ อ. 210 ไม่มีคำว่า “มานา” เป็นคำสร้อยในบาทที่ 3 ดังเนื้อความที่ว่า

๐ รำปางเขาไฉรั	สงคราม ท่านนา
ลาวแต่งตบบปราการ	หน่นนหน้า
กษัตริย์เลื่อนพลตาม	เรวเร่ง
ไซรมเชือดแทงทวนม้า	หน่นนหววฯ
	(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 269)

ส่วนต้นฉบับ อ. 189 และ อ. 212 มีการเพิ่มคำสร้อยเข้าไปว่า

๐ รำปางเขาได้ร่ำ	สงคราม ท่านนา
ลาวแต่งตบปรการ	หน่นนหน้า
กษัตริย์เลื่อนพลตาม	เวรเร่ง มานา
โซรมเชือดแทงทวนม้า	หน่นนหววฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 269)

แม้ว่าการเพิ่มคำจะปรากฏในคำสร้อยเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มี การเพิ่มคำบางแห่งที่ไม่ใช่คำสร้อยแต่ก็ไม่มีผลต่อความหมายด้วย ซึ่งน่าจะเกิดจากการคัดลอกที่คลาดเคลื่อน เช่น โคลงบทที่ 7 กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมากำเนิด ทำให้สามารถปราบกษัตริย์เมืองต่าง ๆ ได้ทั่วทั้งแผ่นดิน ยุคของพระองค์เปรียบเสมือนยุคของพระศรีอาริย์ ต้นฉบับ อ. 194 อ.189 อ.196 และ อ. 210 ไม่มีคำว่า “อน” ในบาทที่ 4 แต่ฉบับ อ. 212 มีการเพิ่มคำว่า “อน” ไว้หน้าคำว่า “อัน” ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ พระมามล้างท้าวท้าว	ธรรณี
อันอาจเอกกลเอา	พ้อลี้ยง
พระมาก่อภูมิ	ศวรรราช
อนอันอยู่โดยยุคติพียง	พ่างอารย์ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 7)

2.4.1.1.3 การสลับที่คำที่ไม่มีผลต่อความหมาย

เนื้อความในต้นฉบับบางฉบับมีการสลับที่คำที่อยู่ติดกัน แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายของเนื้อความเปลี่ยนแปลงไป เช่น โคลงบทที่ 157 มีการสลับที่คำดังนี้

ต้นฉบับ อ. 194 อ. 196 และ อ.210 มีเนื้อความว่า

๐ วัยงป้อมวงอาจไว้	แหนหาญ
ลดเขื่อนขววยอหิน	ห้วงแร้ว
ปุนกนนเกือบกู่ทวาร	ทวยรรอบ
ทุกแห่งหอด้ายแกลั่ว	น่งนง ๙

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 71)

ส่วนต้นฉบับ อ. 189 และ อ.212 มีเนื้อความว่า

๐ วัยงป้อมวงอาจไว้	หานแหน
ลดเขื่อนขววยอหิน	ห้วงแร้ว
ปุนกนนเกือบกู่ทวาร	ทวยรรอบ
ทุกแห่งหอด้ายแกลั่ว	น่งนง ๙

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 71)

เนื้อความที่มีความแตกต่างกันแบบไม่มีผลต่อความหมายนี้คงจะเป็นความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการคัดลอกต้นฉบับ การสลับที่คำเป็นวิธีการที่มีโอกาสทำให้เนื้อความมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด เพราะคำที่สลับที่กันยังคงให้ความหมายเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม เนื้อความข้างต้นสามารถใช้ฉันทลักษณ์ของโคลงตันบาททฤษฎีชรรมาช่วยอธิบายได้ว่าต้นฉบับ อ. 189 และ อ. 212 อาจจะมีคัดลอกคลาดเคลื่อน เพราะตำแหน่งคำสุดท้ายควรจะเป็นคำว่า “หาญ” เพื่อเชื่อมสัมผัสกับคำว่า “ทวาร” ในคำที่ 5 ของบาทที่ 3

2.4.1.2 เนื้อความที่แตกต่างกันแบบมีผลต่อความหมาย

เนื้อความของต้นฉบับบางฉบับมีเนื้อความที่แตกต่างกัน และมีผลต่อความหมายของเนื้อความให้เปลี่ยนแปลงด้วย จากการเปรียบเทียบต้นฉบับ อ. 194 และต้นฉบับที่มีเนื้อความสมบูรณ์

อีก 4 ฉบับ พบว่ามีเนื้อความที่แตกต่างกันแบบมีผลต่อความหมาย 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำต่างกัน และการตัดคำ

2.4.1.2.1 การใช้คำต่างกันที่มีผลต่อความหมาย

ต้นฉบับบางฉบับมีการใช้คำแตกต่างกัน 1 คำหรือหลายคำ หรือใช้คำแตกต่างกันทั้งวรรค ทำให้เนื้อความมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น โคลงบทที่ 191 ต้นฉบับ อ. 194 อ. 196 และ อ. 210 มีเนื้อความว่า

๐ พายทองสรพราศพร้อม	แขวงขวา
พรรคพวกพายเงินหมาย	หมู่ฝ้าย
คฤหทองแครงทองนา	นาหมู่ หมายถึงแฮ
ยุงยุงแลย้าย	คล้าวโคล ๕

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 191)

ส่วนต้นฉบับ อ. 189 และ อ. 212 ไม่ใช้คำว่า “ฝ้าย” แต่ใช้คำว่า “ซ้าย” และเมื่อพิจารณาการใช้คำว่า “ฝ้าย” และ “ซ้าย” ในตำแหน่งดังกล่าวที่บังคับคำโท ก็ไม่ได้ผิดฉันทลักษณ์ แต่เมื่อพิจารณาความหมายของเนื้อความแล้ว น่าจะใช้ความหมายของคำว่า “ซ้าย” มากกว่าคำว่า “ฝ้าย” เพราะเนื้อความในบาทแรกกล่าวถึงหมู่ฝ้ายทองที่อยู่ประจำทางด้านขวา ส่วนบาทที่ 2 กล่าวถึงหมู่ฝ้ายเงิน ซึ่งน่าจะบอกตำแหน่งการประจำการเหมือนฝ้ายเงินในบาทแรก ไม่น่าจะใช้ความหมาย “ฝ้าย” คือ เคลื่อนจากที่ ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยจะพิจารณาความหมายของเนื้อความในโคลงบทนี้ต้องใช้ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงต้นฉบับอื่นมาช่วยอธิบายประกอบ

ต้นฉบับที่มีเนื้อความแตกต่างกันในวรรคหลังก็มีผลต่อความหมายของโคลงด้วย เช่น โคลงบทที่ 290 ในต้นฉบับ อ. 194 อ. 196 และ อ. 210 มีเนื้อความว่า

๐ ชยชยชชาติแก้ว	กฤษรัตน
ภูเบศสากลปอง	กราบไหว้ว
ชยชยมิ่งเมืองสวัสดิ	ภูลโภาค

ชยบพิตรท้าวไท่

เลขศกฯ ๕

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 290)

ส่วนต้นฉบับ อ. 189 และ อ. 212 ใช้คำว่า “ผืนผ่อง” ดังว่า

๐ ชยชยชชาติแก้ว

กฤษชรัตน

ภูเบศสากลปอง

กราบไหว้ว

ชยชยมิ่งเมืองสวัสดิ

ผืนผ่อง

ชยบพิตรท้าวไท่

เลขศกฯ ๕

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 290)

เมื่อพิจารณาตัวอย่างโคลงข้างต้น จะพบว่าคำว่า “ภูลโภค” และ “ผืนผ่อง” อยู่ในตำแหน่งที่ต้องส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของบาทที่ 1 ในโคลงบทต่อไป ซึ่งเป็นคำว่า “โยค” ดังนั้น ต้นฉบับที่ใช้คำว่า “ภูลโภค” จึงน่าจะมีความถูกต้องทางฉันทลักษณ์ อย่างไรก็ตามมีโคลงต้นบาท กฤษชบางบทที่มีการสัมผัสในตำแหน่งดังกล่าวไปยังคำที่ 5 อยู่เช่นกัน และเมื่อพิจารณาคำที่ 5 ใน โคลงบทต่อไปแล้วเป็นคำว่า “ก้อง” จึงทำให้ต้นฉบับ อ. 189 และ อ. 212 ที่ใช้คำว่า “ผืนผ่อง” พอจะ อนุมานในตำแหน่งดังกล่าวได้ และหากพิจารณาด้านความหมายของเนื้อความแล้ว การใช้ทั้ง 2 คำ ก็ ให้ความหมายที่สอดคล้องกับบริบทเนื้อความของโคลงบทนี้ได้เช่นกัน กล่าวคือ หากใช้คำว่า “ภูล โภค” ก็จะมีความหมายว่าชัยชนะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองและมี ทรัพย์สินสมบัติเพิ่มพูนขึ้น ซึ่งก็จะสอดคล้องกับเนื้อความ 2 บาทแรกเช่นกันที่กล่าวถึงการได้สมบัติหนึ่ง คือ ช้างแก้ว หากใช้คำว่า “ผืนผ่อง” ก็จะได้ความหมายว่าชัยชนะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทำ ให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง แผ่นดินมีแต่ความผ่องแผ้ว ดังนั้นแม้ว่าคำทั้งสองจะให้ความหมายของ เนื้อความแตกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นความหมายในเชิงบวกที่เข้ากับถ้อยคำอื่นในโคลง อย่างไรก็ตาม

ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้คำว่า “ภูลโภค” น่าจะเป็นคำที่เหมาะสม เพราะทำให้ฉันทลักษณ์ถูกต้องชัดเจนมากที่สุดและความหมายของเนื้อความก็ไม่ได้ผิดแปลกไป

นอกจากนี้ยังมีเนื้อความที่มีความแตกต่างกันหลายวรรคและมีผลต่อความหมาย ซึ่งมีปรากฏ 2 แห่ง คือ ร่ายบทที่ 2 และโคลงบทที่ 284

เนื้อความร่ายบทที่ 2 ในต้นฉบับ อ.194 อ. 196 และ อ. 210 มีดังนี้

๑ แต่นั้นนบ้นนฤเบนทรนฤเบศ นเรศนรินทรธาธิบตีศรี
 สรรพชญ สมเด็จพระบรมไตรโลกนารถนายก ดิลกผู้เป็นเจ้า เกกล้า
 ภูมณทล สกลขัพุธิเบศ คือพระเดชเกษกษัตริร์พิพงค์ ทรงมกุฎ
 รัตนพัศตราภรณ์วิภูสิตเสริจ เสด็จเหนือปฤษฎางคกุญชร **คินยง**
นครคู้ฟ้า ถวัลยวิภูผ่านหล้า แห่ลงเพี้ยมพิกบุญ ทานนา ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: ร่ายบทที่ 2)

ส่วนต้นฉบับ อ. 189 และ อ. 212 ไม่มีเนื้อความที่ทำตัวอักษรหนาในตัวอย่างข้างต้น เนื้อความของร่ายบทที่ 2 ในต้นฉบับทั้ง 2 ฉบับมีเนื้อความถึง “เสด็จเหนือปฤษฎางคกุญชร” เท่านั้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นการคัดลอกที่คลาดเคลื่อนกัน อย่างไรก็ตาม ชลดา เรื่องรักษลิขิต (2547: 71) สันนิษฐานว่าร่ายบทที่ 2 นี้ เป็นการแต่งแทรกเข้าไป เพื่อเป็นสัญญาณแจ้งให้ผู้อ่านทราบว่าตรงนั้นมีเนื้อความบางตอนขาดหายไป

ส่วนเนื้อความในโคลงบทที่ 284 ต้นฉบับทั้ง 5 ฉบับมีรายละเอียดในการบันทึกที่แตกต่างกันไป โดยต้นฉบับ อ. 194 มีเนื้อความครบทั้ง 4 บาท และเป็นการบันทึกด้วยลายมือเดียวกัน ดังนี้

๑ กังกลดไทท้าวราช	เอารส ทานนา
ขวัญก่งกินเพื่อนไป	เผือดหน้า
สรุดเสียนครคค	คามเถ่ง ถือนแฮ

เสียดรลงข้างม้า

หมื่นพนน ๙

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 284)

ต้นฉบับ อ. 189 มีเนื้อความโคลงบทนี้ 2 บาทแรกเท่านั้น เนื้อความเหมือนกับต้นฉบับ อ. 194

ต้นฉบับ อ. 196 มีเนื้อความครบทั้ง 4 บาท เนื้อความเหมือนกับต้นฉบับ อ. 194 แต่เป็นลายมืออื่นแทรกเข้ามา

ต้นฉบับ อ. 210 มีเนื้อความเหมือนต้นฉบับ อ. 194 แต่ 2 บาทสุดท้ายเป็นลายมืออื่นแทรกเข้ามา

ส่วนต้นฉบับ อ. 212 มีเนื้อความ 2 บาทแรกเหมือนต้นฉบับ อ. 194 แต่เนื้อความ 2 บาทสุดท้าย เป็นลายมืออื่นแทรก และมีเนื้อความแตกต่างจากต้นฉบับ อ.194 คือ

ตรลึงตรลานหด

หัวห่อ ตนแฮ

ยวนวิ้งเหยงย้ายัว

วุ่นวนน

เนื้อความที่เป็นปัญหาของโคลงบทดังกล่าวข้างต้นอยู่ที่ 2 บาทสุดท้าย ต้นฉบับบางฉบับไม่มีเนื้อความส่วนนี้ บางฉบับเป็นลายมืออื่นแทรก และบางฉบับก็มีเนื้อความแตกต่างกัน ผู้วิจัยเห็นว่าเนื้อความ 2 บาทสุดท้ายนี้คงเป็นส่วนที่ขาดหายไป และมีการแต่งเพิ่มเติมเข้าไปให้เนื้อความครบถ้วนเหมือนเนื้อความที่พระยาตรังได้แต่งเสริมเข้าไป 2 บท แต่การแต่งเพิ่มเติมอาจจะกระทำมากกว่า 1 ครั้ง ทำให้มีเนื้อความที่แตกต่างกัน

2.4.1.2.2 การตัดคำที่มีผลต่อความหมาย

เนื้อความต้นฉบับบางฉบับมีการไม่ใช้คำบางคำ ทำให้ความหมายของเนื้อความคลาดเคลื่อนหรือไม่ชัดเจน เช่น ร่ายบทที่ 1 มีเนื้อความกล่าวถึงพระพรหม พระวิษณุ และ

พระอิศวร ผู้ที่มีอำนาจมากไม่มีสิ่งใดมาเปรียบได้ พระองค์ทรงมีเมตตากรุณาต่อมนุษย์ ซึ่งต้นฉบับ อ. 194 อ. 196 อ. 210 และ อ.212 มีการเนื้อความดังนี้

... ในภษณนั้นน บันนพรหมพิษณุ อิศวรผู้อดุลเดช
เหตุบพิตรคิตรกรุณาปรชาราชฐูร...

(ยวนพ่ายโคลงต้น: ร่ายนำ)

ส่วนต้นฉบับ อ. 189 ไม่มีคำว่า “ผู้” ซึ่งเป็นประพันธสรรพนาม คือ คำสรรพนามที่ใช้แทนคำนามที่อยู่ข้างหน้า ทั้งนี้เนื้อความในร่ายข้างต้นใช้คำว่า “ผู้” แทนคำนามก่อนหน้า คือ พระพรหม พระวิษณุ และพระอิศวร ดังนั้นต้นฉบับ อ. 189 ซึ่งละคำว่า “ผู้” ก็อาจทำให้ความหมายเนื้อความคลาดเคลื่อนได้ เพราะถ้อยคำที่ขยายว่า “อดุลเดช” ก็จะขยายความเฉพาะพระอิศวรเท่านั้น

หรือโคลงบทที่ 40 ที่กล่าวสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงรู้กลศึกเหมือนดังพระกฤษณะ ทรงรู้กลที่จะรับ ป้อนกัน และได้ตอบศัตรู ซึ่งต้นฉบับ อ. 194 อ. 189 และ อ. 212 มีเนื้อความว่า

๑ กลวิธณแมนพียง	พระกฤษณ
กลต่อกลกันกล	กยจกัอง
กลกลตอบกลคิด	กลใคร่ ถึงเลย
กลแต่งกลตั้งรื้อ	รอบรณ ๗

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 40)

ส่วนต้นฉบับ อ.210 ไม่ได้ใช้คำว่า “ตอบ” แต่ใช้ว่า “ต่อ” ส่วนต้นฉบับ อ.196 ไม่มีคำว่า “ตอบ” ซึ่งเมื่อคำว่า “ตอบ” หายไปจากเนื้อความ ทำให้ความหมายของเนื้อความไม่ชัดเจน เพราะจะกลายเป็นมีคำว่า “กล” ติดต่อกันถึง 3 คำ และไม่อาจสื่อความหมายได้

การพิจารณาเนื้อความที่มีการใช้คำแตกต่างแบบมีผลทางความหมายนั้น ต้องมีการพิจารณาเรื่องข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ความหมายของคำ และจำนวนต้นฉบับที่เลือกใช้คำนั้น ประกอบในการทำความเข้าใจเนื้อความด้วย

2.4.2 ผลการตรวจสอบและการเปรียบเทียบกับต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตันที่มีการตีพิมพ์มาก่อน

ต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่มีการตีพิมพ์มาก่อนนี้ผ่านการตรวจสอบของบุคคลหรือหน่วยงานที่จัดทำต้นฉบับนั้น ๆ ซึ่งเนื้อความบางแห่งก็มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่ตีพิมพ์มาก่อนกับต้นฉบับ อ. 194 แล้วมีการใช้คำใดที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ระบุคำที่ใช้แตกต่างกันไว้ในเชิงอรรถของตัวบท *ยวนพ่ายโคลงตัน* ในภาคผนวกไว้ด้วย

เมื่อเปรียบเทียบเนื้อความระหว่างต้นฉบับ อ. 194 และต้นฉบับที่มีการตีพิมพ์มาก่อนหน้าแล้วพบว่าเนื้อความที่เหมือนกันจำนวน 144 บท ซึ่งนับรวม 2 บท ที่พระยาตรังได้แต่งเสริมไว้ด้วย และมีเนื้อความที่แตกต่างกันในโคลงจำนวน 151 บท และร่าย 2 บท เนื้อความที่มีความแตกต่างกันนี้เป็นความแตกต่างเรื่องการใช้คำ ซึ่งสามารถแบ่งพิจารณาได้ 2 กลุ่ม คือ เนื้อความที่แตกต่างกันแบบไม่มีผลต่อความหมาย และเนื้อความที่แตกต่างกันแบบมีผลต่อความหมาย

2.4.2.1 เนื้อความที่แตกต่างกันแบบไม่มีผลต่อความหมาย

เนื้อความในส่วนนี้มีการใช้คำบางแห่งแตกต่างกัน แต่ไม่ได้ทำให้ความหมายของเนื้อความเปลี่ยนแปลงไป ความแตกต่างนี้เกิดจาก 3 ลักษณะ คือ การตัดคำ การเพิ่มคำ และการสลับที่คำ

2.4.2.1.1 การตัดคำที่ไม่มีผลต่อความหมาย

การตัดคำบางคำออกไปจากเนื้อความไม่ได้มีผลทำให้ความหมายเนื้อความเปลี่ยนไป เช่น โคลงบทที่ 5 กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงถือกำเนิดมาแล้ว ทำให้พระมหากษัตริย์ทั้งหลายยอมมาอ่อนน้อมต่อพระองค์ ดังเนื้อความที่ว่า

๐ พระมาคฤโษษเรีอง	แรงบุญ ท่านนา
ทุกท้าวดินบนเกรง	กราบเกล้า
พระมาเสด็จแสดงคุณ	ครองโลกย ใต้แฮ
เอกษัตริย์สั่งเฝ้า	ไฝ่เห็นขอเหน ๗
	(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 5)

ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตันฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ไม่มีใช้ คำว่า “มา” ตามที่ผู้วิจัยได้ทำตัวหนาไว้ในโคลงข้างต้น ต้นฉบับทั้ง 4 ฉบับ มีเนื้อความของวรรคนี้ว่า “พระเสด็จแสดงคุณ” แม้ว่าจะละคำว่า “มา” ไป แต่ก็ไม่มีผลทำให้ความหมายของเนื้อความเปลี่ยนแปลงไป

2.4.2.1.2 การเพิ่มคำที่ไม่มีผลต่อความหมาย

การเพิ่มคำที่ไม่มีผลต่อความหมายต่อเนื้อความส่วนใหญ่จะเป็นการเพิ่มคำสร้อย เช่น โคลงบทที่ 79 มีเนื้อความกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระราชโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทูลเชิญพระองค์ลาผนวชมาปกครองประชาชนและบ้านเมือง มีเนื้อความว่า

๐ แถลงปางพลพ่าหให้	เอารส ท่านนา
นบนอบพระขอเชอญ	ช่วยป้อง
แถลงปางท่านลาพรต	ครองราชฎร
ทุกเทศทุกท้าวสร้อย	ส่วยถววย ๗
	(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 79)

ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตันฉบับ ส. และฉบับ จ. เพิ่มคำว่า “แฮ” ต่อท้ายเข้าไปเป็น “ครองราช ฎรแฮ”

2.4.2.1.3 การสลับที่คำที่ไม่มีผลต่อความหมาย

การสลับที่คำเป็นวิธีการที่ไม่มีผลให้ความหมายของเนื้อความเปลี่ยนแปลง เช่น โคลงบทที่ 70 กล่าวถึงเหตุการณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีพระราชประสงค์จะเสด็จไปหัวเมืองทางเหนือ ดังนี้ความว่า

๑ แกลงปางปราโมทย์ให้	มาเหนือ นันนนา
พระไปแยงยลเขา	เช่นกล้า
แกลงปางเมื่อพลเรือ	เวรราช
ถึงจิ้งจกู่ซ่า	ข้าวแขง ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 70)

ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงต้น ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. สลับที่คำว่า “ปราโมทย์ให้” เป็น “ให้ปราโมทย์” ซึ่งความหมายของเนื้อความก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่หากพิจารณาข้อบังคับทางฉันทลักษณ์แล้ว เห็นว่าควรจะเป็น “ปราโมทย์ให้” มากกว่า เพื่อรับสัมผัสกับโคลงบทก่อนหน้า

2.4.2.2 เนื้อความที่แตกต่างกันแบบมีผลต่อความหมาย

เนื้อความที่แตกต่างกันในลักษณะนี้เป็นความแตกต่างที่เกิดจากต้นฉบับยวนพ่ายโคลงต้นที่ตีพิมพ์มาก่อนมีการใช้คำอื่นที่แตกต่างออกไป ทำให้เนื้อความแตกต่างไปจากต้นฉบับ อ. 194 เช่น โคลงบทที่ 14 กล่าวยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรัฐธรรมนูญสาม มีเนื้อความดังนี้

๑ ไตรตรีสไตรเทพยเรื่อง	ไตรรัตน์
ไตรโลกยไตรไตรภพ	ท้าวแท้
ไตรไตรปฏิภตรัส	ไตรยเพท

ไตรท้าวไตรพิทฒแปล้

ปล่งชาญ ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 14)

ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตันฉบับ บ. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ไม่ได้ใช้คำว่า “ไตรเทพ” แต่ใช้คำว่า “ไตรเทพ” ซึ่งมีความหมายแตกต่างไปจาก “ไตรเทพ” คำว่า “ไตรเทพ” หมายถึง ชื่อ คัมภีร์ศาสนาพราหมณ์ในสมัยพระเวท มี 3 คัมภีร์ คือ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546: 483) ส่วน “ไตรเทพ” หมายถึง เทพ 3 องค์ ซึ่งอาจหมายถึง พระพรหม พระวิษณุ และพระอิศวร ทำให้เนื้อความเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นคำว่า “ไตรเทพ” เพราะมีการใช้คำว่า “ไตรเทพย” อยู่ที่บาทแรกอยู่แล้ว

ในโคลงบทที่ 91 มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแต่งตั้งผู้ดูแลเมืองแทนพระยาอุษิษฐิระที่คิดกบฏ เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจการกั้ทรงนำไพร่พลข้างม้ากลับอยุธยา ดังนี้

๐ จึ่งตั้งข้า้เรื่องราวช	วงเมือง แลนา
แทนอุษิษฐิระคีน	ครอบหล้า
ครันนเสด็จจึ่งจอมเลื่อง	โลเกษ
กล่นเกลื่อนพลข้างม้า	คล้าวไคล ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 91)

ต้นฉบับยวนพ่ายโคลงตัน ฉบับ จ. ไม่ได้ใช้คำว่า “เสด็จ” แต่ใช้คำว่า “เสร็จ” แทน เมื่อพิจารณาเนื้อความแล้ว หากใช้คำว่า “เสร็จ” ความหมายของเนื้อความก็จะชัดเจนมากกว่าว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแต่งตั้งข้าราชการให้ดูแลพิษณุโลกแทนพระยาอุษิษฐิระเสร็จแล้ว จึงเคลื่อนพลข้างม้าเสด็จกลับอยุธยา

การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำเพียงเล็กน้อยสามารถทำให้เนื้อความมีความหมายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุความแตกต่างกันแบบมีผลทางความหมายนี้ไว้ในเชิงอรรถของตัวบท **ยวนพ่ายโคลงตัน** ในภาคผนวกไว้เช่นกัน

จะเห็นได้ว่าการเปรียบเทียบต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่ได้จากสมุดไทยและต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่ตีพิมพ์มาก่อนจำนวน 6 ฉบับ เป็นการตรวจสอบและเปรียบเทียบให้เห็นต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ในแต่ละฉบับว่ามีการเลือกใช้คำที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อความหมายของเนื้อความ และหากเนื้อความในบางบทของต้นฉบับหลักใช้คำที่ทำให้เนื้อความแปลกไป ก็สามารถสอบทานดูต้นฉบับอื่นว่ามีการใช้คำอย่างไรและสามารถช่วยทำความเข้าใจเนื้อความนั้นให้ชัดเจนขึ้นได้ เช่น โคลงบทที่ 252 เป็นโคลงที่มีเนื้อความกล่าวถึงชื่อม้าในกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้ว่า

๑ โฉมอินทรรสอาจแม่น

มือแมน แต่งแฮ

ราชพาหนะหยุด

ยวดม้า

สุพรรณสีหแสน

ธพชาติ

นิลเสวตรพลันพียงฟ้า

เปล่งเปลว ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงตัน**: โคลงบทที่ 252)

ต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ในสมุดไทยไม่มีคำว่า “**สิน**” หลังคำว่า “**แสน**” แต่ในต้นฉบับที่ตีพิมพ์มาก่อนทั้ง 6 ฉบับมีเนื้อความว่า “**สุพรรณสีหแสนสิน**” เมื่อพิจารณาความหมายของเนื้อความแล้ว คำว่า “**ธพชาติ**” น่าจะมีคำที่ขาดหายไปก่อนหน้า เพราะความหมายไม่ชัดเจน คำที่ทำให้ความหมายเนื้อความชัดเจนมากยิ่งขึ้นก็คือ คำว่า “**สิน**” ซึ่งจะได้คำที่มีความหมายชัดเจนขึ้นว่า “**สินธพชาติ**” คือ เผ่าพันธุ์ม้า นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในเรื่องข้อบังคับทางฉันทลักษณ์แล้ว การเพิ่มคำว่า “**สิน**” เข้าไปก็ไม่ได้ทำให้ข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ผิดเพี้ยนไป

จากการตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ทั้งจากต้นฉบับสมุดไทยและต้นฉบับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่มีการตีพิมพ์มาก่อนนี้ จะพบว่าเนื้อความของตัวบทมีทั้งเนื้อความที่

เหมือนกันและแตกต่างกันไป ซึ่งเป็นไปตามความเข้าใจของผู้คัดลอกต้นฉบับและการตีความหมายของผู้ตรวจสอบตัวบท ความแตกต่างของเนื้อความที่มักปรากฏในตัวบท *ยวนพ่ายโคลงตัน* ก็คือเรื่อง การเลือกใช้คำ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปใน 4 กรณี ได้แก่ การใช้คำต่างกัน การตัดคำ การเพิ่มคำ และการสลับที่คำ ทั้งนี้การใช้คำต่างกันเป็นวิธีการที่ทำให้เนื้อความแตกต่างกันแบบมีผลต่อความหมายมากที่สุด ส่วนการตัดคำ การเพิ่มคำ และการสลับที่คำเป็นวิธีการที่ไม่มีผลทำให้เนื้อความมีความหมายเปลี่ยนแปลงไปมากนัก ทั้งนี้ความแตกต่างของเนื้อความคงจะเกิดขึ้นในขั้นตอนหรือกระบวนการคัดลอกต้นฉบับต่าง ๆ นั้นเอง

การตรวจสอบและเปรียบเทียบต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ในงานวิจัยนี้ทำให้เห็นเนื้อความของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* บางแห่งมีความแตกต่างกัน การศึกษาเปรียบเทียบต้นฉบับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* จะช่วยให้เข้าใจตัวบท *ยวนพ่ายโคลงตัน* มากขึ้น และทำให้การศึกษายวนพ่ายโคลงตันอย่างละเอียดตามจุดมุ่งหมายของงานวิจัยมีประสิทธิภาพด้วย อีกทั้งการชำระตรวจสอบและเปรียบเทียบตัวบท *ยวนพ่ายโคลงตัน* ฉบับต่าง ๆ นี้ ยังมีผลต่อการวิเคราะห์ชั้นลักษณะ ความเปรียบเทียบ แนวคิดใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างงานในสมัยต่อมาด้วย

บทที่ 3

ภูมิหลังเกี่ยวกับยวนพ่ายโคลงต้นและรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงภูมิหลังเกี่ยวกับการประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงต้น* ทั้งเรื่องผู้แต่งและสมัยที่แต่ง และรูปแบบด้านฉันทลักษณ์ รวมทั้งภูมิหลังเกี่ยวกับรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลก เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำความเข้าใจต่อยวนพ่ายโคลงต้นในบทต่อไป

3.1 ภูมิหลังเกี่ยวกับการประพันธ์ยวนพ่ายโคลงต้น

ยวนพ่ายโคลงต้นเป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งของไทย การศึกษาภูมิหลังการประพันธ์ยวนพ่ายโคลงต้นเป็นการทำความเข้าใจการสร้างงานยวนพ่ายโคลงต้นให้เข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะวิเคราะห์อย่างละเอียดต่อไป ภูมิหลังการประพันธ์ยวนพ่ายโคลงต้นที่ผู้วิจัยจะกล่าวนี้มี 2 ประการ ได้แก่ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง และรูปแบบฉันทลักษณ์

3.1.1 ผู้แต่งและสมัยที่แต่งยวนพ่ายโคลงต้น

วรรณคดีในสมัยอยุธยาตอนต้นหลายเรื่องไม่มีการระบุชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่งวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ เช่น *ลิลิตพระลอ โคลงทวาทศมาส* ทำให้มีการศึกษาวรรณคดีที่ไม่มีการระบุผู้แต่งและสมัยที่แต่งเหล่านี้ในด้านประวัติการประพันธ์อย่างหลากหลาย *ยวนพ่ายโคลงต้น* ก็เป็นวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้นอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่มีการระบุชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่งไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาและมีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่งและสมัยที่แต่ง *ยวนพ่ายโคลงต้น* ไว้หลากหลาย

3.1.1.1 ผู้แต่งยวนพ่ายโคลงต้น

เนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* ไม่มีการระบุชื่อผู้แต่งไว้ เมื่อพิจารณาเนื้อความในวรรณคดีเรื่องนี้แล้ว จะพบว่ามีความที่เกี่ยวข้องกับกวีชุดที่เด่นที่สุด ก็คือ โคลงบทที่ 56 – 60 ซึ่งเป็นการกล่าวออกตัวของกวีว่าตนเป็นผู้มีความรู้น้อยในการประพันธ์วรรณคดีเรื่องนี้ และขอให้ปราชญ์ผู้รู้ทั้งหลายช่วยเกลากลอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งยังมีการประกาศผลงานและการอธิษฐานของกวีด้วยดังโคลงต่อไปนี้

๑ ไช้แรงข้ารัฐกล่าว	กลบท บอกรพ่อ
อัลปเบญญูเยาว	ยิ่งผู้
จกกแสดงพระยศภญา	ถึงถ้วย ใต้แฮ
นักปราชญ์ใดเรื่อรู้	ช่ยวชาญ ฯ
๑ ใดผิดเชอญช่ยรื่อ	รอนเสี่ย
ใดชอบกาลเชอญเกลา	กล่าวเข้า
พยงพระรพีเพงีย	สบสาธุ
จูงพระยศพระเจ้าเรื่อ	ร่อยกัลป ฯ
๑ สารสยามภาคยพริ่อง	กลกานท นี้ฤ
คือคุ่มมาลาสุวรรณค์	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เดอมกรยติ พระฤ
คือคุ่มใหม่แล้งร่อย	กึ่งกลาง ฯ
๑ เปนสร้อยโสภิศพัน	อุปรมา
โสรมโสตสรวงอิรางค	เวี่ยไว้
จงคกงคูกัลปา	ยีนโยค
หายแผ่นดินฟ้าใหม่	อย่าหาย ฯ
๑ ขอข้าแรมโรครื่อน	อย่ามี หนึ่งเลย
ขอข้ารสายพิฆน	นาศม้วย
ขอสิ่งสิ่งศรีลั	ศุขสาธุ เสวอยแฮ
แรงร่ายศให้ด้วย	หือหรรษ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 56 – 60)

เนื้อความในโคลงข้างต้นเป็นส่วนการแสดงตัวของกวีใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* เพราะปรากฏการใช้คำว่า “ข้า” แทนตัวกวี แม้ว่าเนื้อความส่วนนี้แสดงความคิดความรู้สึกและความปรารถนาของตัวกวี แต่ก็ไม่มีเนื้อความส่วนใดที่ระบุว่าเป็น “ข้า” ที่กล่าวไว้นั้นคือบุคคลใด นักวิชาการหลายท่านได้ยกโคลงบทหนึ่งมาวิเคราะห์และตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่ง *ยวนพ่ายโคลงต้น* ไว้มากมาย โคลงบทที่ว่านี้ก็คือ

๐สารสยามภาคยพร้อม	กลกานท นี้ฤ
คือคู่มาลาสวรรค์	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เดอมกรยติ พระฤ
คือคูใหม่แสงร้อย	กิ่งกลาง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงต้น*: โคลงบทที่ 58)

ม.ร.ว. ศุภวัตร เกษมศรี (อ้างถึงในชลดา เรื่องรักษลิขิต 2547: 64,67) ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าผู้แต่ง *ยวนพ่ายโคลงต้น* น่าจะเป็นพระภิกษุมีนามว่า “พระปัญญาพิศาล” ตามที่มีระบุไว้ในโคลงข้างต้น ซึ่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้ก็มีนักวิชาการอีกหลายท่านที่มีความเห็นสอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็นนิยะดา เหล่าสุนทร (2538) บุญเตือน ศรีวรพจน์ (2545) และชลดา เรื่องรักษลิขิต (2547)

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับข้อเสนอดังกล่าวข้างต้น คำว่า “เบญญาพิศาล” นี้ อาจจะเป็นตำแหน่งสมณศักดิ์ที่เป็นชื่อของกวีผู้แต่ง *ยวนพ่ายโคลงต้น* ก็ได้ เพราะเมื่อถอดความโคลงบทนี้แล้ว ความหมายของเนื้อความก็มีความสอดคล้องกันดี นั่นคือ เนื้อหาสาระของคำประพันธ์เป็นดังพวงดอกไม้แห่งสรวงสวรรค์ ส่วนพระปัญญาพิศาลเป็นผู้แสดงพระเกียรติเหมือนดังเส้นไหมที่ร้อยพวงดอกไม้อยู่เป็นแกนกลาง

นอกจากนี้ หากพิจารณาเนื้อหาของ *ยวนพ่ายโคลงต้น* แล้ว จะพบว่า *ยวนพ่ายโคลงต้น* มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักความคิดความเชื่อของพุทธศาสนาค่อนข้างมากและลึกซึ้ง เช่น ในร้อย

นำ กวีได้นมัสการพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ โดยเฉพาะการกล่าวนมัสการพระพุทธเจ้า มีการสรรเสริญคุณลักษณะสำคัญของพระพุทธเจ้าหลายประการ เช่น อสิตยานุพยัญชนะ มหาบุรุษลักษณะ หรือเนื้อหาตอนที่ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในทางธรรม ก็มีการกล่าวถึงพระธรรมแบ่งเป็นหมวดธรรมถึง 10 หมวดธรรม แสดงให้เห็นว่ากวีผู้แต่งต้องมีความรู้ทางพุทธศาสนาอย่างละเอียดลึกซึ้งด้วย ผู้วิจัยจึงเชื่อว่ากวีผู้แต่ง *ยวนพ่ายโคลงตัน* อาจจะเป็นสมณสงฆ์ หรือหากไม่ใช่สมณสงฆ์แล้ว กวีน่าจะเป็นผู้ที่เคยผ่านการบวชหรือมีความรู้ในทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง

อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสันนิษฐานอื่นที่เห็นว่าพระภิกษุเป็นผู้แต่ง *ยวนพ่ายโคลงตัน* นั่นคือพระบริหารเทพธานี (2514) มีข้อสันนิษฐานว่าพระสงฆ์เป็นกวีผู้ประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* แต่ไม่ใช่ “พระปัญญาพิศาล” หากแต่เป็น “พระสุริยวงษ์” พระราชโอรสในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ประสูติแต่พระสนม พระสุริยวงษ์เป็นพระราชโอรสที่ออกผนวชแล้วเสด็จไปนิมนต์พระสงฆ์จากลังกามาตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทั้งนี้ชื่อพระสุริยวงษ์ ได้มีปรากฏอยู่ในโคลงบทที่ 13 ว่า

๐ ทวิบทวิชาติเชื้อ	สุริยวงษ์ ท่านฤา
ทวิคณาธิภรรมี	เลศลัน
ทวิพิททวิธารทง	สุริยเสพย ไล่แฮ
เทวภาพเทวหกพัน	แฉ่นไว ฯ
	(<i>ยวนพ่ายโคลงตัน</i> : โคลงบทที่ 13)

ข้อสันนิษฐานของพระเทพธานีข้างต้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าคำว่า “สุริยวงษ์” ในโคลงบทข้างต้นนี้ ไม่น่าจะเป็นชื่อเฉพาะที่เป็นพระนามของพระราชโอรสสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงออกผนวช เพราะเนื้อความในโคลงข้างต้นกล่าวถึงการเป็นผู้มีชาติกำเนิดใน 2 ราชวงศ์ และทรงเป็นพระมหากษัตริย์สืบเชื้อสายสุริยวงค์ อันเป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยที่เชื่อว่าเป็น

พระมหากษัตริย์ในวงศ์เดียวกับพระราม คือ สุริยวงศ์ ดังนั้นเนื้อความตรงส่วนนี้ไม่น่าจะเป็นชื่อกวีผู้แต่ง แต่ผู้วิจัยก็เห็นสอดคล้องกับพระบริหารเทพธานีที่เห็นว่ากวีคงจะเป็นพระสงฆ์ผู้มีความรู้ทางพุทธศาสนาแตกฉาน

นอกจากนี้ นิยะดา เหล่าสุนทร (2535) ก็เสนอว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 หรือพระอินทราชาเป็นผู้แต่ง**ยวนพ่ายโคลงตัน** เพราะสมเด็จพระอินทราชาเป็นพระราชโอรสที่ทรงออกรบกับกองทัพเชียงใหม่พร้อมกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทำให้พระองค์ล่องรู้การศึกกับเชียงใหม่เป็นอย่างดี จนสามารถพระราชนิพนธ์**ยวนพ่ายโคลงตัน**ได้อย่างละเอียดและจับใจ ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้สอดคล้องกับหนึ่งในข้อสันนิษฐานของศักดิ์ศรี แย้มนัคนดา (2545) ที่สันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่ง**ยวนพ่ายโคลงตัน**ไว้ 2 ประการ คือ เป็นกวีผู้มีราชทินนามประกอบบรรดาศักดิ์ว่า “ปัญญาพิศาล” หรืออาจจะเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 พระราชโอรสองค์ใหญ่ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นผู้แต่ง**โคลงทวาทศมาส**และ**กำสรวลโคลงตัน**

หากพิจารณาเนื้อหาในส่วนที่กล่าวถึงการทำสงครามกับกองทัพพระเจ้าติโลกราชแล้ว ข้อสันนิษฐานที่ว่ากวีผู้แต่งน่าจะเป็นผู้ร่วมอยู่ในกองทัพด้วยนั้นก็เป็ข้อสันนิษฐานที่มีความเป็นไปได้มากเช่นเดียวกัน เพราะกวีสามารถบรรยายและพรรณนาเรื่องเกี่ยวกับการสงครามครั้งนี้ได้อย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็เรื่องเหตุแห่งการทำสงคราม กลศึกกลยุทธ์ กระบวนการจัดกองทัพ การจัดตั้งค่ายรับศึกของเมืองเชียงขึ้น และฉากการรบ

ผู้วิจัยเห็นว่ากวีผู้แต่ง**ยวนพ่ายโคลงตัน**ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องการศึกษาสงครามระหว่างอยุธยาและล้านนาเป็นอย่างดี มีความรู้ในเรื่องกลศึกและการรบ รวมทั้งต้องเป็นผู้ที่มีความรู้แตกฉานในปรัชญาความคิดความเชื่อทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ เมื่อพิจารณาเนื้อความใน**พงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ** แล้ว จะพบว่ามีภาระบุถึงเหตุการณ์ที่น่าสนใจ 2 ประการที่ทำให้เนาเชื่อว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 อาจจะเป็นกวีผู้แต่ง**ยวนพ่ายโคลงตัน** เหตุการณ์แรกคือ การทำสงครามกับเชียงใหม่ มีการระบุดึงพระอินทราชา ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพระองค์

เดียวกันกับสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ว่า หลังจากที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้เสด็จไปเสวยราชสมบัติที่เมืองพิษณุโลกแล้ว สมเด็จพระอินทราชาได้ทรงออกสู้ศึกกับกองทัพเชียงใหม่จนต้องพระแสงปืนที่พระพักตร์ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 449) ส่วนเหตุการณ์ที่ 2 คือ การออกผนวชของพระราชโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระเชษฐาธิราช และสมเด็จพระบรมราชาธิราช ซึ่งภายหลังจากทรงลาผนวชแล้ว สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็โปรดให้สถาปนาสมเด็จพระบรมราชาธิราชขึ้นเป็นพระมหาอุปราช (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 451) ดังนั้นหากพิจารณาจากเนื้อความใน **ยวนพ่ายโคลงดั้น** แล้วโยงถึงคุณสมบัตินี้ที่น่าจะเป็นกวีผู้แต่งแล้ว สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ก็อาจจะเป็นกวีผู้แต่ง **ยวนพ่ายโคลงดั้น** เพราะเป็นพระราชโอรสที่ทรงรู้พระราชประวัติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างละเอียด ทรงร่วมการศึกสงครามระหว่างอยุธยาและล้านนาอย่างใกล้ชิด และทรงเคยออกผนวชมาก่อน ทำให้มีความรอบรู้ในการศานนอย่างลึกซึ้ง

3.1.2 สมัยที่แต่งยวนพ่ายโคลงดั้น

นักวิชาการหลายท่านตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่ง **ยวนพ่ายโคลงดั้น** ไว้ 3 สมัยด้วยกัน คือ สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรุตตม) (อ้างถึงใน ลิลิตยวนพ่าย, 2514: คำอธิบายพิมพ์ครั้งแรก ปี 2465) ทรงมีข้อสันนิษฐานว่า **ยวนพ่ายโคลงดั้น** น่าจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งเป็นพระราชโอรสสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ข้อสันนิษฐานนี้มีนักวิชาการอีกหลายท่านที่มีความเห็นสอดคล้องกับสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เช่น ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ (2513) มีความเห็นว่าในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อยุธยายังไม่ได้มีชัยเหนือล้านนาอย่างแท้จริง เป็น

เพียงการหย่าศึกเท่านั้น แต่อยุธยามีชัยเหนือล้านนาหรือเชียงใหม่อย่างเด็ดขาดในช่วงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ดังนั้นในตอนท้ายของวรรณคดีเรื่องนี้จึงมีการยกย่องด้วยคำว่า “ชย” นอกจากนี้ เนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ยังมีการระบุถึงเรื่องการสร้างสถูปบรรจุพระบรมอัฐิ ซึ่งใน *พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ* ๙ มีระบุเรื่องการสร้างสถูปครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทั้งนี้ข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้ ลัลนา ศิริเจริญ (2518) ก็มีความเห็นสอดคล้องกัน และยังอธิบายเพิ่มเติมถึงการใช้คำว่า “ปิ่นไฟ” ก็น่าจะเป็นคำที่ใช้แพร่หลายในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ที่มีการติดต่อกับโปรตุเกส รวมทั้งยังมีการอ้างถึงการจัดทัพตามตำราพิชัยสงคราม ซึ่งมีขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

ผู้วิจัยเห็นว่าแม้ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อยุธยายังไม่ได้มีชัยชนะเหนือเชียงใหม่อย่างเด็ดขาดตามหลักฐานพงศาวดาร แต่เมื่อพิจารณาเนื้อความส่วนใหญ่ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* แล้ว จะเห็นว่ากวีผู้แต่งเน้นเหตุการณ์ชัยชนะเหนือกองทัพเชียงใหม่ในศึกเมืองเชียงขึ้นเป็นสำคัญ ดังนั้นคำว่า “ชย” ในช่วงท้ายเรื่องก็น่าจะหมายถึงชัยชนะในครั้งนั้นที่สามารถยึดเมืองเชียงขึ้นมาได้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของ ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี (อ้างถึงใน ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2547: 64,67) ที่เสนอว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* น่าจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถช่วงปีพ.ศ. 2016 – 2025 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากเสร็จศึกเมืองเชียงขึ้นจนก่อนปีที่มีการแต่งมหาชาติคำหลวง เพราะไม่มีการระบุถึงการพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่อง *มหาชาติคำหลวง* ไว้ในเรื่องด้วย ผู้วิจัยเห็นว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* น่าจะแต่งในช่วงเวลาที่ห่างจากเสร็จศึกเมืองเชียงขึ้นไม่นานนัก เพราะกวียังคงรู้สึกซาบซึ้งและเปรมปรีดีกับชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงสามารถบรรยายและพรรณนาภาพการสงครามครั้งนั้นได้อย่างละเอียด ชัดเจน และน่าประทับใจ

ข้อสันนิษฐานที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของนิยะดา เหล่าสุนทร (2535) ที่เสนอว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* อาจจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 พระราชโอรสองค์โตของ

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ที่ทรงครองราชย์สมบัติต่อจากพระราชบิดา เพราะระยะเวลาไม่ห่างจาก สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนัก แต่ผู้วิจัยเห็นว่าในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 เป็นช่วง ระยะเวลาเพียง 3 ปีเท่านั้น อาจเป็นช่วงระยะเวลาที่สั้นเกินกว่าจะสร้างสรรค์ผลงานชิ้นเยี่ยมเรื่องนี้ได้ แต่ผู้วิจัยก็เห็นด้วยกับนิยามว่า เหล่าสุนทร ที่เสนอว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 อาจจะเป็นผู้แต่ง **ยวนพ่ายโคลงตัน** แต่อาจจะแต่งขึ้นในสมัยที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังทรงครองราชย์อยู่ และ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระมหาอุปราช

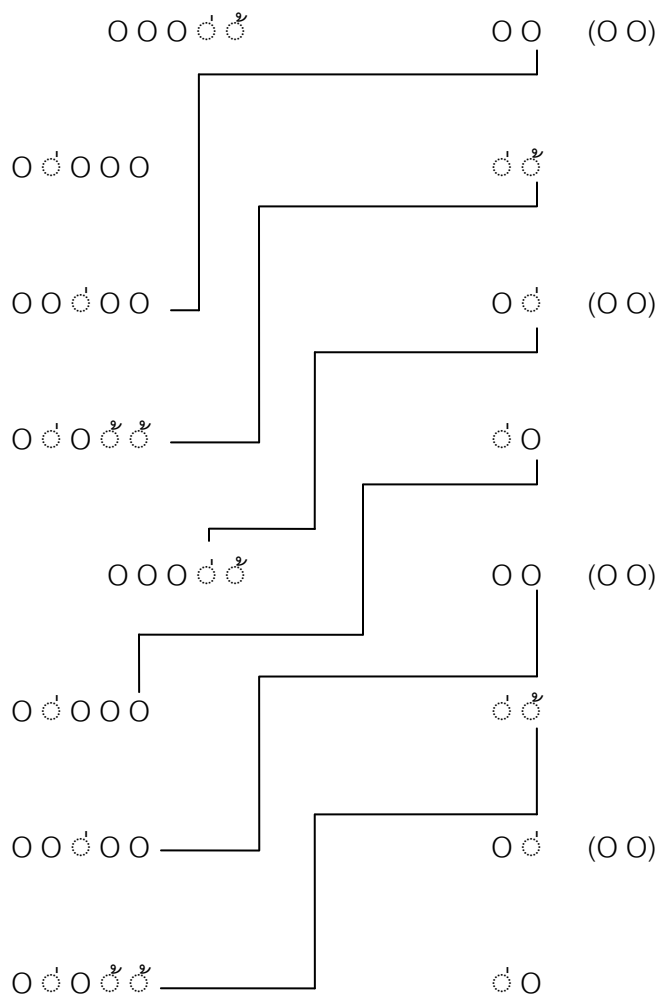
แม้ว่าการศึกษายวนพ่ายโคลงตันในเชิงประวัติจะไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนเรื่องผู้แต่งและสมัยที่ แต่ง แต่ผู้วิจัยเห็นว่า **ยวนพ่ายโคลงตัน** เป็นวรรณคดีที่สร้างขึ้นจากความประทับใจในพระปรีชา สามารถของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงเอาชนะศึกเมืองเชียงขึ้นได้ ดังนั้นการแต่งวรรณคดีเรื่อง นี้จึงไม่น่าจะแต่งขึ้นระยะเวลาที่ห่างจากช่วงเวลาหลังการสงครามมากนัก คือน่าจะอยู่ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2016 – 2025 เพราะไม่มีการระบุถึงการแต่งมหาชาติคำหลวงไว้ หรืออาจจะในช่วงปีพ.ศ. 2016 – 2028 ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ทรงลาผนวชและได้รับการสถาปนาเป็นพระมหา อุปราชแล้ว สำหรับเรื่องผู้แต่งนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าก็ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาพุทธและศาสนา พราหมณ์ฮินดูอย่างแตกฉาน มีความใกล้ชิดกับพระราชวงศ์เพราะสามารถกล่าวถึงพระราชประวัติของ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้อย่างละเอียด และน่าจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์สงครามระหว่าง อยุธยาและล้านนามาโดยตลอด ผู้วิจัยเห็นว่าผู้แต่ง **ยวนพ่ายโคลงตัน** อาจจะเป็นสมเด็จพระบรม ราชาธิราชที่ 3 เมื่อครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นมหาอุปราชก็ได้ เพราะในฐานะของความเป็นชาติติยะ พระองค์ย่อมทรงรู้แตกฉานในทางศาสนา การปกครอง และการรบได้เป็นอย่างดี และในฐานะของการ เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ย่อมจะทรงล่วงรู้พระราชประวัติของพระราชบิดา อย่างละเอียดลึกซึ้งด้วยเช่นกัน

3.1.2 รูปแบบฉันทลักษณ์

ยวนพ่ายโคลงสี่ด้น เป็นวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่ด้นจำนวน 295 บท ร่ายด้น 1 บท และร่ายสุภาพ 1 บท ในจำนวนโคลงสี่ด้นนี้เป็นโคลงสี่ด้นบาทกฤษรมากที่สุด และมีโคลงสี่ด้นวิริธมาลีจำนวน 5 บท (ชลดา เรื่องรักษลิขิต, 2547: 72) ลักษณะฉันทลักษณ์ของร่ายสุภาพและร่ายด้นมีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่สม่ำเสมอ มีได้ตั้งแต่ 4 – 10 คำ และมีการรับสัมผัสจากคำสุดท้ายในวรรคก่อนหน้ามาคำที่ 1 – 4 ของวรรคต่อมา แม้ว่าจะเป็นคำประพันธ์ประเภทร่ายเหมือนกัน แต่ร่ายสุภาพและร่ายด้นก็มีฉันทลักษณ์ที่แตกต่างกันในเรื่องการจบบท ร่ายด้นจะจบบทด้วยบาทที่ 3 และบาทที่ 4 ของโคลงสี่ด้น ส่วนร่ายสุภาพจะจบบทด้วยโคลงสองสุภาพ

ส่วนโคลงสี่ด้นบาทกฤษรและโคลงสี่ด้นวิริธมาลีมีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ที่เหมือนกัน แตกต่างกันเฉพาะการรับส่งสัมผัสระหว่างบท 1 แห่ง คือ โคลงสี่ด้นวิริธมาลีไม่มีการรับส่งสัมผัสจากคำที่ 7 ในบาทที่ 3 ไปยังคำที่ 4 ในบาทที่ 1 ของโคลงบทต่อไป

ข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ของโคลงสี่ด้นบาทกฤษรซึ่งเป็นคำประพันธ์ส่วนใหญ่ใน **ยวนพ่ายโคลงสี่ด้น** มีข้อบังคับในเรื่องตำแหน่งบังคับคำเอก 7 แห่ง และบังคับคำโท 4 แห่ง และการรับส่งสัมผัสที่มีอยู่ทุกบาทเหมือนการก้าวเดินของช้าง ดังแผนผังต่อไปนี้

ฉันทลักษณ์โคลงสี่ดั้นใน **ยวนพ่ายโคลงดั้น** มีลักษณะค่อนข้างยืดหยุ่น ในตำราฉันทลักษณ์ของไทยสมัยหลังบางเล่ม เช่น **จินตามณี** ฉบับพระโหราธิบดี จะกำหนดให้มีการรับสัมผัสในคำที่ 4 ของบาทที่ 1 ส่วนบาทที่ 2, 3 และ 4 จะรับสัมผัสคำที่ 5 ของแต่ละบาท แต่ผู้วิจัยสังเกตว่าโคลงใน **ยวนพ่ายโคลงดั้น** มีการรับสัมผัสในคำที่ 4 หรือคำที่ 5 ของแต่ละบาทอยู่เสมอ เช่น

๑ อยู่ให้ธิเบศรเจ้า	จอมปราณ
พรราวพญาพลคชเศร	เกลื่อนเกล้า
ครั้นพระฝ่าผลาญพล	ญวนย่อ <u>ย</u> ไปแฮ
ทันที่น้ำลืบแล้ว	เลอศ <u>ช</u> ย ๗
๑ จิ้งชักข้างม้า <u>ค</u> ้อย	ลี <u>ลา</u>
ยังนคร <u>ไค</u> ลคีน	เทศ <u>ไ</u> ท์
พยงบานท <u>พา</u> ธิก	ทรงเดช
ที่ค่นเคารพ <u>ย</u> ไ้	ข่าวขยรร ๗

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 88 - 89)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าการรับส่งสัมผัสในตำแหน่งคำที่ 4 และ 5 ของแต่ละบาท ได้แก่ ย้อย – ค้อย, ชย – ไคล, ลา – พา, ไ้ – ไซ้ ซึ่งไม่ได้ตรงตามรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ *จินตามณี* อธิบายไว้ แสดงให้เห็นว่ากวีมีความยืดหยุ่นในการรับสัมผัสนอกให้อยู่ในคำที่ 4 และคำที่ 5 ของแต่ละบาท ไม่ได้เคร่งครัดตามรูปแบบฉันทลักษณ์มากจนเกินไป แต่กวียังคงรักษาเสียงสัมผัสของคำประพันธ์ไว้ได้และไม่ได้ทำให้คำประพันธ์เสียกระบวนความไพเราะ ชลดา เรื่องรักษาลีขิต (2555: 156) ได้กล่าวถึงตำแหน่งการรับสัมผัสไว้ว่า “ในสมัยอยุธยาตอนต้นมีการแต่งโคลงที่มีตำแหน่งการรับสัมผัสหลากหลาย ไม่กำหนดไว้แน่นอนตายตัว” นอกจากนี้ ตำราฉันทลักษณ์ในชั้นหลัง เช่น *ตำราฉันทลักษณ์* ของพระยาอุปกิตศิลปสาร (2499: 58 – 59) ก็แสดงสัมผัสของโคลงตั้งบาทกฤษรไว้เพิ่มเติมจากหนังสือ *จินตามณี* ฉบับพระโหราธิบดี ว่าสามารถรับสัมผัสจากบทก่อนหน้าในคำที่ 7 บาทที่ 3 มา คำที่ 4 หรือคำที่ 5 ของบาทที่ 1 ในบทต่อมาก็ได้ แสดงให้เห็นว่ากวีไม่ได้เอากฎเกณฑ์ฉันทลักษณ์มาตีกรอบการประพันธ์ของตนเองมากจนเกินไป แต่คงคำนึงถึงเรื่องการเลือกใช้คำให้เหมาะสม ซึ่งไม่ได้มีผลทำให้เสียงผิดเพี้ยนไปจากข้อบังคับมากนัก

ลักษณะอันยึดหยุ่นในการแต่งโคลงสี่ด้นบาทกฤษของ *ยวนพ่ายโคลงด้น* ยังเห็นได้จากการใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่ด้นมหาบาทกฤษเพิ่มเติมเข้ามาด้วย โคลงสี่ด้นมหาบาทกฤษ คือ วรรคหลังของบาทที่ 4 มีจำนวนคำ 4 คำ มีปรากฏในยวนพ่ายโคลงด้นจำนวน 7 บท ดังต่อไปนี้

เอกกฤษตรสี่องเฝ้า

ไฝเห็นขอเหนง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงด้น*: โคลงบทที่ 5)

ถึงถ้งเข้าตีเข้า

จึ่งเข้าเขาแพง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงด้น*: โคลงบทที่ 74)

เพราะเพื่อพระเจ้าได้

ผนวดฟ้าดินยอ ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงด้น*: โคลงบทที่ 78)

ตายก็ตายแล้วไว้

โทษร้ายเหลือตรา ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงด้น*: โคลงบทที่ 102)

ความบมีเขาย้อม

กล่าวให้เปนตว ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงด้น*: โคลงบทที่ 110)

ตายก็ดีได้เข้า

ช่องน้ำนรกานต์ ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงด้น*: โคลงบทที่ 120)

ยามโยคพระเจ้าช้าง

เผือกฝ้ายลีลา ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 256)

การแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลงดั้นบาทกฤษณการเป็นการแสดงฝีมือการประพันธ์ชั้นยอดประการหนึ่งของกวี เพราะมีข้อบังคับทั้งคำเอกโท และเสียงสัมผัสที่มีจำนวนมากกว่าโคลงชนิดอื่น ๆ แต่กวีก็สามารถแต่งคำประพันธ์ออกมาได้อย่างไพเราะเป็นธรรมชาติ เพราะไม่มีการเอาลักษณะฉันทลักษณ์มาเป็นข้อเคร่งครัดในการแต่งมากจนเกินไป โคลงดั้นใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* จึงมีความยืดหยุ่นมาก ซึ่ง *ยวนพ่ายโคลงดั้น* เองก็มีฐานะเป็นตำราฉันทลักษณ์เล่มหนึ่งที่เป็นตัวอย่างการประพันธ์โคลงสี่ดั้นบาทกฤษณการในยุคแรก ๆ ได้เป็นอย่างดี จะเห็นว่าตำราฉันทลักษณ์ในสมัยหลัง เช่น *ตำราฉันทลักษณ์* ของ พระยาอุปกิตศิลปสาร ก็อธิบายหลักการประพันธ์โคลงสี่ดั้นบาทกฤษณการให้มีความยืดหยุ่นได้ เป็นไปตามลักษณะโคลงสี่ดั้นบาทกฤษณการใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ด้วย

3.2 ภูมิหลังเกี่ยวกับรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

อาณาจักรอยุธยาในช่วงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นช่วงเวลาที่มีความเข้มแข็งมั่นคงอย่างมาก เนื่องจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงครองราชสมบัติยาวนานถึง 40 ปี บ้านเมืองที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแผ่นดินย่อมมีโอกาสในการพัฒนาและวางรากฐานได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง ในช่วงระยะเวลาที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงครองราชสมบัติ พระองค์ทรงปรับเปลี่ยนและสร้างรากฐานให้แก่บ้านเมืองในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง การทหาร ศาสนา และขนบธรรมเนียมต่าง ๆ อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่งการวางรากฐานที่มั่นคงให้แก่บ้านเมือง สิ่งที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงวางรากฐานให้แก่บ้านเมืองมีมากมาย ซึ่งสามารถแบ่งพิจารณาได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ การเมืองการปกครอง และการบำรุงพระพุทธศาสนา

3.2.1 การเมืองการปกครอง

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีการปรับปรุงการปกครองของอยุธยาให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น เพราะราชอาณาจักรมีพื้นที่ขยายกว้างใหญ่มากขึ้น การดูแลปกครองอาณาจักรจึงต้องมีระบบที่ดี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงหุ่มเทพระวรกายเพื่อปกครองอยุธยาให้เจริญรุ่งเรืองทั้งการเสด็จไปครองราชสมบัติที่พิษณุโลก การปฏิรูปการปกครอง และความขัดแย้งกับอาณาจักรต่าง ๆ

3.2.1.1 การเสด็จไปครองราชสมบัติที่เมืองพิษณุโลก

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเคยเสด็จไปที่เมืองพิษณุโลกตั้งแต่ยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นมหาอุปราชในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ขณะนั้นทรงมีพระนามว่า สมเด็จพระรามศวร ดังปรากฏในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐฯ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 447) ว่า

ศักราช 800 มะเมียศก (พ.ศ. 1981) ครั้งสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าสร้างวัดมะเหยงคณ์เสวยราชสมบัติ และสมเด็จพระรามศวร (เจ้าผู้เป็น) พระราชกุมาร ท่านเสด็จไปเมืองพิษณุโลก ครั้งนั้นเห็นน้ำพระเนตรพระพุทธรูปเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต

การระบุเรื่องพระพุทธรูปชินราชมีน้ำพระเนตรเป็นพระโลหิตเป็นการแสดงนัยยะให้เห็นความเศร้าใจของชาวสุโขทัยที่ต้องตกมาอยู่ภายใต้อำนาจของอยุธยา ทั้งนี้ในพงศาวดารชาติไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ภาคแรก ได้ขยายความเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 1981 เกี่ยวกับการเสด็จไปเมืองพิษณุโลกของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถหรือสมเด็จพระรามศวรในขณะนั้นว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 2 สวรรคตลง ทำให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เห็นว่าเป็นโอกาสของกรุงศรีอยุธยาในการรวบรวมสุโขทัยให้เข้าเป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา จึงได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่พระราชโอรสของสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 2 ให้มีตำแหน่งเป็นเพียงขุนนางของกรุงศรีอยุธยา และโปรดให้สมเด็จพระ

พระราเมศวร พระราชโอรสที่ประสูติแต่พระอัครมเหสีผู้เป็นเจ้าของแห่งสุโขทัย ซึ่งมีพระชันษาในขณะนั้นเพียง 8 พรรษา เสด็จไปประทับที่เมืองพิษณุโลกพร้อมพระราชมารดา เพื่อสังเกตดูความเคลื่อนไหวของทางสุโขทัย (พระบริหารเทพธานี, มปป.: 67 - 68)

การที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 โปรดให้สมเด็จพระราเมศวร (สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) เสด็จมาประทับที่เมืองพิษณุโลกในครั้งนี้ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าอาณาจักรสุโขทัยได้สูญสิ้นเอกราช และตกอยู่ภายใต้การปกครองของอยุธยาในฐานะเมืองลูกหลวงหรือเมืองอุปราชแล้ว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและสุโขทัยแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น (ปิยะนาถ บุนนาค, 2522: 157)

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงมีความสัมพันธ์และผูกพันอยู่กับเมืองพิษณุโลกตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ และหลังจากที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นครองราชสมบัติที่กรุงศรีอยุธยาได้ 15 ปี พระองค์ก็เสด็จไปครองราชย์ที่เมืองพิษณุโลกเป็นเวลาถึง 25 ปี และให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ครองกรุงศรีอยุธยา (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 449) เพื่อควบคุมดูแลหัวเมืองทางเหนือให้รอดพ้นจากการรุกรานของล้านนา

3.2.1.2 การปฏิรูปการปกครอง

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อาณาจักรอยุธยาขยายกว้างใหญ่มากขึ้น และเกิดปัญหาการแย่งชิงอำนาจระหว่างราชวงศ์อู่ทองและสุพรรณบุรีอยู่เสมอ พระองค์จึงทรงปฏิรูปการปกครองให้สามารถบริหารงานได้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น การปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนี้มี 2 ส่วนใหญ่ คือ การปฏิรูปการปกครองในส่วนมหภาค และการปฏิรูปการปกครองภายในพระราชมณฑลที่ยศ

3.2.1.2.1 การปฏิรูปการปกครองในส่วนมหภาค

การปฏิรูปการปกครองในส่วนมหภาค คือ การปฏิรูปการปกครองในโครงสร้างหลักในการบริหารการปกครองบ้านเมือง ระบบการปกครองของกรุงศรีอยุธยา ก่อนสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นการปกครองที่รูปแบบการปกครองของสุโขทัยและเขมรมาผสมผสานกัน ในส่วนของราชธานีมีการปกครองแบบจตุสดมภ์ คือ แบ่งส่วนราชการและการปกครองเป็นเวียง วัง คลัง และนา โดยมีขุนนางหรือเครือญาติของพระมหากษัตริย์ แบ่งความรับผิดชอบและขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ (ประทีป มาลากุล, 2548: 112) มีการแบ่งหัวเมืองรอบราชธานีออกเป็นลำดับชั้น ได้แก่ หัวเมืองชั้นใน เป็นเมืองเล็กๆ ใกล้ราชธานี เมืองลูกหลวงหรือเมืองหลานหลวง เป็นเมืองใหญ่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและกำลังทหาร มีการจัดส่งพระราชวงศ์ไปปกครอง เมืองชั้นนอกหรือเมืองพระยามหานคร เป็นเมืองที่อยู่ห่างจากราชธานีไปไกล มีการจัดส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ออกไปปกครองหรือแต่งตั้งเชื้อสายเจ้าเมืองเดิมปกครองสืบทอดต่อไป และหัวเมืองประเทศราช จะแต่งตั้งให้เชื้อสายเจ้าเมืองเดิมปกครองตนเองอย่างอิสระตามประเพณีของตนเอง (วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์, 2545: 7 – 8) ซึ่งวิธีการปกครองเช่นนี้เปิดโอกาสให้หัวเมืองเหล่านี้มีโอกาสในการสั่งสมกำลังพลจนเกิดการแข็งเมืองและเข้าแย่งชิงอำนาจจากราชธานีส่วนกลาง อีกทั้งการที่ขุนนางตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีมีอำนาจในการบริหารงานทั้งทหารและพลเรือนก็เป็นอันตรายต่อราชบัลลังก์ เมื่ออาณาจักรอยุธยา มีการขยายตัวเป็นอาณาจักรที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น การปกครองในลักษณะเดิมทำให้การดูแลหัวเมืองต่าง ๆ และการควบคุมกำลังไพร่พลไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจัดระบบการปกครองใหม่ทั้งระบบ ได้แก่ การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนออกจากกัน การจัดระเบียบยศ ตำแหน่งบรรดาศักดิ์ และศักดินา (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2547: 93 – 94) ทำให้การบริหารงานราชการและดูแลราชอาณาจักรที่ขยายตัวใหญ่ขึ้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีความมั่นคงอย่างมาก นับเป็นการวางรากฐานการปกครองให้แก่อาณาจักรอยุธยาได้เป็นอย่างดี รูปแบบการปกครองที่ปฏิรูปขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนี้เป็นรากฐาน

สำคัญในการปกครองบ้านเมืองตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์, 2545: 10)

3.2.1.2.2 การปฏิรูปการปกครองภายในพระราชมนเทียร

การปฏิรูปการปกครองภายในพระราชมนเทียรเป็นการจัดระเบียบภายใน พระราชวงศ์และพระราชมนเทียรให้มีระบบและมีหลักเกณฑ์ให้ยึดถือปฏิบัติที่ชัดเจน การปฏิรูปการ ปกครองภายในพระราชมนเทียรนี้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ภายในพระราชมนเทียร เรียกว่า กฎมนเทียรบาล

กฎมนเทียรบาลเป็นกฎหมายเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ มี วัตถุประสงค์เพื่อพิทักษ์รักษาความปลอดภัยให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นแบบแผนในราช สำนัก เดิมเป็นตำราราชประเพณีพราหมณ์ตามคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ กฎมนเทียรบาลแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แผนกตำรา ว่าด้วยแบบแผน ประกอบด้วยพระตำราพระราชานุกิจ แผนกพระธรรมนูญ ว่าด้วยตำแหน่งหน้าที่ราชการ และการจัดตำแหน่งพระราชวงศ์ และแผนกพระราชกำหนด ว่าด้วย บทบัญญัติสำหรับใช้ในพระราชสำนัก (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2547: 104 – 105) กฎมนเทียรบาลช่วย แก้ไขปัญหาที่เคยเกิดขึ้นและเป็นปัญหาในอดีต คือ การสืบราชสมบัติ ก่อนสมัยสมเด็จพระบรมไตร โลกนาถ การสืบราชสมบัติยังไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน อาจจะเป็นพระราชโอรสบ้าง หรือพระญาติสนิทบ้าง ทำให้เกิดการอ้างสิทธิในการขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์และแย่งชิงอำนาจกัน ภายในอาณาจักรระหว่างราชวงศ์อู่ทองและราชวงศ์สุพรรณบุรี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงตรา กฎมนเทียรบาลขึ้นใน พ.ศ. 2023 เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในพระราชวงศ์และความสง่างามของราช สำนักให้รู้ฐานะของเจ้านายฝ่ายหน้าชั้นต่าง ๆ ว่า ผู้ใดเป็นราชโอรสของมเหสีเทวีหรือพระสนม ซึ่ง จะต้องถวายความเคารพต่อกันอย่างไร ดังนั้นในรัชกาลของพระองค์ จึงมิได้เกิดความยุ่งยากในเรื่อง ผู้รับราชการแต่ประการใด เช่น พระราชกุมารอันประสูติจากพระอัครมเหสี เป็นสมเด็จพระหน่อ

พระพุทธเจ้า เมื่อเฉลิมพระราชสมณเทียรก็จะได้รับสถาปนาเป็นพระมหาอุปราชา ลูกหลวงหลานหลวงได้ครองเมืองเอก เมืองโท ลดหลั่นกันไปตามลำดับ (ม.ร.ว. ศุภวัณณ์ เกษมศรี, 2552: 97)

3.2.1.3 ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ

แม้ว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นเรื่องราวการสรรเสริญพระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการทำสงครามชนะกองทัพเชียงใหม่หรือล้านนาในครั้งศึกเมืองเชียงขึ้น แต่ *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีเนื้อความที่กล่าวถึงการทำสงครามกับอาณาจักรอื่นด้วย นั่นคือ อาณาจักรเขมรและอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมาก่อนอยุธยา การศึกษาความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรทั้งสาม ได้แก่ อาณาจักรเขมร อาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรล้านนา จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจการประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ได้ดีขึ้น

3.2.1.3.1 ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรเขมร

เนื้อหาใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* กล่าวถึงอาณาจักรเขมรไว้ในสุตรสถานี เป็นเหตุการณ์ตอนที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 พระราชบิดาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กำลังจะยกทัพไปทำสงครามกับอาณาจักรเขมร พระราชมารดาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้เสด็จไปส่งเสด็จสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ในการยกทัพครั้งนั้น และได้ประสูติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถบริเวณทุ่งพระอุทัย เนื้อความที่ว่ามีดังนี้

๐แต่นี้จักกตั้งอาทิ	กลกานท แลนา
เปนสุตรสถานีอนน	รบร้อย
แกลงปางปีนภูบาล	บิดูราช
ยงยโสธรคล้อย	คลี่พล ฯ
๐แกลงปางพระมาตรไ้	สัภพ ท่านนา
แดนด้าบลพระอุทย	ทุ่งกว้าง

แถลงปางเกลื่อนพลรบ	เรื่องเดช
เอามิ่งเมืองได้จ้าง	แง่บร ฯ
๐ปางเทนครศรี	ยงกรุง
พระนครอโยธยา	ยิงฟ้า
แถลงปางท่านผดุงเอา	รสราช
เวนพิภพไว้หล้า	เศกศรี ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 61 - 63)

เนื้อความที่กล่าวถึงอาณาจักรเขมรใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* มีเพียง 3 บทข้างต้นเท่านั้น แต่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรเขมรทั้งการทำสงครามระหว่างกัน และการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมให้แก่กัน

อาณาจักรเขมรมีดินแดนติดต่อกับอยุธยาและญวนหรือเวียตนาม ที่ตั้งของอาณาจักรเขมรอยู่บริเวณที่อาณาจักรขอมเคยรุ่งเรืองมาก่อนและได้เสื่อมอำนาจไป อาณาจักรเขมรจึงได้สืบทอดอารยธรรมของอาณาจักรขอมให้ดำรงอยู่ในบริเวณสุวรรณภูมินี้สืบต่อมา การทำสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรเขมรเริ่มมีขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 และต่อเนื่องมาถึงสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ที่สามารถยึดเอานครหลวงของอาณาจักรเขมรได้สำเร็จ

ในช่วงแรกที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ได้สถาปนาอาณาจักรอยุธยาขึ้น อาณาจักรเขมรยังคงเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรอยุธยาเป็นอย่างดี ต่อมาอาณาจักรเขมรได้เปลี่ยนไปสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรสุโขทัยแทน สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงพิจารณาเห็นว่าขอมแปรพักตร์ จึงโปรดให้พระรามเสวย พระราชโอรสของพระองค์ ยกทัพไปปราบ (दनัย ไชยโยธา, 2546: 98) ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 อาณาจักรอยุธยาสามารถยึดเอาเมืองนครหลวงของเขมรมาได้ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 จึงทรงแต่งตั้งให้พระนครอินทร์ พระราชโอรสครองเมืองเขมร

แต่ต่อมาพระนครอินทร์ก็ถูกลอบปลงพระชนม์ เขมรจึงย้ายเมืองหลวงไปอยู่พนมเปญ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2547: 130) ในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ๕ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515: 447) กล่าวถึงการทำสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรเขมรในช่วงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้เพียง 1 ครั้ง คือในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เท่านั้น ดังเนื้อความต่อไปนี้

ศักราช 793 กุนศก (พ.ศ. 1974) สมเด็จพระบรมราชาเจ้าเสด็จไปเอาเมือง (นครหลวง) ได้ และท่านจึงให้พระราชกุมารท่านพระนครอินทร์เจ้าเสวยราชสมบัติ ณ เมืองนครหลวงนั้น ครั้งนั้นท่านจึงให้พระยาแก้ว พระยาไทย และรูปภาพทั้งปวง มายังพระนครศรีอยุธยา

ส่วนในจุลยุทธการวงศ์มีเนื้อความกล่าวไว้อย่างละเอียดถึงการทำสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรเขมรว่ามีปรากฏอยู่ 3 รัชสมัย ได้แก่ สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2

ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 อาณาจักรเขมรไม่ยอมสวามิภักดิ์กับอาณาจักรอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จึงโปรดให้สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 พระราชโอรสยกทัพไปราบเขมรแปรพักตร์ (สมเด็จพระพนรัตน์ (แก้ว), 2550: 130) การทำสงครามในครั้งนี้ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เข้าปล้นเมืองอยู่หลายครั้งแต่ก็ไม่สามารถเข้ายึดเมืองได้ จึงขอกำลังพลเพิ่มจากทางอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จึงโปรดให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ยกทัพไปช่วย และสามารถเอาชนะได้ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงครองราชสมบัติ อาณาจักรเขมรได้เข้ามาตี

เมืองชลบุรีและจันทบุรี พร้อมกับกวาดต้อนผู้คนกลับเขมรไป สมเด็จพระรามาเมศวรจึงทรงยกทัพไปตีเขมรอีกครั้ง (สมเด็จพระพนรัตน์ (แก้ว), 2550: 146 - 147)

ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เนื้อความใน *จตุลยทธการวงศ์* (สมเด็จพระพนรัตน์ (แก้ว), 2550: 155 - 156) มีเนื้อความคล้ายกับพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาเล่มต่าง ๆ ที่กล่าวถึงสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงยกทัพไปตีเอานครหลวงได้และกวาดต้อนผู้คนกลับมากรุงศรีอยุธยา

อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรเขมรมีการทำสงครามระหว่างกันตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เรื่อยมาจนถึงสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 โดยส่วนใหญ่อาณาจักรอยุธยาสามารถเอาชนะอาณาจักรเขมรได้ ส่วนอาณาจักรเขมรมักจะฉวยโอกาสขณะที่อาณาจักรอยุธยามีการพลัดแผ่นดินหรือติดศึกด้านอื่น ก็จะยกทัพเข้ามากวาดต้อนผู้คนบริเวณชายแดนกลับบ้านเมืองตน เมื่ออยุธยายกทัพไปปราบ ฝ่ายเขมรสู้ไม่ได้จึงต้องยอมอ่อนน้อมให้แก่อยุธยา (สมบัติถำรงธัญวงศ์, 2547: 130) นับได้ว่าอาณาจักรเขมรมีสัถยภาพของกองทัพที่ด้อยกว่าอาณาจักรอยุธยา เพราะอาณาจักรอยุธยาสามารถเอาชนะกองทัพเขมรได้หลายครั้ง

ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรเขมรมีมาก่อนรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่การที่อาณาจักรอยุธยาตีเอาอาณาจักรเขมรมาได้ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 พระราชบิดาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็ทำให้อาณาจักรอยุธยาได้รับเอาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของเขมรเข้ามาใช้ในราชสำนักในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วย

3.2.1.3.2 ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรอยุธยากับอาณาจักรสุโขทัย

ใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* มีเนื้อความกล่าวถึงอาณาจักรสุโขทัยไว้ในโคลงบทที่ 73 ซึ่งอยู่ในสุตรสถานี และโคลงบทที่ 99 ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์หลักของเรื่องว่าสมเด็จพระบรมไตร

โลกนาถทรงมีพระราชบัญชาให้ยกทัพไปตีเอาเมืองสุโขทัยและสามารถยึดเมืองสุโขทัยมาได้อย่าง
ง่ายดาย ดังเนื้อความในโคลง 2 บท ดังต่อไปนี้

๑ แกลงปางจอมโลกยเจ้า	จอมปราณ
เสด็จคอบคืบพลไทร	แต่งไว้
แกลงปางแต่งหัวเมือง	ขุนหมื่น ไปนา
เอาสุโขทัยได้	ง่ายงาม ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 73)

๑ จำนรทำว้ใช้ทาส	ชาญชย
คุมล้าแสนยากกร	คลี่คล้อย
เอาศรีสุโขทัย	ดยวดีด มือแฮ
ภาล่งลาวลักศรั้อย	สนนหวว ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 99)

หากพิจารณาฐานะของสุโขทัยจากเนื้อความในโคลงทั้ง 2 บทนี้ จะเห็นว่า
สุโขทัยอยู่ในฐานะเมืองๆ หนึ่งที่กองทัพอยุธยาสามารถไปยึดมาได้อย่างง่ายดาย เพราะสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถทรงใช้เพียงแม่ทัพทหารในการไปตีเอาเมืองมาเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรือง
และแข็งแกร่งของอยุธยาที่มีเหนือสุโขทัยอย่างชัดเจน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าอาณาจักรสุโขทัยและ
อาณาจักรอยุธยายังไม่อาจรวมเป็นอาณาจักรเดียวกันได้อย่างแน่นอน

หลังจากรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อาณาจักรสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจ
ลงจากการแย่งชิงอำนาจกันภายในราชวงศ์ พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) จึงทรงเดินทางมาจาก
เมืองศรีสัชนาลัยเข้ามาจัดการความวุ่นวายและขึ้นปกครองอาณาจักรสุโขทัยในปี พ.ศ. 1890
(ประเสริฐ ฐ นคร, 2549: 41) พระองค์ทรงรวบรวมเมืองต่าง ๆ ที่แตกกระจัดกระจายให้กลับมาเป็น

อาณาจักรเดียวกันได้อีกครั้ง พระองค์ยังทรงเล็งเห็นปัญหาจากการปกครองอาณาจักรที่มีเมืองหลายเมืองรวมอยู่ด้วยกัน ทำให้ขาดเสถียรภาพในการบริหารปกครองบ้านเมือง จึงมีการนำเอาพุทธศาสนาที่พระองค์ทรงนับถือศรัทธาอย่างมาก โดยเฉพาะคติพระมหากษัตริย์พรตวิราช เข้ามาช่วยเสริมสร้างพระราชอำนาจภายในอาณาจักรให้มั่นคงขึ้น

ใน**ชินกาลมาลินี**ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงยกทัพไปตีเอาเมืองพิษณุโลกมาได้ พระมหาธรรมราชาที่ 1 จึงทรงขอเมืองพิษณุโลกคืนจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จากนั้นพระองค์ก็เสด็จไปครองราชย์ที่เมืองพิษณุโลก เป็นการย้ายศูนย์กลางของอาณาจักรไปที่เมืองพิษณุโลกเป็นครั้งแรก (พระรัตนปัญญา, 2554: 177 - 178)

ต่อมาเมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 2 เสวยราชสมบัติและยังคงประทับครองราชย์อยู่เมืองพิษณุโลก สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 แห่งอาณาจักรอยุธยาทรงดำเนินนโยบายแตกต่างจากสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ที่ทรงออมชอมกับอาณาจักรสุโขทัย ในปี พ.ศ. 1921 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ก็ทรงสามารถเอาชนะอาณาจักรสุโขทัยได้สำเร็จ พระมหาธรรมราชาที่ 2 ทรงยอมออกมาถวายบังคมยอมรับพระราชอำนาจของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 หลังจากนั้นพระองค์ทรงแบ่งอาณาจักรสุโขทัยออกเป็น 2 ส่วน เพื่อความสะดวกในการปกครองและเป็นการตัดทอนกำลังของสุโขทัยมิให้กลับมีอำนาจขึ้นอีกได้ (ปิยนาด บุนนาค, 2522: 152) พระมหาธรรมราชาที่ 2 ทรงได้ปกครองดูแลเมืองในกลุ่มลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน เช่น พิษณุโลก สุโขทัย สวรรคโลก และพิจิตร แต่ก็อยู่ฐานะเมืองประเทศราชของอยุธยา (เรื่องเดียวกัน, หน้า 153) ด้วยเหตุนี้ชาวสุโขทัยจึงกล่าวถึงพระมหาธรรมราชาที่ 2 ไม่มากนัก เพราะอาจจะไม่พอใจที่ทรงยอมแพ้ต่ออยุธยา (ประเสริฐ วัฒนคร, 2549: 24) ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 2 นี้ อาณาจักรสุโขทัยอ่อนแอไปมาก ไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้กับอาณาจักรอยุธยาได้อีก

อาณาจักรสุโขทัยเกิดความวุ่นวายอีกครั้ง เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 4 จะเสด็จขึ้นครองราชสมบัติที่เมืองพิษณุโลก ได้เกิดการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างพระยาบาลเมือง (พระ

มหาธรรมราชาที่ 4) และพระยาราม สมเด็จพระนครินทราชาหรือสมเด็จพระอินทราชาแห่งอาณาจักรอยุธยาในขณะนั้นได้เสด็จขึ้นไปทรงช่วยไกลเกลี่ยปัญหาของหัวเมืองทางเหนือ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 446) สมเด็จพระนครินทราชาทรงแต่งตั้งให้พระยาบาลเป็นพระมหาธรรมราชาที่ 4 ครองเมืองพิษณุโลก ส่วนพระยารามได้ปกครองเมืองสุโขทัย และโปรดให้แยกเขตแดนของเมืองพิษณุโลกและสุโขทัยให้ปกครองเป็นต่างอาณาเขตกัน (ปิยนถ บุนนาค, 2522: 154) สมเด็จพระนครินทราชาทรงพยายามรวมเอาอาณาจักรสุโขทัยให้เข้ากับอาณาจักรอยุธยาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงทรงเริ่มสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับพระราชวงศ์ของสุโขทัย พระองค์โปรดให้พระราชโอรสของพระองค์ คือ เจ้าสามพระยา อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงแห่งสุโขทัย ทำให้อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรสุโขทัยมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น

ภายหลังจากสมเด็จพระนครินทราชาสวรรคต เจ้าสามพระยาเสด็จขึ้นครองราชสมบัติที่กรุงศรีอยุธยาเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงดำเนินนโยบายในการรวมเอาอาณาจักรสุโขทัยเข้ากับอาณาจักรอยุธยาได้อย่างแยบยลต่อเนื่องจากพระราชบิดา สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 โปรดให้พระราเมศวร พระราชโอรสที่ประสูติจากพระมเหสี ผู้เป็นเจ้าหญิงแห่งราชวงศ์สุโขทัยและมีศักดิ์เป็นพระเชษฐภคินีของพระมหาธรรมราชาที่ 4 เสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลก พร้อมด้วยพระราชมารดา

หลังจากพระมหาธรรมราชาที่ 4 สวรรคต สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ก็โปรดให้พระราเมศวรทรงปกครองเมืองพิษณุโลกในฐานะพระมหาอุปราชแห่งอาณาจักรอยุธยา เมืองพิษณุโลกจึงอยู่ในฐานะเมืองลูกหลวงของอาณาจักรอยุธยา ซึ่งนับเป็นการสลายอำนาจของอาณาจักรสุโขทัยลงไปได้อีกส่วนหนึ่ง เมื่อพระราเมศวรเสด็จขึ้นครองราชสมบัติที่กรุงศรีอยุธยาเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงตั้งพระยาอุษิษฐิระ พระราชโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 4 ให้ทรงปกครอง

เมืองพิษณุโลก แต่มีได้แต่งตั้งให้พระยาอุษิตฐิระเป็นพระมหาอุปราช ทำให้พระยาอุษิตฐิระไม่พอใจ และเอาใจออกห่างไปเข้ากับพระเจ้าติโลกราช

เมื่อพระยาอุษิตฐิระผู้เป็นพระราชโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 4 ซึ่งนับว่าทรงเป็นพระราชวงศ์พระองค์สำคัญของสุโขทัยได้ตัดสินใจหนีไปเข้ากับอาณาจักรล้านนา ก็เท่ากับละทิ้งบ้านเมืองของตนเอง และเปิดโอกาสให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระราชอำนาจสิทธิขาดอย่างชอบธรรมในอาณาจักรสุโขทัย ดังนั้นอาณาจักรสุโขทัยจึงถูกรวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยาได้อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังทรงพยายามสร้างความปรองดองระหว่างอยุธยาและสุโขทัยให้แน่นแฟ้นขึ้นด้วยการทรงดำรงพระราชจริยวัตรของพระองค์ตามแบบพระมหากษัตริย์ของสุโขทัย โดยเฉพาะพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ที่ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์สำคัญทางพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุทั้งหลาย และการสละราชสมบัติแล้วทรงออกผนวช

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงสร้างและบูรณะศาสนสถานจำนวนมาก เช่น สร้างวัดพุทธไสยาสน์ สร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ บูรณะวัดพระรามที่พิษณุโลก และสร้างพระวิหารที่วัดจุฬามณีแล้วทรงสละราชสมบัติ เพื่อออกผนวชที่วัดจุฬามณีนี้ นอกจากนี้ ทรงให้ความสำคัญกับเมืองทางเหนือ โดยการย้ายมาครองราชย์ที่เมืองพิษณุโลก ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรสุโขทัยให้มาเป็นศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรอยุธยา ทำให้เมืองพิษณุโลกยังคงเป็นเมืองที่มีความสำคัญอยู่เช่นเดิมในความรู้สึกของชาวสุโขทัย

แม้ว่าอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรสุโขทัยจะมีความขัดแย้งชิงอำนาจกัน แต่ก็มีความขัดแย้งกันแบบบวมชอม ซึ่งแตกต่างจากอาณาจักรเขมรที่อาณาจักรอยุธยาจะมุ่งทำสงครามยึดเท่านั้น อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรสุโขทัยอาจมีการทำสงครามระหว่างกันอยู่บ้าง แต่พระกุดโลบายสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนครินทราชา ทำให้มีความเกี่ยวดองระหว่างกัน การผนวกสุโขทัยให้รวมเข้ากับอยุธยาจึงเป็นไปอย่างนุ่มนวลที่สุด

3.2.1.3.3 ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรอยุธยากับอาณาจักรล้านนา

เนื้อหาของ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* เป็นการสดุดีวีรกรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงเอาชนะกองทัพของอาณาจักรล้านนาที่ศึกเมืองเชียงขึ้น *ยวนพ่ายโคลงดั้น* แสดงให้เห็นการเป็นศัตรูคู่สงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาตลอดทั้งเรื่อง

อาณาจักรล้านนาเป็นอาณาจักรทางตอนเหนือของอาณาจักรสุโขทัย พญามังรายได้รวบรวมบ้านเมืองในแอ่งเชียงใหม่และแอ่งเชียงรายเข้าด้วยกัน แล้วสร้างศูนย์อำนาจใหม่ที่ไว้ที่เมืองเชียงใหม่ (สร้อยดี อ่องสกุล, 2544: 114) ส่วนอาณาจักรอยุธยาเป็นอาณาจักรที่ก่อตัวขึ้นมาทีหลังอาณาจักรล้านนา แต่เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำ การเกษตร และมีเส้นทางติดต่อออกทางทะเล ทำให้อาณาจักรอยุธยามีการเติบโตเป็นอาณาจักรใหญ่ที่มั่งคั่งได้อย่างรวดเร็ว เมื่ออาณาจักรอยุธยาสามารถขยายอาณาจักรมาครอบคลุมดินแดนของอาณาจักรสุโขทัยได้ ทำให้อาณาเขตของอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาอยู่ชิดติดกัน อาณาจักรทั้งสองจึงต้องอยู่ในฐานะของศัตรูกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่อยุธยาจะเป็นฝ่ายรุกคืบเข้าสู่ดินแดน ล้านนา เพราะอยุธยามีศักยภาพสูงกว่า ทั้งกำลังคน ความมั่งคั่ง และอาวุธ (สร้อยดี อ่องสกุล, 2544: 122)

การทำสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาเริ่มต้นขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ทรงยกทัพไปตีเมืองลำปางของล้านนา แต่ไม่สามารถตีได้สำเร็จ ต่อมาในปลายรัชสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ซึ่งอาณาจักรล้านนากำลังผลัดเปลี่ยนแผ่นดินจากพญาสามฝั่งแกนเป็นพระเจ้าติโลกราช ท้าวซ้อยซึ่งไม่พอใจการแย่งชิงราชสมบัติของพระเจ้าติโลกราชจึงได้ชักชวนให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ยกทัพมาตีเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1985 (สร้อยดี อ่องสกุล, 2551: 159) สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงยกทัพไปถึงเมืองเถินและจะเข้าตีเชียงใหม่ แต่ไม่สำเร็จ (อุดม รุ่งเรืองศรี และเกริก อัครชินโนเรศ, 2552: 151)

เมื่อเข้าสู่รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อยุธยาและล้านนาทำสงครามระหว่างกันตลอดเวลา 20 ปี จนมีการหย่าศึกกันไป ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 พญาแก้วแห่งล้านนาเข้ามาบูรณหัวเมืองทางเหนือของอยุธยาอยู่เสมอ แต่ก็ไม่สามารถยึดเมืองของอาณาจักรอยุธยาได้ ทำได้เพียงลอบกวาดต้อนผู้คนจำนวนหนึ่งกลับไปเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2058 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 จึงทรงยกทัพไปตีเมืองลำปางได้สำเร็จ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 453) หลังจากนั้น อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาก็ไม่มีสงครามต่อกันจนอาณาจักรล้านนาถูกพม่ายึดครองได้สำเร็จ

แม้ว่าเหตุการณ์การทำสงครามระหว่างอยุธยาและล้านนาจะเกิดขึ้นในหลายรัชสมัย แต่ช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นช่วงเวลาที่อยุธยาและล้านนาทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันในหัวเมืองทางเหนือมากและเข้มข้นที่สุด พระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนาเริ่มเข้าบูรณหัวเมืองทางเหนือของอาณาจักรอยุธยาในปี พ.ศ. 1994 หลังจากที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นครองราชสมบัติได้เพียง 3 ปี พระเจ้าติโลกราชทรงยกทัพมาตีเอาเมืองชากังราวได้แล้วจึงทรงยกทัพมาตีเมืองสุโขทัย แต่ไม่สำเร็จ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 448) อาณาจักรอยุธยาและล้านนามีเหตุการณ์การทำสงครามระหว่างกันที่สำคัญ 5 เหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์พระยาอุษิษฐิระเอาใจออกห่างอยุธยา เหตุการณ์พระอินทราชาต้องปิ่นที่พระพักตร์ เหตุการณ์พระเจ้าติโลกราชล้อมเมืองพิษณุโลก เหตุการณ์พระยาเซตียงไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราช และเหตุการณ์ศึกเมืองเชียงขึ้น

3.2.1.3.3.1 เหตุการณ์พระยาอุษิษฐิระไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราช

พระยาอุษิษฐิระเป็นพระราชโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 4 แห่งอาณาจักรสุโขทัย ภายหลังพระมหาธรรมราชาที่ 4 สวรรคต สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแต่งตั้งให้พระยาอุษิษฐิระเป็นเจ้าเมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา ต่อมาพระยาอุษิษฐิระได้

หันไปขอไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราชที่เมืองเชียงใหม่ และอาสาพาพระเจ้าติโลกราชยกทัพมาตีเอาเมืองพิษณุโลก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงต้องยกทัพมาป้องกันเมืองพิษณุโลกไว้ แม้ว่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระยาอุษิษฐิระหันไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราชจะไม่มีบันทึกอยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ของอยุธยา แต่ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่มีบันทึกไว้อย่างละเอียดตั้งแต่สาเหตุที่พระยาอุษิษฐิระหันไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราชเพราะไม่พอใจที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ทรงแต่งตั้งพระยาอุษิษฐิระเป็นอุปราชตามที่เคยสัญญาไว้เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ พระยาอุษิษฐิระจึงไปพึ่งพระเจ้าติโลกราชและนำพระเจ้าติโลกราชยกทัพมาตีหัวเมืองทางเหนือของไทย พระเจ้าติโลกราชก็ทรงเลี้ยงคู่มุขพระยาอุษิษฐิระเสมือนเป็นลูกของพระองค์ (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2514: 53) เหตุการณ์พระยาอุษิษฐิระน่าจะเป็นชนวนเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงให้ความสนใจกับการป้องกันหัวเมืองทางเหนืออย่างจริงจังมากขึ้น การทำสงครามแย่งชิงหัวเมืองทางเหนือระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชจึงมีความเข้มข้นและชิงไหวชิงพริบกันอย่างมาก

3.2.1.3.3.2 เหตุการณ์พระอินทราชาต้องปิ่นที่พระพักตร์

ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเห็นว่าพระเจ้าติโลกราชเตรียมการศึกจะมาตีเอาหัวเมืองเหนือของอาณาจักรอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงยกทัพขึ้นเหนือพร้อมด้วยสมเด็จพระอินทราชาพระราชโอรส โดยมีพระราชประสงค์จะตีเอาเมืองเชียงใหม่ให้ได้ ในการศึกครั้งนั้น สมเด็จพระอินทราชาอาสาพาทัพเข้าต่อสู้กับกองทัพพระเจ้าติโลกราช แต่ต้องเสียที่ตองปิ่นที่พระพักตร์ (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2514: 55 - 56) ในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐฯ บันทึกเหตุการณ์สมเด็จพระอินทราชาต้องปิ่นที่พระพักตร์ไว้เช่นเดียวกัน (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 449) การทำสงครามในครั้งนี้เป็นการต่อสู้ที่ฝ่ายอยุธยาเสียทีเพลี่ยง

พล้ำให้แก่ฝ่ายล้านนา สมเด็จพระอินทราชาก็ทรงแค้นเคืองฝ่ายล้านนาอย่างมากและทรงตั้งพระ
ปณิธานไว้ว่าจะต้องแก้แค้นฝ่ายล้านนาคืนให้ได้ (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2514: 57)

3.2.1.3.3.3 เหตุการณ์พระเจ้าติโลกราชล้อมเมืองพิษณุโลก

เหตุการณ์พระเจ้าติโลกราชยกพลมาล้อมเมืองพิษณุโลก ซึ่งสมเด็จพระ
พระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระอินทราชาประทับอยู่ในเมืองไม่มีบันทึกลงในเอกสารของ
อยุธยา แต่มีปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่าพระเจ้าติโลกราชได้ยกทัพไปล้อมเมืองพิษณุโลก
ไว้ ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระอินทราชาต้องติดอยู่ในเมืองพิษณุโลกไม่สามารถ
เสด็จออกมาได้ แต่สุดท้ายสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระอินทราชาที่ทรงใช้กลอุบายจน
สามารถล่องเรือหนีออกมาจากเมืองพิษณุโลกได้ (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2514: 57)

จะเห็นได้ว่าพระเจ้าติโลกราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระ
ปรีชาสามารถในการรบอย่างมาก สามารถยกพลมาล้อมเมืองพิษณุโลกไว้ได้ แต่สมเด็จพระบรมไตร
โลกนาถก็ทรงมีพระสติปัญญาอันชาญฉลาดสามารถแก้กลศึกนี้ของพระเจ้าติโลกราชได้เช่นกัน นับว่า
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถ
ทางการสงครามอย่างมาก เพราะทั้ง 2 พระองค์ทรงรู้การใช้กลศึกและการแก้กลศึกอย่างเท่าทันกัน

3.2.1.3.3.4 เหตุการณ์พระยาเชลียงไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโล กราช

เมืองเชลียงเป็นเมืองหนึ่งในอาณาจักรอยุธยา แต่ต่อมาพระยา
เชลียงเกิดเกรงกลัวพระเจ้าติโลกราช จึงได้ยอมอ่อนน้อมต่อพระเจ้าติโลกราช เมืองเชลียงจึงตกไปเป็น
ของอาณาจักรล้านนา เหตุการณ์พระยาเชลียงไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราชนี้มีบันทึกอยู่ในเอกสาร
ประวัติศาสตร์ของทั้งอยุธยาและล้านนา ในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐฯ บันทึกถึง

เหตุการณ์พระยาเซลิยงไปสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราช แล้วนำพระเจ้าติโลกราชมาตีเอาเมืองพิษณุโลกแต่ไม่สำเร็จ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 448 - 449) ส่วนตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่บันทึกเหตุการณ์นี้ไว้ว่าพระเจ้าติโลกราชยกทัพมาตีเอาเมืองแพะได้สำเร็จและจะยกทัพมาที่เมืองเซลิยง พระยาเซลิยงเกรงกลัวพระปรีชาสามารถของพระเจ้าติโลกราชจึงขอสวามิภักดิ์ แต่สุดท้ายก็คิดทรยศพระเจ้าติโลกราช และถูกหมื่นดั่งสังหารจนเสียชีวิต (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2514: 58 - 59) อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงยกทัพไปตีเอาเมืองเซลิยงคืนได้จากพระเจ้าติโลกราชในปี พ.ศ. 2017 (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 450)

ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้วิธีการอื่นนอกเหนือจากการทำสงคราม เพื่อให้ได้ชัยชนะเหนือพระเจ้าติโลกราช เช่น การลอบส่งหาญพรหมสะท้านเข้าไปสืบความในเมืองเชียงใหม่ การส่งซี้มานเข้าไปทำลายต้นนิโครธซึ่งเป็นศรีเมืองของเมืองเชียงใหม่ นับได้ว่าในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราช อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาเป็นศัตรูและทำสงครามกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะเอาชนะกันให้ได้ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าอาณาจักรใดจะสามารถยึดครองศูนย์กลางอำนาจของแต่ละอาณาจักรได้ การทำสงครามระหว่างกันในรัชสมัยนี้ทำให้ทั้ง 2 อาณาจักร สูญเสียไพร่พลเป็นจำนวนมาก ทำยที่สุดก็ต้องทำการหย่าศึกต่อกัน

3.2.1.3.3.5 เหตุการณ์ศึกเมืองเชียงขึ้น

เมืองเชียงขึ้นเป็นเมืองที่ไม่ปรากฏชื่ออยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทย แต่มีปรากฏเรียกชื่อเมืองเชียงขึ้นอยู่ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานสิบห้าราชวงศ์ และพงศาวดารโยนก เนื้อความที่กล่าวไว้ในเอกสารทั้ง 3 ชิ้น กล่าวถึงเรื่องราวของพระ

ยาเซเลียงเข้ามาสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราช วันหนึ่งพระยาเซเลียงเกิดคิดคดทรยศพระเจ้าติโลกราชจึง ถูกหมื่นดั่งนครสังหาร พระเจ้าติโลกราชจึงโปรดให้หมื่นดั่งนครปกครองเมืองเซเลียง ภายหลังต่อมา หมื่นดั่งนครเสียชีวิตก็มีการกล่าวถึงหมื่นดั่งว่าเป็นผู้ครองเมืองเชียงขึ้น ดั่งเนื้อความในตำนานสิบห้า ราชวงศ์ (2540: 78 - 79, 86) ที่กล่าวไว้ว่า

พระเป็นเจ้าไปเถิงเมืองเซเลียงว่าจักปล้นเอาเมืองเซเลียง พระยาเซเลียงมีใจกลัวพลพระเป็นเจ้านัก ลวดออกถือคำเมืองขอมา เป็นข้าพระเป็นเจ้าหั้นแล...พระยาเซเลียงสุโขทัยชวนเราไปเอาเมือง ปางพลา...

ในปีร่วงได้ พระยาเซเลียงมีใจบ่เชื่อต่อพระเป็นเจ้า แต่งหื้อ มาชวนหมื่นดั่งไปเล่นไก่ หมื่นดั่งมาไหว้พระเป็นเจ้าว่า พระยาเซ เลียงมาชวนเข้าไปเล่นไก่อังเมืองเซเลียงว่าสันนี้ ยังจักควรเข้าไปตีบ ษา พระเป็นเจ้ารู้ว่าใจพระยาเซเลียงจักบ่เชื่อ จึงห้ามหมื่นดั่งว่ามึง อย่าไป...หมื่นดั่งไหว้พระเป็นเจ้าว่า เขาจักเกาะเข้าไปฆ่าเสียบ่ได้ ข้า ไปฆ่าเขาซะตาย...

...หมื่นดั่งก็เอาพระ (ยา) เซเลียงมาเมืองเชียงใหม่หั้นแล พระเป็นเจ้าก็หื้อหมื่นดั่งกินเมืองเซเลียง ปีนั้นหมื่นดั่งได้กินเมือง สองเมือง คือ เมืองนคร กับเมืองเซเลียง...

ถึงปีฉลูนั้น ปีร่วงเหมา แม่ท้าวหอมุขตายปีเต่าสี่ ก่าได้ อยู่ ปีกาบสง่า ศักราชได้ 834 ตัว หมื่นดั่งผู้กินเมืองเชียงขึ้นตาย เอา หมื่นแคว้นผู้กินแจ่มไปกินเชียงขึ้นแทน เอาหมื่นกองผู้กินเชียงเรือก ไปกินนคร

จากเนื้อความในตำนานสิบห้าราชวงศ์ข้างต้น จะเห็นว่ามีการกล่าวถึงชื่อเมืองเชียงขึ้นเมื่อมีการกล่าวถึงหมื่นดงนครผู้ครองเมืองได้เสียชีวิตลง เนื้อความก่อนหน้านี้อมีการระบุไว้ก่อนแล้วว่าหมื่นดงนครเป็นผู้ครองเมือง 2 เมือง คือ เมืองเซียงและเมืองนคร (ลำปาง) เมื่อหมื่นดงนครเสียชีวิตลง เมืองทั้งสองจึงขาดผู้ปกครอง พระเจ้าติโลกราชจึงทรงแต่งตั้งหมื่นแคว้นไปครองเมืองเชียงขึ้น และหมื่นกองไปครองเมืองนครแทน ชื่อเมืองนครยังคงใช้เรียกอยู่เช่นเดิม แต่ชื่อเมืองเซียงได้เปลี่ยนไปเป็นเมืองเชียงขึ้น นอกจากนี้เนื้อความในตำนานสิบห้าราชวงศ์ยังเรียกชื่อเมืองเชียงขึ้นต่อมา และไม่มีการเรียกชื่อเมืองเซียงอีก ดังนั้นเมืองเซียงและเมืองเชียงขึ้นน่าจะเป็นเมืองเดียวกัน เพียงแต่มีการเปลี่ยนการเรียกชื่อเท่านั้น และน่าจะเป็นชื่อเรียกที่ทางอาณาจักรล้านนาใช้เรียกเมืองนี้เท่านั้น

ในยุวพ่ายโคลงต้นมีเนื้อความกล่าวถึงการทำสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาหลายครั้งในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่กวีให้ความสำคัญกับศึกเมืองเชียงขึ้นมากที่สุด จึงอาจกล่าวได้ว่าศึกเมืองเชียงขึ้นเป็นสงครามครั้งสำคัญที่สุดในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจนต้องมีการสรรเสริญชื่นชมพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นอกจากนี้ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานสิบห้าราชวงศ์และตำนานโยนกต่างก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่จะได้เมืองเชียงขึ้นหรือเมืองเซียงคืนหลังจากที่พระยาเซียงเอาใจออกห่างไปเข้ากับพระเจ้าติโลกราช ดังนั้นแม้ว่าเมืองเชียงขึ้นจะไม่ใช่มืองศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรล้านนา แต่เป็นเมืองที่มีความสำคัญระหว่างการต่อสู้แข่งขันทางอำนาจระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชอย่างมาก ความสำคัญ of เมืองเชียงขึ้นที่ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถต้องตีเอาเมืองเชียงขึ้นคืนมาให้ได้มี 2 ประการ

ประการแรก คือ เป็นเมืองที่มีชัยภูมิที่ดี จากหลักฐานทางโบราณคดีเมืองเชียงขึ้นหรือเมืองเซียงนี้เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม เป็นบริเวณที่สูงเชิงภูเขาและลำน้ำไหลคดงเป็นไส้ไก่ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2552: 47) และมีลักษณะคล้ายเกาะที่มีแม่น้ำยม

โอบล้อมเกือบทุกด้าน ทำให้มีข้อจำกัดในการขยายเมืองให้กว้างใหญ่ (มานพ ถนอมศรี, 2546: 40) ต่อมาพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วงทรงย้ายมาสร้างเมืองใหม่ คือ เมืองศรีสัตนาแลย์ ที่บริเวณแก่งหลวงซึ่งเป็นแนวเขากับแม่น้ำยมมาพบกัน ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากเมืองเซียงเดิมนัก เมืองเซียงจึงสามารถขยายเมืองออกมาให้กว้างใหญ่ได้ในชื่อของเมืองศรีสัตนาแลย์ ลักษณะภูมิประเทศของเมืองเซียงหรือเมืองศรีสัตนาแลย์มีภูเขา 3 ลูก ได้แก่ เขาสุวรรณคีรี เขาพระศรี และเขาพนมเพลิงโอบล้อมและมีแม่น้ำยมไหลผ่านระหว่างเมืองเซียงเดิมและเมืองศรีสัตนาแลย์

ลักษณะภูมิประเทศของเมืองเซียงขึ้นนี้เป็นเมืองที่มีลักษณะถูกต้องตามหลักพิชัยสงคราม คือ อยู่ในระหว่างโอบล้อมของภูเขาและแม่น้ำ ทำให้ข้าศึกโจมตีได้ยาก และเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมกับการตั้งรับการโจมตีของศัตรูที่ยกทัพมาจู่โจม (มานพ ถนอมศรี, 2546: 40) นอกจากกำแพงธรรมชาติที่ป้องกันเมืองแล้ว ยังมีการสร้างกำแพงและคูเมืองถึง 3 ชั้น ในการสำรวจทางโบราณคดียังพบว่ามีกำแพงศิลาแลงเป็นแนวขนานกับลำน้ำยม ผ่านด้านเหนือของวัดพระบรมธาตุ วัดเจ้าจันทร์ และวัดโคกสิงคารามไปบรรจบกำแพงเมืองศรีสัตนาแลย์ใกล้กับประตูอนแหลมซึ่งอยู่มุมเมืองทางด้านตะวันออก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2552: 50)

เมืองเซียงขึ้นจึงเป็นเมืองที่มีปราการธรรมชาติเป็นเกราะคุ้มกันข้าศึก ไม่ว่าจะแม่น้ำยมและภูเขา ทั้งนี้เมืองเซียงขึ้นหรือศรีสัตนาแลย์ตั้งอยู่บนเนินเขาพนมเพลิง แม้จะเป็นภูเขาที่ไม่สูงมากนัก แต่ก็ชัยภูมิที่ทำให้มองเห็นข้าศึกได้ง่าย รวมทั้งยังมีเขาสุวรรณคีรีที่ทอดผ่านไปใกล้กับแม่น้ำยมและมีเขาพระศรีโอบล้อมเมืองเซียงขึ้น ปิดทางให้ข้าศึกเข้าโจมตีเมืองได้ยากมากขึ้น เพราะหากจะเข้าโจมตีเมืองเซียงขึ้นทางด้านที่มีแม่น้ำยมเป็นปราการสำคัญ แม้ว่าจะสามารถยกพลข้ามแม่น้ำยมมาได้แล้วจะพบกับพื้นที่โล่ง แต่ก็ต้องผ่านปราการที่เมืองเซียงขึ้นสร้างขึ้นและมีการป้องกันเมืองอย่างแน่นหนาทั้งกำแพงศิลาแลงและคูเมืองสลับกั้น 3 ชั้น

จะเห็นได้ว่าสภาพภูมิประเทศของเมืองเซียงขึ้นที่เหมาะสมเป็นชัยภูมิในการตั้งรับข้าศึกเช่นนี้ การเข้าโจมตีเมืองเซียงขึ้นให้สำเร็จจึงไม่ใช่เรื่องง่าย หากแต่ต้องมีการวาง

แผนการรบมาเป็นอย่างดีดังเช่นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระปรีชาสามารถยึดเมืองเชียงขึ้น
มาได้ ลักษณะชัยภูมิของเมืองเชียงขึ้นที่ดีเช่นนี้ทำให้เมืองเชียงขึ้นเหมาะสมที่จะเป็นเมืองหน้าด่าน
ให้กับอาณาจักรอยุธยาต่อสู้กับอาณาจักรล้านนาต่อไป อีกทั้งเมืองเชียงขึ้นก็อยู่ไม่ไกลจากเมืองสุโขทัย
มากนัก การได้เมืองเชียงขึ้นกลับมาเป็นของอาณาจักรอยุธยา หัวเมืองทางเหนือที่สำคัญของอยุธยา
คือ สุโขทัยและพิษณุโลก ก็มีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เมืองเชียงขึ้นมีเส้นทางติดต่อกับ
เมืองในกลุ่มแม่น้ำยมตอนบน ได้แก่ แพร่ กวาง พะเยา เชียงราย เชียงแสน รวมทั้งเมืองที่ราบลุ่มเชียงใหม่
ลำปาง และอุตรดิตถ์ (มานพ ถนอมศรี, 2546: 42) ทำให้การลำเลียงเสบียงอาหารและสินค้าทางเหนือ
รวมถึงการติดต่อค้าขายของอาณาจักรอยุธยามีความสะดวกมากขึ้นด้วย เมืองเชียงขึ้นจึงนับเป็นเมือง
สำคัญเมืองหนึ่งที่มีสภาพภูมิประเทศเหมาะสมเป็นชัยภูมิในการรบและมีประโยชน์ทางการติดต่อค้าขาย
กับเมืองทางเหนือด้วย

ประการที่ 2 คือ เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในอาณาจักรสุโขทัย เมือง
เซียงเป็นเมืองที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย โดยมีพระศรีรัตนมหา
ธาตุเซียงเป็นศูนย์กลางความรุ่งเรือง อาณาจักรเซียงเคยปกครองเมืองกว่า 60 เมือง ชาวเมืองนิยม
ใช้เครื่องถ้วยชามที่จีนส่งมาขาย และมีการใช้เงินตราที่ทำจากตะกั่ว (ขจร สุขพานิช, มปป.: 143) เมื่อ
อาณาจักรสุโขทัยได้สถาปนาขึ้น เมืองเซียงได้ถูกผนวกรวมอยู่ในเมืองศรีสัชชนาลัย และอยู่ในฐานะ
เมืองลูกหลวงของอาณาจักรสุโขทัย (มานพ ถนอมศรี, 2546: 35 - 36)

เมืองศรีสัชชนาลัยและเมืองสุโขทัยนับเป็นเมืองที่อยู่คู่กันมาตั้งแต่ต้น
สมัยสุโขทัยตอนต้น ใน**จารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)** กล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหงว่าทรงเป็นเจ้าของ
เมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัย (ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 9) ไว้คู่กัน ใน**ตำนาน
พื้นเมืองเชียงใหม่**ก็มีเนื้อความที่กล่าวถึงผู้ปกครองสุโขทัยว่า “พระยาชะเลียงสุโขทัย” (ตำนาน
พื้นเมืองเชียงใหม่, 2514: 52) นับได้ว่าเมืองเซียง หรือเมืองศรีสัชชนาลัย หรือเมืองสวรรคโลกเป็นเมือง
สำคัญเมืองหนึ่งคู่กับเมืองสุโขทัยมาตั้งแต่เริ่มสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย ทั้งนี้เมืองศรีสัชชนาลัยจัดเป็น

เมืองลูกหลวงที่มีความสำคัญรองลงมาจากเมืองสุโขทัย (มานพ ถนอมศรี, 2546: 40) ถึงแม้ว่าภายหลังพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) จะทรงย้ายศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรสุโขทัยไปอยู่ที่เมืองพิษณุโลก แต่เมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัยก็ยังเป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรสุโขทัย เมืองที่มีบทบาทสำคัญในการปกครองอาณาจักรสุโขทัยจึงมีอยู่ 3 เมือง คือ เมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองพิษณุโลก

เมื่ออาณาจักรอยุธยาต้องการจะรวมเอาอาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรเดียวกัน เมืองสุโขทัยและเมืองพิษณุโลกซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญในอาณาจักรสุโขทัยที่อาณาจักรอยุธยาสามารถครอบครองไว้ได้แล้ว แต่เมืองศรีสัชนาลัยหรือเมืองเชลียงนี้ได้ตกไปเป็นเมืองของพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนา เมื่อครั้งที่พระยาเชลียงแปรพักตร์ ดังนั้นการจะผสานอาณาจักรสุโขทัยให้รวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยาได้อย่างสมบูรณ์ จึงต้องยึดเมืองศรีสัชนาลัยที่เป็นเมืองสำคัญหนึ่งในสามเมืองของอาณาจักรสุโขทัยกลับคืนมาเป็นของอยุธยาให้ได้ดังเดิม การผนวกรวมอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรอยุธยาก็จะสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าเมืองเชียงขึ้นเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญในการต่อสู้ระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนา เพราะมีชัยภูมิเหมาะสมในการตั้งรับและต่อสู้กับข้าศึก นอกจากนี้ เมืองเชียงขึ้นยังเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญคู่มากับเมืองสุโขทัย ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากเมืองสุโขทัย ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์พระยาอริยธรรมาธิราชเจ้าใจออกห่างไปเข้ากับพระเจ้าติโลกราชนั้น พระเจ้าติโลกราชทรงเข้าตีเมืองน่านและเมืองแพร่ ซึ่งเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยไปได้อย่างเบ็ดเสร็จแม้พระองค์จะต้องทรงทุ่มเทเวลา 6 ปี (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2514: 53) แต่ก็ทำให้การยกทัพเข้าทำสงครามกับอาณาจักรอยุธยาสะดวกปลอดภัยมากขึ้น เพราะไม่ต้องกังวลว่าจะถูกกองทัพของเมืองแพร่และเมืองน่านตีขนาบมาอีกทาง และยังเป็นเมืองที่ช่วยส่งเสบียงอาหารให้แก่กองทัพล้านนาเมื่อต้องทำศึกกับอาณาจักรอยุธยาเป็นเวลานานหลายปีได้อีกด้วย

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพยายามจะหยุดการขยายพระราชอำนาจของพระเจ้าติโลกราชที่แผ่ขยายลงมาไว้ที่เมืองเชียงนี้ (สร้อยดี อ่องสกุล, 2551: 160) เพราะหากไม่สามารถยึดเมืองเชียงขึ้นหรือเชียงคืนมาได้ เมืองสุโขทัยและเมืองพิษณุโลกอาจจะถูกโจมตีและเสียเมืองให้แก่พระเจ้าติโลกราช หลังจากที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตีเอาเมืองเชียงขึ้นคืนกลับมาได้ อาณาจักรทั้งสองก็ตกลงทำสัญญาเป็นไมตรีหย่าศึกต่อกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็สูญเสียไพร่พลและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก

3.2.2 การบำรุงพระพุทธศาสนา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นมีการนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักสำคัญ แต่ก็มีมารับศาสนาพราหมณ์ฮินดูจากเขมรเข้ามาใช้ในราชธานีด้วย เพื่อประโยชน์ในการสร้างความมั่นคงให้แก่ราชบัลลังก์ พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขของอาณาจักรทรงอยู่ในฐานะองค์อุปถัมภ์ศาสนา ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุอยู่เสมอตลอดทุกรัชกาล

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาในหลายลักษณะ ซึ่งมีความครอบคลุมและเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนาอย่างมาก ได้แก่ การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัด การสร้างรูปพระโพธิสัตว์ การพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่องมหาชาติคำหลวง และการออกผนวช

3.2.2.1 การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัด

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างมาก พระองค์ทรงปฏิบัติภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ช่วงต้นรัชกาล พระองค์ทรงยกพระราชมณเฑียรที่ใกล้กับบึงพระรามถวายสร้างเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ จากนั้นพระองค์จึงได้สร้างพระราชมณเฑียรขึ้นใหม่ให้ใกล้กับริมแม่น้ำ ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับกรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา

ฉบับหลวงประเสริฐฯ และฉบับกรมพระปรมาภิไธยฯ และพงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) เล่ม 1, 2504: 43 - 44) มีเนื้อความดังต่อไปนี้

ศักราช 796 ปีชาลฉศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จ
สวรรคต อยู่ในราชสมบัติ 16 ปี สมเด็จพระรามศวรผู้เป็นพระราช
กุมาร ขึ้นครองราชย์สมบัติ ทรงพระนามชื่อพระบรมไตรโลกนาถ ยก
วังทำเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ เสด็จลงไปตั้งพระราชनिเวศน์ประทับ
อยู่ริมน้ำ...

การยกวังถวายวัดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในครั้งนี้ ทำให้เกิดชนบการสร้าง
พระราชวังที่มีการสร้างวัดรวมเป็นส่วนหนึ่งในเขตพระราชวังที่สืบทอดต่อมาถึงในสมัยรัตนโกสินทร์
พระบรมมหาราชวังในสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีวัดพระศรีรัตนศาสดารามรวมอยู่ในเขตพระราชวังด้วย
นอกจากนี้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดจุฬามณีขึ้นที่เมืองพิษณุโลกด้วย
ทั้งนี้วัดจุฬามณีเป็นวัดเก่าแก่ที่มีมานานแล้วในเมืองพิษณุโลก แต่เดิมเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองที่ขอม
เป็นผู้สร้างเมือง และชุมชนของเมืองนี้ก็อยู่บริเวณวัดจุฬามณี (สมเด็จพระนเรศวรมหาราชานุภาพ,
2509: 56) เมื่อขอมหมดอำนาจลง วัดนี้ก็ถูกทิ้งร้างไป จนในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท)
เสด็จมาประทับที่เมืองพิษณุโลก และคงจะได้ปฏิสังขรณ์วัดจุฬามณีนี้ แต่ก็ยังไม่ใช่วัดสำคัญเหมือนวัด
พระศรีมหาธาตุ เพราะในสมัยสุโขทัยมีการสร้างเมืองใหม่ในบริเวณเมืองพิษณุโลกปัจจุบัน วัดจุฬามณี
จึงถือเป็นวัดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางของเมืองออกไป

วัดจุฬามณีกลับมามีความสำคัญอีกครั้งหนึ่งในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
พระองค์โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้และสร้างพระวิหารขึ้น ดังปรากฏในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับ
หลวงประเสริฐฯ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับ
หลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 450) ว่า “ศักราช 826 วกศก (พ.ศ. 2007) สมเด็จพระบรมไตรโลก

เจ้า สร้างพระวิหารวัดจุฬามณี” ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ วัดจุฬามณีคงอยู่ในฐานะพระอารามหลวงที่มีความสำคัญ จากหลักฐานด้านโบราณสถานปรากฏว่ามีร่องรอยแสดงความรุ่งเรืองของวัดนี้ คือ ปรากฏลวดลายปูนปั้นฝีมือช่างสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซากโบสถ์ วิหาร เจดีย์ ราย เนินดิน ฐานพระตำหนักที่เรียกว่า เนินปราสาท สระน้ำขนาดใหญ่ 2 สระ และถนนอิฐที่ยาวจากวัดไปถึงริมแม่น้ำระยะทางประมาณ 400 เมตร (ฝ่ายอนุรักษ์จิตกรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2535: 15 – 16)

จะเห็นได้ว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า พระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญของวัดที่มีต่อสังคมมากมายทั้งการเป็นสถานปฏิบัติกิจของพระสงฆ์ และเป็นศูนย์พบปะร่วมสร้างบุญกุศลของคนในชุมชน พระองค์จึงทรงสละพระราชวังที่ประทับของพระองค์ และโปรดให้สร้างเป็นวัดอยู่ในพระบรมมหาราชวัง รวมทั้งยังทรงได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดที่ถูกทิ้งร้างให้กลับมารุ่งเรืองอีกด้วย

3.2.2.2 การสร้างรูปพระโพธิสัตว์

ในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ๗ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515: 448) ระบุถึงเหตุการณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้หล่อรูปพระโพธิสัตว์ไว้ว่า “ ศักราช 820 ชาลศก (พ.ศ. 2001) ครั้งนั้นให้ขุนพระศาสนาบริบูรณ์ และหล่อรูปพระโพธิสัตว์ 500 ชาติ” เนื้อความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับกรมพระปรมาธิบดีชินวรส (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐฯ และฉบับกรมพระปรมาธิบดีฯ และพงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) เล่ม 1, 2504: 44) มีเนื้อความแตกต่างกันเรื่องจำนวนของรูปพระโพธิสัตว์ ไม่ใช่ 500 ชาติ แต่เป็น 550 ชาติ ดังเนื้อความที่ว่า “ศักราช 806 ปีชวดฉศก ให้บำรุงพระพุทธรูปศาสนาบริบูรณ์ และหล่อรูปพระโพธิสัตว์ 550 ชาติ”

การหล่อรูปพระโพธิสัตว์นี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชาดกในพุทธศาสนา ชาดกเป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาเกิดในชาติสุดท้ายและได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องราวของชาติหนึ่ง ๆ ก็เรียกว่าชาดกหนึ่ง ๆ รวมทั้งสิ้น 547 ซึ่งน่าจะเป็น 550 เรื่องแต่เดิมและต่อมาหายไป 3 เรื่องในภายหลัง (ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา, 2543: 30) จำนวนรูปพระโพธิสัตว์ที่กล่าวไว้ใน*พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับกรมพระปรมาธิบดีชินโรส* น่าจะสอดคล้องกับจำนวนพระชาติของพระโพธิสัตว์ที่มีจำนวน 550 ชาติ ส่วนจำนวนรูปพระโพธิสัตว์ที่ระบุไว้ใน*พงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ* ๙ น่าจะสัมพันธ์กับคำกล่าวที่คนไทยนิยมเรียกกันคือ พระเจ้าห้าร้อยชาติ (दनัย ไชยโยธา, 2546: 234)

การหล่อรูปพระโพธิสัตว์จำนวน 550 ชาตินี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสนพระทัยในเรื่องพระโพธิสัตว์และทรงให้ความสำคัญอย่างมาก หากพิจารณาช่วงเวลาโปรดให้มีการหล่อรูปพระโพธิสัตว์นี้เป็นช่วงเวลาเพียงจะผ่านปีครบรอบพุทธศักราชครบ 2000 ปี ในปีนั้นบ้านเมืองเกิดข้าวยากหมากแพงขึ้น ในปีต่อมาที่เริ่มต้นปีพุทธศักราช 2001 พระองค์จึงมีพระราชประสงค์จะสนับสนุนให้พุทธศาสนามีความรุ่งเรืองสืบไป จึงได้จัดการหล่อรูปพระโพธิสัตว์นี้ขึ้น และมีการจัดงานฉลองขึ้นในอีก 2 ปีต่อมา ซึ่งน่าจะเป็นปีที่การหล่อรูปพระโพธิสัตว์สำเร็จ ดังเนื้อความที่ปรากฏใน*พงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ* ๙ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 448)

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระราชหฤทัยปรารถนาให้สรรพสิ่งมีความสุข การจัดให้มีการหล่อรูปพระโพธิสัตว์และมีการจัดงานเฉลิมฉลองนั้น นับเป็นการสร้างบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ให้แก่แผ่นดิน เพราะเป็นการสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทางหนึ่ง ประชาชนได้เรียนรู้เรื่องราวของพระโพธิสัตว์ครบทุกชาติก่อนที่จะมาเสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3.2.2.3 การพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวง

มหาชาติคำหลวงเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในสมัยอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตประชุมกันและประพันธ์วรรณคดีเรื่องนี้ขึ้นในปี พ.ศ. 2025 (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 451) สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงอภัยโทษถึงพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการแต่ง**มหาชาติคำหลวง**ไว้ (อ้างถึงในศักดิ์ศรี แยมันดดา , 2543: 102 - 103) ดังนี้

หนังสือมหาชาติเดิมแต่งในภาษามคธ ใครแต่งหาปรากฏไม่ น่าจะได้แปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่ครั้งพระนครสุโขทัย...มีจดหมายเหตุปรากฏว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีรับสั่งให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตในกรุงศรีอยุธยา แปลแต่งเมื่อปีชกาล จุลศักราช 844 พ.ศ. 2025 คือว่าตั้งแต่แต่งนับได้ 435 ปีมาจนบัดนี้ (พ.ศ. 2460) เรียกชื่อว่ามหาชาติคำหลวง...

หนังสือมหาชาติคำหลวงไม่ได้แต่งสำหรับพระเทศน์ แต่งให้สำหรับนักสวด สวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟังเวลาไปอยู่บำเพ็ญการกุศลที่ในวัด...

มหาชาติคำหลวงเป็นเรื่องราวพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดร ก่อนที่จะไปเสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระชาติที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรนี้นับเป็นพระชาติที่สำคัญที่สุด พระองค์ทรงบำเพ็ญทานบารมีอย่างยิ่งยวด จึงเป็นพระชาติที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเรียกว่า มหาชาติ (दनัย ไชยโยธา, 2546: 234) **มหาชาติคำหลวง**แบ่งเนื้อหาออกเป็น 13 กัณฑ์ แต่เมื่อครั้งเสียดกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า ครั้งที่ 2 วรรณคดีเรื่องนี้ก็หายสาบสูญไป

หลายกัณฑ์ เหลือตกทอดมาเพียง 7 กัณฑ์เท่านั้น ได้แก่ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์วนประเวศน์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มหाराช และกัณฑ์นครกัณฑ์ ส่วนอีก 6 กัณฑ์ ได้มีการแต่งซ่อมในปี พ.ศ. 2357 เพื่อให้ต้นฉบับ**มหาชาติคำหลวง**ครบถ้วนสมบูรณ์ (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2549: 723 – 724)

การที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ประชุมแต่ง**มหาชาติคำหลวง**ขึ้นมาครั้งนี้ เป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญในเรื่องพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะการเป็นพระเวสสันดร ผู้ปฏิบัติทานบารมีที่น่าเลื่อมใส ในนครกัณฑ์มีเนื้อความตอนท้ายที่แสดงอย่างชัดเจนว่าพระเวสสันดร นั้นก็คือสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา มหาชาติคำหลวง, 2549: 217) ดังเนื้อความต่อไปนี้

เวสสันดรโรปน อหเมวาติ สมมาสมพุทโธ ฯ เวสสันดร

โร ส่วนพระแพศยันดรราช อนนธญอุในทศาตตีว่าทานบารมีศีล
บริสุทธ น อญญ ปุคฺคโล ไซบุทคฺลผู้อื่นผู้ไกล **อหฺเอา** คือพระ
บรมไตรโลกยনারตถาคต อนนมียศแห่งพุทฺธสมบัติ

จะเห็นได้ว่าเนื้อความข้างต้นระบุอย่างชัดเจนว่าพระเวสสันดรไม่ใช่ผู้ใด หากแต่เป็น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั่นเอง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพระราชนิพนธ์**มหาชาติคำหลวง**จะเป็นสิ่ง แสดงให้เห็นพระราชปณิธานอันมุ่งมั่นของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ปรารถนาจะดำเนินตามวิถี ของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะพระเวสสันดร แต่สิ่งสำคัญที่สุดจากการพระราชนิพนธ์**มหาชาติคำหลวง** ในครั้งนี้ ก็คือประชาชนได้มีโอกาสใกล้ชิดพระพุทฺธศาสนาจากการฟังสวดมหาชาติในขณะที่บำเพ็ญ กุศลที่วัด ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการแต่ง**มหาชาติคำหลวง** การพระราชนิพนธ์**มหาชาติคำ หลวง**จึงเป็นพระราชกิจที่ช่วยกล่อมเกลาคิดใจประชาชนและบำรุงพระพุทฺธศาสนาให้รุ่งเรืองอีกทาง หนึ่งด้วยเช่นกัน

3.2.2.4 การออกผนวช

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมาประทับที่เมืองพิษณุโลกเพื่อป้องกันศึกจากอาณาจักรล้านนาของพระเจ้าติโลกราช และได้ทรงพัฒนาเมืองพิษณุโลกให้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้น โดยเฉพาะในการศาสนา หลังจากที่พระองค์โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดจุฬามณีจนแล้วเสร็จ พระองค์ก็ทรงออกผนวชที่วัดแห่งนี้เป็นเวลาถึง 8 เดือน (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515: 450)

การออกผนวชของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในครั้งนั้น เป็นงานทางศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ เพราะมีข้าราชการบริพารเข้าอุปสมบทตามเสด็จพระองค์มากถึง 2,348 คน และเมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงลาผนวชออกมาแล้ว พระสงฆ์ทั้ง 2,348 รูปนั้น ก็ยังคงดำรงอยู่ในสมณเพศ ไม่ได้สึกออกมา (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515: 470 - 471) ทำให้พุทธศาสนามีพระภิกษุผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยาวนานและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าในช่วงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นช่วงเวลาแห่งการวางรากฐานและสร้างความรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมืองในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเมืองการปกครองที่ทรงปกครองบ้านเมืองให้เป็นระบบระเบียบและเข้มแข็งมากขึ้น และการทำนุบำรุงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้มีความรุ่งเรือง พระราชกรณียกิจทั้งหลายที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงปฏิบัติ ล้วนเป็นพระราชกิจที่ต้องใช้ความอุตสาหะในการปรับเปลี่ยนและสร้างขึ้น รวมทั้งต้องใช้เวลาในการดำเนินการในทุกพระราชกิจ แต่พระองค์ก็ทรงสามารถปฏิบัติพระราชกิจน้อยใหญ่ทั้งหลายได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้บ้านเมืองรัชสมัยของพระองค์มีความมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าภูมิหลังเกี่ยวกับการประพันธ์วรรณคดีเรื่อง **ยวนพ่ายโคลง** **คืน** และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งเป็นตัวละครหลักของเรื่องล้วนมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจ

เข้าใจวรรณคดีเรื่องนี้ให้ลึกซึ้ง เพราะทำให้เห็นความยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อแผ่นดินอย่างมากจนเป็นที่ประทับใจของกวี จึงได้รังสรรค์บทประพันธ์**ยวน** **พ่ายโคลงตัน**ได้อย่างงดงาม อันแสดงให้เห็นพระราชจริยวัตรของพระองค์ได้อย่างครบถ้วน

บทที่ 4

การขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีขอพระเกียรติสมัสุโขทัย

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและดูแลปกป้องบ้านเมืองให้ดำรงอยู่อย่างสงบสุข การประพันธ์วรรณคดีขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์เป็นการสรรเสริญคุณความดีของพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ปรากฏ และยังเป็นการบันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญในรัชสมัยไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษาด้วย

แม้ว่า *ยวนพ่ายโคลงดั้น* จะเป็นวรรณคดีขอพระเกียรติร้อยกรองของไทยเรื่องแรก ๆ ในสมัยอยุธยาเท่าที่มีปรากฏหลักฐาน และเป็นวรรณคดีขอพระเกียรติที่ระบุจุดมุ่งหมายของการประพันธ์อย่างชัดเจนว่าต้องการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ แต่งานที่มีลักษณะเป็นการขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ของไทยก็มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งปรากฏอยู่ในลักษณะของจารีกร้อยแก้ว การศึกษาวรรณคดีขอพระเกียรติสมัสุโขทัยในบทนี้เป็นการศึกษาให้เห็นลักษณะของวรรณคดีขอพระเกียรติของไทยสมัยสุโขทัย ซึ่งจะให้เห็นลักษณะร่วมและแตกต่างกันระหว่างวรรณคดีขอพระเกียรติสมัสุโขทัยและ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ลักษณะร่วมและต่างของวรรณคดี 2 สมัยนี้ จะทำให้เห็นทั้งการสืบทอดขนบการขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่ต่อเนื่องกัน และเห็นการสร้างสรรค้ขนบการขอพระมหากษัตริย์บางประการขึ้นใหม่ของ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ดังนั้นในบทนี้ ผู้วิจัยจึงจะศึกษารูปแบบวรรณคดีขอพระเกียรติสมัสุโขทัย กลวิธีการขอพระเกียรติในสมัยสุโขทัย และลักษณะร่วมและต่างของวรรณคดีขอพระเกียรติสมัสุโขทัยกับ *ยวนพ่ายโคลงดั้น*

4.1 รูปแบบของวรรณคดีขอพระเกียรติสมัสุโขทัย

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัสุโขทัยปรากฏอยู่ในรูปแบบของจารีกร้อยแก้วและไม่มีการระบุจุดมุ่งหมายของการจารีกร้อยอย่างชัดเจนว่าเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาเนื้อความในจารีกร้อยบางเรื่องแล้ว จะเห็นว่าเนื้อความมุ่งนำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นวิธีการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ปรากฏสืบ

ต่อมา จารึกสมัยสุโขทัยที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นจารึกที่มีเนื้อความสรรเสริญพระมหากษัตริย์เท่านั้น ซึ่งมีปรากฏ 5 เรื่อง ได้แก่

1. จารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)
2. จารึกนครชุม (หลักที่ 3)
3. จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 4)
4. จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 5)
5. จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 6)

จารึกสมัยสุโขทัยเป็นวรรณคดีของพระเกียรติของไทยในยุคแรกเริ่ม รายละเอียดของเนื้อหาไม่ซับซ้อนมากนัก และไม่เน้นการแบ่งสัดส่วนของเนื้อหา เช่น ไม่มีบทประณามพจน์ ไม่มีส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี แต่จะเน้นไปที่การบันทึกเหตุการณ์พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ เช่น **จารึกนครชุม (หลักที่ 3)** เริ่มต้นด้วยการแจ้งศักราชและกล่าวถึงการขึ้นครองราชย์ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 แล้วจึงเริ่มแสดงพระราชกรณียกิจของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ในการสถาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุที่นครชุม ดังเนื้อความที่ว่า

ศักราช 1279 ปีระกาเดือนแปดออกห้าค่ำวันศุกร์หนไทยกัถ
 เจา บุรพผลคุณนักรัษัตร์ เมื่อยามอันสถาปนานั้น เป็นหกค่ำแล้ พระ
 ยากาไทยราชผู้เป็นลูกพระยาเลอไทย เป็นหลานแก่พระยารามราช
 เมื่อได้เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัยได้ราชาภิเศก อันผู้ท้าว
 พระยาทั้งหลายอันเป็นมิตรสหายอันมีในสี่ทิศนี้ แต่งกระยาตงววย
 ของฝากหมากปลาเผาไหว้ อันยัดยัญ อภิเศกเป็นท้าวเป็นพระยา จึง
 ขึ้นชื่อศรีสุริยวงศ์มหาธรรมราชาธิราชหากเอาพระศรีรัตนมหาธาตุ
 อันนี้ มาสถาปนาในเทืองนครชุมนี้ป็นัน ...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 44)

ทั้งนี้การที่จารึกสมัยสุโขทัยมุ่งเน้นบันทึกเฉพาะพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นสำคัญ ไม่เน้นส่วนประกอบอื่น ๆ อาจเนื่องมาจากพื้นที่ในการจารึกเป็นแผ่นหรือหลักศิลาที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก เนื้อหาที่เป็นการพรรณนาสรรเสริญขยายความจึงมีไม่มากนัก เพราะมุ่งบันทึกรายละเอียดของเหตุการณ์ให้ครบถ้วนมากกว่าการพรรณนาคุณสมบัติพระมหากษัตริย์อย่างเลิศลอย

4.2 กลวิธีการยกพระเกียรติในวรรณคดียกพระเกียรติสมัยสุโขทัย

แม้ว่าวรรณคดียกพระเกียรติสมัยสุโขทัยจะมีเนื้อความไม่ยาวและไม่ซับซ้อน แต่ก็มีการยกพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่น่าสนใจ ดังนี้

4.2.1 การแสดงสายสกุล

การแสดงสายสกุลเป็นการระบุว่าพระมหากษัตริย์ที่ต้องการสรรเสริญพระเกียรติทรงเป็นพระราชโอรสหรือพระราชนัดดาของพระมหากษัตริย์พระองค์ใด ในจารึกสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัยมีเนื้อความแสดงการสืบสายสกุลที่ไม่ยืดยาวมากนัก เช่น **จารึกนครชุม (หลักที่ 3)** มีการกล่าวถึงการสืบสายสกุลของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ด้วยการกล่าวว่าทรงเป็นพระโอรสของพญาเลอไทย และทรงเป็นพระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหง ดังเนื้อความที่ว่า

...พระยาภาณุไทยราชผู้เป็นลูกพระยาเลอไทย เป็นหลานแก่
พระยารามราช เมื่อได้เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยได้
ราชาภิเษก อันฝูงท้าวพระยาทั้งหลายอันเป็นมิตรสหายอันมีในสี่ทิศ
นี้...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 44)

ใน**จารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)** มีเนื้อความส่วนกล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงทรงเป็นพระราชโอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์และนางเสือง และทรงมีพระเชษฐาชื่อบาลเมือง ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองสุโขทัยก่อนพ่อขุนรามคำแหง ดังเนื้อความที่ว่า

พ่อกูชื่อขุนศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง
 ตูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสามผู้หญิงสอง พี่เผื่อผู้อ้ายตายจากเผื่อ
 เตียมแต่ยังเล็ก ...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 7)

การแสดงการสืบสายสกุลของพระมหากษัตริย์ในจารึกสุโขทัยสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1
 นิยมแสดงสายสกุลสืบไปถึงพ่อขุนรามคำแหงเท่านั้น เนื่องจากพ่อขุนรามคำแหงทรงเป็น
 พระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของสุโขทัย อีกทั้งอาณาจักรสุโขทัยก็เป็นอาณาจักรอิสระที่ยิ่งใหญ่ใน
 ช่วงเวลาไม่ยาวนานนัก ดังนั้นการแสดงสายสกุลของพระมหากษัตริย์ในจารึกสมัยสุโขทัยจึงไม่ซับซ้อน
 มากนัก ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการแสดงสายสกุลพระมหากษัตริย์ในจารึกสรรเสริญพระมหากษัตริย์นี้เป็น
 วิธีการที่มีปรากฏมาก่อนหน้าจารึกสุโขทัยแล้ว จารึกสุโขทัยน่าจะรับเอาวิธีการแสดงสายสกุลมาจาก
 จารึกสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่มีมาก่อนนี้มาใช้ เช่น จารึกภาษาสันสกฤตของเขมร ซึ่งให้
 ความสำคัญกับการแสดงสายสกุลของพระมหากษัตริย์อยู่มาก มีการแสดงสายสกุลทั้งแบบสั้นและ
 แบบยาว เช่น **จารึกปราสาท** ซึ่งเป็นจารึกสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้กล่าวถึงสายสกุลของพระองค์
 ไว้อย่างสั้นว่า

ได้มีพระเจ้าแผ่นดินนามว่า ศรีชัยวรมัน ผู้เป็นโอรสของพระ
 เจ้า ธรณินทรวรมัน ผู้ประสูติแต่เจ้าหญิงแห่งเมืองชยาทิตยปุระ ผู้
 ได้รับราชสมบัติเพราะพระจันทร์อันยอดเยี่ยมบนท้องฟ้า คือ พระ
 เวท

(จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7, 2528: 14)

จารึกภาษาสันสกฤตของเขมรบางเรื่องก็มีการแสดงสายสกุลไว้อย่างละเอียดและยืดยาว เช่น **จารึกปราสาทแปรรูป** ซึ่งเป็นจารึกของพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 ระบุถึงการสืบเชื้อสายของพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 ไว้ตั้งแต่ต้นสายสกุล คือ พระศรีพาลาทิตยะ และมีการแสดงสายสกุลอีกหลายชั้น ก่อนจะถึงพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 ดังตัวอย่างเนื้อความต่อไปนี้

...มีกษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ศรีพาลาทิตยะ ผู้มีชื่อเสียงอันบริสุทธิ แผ่ไปถึงขอบเขตของมหาสมุทร มีอำนาจการปกครอง ที่สืบต่อจากสกุลของพระมารดา ที่รุ่งเรืองอยู่ในเมืองอนินทิตปุระ ซึ่งประดับด้วยศิริราชสมบัติ ที่ปกครองประชาชน สืบต่อมาจากพระนางโสมา กับเกาทินยะ ที่มีแสงอาทิตย์ 12 ดวง มีพรมแดนเป็นวงกลม เหมือน (พระอาทิตย์) โคจรจักรวาล ฉะนั้น

พราหมณ์ชื่อวิศวรูปภักภูวะ ได้นางสาวสวยดี บุตรีพระกนิษของพระองค์ (พาลาทิตยะ) เป็นภรรยา เหมือนพราหมณ์วิเศษฐะได้นางอรุณวดี เป็นภรรยา ฉะนั้น...

พระเจ้าศรีมเหศวรมัน ผู้สืบสายสกุลจากกษัตริย์ ที่เป็นบิดาของพระนางเวทวดี เป็นผู้ชำนาญในศิลปะทั้งปวง ผู้เป็นพระจันทร์ที่ทำให้มหาสมุทร คือสกุลอันยิ่งใหญ่มีเกียรติ ควรแก่การบูชา

กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ผู้รักษาราชธรรมในพระเทวี ผู้มีคุณพระบาทเหนือเศียรผมเสีของกษัตริย์ทั้งหลาย เพราะกษัตริย์พระองค์นี้ (มเหศวรมัน) ผู้ทำลายความหวังการขยายอาณาเขตของพวกเขา (ผู้วางเท้าลงบนศีรษะของกษัตริย์อื่นๆ) ได้ให้กำเนิดศรี

ราเชนทรวรมัน ในธิดาของตวัษฏุจมนูถือกำเนิดจากพระอาทิตย์
ได้นามว่า ไว้วสวตะ ฉะนั้น

(จารึกปราสาทแปรรูป, 2543: 61 -62)

การแสดงสายสกุลของพระมหากษัตริย์ในจารึกสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์เป็นกลวิธี
การยกย่องพระมหากษัตริย์ประการหนึ่ง เพราะเป็นการแสดงให้เห็นสิทธิอันชอบธรรมในการปกครอง
บ้านเมืองและยืนยันให้เห็นความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ว่าทรงร่วมอยู่ในวงศ์กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่
การสืบเชื้อสายจากพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ทำให้ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ยิ่งใหญ่มากตามสายสกุล
ด้วยเช่นกัน

4.2.2 การบรรยายพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ

พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นเนื้อหาที่สำคัญมากที่สุดในวรรณคดีของพระเกียรติ
สมัยสุโขทัย เพราะเป็นข้อมูลที่จะแสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน
ลักษณะของพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่น่าเสนอในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยมีทั้ง
แบบรวมและแบบเฉพาะเรื่อง

การแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจแบบรวมเป็นการกล่าวถึงพระราชประวัติและ
พระราชกรณียกิจหลายประการรวมอยู่ด้วยกัน แต่ไม่ได้เน้นพระราชกรณียกิจใดเป็นสำคัญ เช่น **จารึก
พ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)** กล่าวถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น
ด้านการสงคราม การปกครอง และการศาสนา ดังตัวอย่างเนื้อความต่อไปนี้ที่กล่าวถึงพระราชกรณีย
กิจของพ่อขุนรามคำแหงในเรื่องการสงครามและการปกครอง

...พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุน
สามชนเคลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญญายพายจะแจ กูบ่หนี
กูชี้ข้างเนกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่ง
ข้าง ขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้ ขุนสามชนพายหนี...

...ในปากประตูมีกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก
 กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึง
 เจ้าถึงขุนปรี ไปลั่นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมือง
 ได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ...พ่อขุนรามคำแหง เจ้า
 เมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบัวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน
 ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธานุภาพ
 ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน ...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 7 - 8)

ส่วนลักษณะที่ 2 เป็นการบันทึกพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจแบบเฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเป็นสำคัญ เช่น **จารึกนครชุม (หลักที่ 3)** เป็นจารึกที่กล่าวถึงพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ทรงได้พระศรีรัตนมหาธาตุมาจากลังกาที่ปีจึงทรงนำมาประดิษฐานไว้ที่เมืองนครชุม เนื้อความก็จะกล่าวถึงเรื่องการประดิษฐานพระธาตุนี้นี้ตลอดทั้งจารึก ดังตัวอย่างเนื้อความต่อไปนี้

...ศรีสุริยวงศ์มหาธรรมราชาธิราชหากเอาพระศรีรัตนมหา
 ธาตุอันนี้ มาสถาปนาในเมืองนครชุมนี้ปีนั้น พระมหาธาตุอันนี้ไซ้
 ธาตุเสมานย์ คือพระธาตุแท้จริงแล้ เอาลูกแต่ลังกาที่ปีพูนมาด้าย
 เอาทั้งพีชพระศรีมหาโพธิอัน พระพุทธเจ้าเราเสด็จอยู่ใต้ต้นและ
 ผจญพลขุนมาราธิราช ได้ปราบแก้สัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธ
 มาปลูกเบื้องหลังพระมหาธาตุนี...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 44)

ข้อสังเกตประการหนึ่ง ก็คือ หากเป็นจารึกสรรเสริญพระราชกรณียกิจเฉพาะเรื่องจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจทางการศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการสงครามโดยเฉพาะมักจะปรากฏรวมอยู่ในจารึกที่เป็นการสรรเสริญแบบรวม คือ ต้องมีพระราชกรณียกิจเรื่องอื่นไม่ว่าจะเป็นการศาสนา และการปกครองประกอบเข้าไปด้วย แสดงว่าพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการศาสนาเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัย จึงมีการบันทึกและสรรเสริญพระเกียรติไว้เป็นการเฉพาะเรื่อง

เนื้อหาของจารึกสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัยมีพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจทั้งแบบรวมและแบบเฉพาะเรื่องเป็นส่วนสำคัญที่สุด วิธีการนำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในจารึกสมัยสุโขทัยมี 2 ลักษณะ คือ การบรรยายเหตุการณ์ที่ไม่ต่อเนื่องกัน และการบรรยายเหตุการณ์แบบต่อเนื่องกัน

4.2.2.1 การบรรยายเหตุการณ์ที่ไม่ต่อเนื่องกัน

การบรรยายเหตุการณ์ที่ไม่ต่อเนื่องกันเป็นวิธีการเล่าเหตุการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกัน เป็นการนำเอาพระราชประวัติหรือพระราชกรณียกิจหลายประการมากล่าวรวมกันไว้ เช่น **จารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1)** มีเนื้อความที่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพ่อขุนรามคำแหงหลายประการ ได้แก่ การสร้างพระแท่นมณีคศิลา การสร้างจารึกไว้ 3 แห่ง การสร้างศาลาในป่าตาล 2 แห่ง การสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ และการสร้างลายสือไทย แต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างวาระกัน ซึ่งในจารึกจะใช้การระบุศักราชเป็นตัวระบุเวลาของเหตุการณ์ ดังเนื้อความต่อไปนี้

1214 ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสัตตนาถ
 สุโขทัยนี้ ปลุกไม้ตาลนี้ได้ลิสี่เข้า จึงให้ช่างพันชะดาร์หินตั้งหว่างก
 ลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับเดือนออกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนบ่าง
 แปดวัน ผูกปุ่ครุเถรมหาเถรขึ้นนั่งเหนือชะดาร์นี้สวดธรรมแก่อุบาสก
 ผูกท่วยจำศีล ผิไซวันสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสัตตนา

ลัยสุโขทัย ขึ้นนั่งเหนือชะดารหิน ให้ฝูงท่วยลูกเจ้าลูกขุน ฝูงท่วยถือ
บ้านถือเมืองกัน...

จารึกอันหนึ่ง มีในเมืองเซียง สฐาบกไว้ด้วยพระศรีรัตนม
หาธาตุ จารึกอันหนึ่งมีในถ้ำ ชื่อถ้ำพระราม อยู่ฝั่งน้ำสัมพาย จารึก
อันหนึ่งมีในถ้ำรัตนธาร ในกลวงป่าตาลนี้มีศาลาสองอัน อันหนึ่งชื่อ
ศาลาพระมาส อันหนึ่งชื่อพุทธศาลา ชะดารหินนี้ ชื่อมะนังศิลาบาตร
สฐาบกไว้หนึ่ จึงทั้งหลายเห็น...

1207 ศกปีกุน ให้ชุดเอาพระธาตุออกทั้งหลายเห็น กระทำ
บูชาบำเรอแก่พระธาตุได้เดือนหกวัน จึงเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัต
นาลัยก่อนพระเจดีย์เหนือหูกเข้าจึงตั้งเวียงผาล้อมพระธาตุสามเข้าจึง
แล้ว

เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มี 1205 ศกปีมะแม พ่อขุน
รามคำแหงหาใคร่ใจในใจแลใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อ
ขุนผู้นั้นใส่ไว้...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 9 -10)

จะเห็นว่าการบรรยายพระราชกรณียกิจของพ่อขุนรามคำแหงในตัวอย่างข้างต้น ไม่ได้
ผูกโยงเหตุการณ์ให้ต่อเนื่องกัน และไม่ได้เรียงลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลา เห็นได้จากศักราชที่ระบุ
ไว้ นั้นไม่ได้ลำดับเหตุการณ์จากศักราชที่เกิดขึ้นก่อน

การบรรยายเหตุการณ์แบบไม่ต่อเนื่องกันนี้เป็นวิธีการที่ทำให้สามารถแสดงพระราช
ประวัติและพระราชกรณียกิจได้หลากหลาย และไม่ถูกจำกัดว่าเหตุการณ์ที่นำมากล่าวไว้จะต้องมี
ความเกี่ยวโยงกัน วิธีการนี้ช่วยทำให้เห็นพระมหากษัตริย์ของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปฏิบัติภารกิจ
เพื่อบ้านเมืองและประชาชนได้อย่างรอบด้าน

4.2.2.2 การบรรยายเหตุการณ์แบบต่อเนื่องกัน

การบรรยายเหตุการณ์แบบต่อเนื่องกันนี้เป็นวิธีการแสดงพระราชประวัติหรือพระราชกรณียกิจที่มีเหตุการณ์หลักสำคัญเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และใช้การเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเหตุการณ์หลักสำคัญนั้น เช่น **จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 4)** เป็นจารึกเรื่องพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) เสด็จออกผนวช ซึ่งมีการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน เช่น การให้บัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชจากลังกาที่ปำพะราชาที่วัดป่ามะม่วง การทรงทำมหาทาน และทรงออกผนวช ดังตัวอย่างเนื้อความที่ว่า

...ลุมหาศักราช 1283 ศกฉลุ สมเด็จพระปิตรตรัสให้ราชบัณฑิต ไปอาราธนา มหาสามีสังฆราช อันกอบด้วยศีล ทรงเรียนพระไตรปิฎกจบ อันสถิตอยู่ในลังกาที่ปำ ซึ่งมีศิลาจารค้ำด้วยขีณาสพครั้งโบราณ จากนครพัน แล้วมาถึงครึ่งทาง จึงรับสั่งให้นายช่าง ปลูกกุฎิวีหาระหว่างป่ามะม่วง... แล้วจึงอาราธนามหาสามีสังฆราชจำพระพรรษาสิ้นไตรมาส ครั้งออกพระพรรษาแล้ว เสด็จทรงทำมหาทาน ฉลองพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่ทรงหล่อเท่ากับพระองค์ ...ค้ำวันนั้นพระบาทกัมรแดงอัญศรีสุริยวงศ์รามมหาธรรมราชาธิราชสมาทานศีลเป็นดาบสเฉพาะเนตรพระสุวรรณภูมิมากร อันประดิษฐานบนพระราชมณเฑียรซึ่งเสด็จทำสักการบูชาเป็นเนืองนิตย์แล้วจึงอาราธนามหาสามีสังฆราชและภิกษุสงฆ์เถรวาทเถรทั้งปวงขึ้นบนมหาปราสาทราชมนเฑียร พระองค์ออกบรรพชาเป็นสามเณร...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 57 -58)

การบรรยายเหตุการณ์แบบต่อเนื่องกันนี้ทำให้เห็นรายละเอียดของเหตุการณ์ที่ชัดเจนมากขึ้นกว่าการบรรยายเหตุการณ์แบบไม่ต่อเนื่องกันที่ให้รายละเอียดแต่ละเหตุการณ์ไม่มากนัก แต่การบรรยายเหตุการณ์แบบต่อเนื่องกันก็ไม่สามารถแสดงเหตุการณ์พระราชประวัติหรือพระราชกรณียกิจที่หลากหลายได้ เพราะมีกรอบของเหตุการณ์หลักที่ต้องการนำเสนอเป็นกรอบความคิดสำคัญในการบรรยายเหตุการณ์ นอกจากนี้วิธีการบรรยายเหตุการณ์แบบต่อเนื่องกันในจารึกสมัยสุโขทัยก็ไม่ได้นำมาผูกโยงให้เกิดปมปัญหาความขัดแย้งและพัฒนาปมปัญหานั้น ดังนั้นภาพของเหตุการณ์ที่บรรยายออกมาจึงเป็นเสมือนการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลังเท่านั้น

4.2.3 การใช้ความเปรียบ

ในจารึกสมัยสุโขทัยมีการใช้ความเปรียบไม่มากนัก มีปรากฏในจารึกสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) เช่น เนื้อความเปรียบเทียบการสร้างกฎให้แก่พระมหาสามีสังฆราชที่วัดป่ามะม่วงให้ดงามเหมือนพระวิษณุกรรมมาสร้างไว้ให้ ดังเนื้อความว่า

... รับสั่งให้นายช่าง ปลุกกฎวิหารระหว่างป่ามะม่วงอันมีใน
ทิศประจิมเมืองสุโขทัยนี้ นายช่างได้ปราบภูมิกาคเสมอแล้ว เททราย
เกลี่ยตามที่ทางให้งามทั่วทิศานุทิศ อุปมาเหมือนพระวิษณุกรรมเป็น
ผู้เนรมิต

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 57)

ส่วนการใช้ความเปรียบเพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์ในจารึกสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) มีสื่อเปรียบเป็นตัวละครในชาดก ทั้งนี้เนื่องจากพระมหากษัตริย์ของสุโขทัยเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังนั้นการยกย่องพระมหากษัตริย์จึงนิยมเปรียบกับตัวละครที่อยู่ในวรรณคดีพุทธศาสนา เช่น **จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 6)** มีเนื้อความยกย่องพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ว่าทรงประกอบด้วยทานบารมีเหมือนพระเวสสันดร และศีลบารมีพระสีลวราช ดังเนื้อความที่ว่า

...พระองค์ประกอบไปด้วยทานบารมี คล้ายกับพระ
เวสสันดร ด้วยปัญญาบารมี คล้ายกับ (พระนามขำรุด) และด้วยศีล
บารมี คล้ายกับพระสีลวราช เป็นที่นักปราชญ์ทั้งหลายควรจะเข้าไป
สรรเสริญ

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 74)

การใช้ความเปรียบเพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่มี
ปรากฏในดินแดนสุวรรณภูมินี้มาช้านานแล้ว จารึกสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่มีมาก่อนสมัยสุโขทัยก็
มีปรากฏการใช้ความเปรียบเพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์อยู่ก่อนแล้วและมีอย่างหลากหลาย เช่น **จารึก
หลักที่ 24 วัดหัวเวียง ไชยา** ซึ่งจารึกในปี พ.ศ. 1773 มีเนื้อความสรรเสริญพระราชูปถัมภ์พระนามศรีธรรม
ราช เนื้อความตอนหนึ่งมีการเปรียบเทียบพระศรีธรรมราชว่าทรงมีรูปร่างเหมือนพระกามเทพ ซึ่งเป็น
เทพเจ้าที่มีชื่อเสียงว่าเป็นผู้มีรูปร่างงาม ดั่งเนื้อความว่า

พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพรลิงค์ ทรงประพฤติประโยชน์
เกื้อกูลแก่พระพุทธศาสนา พระองค์สืบพระวงศ์มาจากพระวงศ์อัน
รุ่งเรือง คือ ปทุมวงศ์ มีรูปร่างงามเหมือนพระกามะ อันมีรูปร่างราว
กับพระจันทร์...

(ประเสริฐ ณ นคร, 2549: 199)

ในจารึกภาษาสันสกฤตของเขมรก็มีการใช้ความเปรียบ เพื่อใช้สรรเสริญพระมหากษัตริย์
โดยเฉพาะความเปรียบที่ใช้ชื่อเปรียบเป็นตัวละครในวรรณคดีสันสกฤต และเทพเจ้า เช่น **จารึก
ปราสาทแปรรูป** มีเนื้อความยกย่องพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 กับตัวละคร**มหาภารตะ**หลายคน คือ
ภีษมะ อรชุน ยุधिษฐิระ และภีมะ ดังว่า

พระองค์ได้ต่อสู้กับศัตรู ดุจภิษมะถูกฆ่าด้วยดาบของอรชุน เป็นเหมือนยูธิษฐิระในสงครามที่กำลังจับแสงอาทิตย์ เหมือนภิษมะ ทำลายชาติล้างสิ้นของทुरโยธนะ (พระองค์) เป็นเหมือนพระเจ้าอชาต ศัตรู ที่ไม่มีการต่อสู้ (อีกต่อไป)

(จารีกปราชาสทแปรรูป, 2543: 74)

หรือเนื้อความที่ยกย่องพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 ว่า “พระองค์เป็นผู้ (เพียงธรรม) มีกำลัง กล้าหาญ มีรูปงดงาม และฉลาด ได้เป็นดุจรวมกันเป็นหนึ่ง แห่งบุตราปาดทพทั้ง 5” (จารีกปราชาสทแปรรูป, 2543: 81) ความเปรียบในจารีกนี้เป็นการนำเอาคุณลักษณะของกษัตริย์ปาดทพทั้ง 5 พระองค์ มากล่าวเปรียบกับพระมหากษัตริย์ กษัตริย์ปาดทพแต่ละพระองค์ล้วนมีคุณสมบัติที่โดดเด่น ซึ่งสืบ เนื่องจากพระบิดาของกษัตริย์ปาดทพแต่ละพระองค์ กล่าวคือ ยูธิษฐิระเป็นโอรสนางกุนตีกับพระยม ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นธรรมราชาภิษมะเป็นโอรสนางกุนตีกับพระวายุ เทพเจ้าแห่งลมผู้มีพลังกำลัง อรชุนเป็นโอรสของนางกุนตีกับพระอินทร์ ซึ่งเป็นนักรบผู้กล้าหาญ ส่วนนกุลและสหเทพเป็นโอรสฝาแฝดของนางมาทรีกับพระอัศวิน ผู้มีรูปโฉมที่งดงาม (John Dowson, 2001: 185)

นอกจากตัวละครใน *มหาภารตะ* แล้ว จารีกภาษาสันสกฤตของเขมรยังมีการเปรียบพระมหากษัตริย์กับ เทพเจ้าและธรรมชาติด้วย เช่น *จารีกปราชาสทพระขรรค์* (ประชุมศิลาจารีก ภาคที่ 4, 2513: 198) ก็มีการเปรียบพระบรม เดชานุภาพของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ว่าเหมือนแสงศราวุธของพระนารายณ์ ไฟเอราว¹ ไฟป่า และดวงจันทร์ ดังเนื้อความต่อไปนี้

เดชของพระองค์มีแสงดุจอาวุธของพระนารายณ์ เป็นไฟ
เอราวที่แท้จริงสำหรับกำลังคนจำนวนมากมายของกองทัพข้าศึก
เป็นไฟป่าสำหรับดงอาวุธ เป็นดวงจันทร์สำหรับดอกบัวที่งูใจ
พระราชาของข้าศึก

¹ เชื่อกันว่าในทะเลมีไฟอันร้อนแรง เรียกว่า ไฟเอราว ซึ่งคอยรักษาระดับน้ำไม่ให้ท่วมเกินขอบสมุทรขึ้นมา (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 117)

อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* น่าจะได้รับแนวคิดเรื่องการเปรียบคุณสมบัติพระมหากษัตริย์กับตัวละครวรรณคดีสันสกฤตและเทพเจ้าจากจารึกเขมร เพราะวรรณคดียอพระเกียรติของไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมเปรียบกับตัวละครในมหากาพย์ แต่ *ยวนพ่ายโคลงตัน* กลับมีความเปรียบกับตัวละครให้มหากาพย์อย่างมาก

อย่างไรก็ตาม การใช้ความเปรียบเป็นวัฒนธรรมร่วมทางวรรณศิลป์ ความคิดความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดูเป็นเรื่องสำคัญ เพราะสื่อเปรียบที่นำมาใช้ล้วนเกี่ยวข้องกับทั้ง 2 ศาสนา เช่น เทพเจ้า ตัวละครจากวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีชาดก การจะเข้าใจความเปรียบเหล่านี้จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจร่วมกันจึงจะสามารถสื่อสารความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม วรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยอาจไม่เน้นการใช้ความเปรียบมากนัก และเมื่อใช้ความเปรียบก็นิยมใช้สื่อเปรียบที่เป็นความคิดความเชื่อในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความคิดที่หยั่งรากลึกอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน

4.3 ลักษณะร่วมและต่างของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและยวนพ่ายโคลงตัน

การศึกษาลักษณะร่วมของจารึกสมัยสุโขทัยและ *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นการสืบทอดความคิดในการสร้างงานประภทยอพระเกียรติจากวรรณคดีสมัยก่อนหน้า ส่วนลักษณะต่างจะแสดงให้เห็นการสร้างสรรควิธีการยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์เพิ่มเติมในงานประภทยอพระเกียรติให้มีความน่าสนใจมากขึ้น

4.3.1 ลักษณะร่วมของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและยวนพ่ายโคลงตัน

ลักษณะร่วมของวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและ *ยวนพ่ายโคลงตัน* มี 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นข้อมูลสำคัญของเรื่อง และความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และศาสนา

4.3.1.1 การใช้พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นข้อมูลสำคัญของเรื่อง

วรรณคดีของพระเกียรติเป็นงานที่มีจุดมุ่งหมายสวดดีพระมหากษัตริย์ ข้อมูลสำคัญที่นำมาใช้ในการสรรเสริญพระเกียรติ ก็คือ พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ซึ่งจะให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชจริยวัตรและพระปรีชาสามารถได้อย่างชัดเจนโดยไม่ต้องใช้ถ้อยคำสรรเสริญพรรณนามากมาย ในจารึกสมัยสุโขทัยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจทั้งหมด ไม่มีเนื้อหาอื่นไม่ว่าจะเป็นการนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการแสดงจุดมุ่งหมายของกวี เช่น **จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 5)** แสดงพระราชประวัติของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ว่าทรงเป็นพระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหง แล้วจึงแสดงเหตุการณ์การเสด็จขึ้นครองราชสมบัติว่าทรงเข้ามาประทับเหตุการณ์แย่งชิงราชสมบัติกันในเมืองสุโขทัย และทรงขึ้นครองราชสมบัติปกครองอาณาจักรสุโขทัย จนถึงเหตุการณ์การเสด็จออกผนวชของพระองค์ ดังเช่นตัวอย่างเนื้อความบางตอนที่ว่า

เมื่อก่อนที่นี้เป็นราช...พระญารามราช ผู้เป็นปู่ น...ปลุกไม้
ม่วงฝูงนี้เป็นถ้อง ดู...แกกม เมื่อคุณนี้พระญาภาไทย...รู้พระปิฎก
ไตรย ได้ขึ้นเสวยราชในเมืองศรีสัชชนาโดยสุโขไทยแทนปู่แทนพ่อ ฝูง
เป็นท้าว เป็นพระญา เบื้องตะวันออก ตะวันตกหัวนอนตีนนอน ต่าง
คนต่างมีใจใคร่ใจรัก เขามกฏ...ศรีเสวตฉัตรม้ายดัยญอภิเชกให้เป็น
ท้าวเป็นพระญา ทั้งหลายจึงสนมตขึ้นชื่อศรีสุรยพงศรามมหาธรรม
ราชาธิราช เสวยราชชอบด้วยทศพิธราชธรรม รู้ปรานี้แก่ไพร่ฟ้าข้าไท
ทั้งหลาย

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 66)

ส่วน**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**ก็ให้ความสำคัญกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอยู่มาก ดังจะเห็นว่ามีการจัดแบ่งพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจไว้ในเรื่อง 2 ลักษณะ คือ การแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจหลายประการอย่างสังเขปรวม

ไว้ด้วยกันในสูตรสถานี และการขยายความพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเรื่องการทำสงครามกับกองทัพล้านนาอย่างละเอียดในเหตุการณ์หลักของเรื่อง

ดังนั้นไม่ว่าวรรณคดียอพระเกียรติในยุคนสมัยใด พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นข้อมูลสำคัญที่เป็นทั้งแรงบันดาลใจให้แก่กวีในการสร้างสรรค์งานยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ปรากฏและเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นพระเกียรติยศและพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ให้ชัดเจนมากขึ้นด้วย

4.3.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และศาสนา

พระมหากษัตริย์และศาสนามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน ศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย ก็คือ ศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง ศาสนาก็ช่วยกล่อมเกลาคิดใจผู้คนในสังคมให้ดำรงตนในศีลธรรม ซึ่งทำให้พระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองได้อย่างสงบสุขเหมือนดังที่ศกดีศรี แยมน์ดดา (2517: 12) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และศาสนาพุทธไว้ว่า

พระมหากษัตริย์ไทยนั้นทรงเป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างสำคัญยิ่ง เรียกได้ว่าเป็นหลักมั่นคงในการดำรงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ และในขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาก็เป็นหลักสำคัญที่ช่วยเหลือในการดำเนินกิจการปกครองประเทศขององค์พระมหากษัตริย์ และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรือง เพราะฉะนั้นเมื่อใดที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ก็ต้องนึกถึงพระพุทธศาสนา และเมื่อใดที่นึกถึงพระพุทธศาสนาก็จักต้องรำลึกถึงพระมหากษัตริย์เป็นของควบคู่กันไป ต่างฝ่ายต่างก็ต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ฟังพาอาศัยกันจึงจะบังเกิดผลคือความเจริญสมบูรณ์พร้อมทุกประการของประเทศชาติ

วรรณคดีของพระเกียรติเป็นงานเขียนที่มีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยตรง พุทธศาสนาเป็นความคิดสำคัญที่กวีนำมาใช้ในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ทั้งด้านการแสดง คุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ และการแสดงให้เห็นความเลื่อมใสศรัทธาของพระมหากษัตริย์ในการ บำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง

จารึกสมัยสุโขทัยและ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* ต่างก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง พระมหากษัตริย์และพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของพุทธ ศาสนาเป็นเครื่องมือในการยกย่องและสร้างภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของพระเกียรติให้ เป็นไปตามอุดมคตินั้น ไม่ว่าจะเป็ความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ และธรรมราชา

4.3.1.2.1 ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์ คือ ผู้ปรารถนาที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระ โพธิสัตว์ต้องมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติกิจให้ได้เป็นพระพุทธเจ้า เพื่อให้สรรพสิ่งมีความสุข (G.P. Malalasekera, 1960: 322 – 323)

ใน *จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 4)* พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ทรง ศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า พระองค์ทรงปรารถนาจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เพื่อนำ เหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่ทางแห่งการหลุดพ้น ดังปรากฏในเนื้อความที่ว่า

...ทรงตั้งสัตยอธิษฐานว่า ผลบุญที่อาตมาบรรพชา
อุปสมบทต่อพระศาสนาพระพุทธเป็นเจ้าคราวนี้ อาตมาไม่
ปรารถนา จักรพรรดิสมบัติ อินทรมบัติ พรหมสมบัติ ปรารถนาเป็น
องค์พระพุทธเจ้านำสัตว์ทั้งหลายข้ามไตรภพนี้เทอญ...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 59)

นอกจากนี้ *จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 6)* ยังมีเนื้อความเปรียบเทียบพระ มหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ว่าทรงมีพระคุณสมบัติเหมือนดังพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดรและ พระสีลวราช ดังเนื้อความว่า

พระองค์ประกอบไปด้วยทานบารมี คล้ายกับพระเวสสันดร
ด้วยปัญญาบารมี คล้ายกับ (พระนามขำรุด) และด้วยศีลบารมี
คล้ายกับพระสีลวราช เป็นที่นักปราชญ์ทั้งหลายควรจะเข้าไป
สรรเสริญ

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 74)

ข้อปฏิบัติที่สำคัญประการหนึ่งของพระโพธิสัตว์ที่นิยมนำมาใช้ยกย่อง
พระมหากษัตริย์ก็คือ การบริจาคทาน ทั้งนี้ผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 8
ประการ ได้แก่ ต้องเป็นมนุษย์ ต้องเป็นผู้ชาย ต้องมีความสมบูรณ์แห่งเหตุ คือ ต้องบำเพ็ญคุณความดี
ต้องได้พบพระพุทธเจ้า เพื่ออธิษฐานให้ตนได้เป็นพระพุทธเจ้า ต้องได้บรรพชา ต้องสมบูรณ์ด้วย
อภิญญา 6 และสมาบัติ 8 ต้องมีการบริจาคที่ยิ่งใหญ่ และต้องมีความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติธรรม
(จ้านงศ์ ทองประเสริฐ, 2520: 356 – 358)

ใน*จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 4)* มีเนื้อความกล่าวยกย่องพระมหาธรรม
ราชาที่ 1 ในการระห่มหาทานก่อนทรงออกผนวชว่า

...พระองค์ทรงฟังพระธรรมเทศนาทุกวันตั้งแต่ขึ้นค้ำหนึ่งถึง
15 ค้ำ คิดพระราชทรัพย์ที่พระราชทาน คือ ทอง (หมื่นหนึ่ง) เงิน
หมื่นหนึ่ง เบี้ย 10 ล้าน หมาก 2 ล้าน จีวร 400 บาตร .....หมอนนึ่ง
หมอนนอนเสื่อเท่านั้น และเครื่องกระยาทานทั้งหลาย ยังมีมือเนก
ประการ ซึ่งคนนามิได้...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 58)

ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ที่มาบำเพ็ญบารมี เพื่อสั่ง
สมบุญบารมีเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตยังคงสืบเนื่องปรากฏใน*ยวนพ่ายโคลงตัน*เช่นเดียวกัน กวี

สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงเสด็จมาบำเพ็ญโพธิญาณ ดังว่า “พระมาสัมภาร เพญ โภธ ใส้แฮ” (*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 4) และทรงได้บริจาทานจำนวนมาก ซึ่งเป็นวิถีแห่งพระโพธิสัตว์ ดังเนื้อความที่ว่า

๑ แกลงปางธรรมิศรเจ้า	จอมปราณ
เสด็จล่องบเกรงกรุง	ท้าวดำ
แกลงปางเมื่อพระทาน	อุปรโภาค นันนนา
แลสิ่งแลร้อยทำว	แผ่ผล ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 72)

นอกจากนี้ยังมีเนื้อความเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงเป็นดังพระมหोสด ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์พระองค์หนึ่งว่า

๑ แกลงปางชยনারถเข้า	กรรรบ บาปฤ
ไกรมหโสดแสดง	ปราชญ์แปล
แกลงปางท่านวิรอน	ไพริศ
ทนท่านบได้แพ	พ่ายเอง

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 71)

ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ทรงเป็นดังพระโพธิสัตว์เป็นความคิดที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทยมาช้านานแล้ว กวีนำความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์มาใช้ในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ เพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์ให้มีสถานภาพสูงกว่าการเป็นพระมหากษัตริย์ทั่วไป เพราะพระองค์ทรงมาปกครองบ้านเมืองเพื่อบำเพ็ญบารมีไปสู่การบรรลุโพธิญาณ

4.3.1.2.2 ความคิดเรื่องธรรมราชา

ธรรมราชา คือ พระราชาผู้ทรงธรรม ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมราชาก็เป็นความคิดพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่

พระมหากษัตริย์ไทยในการปกครองบ้านเมือง พระมหากษัตริย์สุโขทัยทรงให้ความสำคัญในการแสดงพระองค์ในฐานะพระธรรมราชา ดังจะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์สุโขทัยตั้งแต่รัชกาลพระมหาธรรมราชาลิไทเป็นต้นมา มีธรรมเนียมใช้คำว่า “พระมหาธรรมราชา” เป็นพระบรมนามาภิไธย (ตินาร์ บุญธรรม, 2555: 72)

ในจารึกสมัยสุโขทัยแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเลื่อมใสศรัทธาและยึดมั่นวัตรปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะเป็นการออกผนวช ใน**จารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 4)** มีเนื้อความกล่าวถึงพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ทรงสละราชสมบัติแล้วออกผนวช ซึ่งแสดงให้เห็นความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และความไม่ยึดติดอยู่ในราชสมบัติ ดังเนื้อความต่อไปนี้

...พระยาศรีสุรยพงศรามมาธรรมราชาธิราช...หากสมาทาน
ทศศีลเป็นดาบส...หน้าพระพุทธรูปทองอันประดิษฐานไว้เหนือราชมน
ที่รอันตนแต่ง...วันนั้นแล แล้วจึงอัญเชิญมหาสามีสังฆราชด้วยเถรา
นุเถรภิกษุสงฆ์ทั้งหลายขึ้นเมื่อถึงราชมนที่ร...องจึง...บวชเป็น
สามเณร ที่นั่นเมื่อจัก...ศีลนั้น พระยาศรีสุรยพงศรามธรรม
ราชาธิราช จึงจักยืนยอมมีอนบพระพุทธทองนบทั้งพระปฏิภกตรัย...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 70)

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผู้มีเชื้อสายของกษัตริย์สุโขทัย พระองค์ก็ทรงสละราชสมบัติและออกผนวชเช่นเดียวกัน ซึ่งใน**ยวนพ่ายโคลงตัน**ก็มีเนื้อความสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงสละความสุขและทรงวางเฉยต่อพระราชสมบัติแล้วออกผนวชไว้ว่า

๐ แกลงปางแสดงดิพรเกื้อ	บุญบง บาปนา
เออาศนไอสูรยเสี่ย	จรกลัย
แกลงปางเมื่อพระทรง	พระผนวค นันนนา

งามเงื่อนสรพชญผ้าย

แผ่นเกษม ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 77)

นอกจากนั้น การเป็นธรรมราชายังเห็นได้จากการยึดมั่นในหลักธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดินโดยเฉพาะ เรียกว่า ราชธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม อันประกอบด้วย 1. ทาน คือ การให้ทรัพย์สินสิ่งของ 2. ศีล คือ ประพฤติดีงาม 3. บริจาคะ คือ ความเสียสละ 4. อาชชวะ คือ ความซื่อตรง 5. มัททวะ คือ ความอ่อนโยน 6. ตบะ คือ ความทรงเดช เผากิเลสตัณหา ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ 7. อักโกธะ คือ ความไม่กริ้วโกรธ 8. อวิหิงสา คือ ความไม่ข่มเหงเบียดเบียน 9. ขันติ คือ ความอดทนเข้มแข็งไม่ท้อถอย 10. อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดธรรม (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2546: 210) ในจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ 5) มีเนื้อความยกย่องพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ว่าทรงทศพิธราชธรรมว่า “...ทั้งหลายจึงสนมตขึ้นชื่อศรีสุรยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช เสวยราชชอบด้วยทศพิธราชธรรม รู้ปรานีแก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย...” (ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 66) ในยวนพ่ายโคลงตันก็กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงปกครองบ้านเมืองด้วยธรรม ทำให้อยูดยารุ่งเรืองยิ่งกว่าเมืองสวรรคต ดังเนื้อความที่ว่า

๐ แถลงปางพระลัยงโลกย

ลองธรรม์

เกษมอโยทธยายง

ยั้งฟ้า

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 65)

ในวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและยวนพ่ายโคลงตันยกย่องการเป็นธรรมราชาของพระมหากษัตริย์อีกประการหนึ่ง ก็คือ การสร้างหรือบูรณะศาสนาสถานและศาสนวัตถุทั้งหลาย ในจารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1) มีการบรรยายถึงเมืองสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่มีพระพุทธรูปมากมายประดิษฐานอยู่ และการโปรดให้ขุดเอาพระบรมธาตุมาเฉลิมฉลองแล้วฝังไว้กลางเมืองโดยสร้างเจดีย์ครอบไว้ ดังเนื้อความว่า

กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระ
อัฐารศ มีพระพุทธรูป มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม
มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม ...

...1207 ศกปีกุน ให้ขุดเอาพระธาตุดอกทั้งหลายเห็น กระทำ
บูชาบำเรอแก่พระธาตุดุได้เดือนหกวัน จึงเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัชน
นาลัยก่อนพระเจดีย์เหนือหูกเข้าจึงแล้วตั้งเวียงผาล้อมพระธาตุดสาม
เข้าจึงแล้ว

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 9, 10)

ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ก็มีเนื้อความกล่าวถึงการสร้างวัดในสมัยสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถด้วย เช่น การสร้างวัดพุทธโธสวรรย ดังว่า

๑ ปางสร้างอาวาสแล้ว

ฤาแสดง

คือพุทธไทยสวรรยหมาย

ชื่อที่

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 80)

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนาใน
วรรณคดีของพระเกียรติ ก็คือ การยกสถานภาพของพระมหากษัตริย์ให้สูงเทียบเท่ากับความศักดิ์สิทธิ์
ของศาสนา เช่น การยกสถานะของพระมหากษัตริย์ให้เทียบเท่ากับพระใน *จารึกพ่อขุนรามคำแหง*
(*หลักที่ 1*) ที่มีเนื้อความกล่าวถึงการสร้างขดานหินแล้วตั้งไว้ที่กลางป่าตาล เพื่อให้ปู่ครุมหาเถรใช้สวด
เทศนาธรรม แต่หากไม่ใช่วันขึ้นสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหงก็จะขึ้นนั่งขดานหินนั้นเพื่อว่าราชการ ดัง
เนื้อความที่ว่า

...พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัยนี้ ปลุกไม้

ตาลนี้ได้ลึบสี่เข้า จึงให้ช่างพันชะดาร์หินตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วัน

เดือนดับเดือนออกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนข้างแปดวัน ฝูงปู่ครูเถร
มหาเถรขึ้นนั่งเหนือชะดาร์นี้สวดธรรมแก่อุบาสกฝูงท่วยจำศีล มิใช่
วันสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสุชนาลัยสุโขทัย ขึ้นนั่ง
เหนือชะดาร์หิน ให้ฝูงท่วยลูกเจ้าลูกขุน ฝูงท่วยถือบ้านถือเมืองกัน...

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย, 2515: 9)

เมื่อพิจารณาเนื้อความข้างต้นแล้ว จะเห็นว่าชดานหินนั้นเป็นพื้นที่ที่ศาสนาและ
พระมหากษัตริย์ใช้ร่วมกัน ที่นั่งสำหรับพระขึ้นเทศนาธรรมถือเป็นพื้นที่เฉพาะของพระที่ฆราวาสไม่
สามารถล่วงล้ำเข้าไปนั่งได้ แต่เนื้อความในจารึกแสดงให้เห็นว่าพ่อขุนรามคำแหงสามารถใช้ชดานหิน
ดังกล่าวในการว่าราชการได้ พื้นที่เฉพาะของพระที่คนทั่วไปไม่สามารถนั่งได้ แต่พระมหากษัตริย์
สามารถนั่งในพื้นที่เดียวกันนี้ได้ เพราะพระมหากษัตริย์อยู่ในฐานะที่เหนือกว่าฆราวาสทั่วไป และถูก
ยกสถานะให้สูงมากพอที่จะใช้พื้นที่ของพระได้ แต่อย่างไรก็ตาม พ่อขุนรามคำแหงก็ไม่สามารถใช้พื้นที่
ชดานหินนั้นในวันพระสวดธรรมได้ ก็แสดงให้เห็นด้วยเช่นกันว่าศาสนายังคงเป็นสิ่งที่อยู่ในฐานะ
สูงสุดของสังคมไทย กิจกรรมธรรมเป็นสิ่งสำคัญกว่ากิจกรรมโลกใด ๆ

ในยุวนพ่ายโคลงฉันท์ก็มีการทำให้สถานภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสูงส่ง
เทียบเท่าพระพุทธเจ้า กวีเลือกใช้คำเรียกของพระพุทธเจ้าว่า “ศรีสรรเพชญ์” หรือ “สรรเพชญ์” มาเป็น
คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตลอดทั้งเรื่อง และเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับ
พระพุทธเจ้า วิธีการเช่นนี้ก็เป็นสิ่งแสดงให้เห็นความตั้งใจสร้างสถานภาพของพระมหากษัตริย์ให้สูง
เสมอศาสนา ในสังคมไทย ศาสนาพุทธเป็นแก่นความคิดทางสังคมที่ยึดถือกันมาจนเป็นรากเหง้าทาง
วัฒนธรรม ความคิดความเชื่อของพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดของคนในสังคมและการสร้างงาน
วรรณคดี วรรณคดียอพระเกียรติเป็นประเภทวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสูงสุดในทางโลก คือ
พระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์ไทยก็ผูกพันใกล้ชิดกับศาสนาพุทธอย่างมาก ทรงเป็นองค์
อุปถัมภ์ที่สำคัญที่ทำให้ศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและรุ่งเรือง ขณะเดียวกันพุทธศาสนาก็เป็น

เครื่องคำจุนราชบัลลังก์ด้วยเช่นกัน ดังนั้นเมื่อมีการสร้างวรรณคดีของพระเกียรติพระมหากษัตริย์ กวีจึงนำเอาความคิดทางศาสนามาใช้เพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์อย่างเด่นชัด ทำให้พระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของพระเกียรติจึงดำรงพระองค์เป็นทั้งผู้นำทั้งทางโลกและทางธรรมได้

4.3.2 ลักษณะต่างของวรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยและยวนพ่ายโคลงตัน

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยและ *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีความแตกต่างกันที่เห็นได้เป็นเบื้องต้นก็คือ รูปแบบคำประพันธ์ วรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยเป็นงานร้อยแก้ว ส่วน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นร้อยกรอง ลักษณะการยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่แตกต่างไปจากวรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยมี 3 ประการ ได้แก่ การระบุจุดมุ่งหมายในการประพันธ์ ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของศาสนาพราหมณ์ฮินดู และการจัดเนื้อหาเป็นองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ

4.3.2.1 การระบุจุดมุ่งหมายในการประพันธ์

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยไม่ได้ระบุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนว่าต้องการยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์ แต่เนื้อหาของจารึกจะแสดงสาระการยกย่องพระเกียรติในตัวเอง ส่วน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นวรรณคดีของพระเกียรติเรื่องแรก ๆ เท่าที่มีหลักฐานปรากฏในตอนนี้มีเนื้อความระบุความมุ่งหมายในการประพันธ์ว่าต้องการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังโคลงบทที่กว้อออกตัวว่ามีความรู้่น้อยที่จะแสดงพระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นที่ปรากฏแก่ผู้คนทั้งหลาย หากมีนักปราชญ์ใดที่มีความรู้และเชี่ยวชาญก็ขอให้มาช่วยแก้ไข ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ ไช้แรงข้ารู้กล่าว	กลบท บอกรู้
อัลปเบญโยเขาว	ยิ่งผู้
จักแสดงพระยศภ	ถึงถ่วง ใ้สเส
นักปราชญ์ใดเรื่องรู้	ช่ยวชาญ ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 56)

หากพิจารณาเนื้อความแสดงจุดมุ่งหมายในการประพันธ์ของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** จะเห็นว่าเป็นการแสดงจุดมุ่งหมายของกวีที่มีลักษณะสรรเสริญพระมหากษัตริย์แทรกอยู่ด้วย เพราะกวีจะแสดงการถ่อมตนว่ามีความสามารถน้อยในการพรรณนาสรรเสริญพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ ซึ่งทำให้เห็นว่าพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ยิ่งใหญ่เกินกว่าสติปัญญาของมนุษย์จะกล่าวได้หมด ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีนี้มีอิทธิพลต่อวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาด้วยเช่นกัน ซึ่งผู้วิจัยจะขอกกล่าวอย่างละเอียดในบทที่ 6 ต่อไป

4.3.2.2 ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของศาสนาพราหมณ์ฮินดู

จารึกสมัยสุโขทัยมีปรากฏการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของศาสนาพราหมณ์ฮินดูไม่มากนัก มีปรากฏในการกล่าวพระนามของพระมหากษัตริย์เท่านั้น เช่น พ่อขุนรามคำแหง และพระบาทกัมรเดงอัญศรีสุริยวงศ์รามมหารัชมราชธานีราช ส่วน **ยวนพ่ายโคลงตัน** นำแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของศาสนาพราหมณ์ฮินดูมาใช้สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างชัดเจนมาก ทั้งการแสดงพระกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและการใช้ความเปรียบแสดงคุณสมบัติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ฮินดู ทำให้ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นเทวราชาอย่างชัดเจนมากกว่าพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัย

แนวคิดพระมหากษัตริย์เป็นเทวราชาเป็นแนวคิดจากอินเดียที่ส่งต่อมายังดินแดนสุวรรณภูมิ เช่น อาณาจักรเขมร เมื่ออยู่ยาราุงเรืองมากขึ้นและสามารถตีเอาเขมรได้สำเร็จ จึงรับเอาความคิดเกี่ยวเทวราชาเข้ามาใช้ในราชสำนักอย่างชัดเจนมากขึ้น การสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นเทวราชาใน **ยวนพ่ายโคลงตัน** มี 2 ลักษณะ คือ การมีกำเนิดจากเทพเจ้า และการเปรียบพระมหากษัตริย์กับเทพเจ้า

4.3.2.2.1 การมีกำเนิดจากเทพเจ้า

เนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* กล่าวถึงการกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ 2 ครั้ง คือ ในร่ายนำเรื่อง และในโคลง 2 บทแรก โดยใช้ความคิดพระมหากษัตริย์กำเนิดจากเทพเจ้า 2 แนวคิด แนวคิดที่ 1 คือ การกำเนิดจากอัษฎามูรติและตรีมูรติ ในร่ายนำเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* กล่าวสรรเสริญพระกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าในยุคเริ่มแรกมีความยากลำบาก มีแต่สิ่งชั่วร้ายบนแผ่นดิน และเกิดความวุ่นวายต่าง ๆ เหมือนดังจะทำให้ทวีปทั้ง 4 พลิกคว่ำ สวรรค์ทั้ง 6 จะพลิกหงาย พื้นแผ่นดินทรุดลงและมีแต่ความวุ่นวาย ในเวลานั้น ฝ่ายพระพรหม พระวิษณุ และพระอิศวร ผู้มีอำนาจมากไม่มีอะไรมาเทียบเท่า พระองค์ (เทพเจ้าทั้ง 3) ทรงมีความกรุณาต่อประชากรชาฎร์ ติว่าจะเสียหายย่อยยับไปทั้งหมด จะสูญเสียโลกและทุกสิ่ง พระองค์ (เทพเจ้าทั้ง 3) ทรงตั้งพระทัยรวบรวมเอาร่างทั้ง 8 ของพระศิวะมารวมกันเข้ากับพระองค์ (เทพเจ้าทั้ง 3) จนสำเร็จแล้วก็เสด็จมากำเนิดในตระกูลกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ 2 ตระกูล ดังเนื้อความต่อไปนี้

อาทियุคชุกเขน เปนกรลีกรลำพรรณิดล จลพิจลต่าง
ต่าง ฟ่างจขว้าทั้งสี่หล้า ฟ้าทั้งหกพกหงาย รสายสยบภพ
มณฑล ในภณณันน บันนพรหมพิษณุ อิศวรผู้อดุลเดช
เหตุบพิตรคิดกรรณาปรชาราชฎร์ อยยวงพินาศทั้งงมุล สูญ
ภพณสปลิ่ง ธจริงแกล้งแสรังสรวบ รวบเอาอัษฎามูรติมามีศร
ด้วยบพิตรเสรจ์ ก็เสด็จมาอุบัติ ในกรษัตริย์ ทวีดิวงษพงษ
อภิชาติ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: ร่ายบทที่ 1)

ความคิดเรื่องอัษฎามูรติมีความคิดเกี่ยวกับมูลเดิมแห่งวัดฤทธาตุ (ปรุกฤติ) ซึ่งเกิดขึ้นในการสร้างจักรวาลเป็นส่วนภายในขององค์พระผู้เป็นเจ้า หมายความว่าพระอิศวรทรงเป็นทั้งตัวเหตุที่ก่อให้เกิดและตัวเหตุทางวัตถุที่ใช้สร้างจักรวาล ด้วยเหตุนี้จักรวาลก็คือพระอิศวร (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2547: 28) แต่อย่างไรก็ตามก็คงไม่ได้มุ่งหมายให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ทรงเป็นแต่เพียงพระอิศวรเท่านั้น เพราะกวีรวมเอาพระวิษณุและพระพรหมเข้ามาไว้ด้วย แต่น่าจะใช้อัชฌาโมรติในความหมายว่าจักรวาล

ความคิดเรื่องอัชฌาโมรติมีปรากฏในจารึกเขมรมีหลายแห่ง เช่น **จารึกปราสาทพนมรุ้ง** มีเนื้อความว่า

คืออัชฌาโมรติ (พระอิศวร) เอง หรือเท่ากับอัชฌาโมรติ ภายหลังที่ได้รับคำสั่งสอน (จากอาจารย์ผู้นี้) เท่านั้น โดยการปฏิบัติการอดกลั้นถึง 8 วัน รวมทั้งการกลั้นปัสสาวะ ฯลฯ บุคคลจึงจะถึงซึ่งความสนุกสนานในสวรรค์ชั้นฟ้าทั้งหมดได้

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 4, 2513: 238)

ใน**จารึกปราสาทพนมพระวิหาร**กล่าวสรรเสริญพระอิศวรว่าทรงประกอบด้วยร่างทั้งแปด (มถึปีน พรหมสุทธิรักษ์, 2542: 300) ว่า

ชยตีนุทรวิวโยม วายวาทุมกษมาชลาไนละ
ตโนติ ตานุกิศุ ศมภูะ ยุโย ษฎาภิรชิลญ ชคตุ //

ขอชัยชนะจะมีแต่พระศัมภูแผ่ไปทั่วทั้งจักรวาลด้วยร่างทั้งแปดของพระองค์ คือ พระจันทร์ พระอาทิตย์ ท้องฟ้า ลม อาตมัน ธรรณี น้ำ และไฟ

เนื้อความในรายนำของ**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**นำเอาอัชฌาโมรติและเทพเจ้าตรีโมรติ คือ พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม รวมเป็น 11 ประการ ส่วนเนื้อความในโคลง 2 บทต่อมาก็กล่าวถึงกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่ามีกำเนิดจากเทพเจ้า 11 องค์ ได้แก่ พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร พระอินทร์ พระยม พระพาย พระวรุณ พระอัคนี ท้าวภูเวร พระอาทิตย์ และพระจันทร์ ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ พรหมพิษณุบรเมศเจ้า	จอมเมรุ มาศแฮ
ยี่เมศมารุตอร	อาศนม้า
พรุณคณิกุเพนทรา	สุรเสพย
เรืองรวิวรจำ	แจ่มจันทร์ ๗
๑ เอกาทสเทพแล้ง	เออาองค์
เปนพระศรีสรรเพชญ	ที่อ้าง
พระเสด็จดำรงรักษ	ลัยงโลกย ไล้แฮ
ทุกเทพทุกท้าวโห่งว้	ช่วยไชย ๗

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 1 - 2)

ใน The Law of Manu (1991: 128) ซึ่งเป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทางศาสนา พราหมณ์ฮินดู มีเนื้อความกล่าวถึงการกำเนิดพระมหากษัตริย์ว่าเมื่อโลกปราศจากพระมหากษัตริย์ และประชาชนต่างก็เกิดความกลัว เทพเจ้าจะสร้างพระมหากษัตริย์ขึ้นเพื่อปกป้องราชอาณาจักร โดยนำธาตุจากพระอินทร์ พระพาย พระยม พระอาทิตย์ พระอัคนี พระวรุณ พระจันทร์ และท้าวฤเวรซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งความมั่งคั่ง มารวมกันเป็นพระมหากษัตริย์ ดังเนื้อความที่ว่า

For when this world was without a king and
people ran about in all directions out of fear , the Lord
emitted a king in order to guard this entire (realm) ,
taking lasting elements from Indra , the Wind , Yama , the
Sun , Fire , Varuna ,the Moon , and (Kubera) the Lord of
Wealth

เทพเจ้าที่แบ่งภาคมากำเนิดเป็นพระมหากษัตริย์ในเนื้อความข้างต้นมีตรงกับเทพเจ้าที่กวียกย่องว่าแบ่งภาคมาเกิดเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือ พระอินทร์ พระยม พระวรุณ พระพาย พระอัคนี พระอาทิตย์ พระจันทร์ และท้าวฤเวร แต่ยวนพ่ายโคลงดั้นเพิ่มเทพเจ้าที่แบ่งภาคมารวมเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีก 3 องค์ คือ พระพรหม พระนารายณ์ และพระ

อิศวร ทั้งนี้เพราะเรามีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าตรีมูรติว่าเป็นเทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่ แม้ว่าในคติความคิด ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดูจะไม่ได้กล่าวว่าพระมหากษัตริย์มีกำเนิดจากเทพเจ้าตรีมูรติก็ตาม แต่กวีไทยต้องการยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างสูงสุด จึงได้รวมเทพเจ้าทั้งสามองค์ไว้ด้วยกัน เพื่อให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีกำเนิดที่สูงส่งและยิ่งใหญ่

เมื่อพิจารณากำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในร่ายนำและโคลง 2 บทแรกแล้ว จะเห็นว่าจำนวนของเทพเจ้าที่มากำเนิดเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีจำนวนเท่ากัน และมีเทพเจ้าตรีมูรติ คือ พระนารายณ์ พระพระหม และพระอิศวรที่คล้ายกัน แต่มีความแตกต่างกันที่ เทพเจ้าอีก 8 องค์ หากใช้ความหมายอักษรมูรติตามแบบจารึกภาษาสันสกฤตของเขมร คือ รูปทั้ง 8 ของพระอิศวร ก็อาจทำให้เนื้อความขัดแย้งกันเองที่นำอักษรมูรติมารวมกับพระอิศวรอีกครั้ง แต่หากพิจารณาตามรากศัพท์ว่า อักษรมูรติ คือ แปร และมูรติ คือ รูป รูปทั้งแปดนี้อาจจะไม่ได้หมายถึงรูปทั้ง 8 ของพระอิศวร แต่อาจจะหมายถึงโลกบาลทั้งแปด ซึ่งเป็นคติของคนอินเดียที่เชื่อกันว่ามีเทพเจ้าดูแล ทิศทั้ง 8 ทิศ ได้แก่ ท้าวกุเวรรักษาทิศอุดร (เหนือ) พระจันทร์รักษาทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) พระอินทร์รักษาทิศบูรพา (ตะวันออก) พระอัคนีรักษาทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้) พระยมรักษาทิศ ทักษิณ (ใต้) พระอาทิตย์รักษาทิศหรวดี (ตะวันตกเฉียงใต้) พระวรุณรักษาทิศปัจฉิม (ตะวันตก) และ พระพายรักษาทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) (ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร, 2552: 54 – 55) ก็จะพบว่า เป็นเทพเจ้าที่เหมือนกับในโคลง 2 บทต่อมาได้พอดี

4.3.2.2.2 การเปรียบพระมหากษัตริย์กับเทพเจ้า

ในจารึกสมัยสุโขทัยไม่ปรากฏเนื้อความที่เปรียบพระมหากษัตริย์กับเทพเจ้า แต่ *ยวนพ่ายโคลงต้น* เปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับเทพเจ้าต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ไข่มากมาย โดยเปรียบเทียบพระคุณสมบัติและพระปรีชาสามารถของพระองค์กับเทพเจ้าต่าง ๆ ไขอย่างชัดเจน เช่น โคลงที่ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงดำรงโลกไว้เหมือนกับพระพรหม พระองค์ทรงดูแลรักษาโลกอย่างถาวรเหมือนพระวิษณุอุวตารมาปกครองแผ่นดิน พระองค์ทรงทำลายล้างความทุกข์โศกเหมือนพระอิศวรที่ทำลายล้างโลก พระเมตตาของพระองค์เหมือนพระพุทธเจ้าที่

เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ พระปัญญาของพระองค์ก็ส่องสว่างเหมือนแสงพระอาทิตย์ น้ำเสียงของพระองค์ก็เหมือนน้ำเสียงของพระพรหม พระรูปโฉมงามเหมือนพระกามเทพ พระองค์ทรงมีรัศมีแจ่มจ้า ดังพระจันทร์ ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ พระกฤษณ์ผู้สงวนโลกเพียง	พระพรหม
พระรอบรักษะพวงพิชณู	ผ่านเฝ้า
พระผลาญพ่างพระสยาม	ภูวนารถ ใต้แฮ
พระโปรดพวงพระเจ้า	โปรดปราบณ ฯ
๑ พระเบญญูภาคศเพียง	ทินกร
พระสำนียงปานศวร	สีหน้า
พระโฉมเฉกศรีสมร	ภิมภาคย ใต้แฮ
พระแจ่มพระเจ้าจ้า	แจ่มอินทร์ ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 32 - 33)

จะเห็นว่าความคิดเรื่องเทวราชาเป็นความคิดที่ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* นำมาใช้ในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจนมากกว่าในจารึกสมัยสุโขทัย ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ของ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* จึงแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าในองค์พระมหากษัตริย์เข้มข้นกว่าพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัย

4.3.2.3 การจัดเนื้อหาเป็นองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ

จารึกสมัยสุโขทัยมีเนื้อหาขนาดไม่ยาวมากนัก เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเหตุการณ์พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่ต้องการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ ดังนั้นเนื้อหาของจารึกสมัยสุโขทัยจึงไม่มีการแบ่งสัดส่วนของเนื้อหาให้เป็นส่วนต่าง ๆ แต่ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีเนื้อหาขนาดยาวและเป็นงานมุขปาฐะเรื่องหนึ่ง การแบ่งเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนหรือเป็นองค์ประกอบจะทำให้เข้าใจและจดจำได้ง่ายมากขึ้น

ยวนพ่ายโคลงตั้ง จัดแบ่งองค์ประกอบของเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วน
 ประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี สุทรสถานี และ
 เหตุการณ์หลักของเรื่อง ทั้งนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเหล่านี้ในบทที่ 5 ต่อไป

การจัดวางเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนต่าง ๆ นี้เป็นวิธีการที่ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* สร้างสรรค์
 เพิ่มเติมเข้ามา ทำให้ห้องค์ประกอบของเนื้อหาของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยมีความ
 ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งมีอิทธิพลต่อวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาด้วย

วรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยเป็นงานที่มีเนื้อหาไม่ยาวและไม่ซับซ้อนมากนัก คือ มุ่ง
 บรรยายพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจอย่างตรงไปตรงมา ลักษณะการยอพระเกียรติ
 พระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยบางประการก็ส่งต่อมาถึง *ยวนพ่ายโคลงตั้ง*
 ด้วยเช่นกัน คือ การใช้พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นเนื้อหาสำคัญของเรื่อง และ
 ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับศาสนา

อย่างไรก็ตาม วรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยและ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* ก็มีวิธีการยอพระ
 เกียรติพระมหากษัตริย์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* ได้สร้างสรรค์ลักษณะการยอ
 พระมหากษัตริย์เพิ่มเติม ได้แก่ การระบุจุดมุ่งหมายการประพันธ์ ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ใน
 อุดมคติของศาสนาพราหมณ์ และการจัดเนื้อหาเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ทำให้ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* เป็น
 วรรณคดียอพระเกียรติที่มีลักษณะโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวรรณคดียอพระเกียรติฉบับครู ซึ่ง
 ผู้วิจัยจะวิเคราะห์หลักวิธีการประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* อย่างละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 5

กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในนวนิยายโคลงตัน

นวนิยายโคลงตัน เป็นบทประพันธ์ที่แต่งขึ้นมาได้อย่างประณีตจนเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นวรรณคดีที่แต่งดีอย่างเอกเรื่องหนึ่ง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมลพรหมานุภาพ, 2514: 5) การศึกษากลวิธีการประพันธ์ *นวนิยายโคลงตัน* จะช่วยให้เห็นวิธีการยกพระเกียรติพระมหากษัตริย์ และกระบวนการสร้างงานวรรณคดียกพระเกียรติขึ้นครุ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างขนบการประพันธ์วรรณคดีประเภทยกพระเกียรติของไทย กลวิธีการประพันธ์ *นวนิยายโคลงตัน* ที่ผู้วิจัยจะศึกษาในบทนี้มี 2 ประการ ได้แก่ กลวิธีการเล่าเรื่อง และกลวิธีทางวรรณศิลป์

5.1 กลวิธีการเล่าเรื่องของนวนิยายโคลงตัน

กลวิธีการเล่าเรื่องเป็นวิธีการเล่าเรื่องที่มีการเรียงลำดับเหตุการณ์ โดยมีผู้เล่าเรื่องถ่ายทอดเรื่องไปสู่ผู้ฟัง *นวนิยายโคลงตัน* เป็นวรรณคดียกพระเกียรติที่มีกลวิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจและแตกต่างจากวรรณคดียกพระเกียรติสมัยสุโขทัย ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ผ่านมา กลวิธีการเล่าเรื่องของ *นวนิยายโคลงตัน* มีจุดมุ่งหมายสำคัญ ก็คือ การสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งมีลักษณะที่โดดเด่นมี 5 ประการ ได้แก่ ผู้เล่าเรื่องและมุมมองการเล่าเรื่อง การเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง การวางน้ำหนักของเหตุการณ์ในเรื่อง การสร้างตัวละคร และการสร้างฉากของเรื่อง

5.1.1 ผู้เล่าเรื่องและมุมมองการเล่าเรื่องในนวนิยายโคลงตัน

ผู้เล่าเรื่อง (narrator) เป็นผู้เล่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องเล่า ผู้เล่าเรื่องไม่ใช่ผู้ประพันธ์ (author) ผู้ประพันธ์อาจจะเป็นผู้สร้าง (maker) เรื่องเล่า แต่ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้เล่า (teller) (Gregory Currie, 2010: 65) ในเรื่องเล่าสามารถมีผู้เล่าเรื่องและผู้ฟังหลายคนได้ ผู้เล่าอาจจะเปิดเผยตัวในเรื่องเล่ามากหรือน้อย อาจจะฉลาด อาจจะปรากฏอยู่ทุกแห่งในเรื่องเล่า อาจจะรู้ตัว และอาจจะ

เป็นผู้เล่าที่น่าเชื่อถือ อีกทั้งผู้เล่าเรื่องยังสามารถกำหนดให้ตัวเองอยู่ห่างจากเหตุการณ์ที่เล่ามากน้อย
อย่างไรก็ได้ด้วย (Gerald Prince, 2003: 66)

อิราวดี ไตลังคะ (2546: 31 – 39) แบ่งผู้เล่าเรื่องเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (internal narrator) มี 2 แบบ คือ ผู้เล่าเรื่องที่เล่าสิ่งที่
ตนเองประสบมา เรียกว่าเป็นผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก (character narrator) ส่วนผู้เล่าเรื่องอีก
แบบหนึ่ง คือ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยาน (witness – narrator) เป็นผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครหลัก แต่เป็น
ตัวละครรองในเรื่องที่รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลักแล้วนำเรื่องนั้นมาเล่า

2. ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง (external narrator) มีอยู่ 2 แบบ ได้แก่

2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ (authorial narrator) ผู้เล่าเรื่องไม่ได้เป็นตัวละครใน
เรื่อง แต่มีปรากฏเรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้าผู้เขียน” หรือ “ผู้เขียน” ผู้เล่าเรื่องแบบนี้มักแสดงความคิดเห็น
วิพากษ์วิจารณ์ตัวละคร รู้อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของตัวละครทุกตัว

2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบเสมือนมีตัวตน (personal narrator) มี 2 ลักษณะ ได้แก่

2.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ (omniscient) เป็นผู้เล่าเรื่องที่คล้ายกับผู้เล่าเรื่อง
แบบผู้ประพันธ์ คือ แสดงทัศนะ ความเห็น ตีความ วิเคราะห์ได้ สามารถถ่ายทอดอดีต ปัจจุบัน และ
อนาคตของตัวละครได้ และรู้ความคิดของตัวละคร แต่ผู้เล่าประเภทนี้จะไม่เรียกตัวเองและระบุตัวเอง
ว่า “ข้าพเจ้า” หรือ “ผู้เขียน” ลงไปในเรื่องเล่า

2.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด (limited) เป็นผู้เล่าเรื่องที่เล่าความคิด
ความรู้สึก หรือความเป็นไปของตัวละครตัวเดียว

2.3 ผู้เล่าเรื่องแบบไม่แสดงทัศนะของตน (impersonal narrator) หรือแบบวัตถุวิสัย
(objective) หรือแบบตาของกล้อง (camera eye) ผู้เล่าเรื่องจะบรรยายเฉพาะลักษณะภายนอก หรือ
เหตุการณ์ หรือบทสนทนา โดยที่ไม่เข้าไปในความคิดของตัวละคร ผู้อ่านต้องตีความเอง

เมื่อพิจารณาผู้เล่าเรื่องใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* แล้ว จะเห็นว่ามีการใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ (authorial narrator) คือ เป็นผู้เล่าเรื่องที่มีการระบุตนเองว่าเป็นผู้เขียนเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* โดยใช้สรรพนามเรียกตนเองว่า “ข้า” และแสดงการเป็นเจ้าของเรื่องราวอย่างชัดเจนมากขึ้นด้วยเนื้อความที่เปิดโอกาสให้นักปราชญ์ผู้มีความรู้ทั้งหลายมาแก้ไขบทประพันธ์ได้ ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ ใช้แรง <u>ข้า</u> รู้กล่าว	กลบท บอกพ่อ
อัลปเบญโยเยาว	ยิ่งผู้
จักแสดงพระยศภญา	ถึงถ่วย ใ้แฮ
นักปราชญ์ใด <u>เรื่อง</u> รู้	ช่ยวชาญ ๗
๑ ใดผิดเชอญช่วยถ่า	รอนเสี่ย
ใดชอบกาลเชอญเกลา	กล่าวเข้า
พยงพระรพีเพงเี่ย	สบสาธุ
จุงพระยศพระเจ้า	ร่อยกัลป ๗

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 56 - 57)

การใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ทำให้ผู้เล่าเรื่องสามารถเล่าเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* ได้แบบไร้ข้อจำกัด คือ สามารถถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ตัวละคร และแสดงอดีตของตัวละครได้ เช่น ตอนที่ทหารของพระเจ้าติโลกราชมาขอให้หมื่นดงนครไปช่วยปราบเจ้าเมืองแพร์และเจ้าเมืองน่านที่คิดคดทรยศ หมื่นดงนครฟังถ้อยความของทหารผู้นั้นจนจบเนื้อความแล้ว ก็คิดในใจว่าเนื้อความนั้นมีเงื่อนงำและซ่อนกลลวงอยู่ ผู้เล่าเรื่องได้ถ่ายทอดความคิดของหมื่นดงนครออกมาว่า

๑ ว่าพระผู้ถ่าถ่วย	อาเปรณ
หมื่นนครครั้นนพง	จบแจ้ง

เพราะพบเงื่อนงำเช่น

เขาฟ้อ ลวงนา

ทุกประการแล้วแก้ง

กล่าวกลยว ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงต้น*: โคลงบทที่ 117)

ในเหตุการณ์ตอนที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ยกทัพไปตีเอาเมืองสุโขทัยคืนมาได้ ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าพระเจ้าติโลกราชเสียพระทัยอย่างมาก เพราะพระองค์ถูกกล่าวหาว่าเกรงกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ผู้เล่าเรื่องได้แทรกความคิดของตนเองวิพากษ์วิจารณ์พระเจ้าติโลกราชว่าหากจะเป็นพระมหากษัตริย์เหมือนดังพระเจ้าติโลกราชก็อย่าได้คิดมาต่อสู้กับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพราะพระมหากษัตริย์แบบพระเจ้าติโลกราชก็ทำได้เพียงแต่ลอบตีเมืองผู้อื่น แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถรักษาเมืองไว้ได้ ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ กรุงลาวภูลภิตเศรำ

โตกา

เกอดกล่าวลักกลัวเกรง

ท่านให้

เปนกรุงด่งตนอยา

รบท่าน เอาเลย

ชื่อแต่ลกได้ปอง

ไปคง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงต้น*: โคลงบทที่ 100)

ผู้เล่าเรื่องมีส่วนสำคัญในการกำหนดมุมมองของการเล่าเรื่อง (focalization) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการมองเห็นและสิ่งที่ถูกมอง (Mieke Bal, 1999: 142) มุมมองของการเล่าเรื่องไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเห็นอย่างเดียว แต่ครอบคลุมไปถึงสิ่งที่ป็นนามธรรมด้วย คือ การเห็นความคิด การรับรู้ และความรู้สึกของตัวละครหรือผู้เล่าเรื่อง (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชชย์, 2545: 69)

ผู้เล่าเรื่อง*ยวนพ่ายโคลงต้น* แสดงตัวให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอยู่ฝ่ายอยุธยา เห็นได้จากเนื้อความที่กล่าวยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระมหากษัตริย์คุณมากเกินกว่าจะ

พรรณนาได้ พระเกียรติยศของพระองค์เปรียบเหมือนแสงของพระอาทิตย์และพระจันทร์ ตัวผู้ประพันธ์
ต้องใช้ปัญญาที่มีอยู่ไม่ใช่น้อยมากกล่าวพรรณนา หวังว่าจะสามารถดึงเอาพระอาทิตย์และพระจันทร์ลง
มาสู่แผ่นดินได้ เพราะได้ฟังพระเจ้าแผ่นดินให้ทรงช่วยเกลากลอน ดั่งคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ คุณไถ้ธิเบศร์	รงสบ เมื่อใด
ภูก่ลงบาดาลกลว	กล่าวอ้าง
หนาหนักตรยบไทรยภพ	ดูโลกย ใ้แฮ
ล่งญอดยวาก้วังพัน	ปรยบปาน ฯ
๐ พระยศยลโยมพียง	สุรยจันทร์
ตนพ่างพาเบญชาญ	ไซ้ซ่า
หวังเอาตรวันเดือน	ดลแผ่น เผยอฤฯ
เพราะฟังพระเจ้าหล้า	กล่าวเกลา ฯ

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 54 - 55)

จะเห็นว่าผู้เล่าเรื่องแสดงตัวเป็นผู้อยู่ใต้พระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
การจะพรรณนาพระเกียรติของพระองค์เป็นเรื่องที่ต้องใช้สติปัญญาอยู่มาก เมื่อผู้เล่าเรื่อง **ยวนพ่าย
โคลงฉันท์** แสดงตัวเช่นนั้นทำให้มุมมองของการเล่าเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** เป็นไปทิศทางเดียวตลอดทั้ง
เรื่อง คือ มุ่งสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตามจุดมุ่งหมายของเรื่อง ผู้เล่าเรื่องมองเห็นสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และสมบูรณ์แบบในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นก้าเนิด
คุณสมบัติต่าง ๆ และพระปรีชาสามารถในการปกครองและการรบ ผู้เล่าเรื่องได้ถ่ายทอดมุมมองผ่าน
การสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยตรง เช่น ผู้เล่าเรื่องกล่าวสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตร
โลกนาถโดยตรงว่าทรงมีพระปรีชาสามารถในการทำสงครามอย่างแกล้วกล้าและคล่องแคล่วทรงรู้เรื่อง

อาวุธและเวทมนตร์อย่างถ่องแท้ ทรงเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ ทรงรอบรู้ไสพาคมทุกอย่างล้ำเลิศกว่า กษัตริย์พระองค์อื่น พระองค์ทรงลงโทษบ่าวไพร่เหมือนพระยมที่ลงโทษมนุษย์ผู้ทำผิดด้วยความ ยุติธรรม ทรงเชี่ยวชาญการใช้กระบองเหมือนพระกิมะ ทรงใช้ศรได้เหมือนดังพระราม และทรง เชี่ยวชาญการใช้ขอบ่วงบาศและหอกซัดอย่างไม่มีผู้ใดเทียบ ดั่งเนื้อความต่อไปนี้

◎ ศักดานุภาพแก้ว	การรงค์ รวงแฮ
สบสาดรามสมรรพ	ถ่องถ้วน
สรรพเพชญแก้วนการทรง	สรรพสาตร
สบสิพาคมล้วน	เลอศถมา ฯ
◎ พระทรงทันชทาสพยง	ยมยุทธ์ ยิ่งแฮ
ทรงคธาทยมกิม	เลอศลัน
กลทรงสรารุท	ราเมศ พัยงพ่อ
ขบาศใจมรพัน	ที่ทยม ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 37 - 38)

ในขณะเดียวกัน ผู้เล่าเรื่องก็มองพระเจ้าติโลกราชผู้เป็นอริราชของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ที่อ่อนด้อยกว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นการสรรเสริญสมเด็จพระ บรมไตรโลกนาถในทางอ้อมด้วย เช่น ผู้เล่าเรื่องบรรยายให้เห็นว่าพระเจ้าติโลกราชทรงมีจิตใจวิเศษยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่ไม่ว่าพระองค์จะทรงใช้กลอุบายใด สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรง แก่กลอุบายได้ทั้งหมด เปรียบดังพระกฤษณะทำลายกองทัพของทูโรธน์ พระเจ้าติโลกราชไม่อาจ ต้านทานสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ก็พ่ายแพ้ไปเอง ไพร่พลทหารลาวถูกลงโทษจนกลัวตัวสั่น ต่าง ก็เผ่นหนีไม่เหลียวหลังเพราะกลัวเกรงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระเจ้าติโลกราชก็ทรงเกรงกลัว แต่ ทำที่วางท่าสง่างามว่าไม่เกรงกลัว บางคนทีรอดชีวิตก็ยังคงมีใบหน้าซีดขาว ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ ครานันนนเรศร้าย	ฤษยา พ่อแฮ
ทำโทษกลไคกล	ท่านแก้
กลกฤษณย์อโยธา	ทวยโยท
ทนท่านบได้แพ้	พ่ายเอง ฯ
๐ พลลวาลุโทษร้อน	รั้วรั้ว
โจนบหลยวโกรยเกรง	ท่านช้า
กรุงลวาก็ลี้กกลัว	เอาเงื่อน งามแฮ
บางรอดยั้งครันหน้า	ไช่ขาว ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 95 - 96)

มุมมองการเล่าเรื่องส่วนใหญ่ใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* เป็นมุมมองของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งมุ่งสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างชัดเจน ผู้เล่าเรื่องแสดงมุมมองในการยกย่องสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตลอดทั้งเรื่อง ทั้งการยกย่องสรรเสริญโดยตรงและโดยอ้อมด้วยการกล่าวคำนิพนธ์เจ้าติโลกราชผู้เป็นพระมหากษัตริย์คู่สงคราม น้ำเสียงที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็เป็นน้ำเสียงแห่งความนอบน้อมและยกย่องชื่นชมพระองค์อย่างสูงสุด ส่วนน้ำเสียงที่กล่าวถึงพระเจ้าติโลกราชก็จะมีเสียงเสียดสีและว่ากล่าวอยู่เสมอ นอกจากนี้ ถ้อยคำที่ผู้เล่าเรื่องเลือกใช้คำกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็เลือกถ้อยคำที่มีความหมายในทางบวกและมีความหมายที่ดี ในขณะที่ถ้อยคำที่ใช้กับพระเจ้าติโลกราชก็จะใช้ถ้อยคำที่มีความหมายไม่ดีและเป็นคำที่ไม่สละสลวย เช่น คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ผู้เล่าเรื่องก็มีการสรรคำที่มีความหมายที่ดีมาใช้กล่าวถึงพระองค์ เช่น สรรเพชญ จอมโลก เจ้าจอมปราณ แต่คำเรียกพระเจ้าติโลกราชจะมีการขยายความต่อท้ายให้เห็นว่าไม่ดี เช่น นเรศร้าย สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามุมมองของผู้เล่าเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างมาก และไม่ชื่นชมพระเจ้าติโลกราชแม้แต่น้อย

5.1.2 การเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง

ยวนพ่ายโคลงตัน เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีเนื้อความขนาดยาว ซึ่งแตกต่างจากวรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยที่มีเนื้อความขนาดสั้น การเล่าเรื่องของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน **ยวนพ่ายโคลงตัน** ให้เป็นลักษณะเดียวกับวรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยก็อาจจะทำให้คนรับสารทำความเข้าใจและจดจำเรื่องได้ลำบาก การจัดแบ่งเนื้อความของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ให้เป็นสัดส่วนหรือเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ จะช่วยให้เข้าใจและจดจำเรื่องราวได้ดีขึ้น

การศึกษาการเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาใน 3 ประเด็น เพื่อให้เห็นทั้งลักษณะขององค์ประกอบ การร้อยเรียงองค์ประกอบ และการเล่าเรื่องแสดงภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในองค์ประกอบแต่ละส่วน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

5.1.2.1 ลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ในยวนพ่ายโคลงตัน

องค์ประกอบต่าง ๆ ของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** สามารถแบ่งพิจารณาได้ตามลักษณะของเนื้อหาและวิธีการนำเสนอเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี สุত্রสถานี และเหตุการณ์หลักของเรื่อง องค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่องมีลักษณะเฉพาะและมีวิธีการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแตกต่างกันไป ดังนี้

5.1.2.1.1 ส่วนประณามพจน์

ส่วนประณามพจน์เป็นการบูชาหรือนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนเริ่มการประพันธ์ วรรณคดีไทยนิยมเริ่มต้นเรื่องด้วยบทประณามพจน์เสมอ ซึ่งถือเป็นขนบวรรณคดีไทยที่ยึดถือและสืบทอดกันมาโดยตลอด สำหรับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** มีการเริ่มเรื่องด้วยการบูชาพระรัตนตรัย การสรรเสริญพระคุณของเทพเจ้าทั้ง 3 องค์ คือ พระพรหม พระนารายณ์ และพระอิศวร รวมทั้งการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ ศรีสิทธิวิสุทธิ ชัยศคุมงคล วิมลวิบุล อุดุลยา

ดิเรก เอกภูธรกรกช ทศนัชมุขลิต วิกสิตสโรชิตม บรมนบ

อภิวาท บาทธโรไชพระโคดม สันุพระสัทธรรมมาทิตยฺ บพิตร
 มหิทิมเหฬาร มหานดาททยาศรย หฤทยธรรค ทรงทวตั้งษา
 มหาบุรุษลักษณ อัครอัษฏโฐษดร บวรสัตมมงคล อนนตญาณ
 อเนก อเศกษาอภิต อสิตยานุพยญ ชนพิรญชิต ฉายฉัพพิ
 รงษี พยงรพีพรณ จันทรโกฏี ไชติสหัสชชวาล วิศาลแสง
 รุ่งเร้า เท้าหกห้องฟ้าหาล้าสี่สบ ดารณพมณฑล สรรณากิวน
 ทนสัทธรรมาคม อุดมำกัวันทนอรรษาฎารยาภิวาท อาทียุคชุก
 เชน เปนกรลักรล่ำพรธรรณิดล จลพิจลต่างต่าง ฟ่างจขว้าทาง
 สี่หล้า ฟ้ำทงงหกพกหงาย รสายสยบภพมณฑล
 ในกษณนั้นน บันนพรหมพิษณ อิศวรผู้อดุลเดช เหตุบพิตร
 คิคกรุณาประชาราษฎร์ อยยวงพินาศทงมุล สุธมภณสบสิ่ง
 ธิจิงแกลิ่งแสรังสรวบ รวบเอาอัษฏามูรรมิตามิศร ด้วยบพิตร
 เสรีจ ก็เสด็จมาอุบัติ ในกษัตริย์ ทวีดิวงษพงษอภิชาติ รั้ง
 ราชริปู ชูแผ่นดินให้หงาย ทายแผ่นดินฟ้าบให้ชว้า ล้ำกรัณธรัตน
 วัตถี ตรีโลกยบให้อูน หนูนพระพุทศศาสนให้ตรง ดำรง
 กษัตริให้กรสานต์ ประหารทุกขให้กษย ไชยเกษตรให้เกษม
 เปรมใจราษฎรนิกร กำจรรยศโยค ดิลกโลกยอาศรย ชยชยณฤ
 เบนทราทงเดช ภาล่งดินฟ้าฟุ้ง ช่าวขจร ๕ ๘ ๘

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: ร่ายบทที่ 1)

เนื้อความข้างต้นเป็นการกล่าววบุชาขอพรให้มีสิริมงคล ความสำเร็จ และ
 ความดีงาม มีชัยชนะและความเจริญ ขอความบริสุทธิ์และความสมบูรณ์บังเกิดแก่พระเจ้าแผ่นดินผู้

เป็นหนึ่งในเกินกว่าจะมีผู้ใดมาเปรียบได้ จากนั้นก็กราบบูชาพระรัตนตรัย คือ กราบพระพุทธเจ้าผู้
 พร้อมด้วยพระธรรมอันรุ่งเรืองดังพระอาทิตย์ ทรงมีฤทธิ์อันยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอภัยกว้างใหญ่ น้ำ
 พระทัยของพระองค์เป็นคุณลักษณะอันประเสริฐ ทรงประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ และ
 มงคลลักษณะอันเลิศประเสริฐ 108 ประการ ทรงมีพระปรีชาหยั่งรู้มากมายไม่มีที่สิ้นสุด ทรงเป็นผู้ไม่
 ต้องศึกษาและทรงเป็นผู้กล้า ทรงประกอบด้วยลักษณะย่อย 80 ประการ ทรงมีรัศมี 6 ประการ อัน
 เสมอด้วยแสงพระอาทิตย์และแสงพระจันทร์ 10 ล้านดวง สว่างรุ่งโรจน์แผ่ขยายกว้างไกลตลอดถึง
 สวรรค์ทั้ง 6 และทวีปทั้ง 4 รวมถึงวงโคจรของดาวนพเคราะห์ กราบพระธรรมอันเป็นที่พึ่ง และกราบ
 พระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐทั้ง 8 อย่างสูงสุด ในยุคสมัยเริ่มแรกมีความยากลำบาก มีแต่สิ่งชั่วร้ายบน
 แผ่นดิน และเกิดความวุ่นวายต่าง ๆ เหมือนดังจะทำให้ทวีปทั้ง 4 พลิกคว่ำ สวรรค์ทั้ง 6 จะพลิกหงาย
 พื้นแผ่นดินทรุดลงและมีแต่ความวุ่นวาย ในเวลานั้น ฝ่ายพระพรหม พระวิษณุ และพระอิศวร ผู้มี
 อำนาจมากไม่มีอะไรมาเทียบเท่า พระองค์ (เทพเจ้าทั้ง 3) ทรงมีความกรุณาต่อประชาราษฎร์ ด้ว่าจะ
 เสียหายย่อยยับไปทั้งหมด จะสูญเสียโลกและทุกสิ่ง พระองค์ (เทพเจ้าทั้ง 3) ทรงตั้งพระทัยรวบรวม
 ทั้ง 8 ของพระศิวะมารวมกันเข้ากับพระองค์ (เทพเจ้าทั้ง 3) จนสำเร็จแล้วก็เสด็จมากำเนิดในตระกูล
 กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ 2 ตระกูล เพื่อระงับเหล่าศัตรู ทำให้แผ่นดินหายและยกท้องฟ้าให้คว่ำลง (คือ ทำให้
 โลกมีความเป็นปกติสุข) ยิ่งกว่าหมอน้ำแก้วที่หลังน้ำรดลงบนแผ่นดินให้ชุ่มชื้น ทำให้ทั้ง 3 โลกไม่ร้อน
 (คือ ไม่เดือดร้อน) สนับสนุนให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างถูกต้อง ทำให้กษัตริย์ทั้งหลายมีความ
 สงบสุข ขจัดความทุกข์ให้หมดสิ้นไป ขยายแผ่นดินให้ประชาชนมีที่ดินทำกินกันอย่างมีความสุข ทำให้
 เหล่าราษฎรทั้งหลายอิ่มเอมใจ พระเกียรติยศของพระองค์แผ่ขยายไปเป็นวงกว้าง เป็นยอดแห่งที่
 พึ่งพิงของโลก ขอให้พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงพระราชอำนาจมีความเจริญยิ่งขึ้น และให้เรื่องราวของ
 พระองค์เป็นที่เลื่องลือแผ่ขยายไปตลอดทั้งแผ่นดินและสวรรค์

แม้ว่าเนื้อความในส่วนประณามพจน์จะมุ่งน้อมสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่จะเห็นว่า
 มีการเล่าเรื่องเกี่ยวกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถประกอบเข้าไปด้วยในตอนท้ายของบทประณาม

พจน์ คือ เนื้อความที่กล่าวถึงเทพเจ้า 3 พระองค์ ทรงรวบรวมอักษรมูรติมารวมเข้ากับพระองค์แล้วมา
กำเนิดเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้นเป็นทั้งการสรรเสริญเทพเจ้าที่ทรงเมตตาต่อมนุษย์และโลก
และสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไปพร้อมกัน ทั้งนี้ทำให้เห็นภาพลักษณ์ของสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถมีฐานะสูงกว่ามนุษย์สามัญ ทรงเป็นศูนย์รวมของเทพเจ้าต่าง ๆ สมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถถูกนำมาเชื่อมโยงรวมเข้าไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์อินเดียในบท
ประณามพจน์ พระมหากษัตริย์จึงมีฐานะที่สูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ด้วยเช่นกัน

5.1.2.1.2 ส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์

ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์เป็นเนื้อความพรรณนาคุณสมบัติของ
พระมหากษัตริย์ในภาพรวมด้านต่าง ๆ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ใน **ยวนพ่ายโคลงตั้ง**
เป็นเนื้อความที่ต่อจากส่วนประณามพจน์ คือ ตั้งแต่โคลงบทที่ 1 – 55 เนื้อความในส่วนนี้ยังไม่เน้น
เรื่องศึกเมืองเชียงขึ้นโดยตรง แต่เป็นเนื้อความมุ่งสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในหลายด้าน
เช่น พระกำเนิดจากเทพเจ้า คุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกำเนิดมาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
ความรอบรู้พระธรรมหมวดต่าง ๆ พระเกียรติยศอันกว้างไกล พระปัญญาญาณหยั่งรู้อดีต ปัจจุบัน
อนาคต และจิตใจ รวมทั้งพระปรีชาสามารถในด้านต่าง ๆ ดังตัวอย่างเนื้อความที่กล่าวสดุดีสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถว่าการเสด็จมาประสูติของพระองค์ทำให้ทรัพย์สินสมบัติเพิ่มเติมบริบูรณ์มากยิ่งขึ้นกว่า
ทำวฤเวผู้เป็นเทพแห่งทรัพย์สินสมบัติ พระองค์ทรงทำให้บ่อเงิน บ่อทอง และบ่อแก้วเพิ่มพูนจนเต็ม
บริบูรณ์ พระองค์ประสูติมาทำให้แผ่นดินทั้ง 4 ทวีป มีแต่ความสุขสบาย พระองค์ทรงแสดงให้เห็น
ความกล้าหาญในการรบอย่างมาก ดังคำประพันธ์ที่ว่า

๑ พระมาเพญโกคยพัน

ไพศรพ โสเดแฮ

ภูลบ่อเงินทองเปน

บ่อแก้ว

พระมาเกอดเกษมภพ

ทั้งสี่ เสบอยแฮ

มาสำแดงกล้าแก้ว

เกลื่อนกราด ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*: โคลงบทที่ 6)

ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เป็นลักษณะเฉพาะของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติ เพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสรรเสริญพระมหากษัตริย์โดยตรงในหลายด้านและไม่จำกัด เนื้อหาที่นิยมสรรเสริญในส่วนนี้มักจะเป็นการสรรเสริญในสิ่งที่นามธรรม เช่น พระเกียรติ พระปัญญา ทั้งนี้วิธีการแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์นี้จะใช้ทั้งการพรรณนาความดีงามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และการใช้ความเปรียบต่าง ๆ เพื่อให้เห็นความยิ่งใหญ่และดีงามของพระองค์ อีกทั้งยังเป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับความคิดทางศาสนาทั้งพุทธและพราหมณ์ฮินดู ซึ่งเป็นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเนื้อหาจากส่วนประณามพจน์ได้เป็นอย่างดี

5.1.2.1.3 ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี

ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีเป็นส่วนที่กวีแสดงความคิดและความปรารถนาของตนเองในการประพันธ์งานครั้งนี้ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีใน*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*มีเนื้อความเกี่ยวกับการออกตัวของกวีว่ามีความสามารถทางการประพันธ์น้อย การเชิญให้ปราชญ์ผู้รู้มาช่วยแต่งเติม การชื่นชมผลงานว่ามีความงดงาม การอธิษฐานขอให้ผลงานอยู่ในรันดร์ และการขอพรดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ ไช้แรงข้ารู้กล่าว

กลบท บอกรพ้อ

อัลปเบญญูเยาว

ยิ่งผู้

จักแสดงพระยศภญา

ถึงถ่วย ไล่แฮ

นักปราชญ์ใดเรื่องรู้

ช่ยวชาญ ฯ

๐ ไตผิดเชอญช่วยถ้ำ	รอนเสี่ย
ไตชอบกาลเชอญเกลา	กล่าวเข้า
พยงพระรพีเพงีย	สบสาธุ
จุงพระยศพระเจ้า	ร่อยกลับ ๕
๐ สารสยามภาคยพ้อง	กลกานท นี้ถ้ำ
คือคู่มาลาสวรรค์	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เดอมกรยติ พระถ้ำ
คือคูใหม่แล้งร่อย	กึ่งกลาง ๕
๐ เปนสร้อยโสภิศพัน	อุปรมา
โสรมโสตสรวงธิรางค	เวียไว้
จงคงคู์กล้า	ยีนโยค
หายแผ่นดินฟ้าใหม่	อย่าหาย ๕
๐ ขอเข้าแรมโรคร้อน	อย่ามี หนึ่งเลย
ขอข่ารสายพิฆน	นาศม์วย
ขอสิ่งสิ่งศรีสิ่ง	ศุขสาธุ เสวยแฮ
แรงร้ายศให้ด้วย	หือหรรษ ๕

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 56 - 60)

คำประพันธ์ข้างต้น กวีกล่าวว่าไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญการแต่งคำประพันธ์ เพราะเป็นผู้มีปัญญาน้อยและยังอ่อนเยาว์กว่าผู้ใด จักแสดงพระเกียรติยศให้เป็นที่ปรากฏได้หรือนักปราชญ์ท่านใดมีความรู้และเชี่ยวชาญในการประพันธ์ก็โปรดมาช่วยด้วย เนื้อความใดที่ผิดไปก็ขอเชิญให้ช่วยแก้ไขตัดทิ้ง เนื้อความใดดีก็ขอเชิญช่วยขัดเกลาคำประพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น เหมือนดังพระ

อาทิตยยามรุ่งอรุณที่ให้ความงามที่ดีแล้ว ขอให้พระเกียรติของพระองค์รุ่งเรืองอยู่เป็นร้อยกัลป์ หนังสือภาษาสยามนี้พรรณนาเป็นบทร้อยกรองได้อย่างดีงาม เหมือนดังพวงดอกไม้สวรรค์ที่งามชัดซ้อยปัญญาอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้จักแสดงและเพิ่มพระเกียรติของพระองค์ดังเป็นเส้นไหมที่อยู่ตรงกลางร้อยพวงดอกไม้ไว้ บทประพันธ์นี้เป็นสายสร้อยอันงดงามเกินจะพรรณนาได้ เป็นเครื่องประดับคล้องหูให้แก่สวรรค์และนักปราชญ์ ขอให้คำประพันธ์นี้อยู่คู่กับกัลป์ แม้ว่าแผ่นดินและฟ้าจะถูกไฟบรรลัยกัลป์ไหม้ก็อย่าได้หายไป ขอให้กวีปราศจากโรคภัย อย่าได้มีแม่เพียงอย่างเดียว ขอให้กวีจัดอุปสรรคทั้งหลายให้หมดสิ้นไป ขอให้ประสบแต่สิ่งที่ดีงามและความสุขจากการพรรณนาพระเกียรติยศของพระองค์ด้วยความยินดี

เนื้อความส่วนนี้เป็นส่วนที่ตัวกวีได้แสดงตัวออกมาอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก ซึ่งนับเป็นพื้นที่เฉพาะของกวีผู้แต่งในการแสดงความปรารถนาของตนในการประพันธ์งาน แม้ว่าเนื้อความในส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีนี้จะแสดงให้เห็นความปรารถนาของกวี แต่ก็ยังเชื่อมโยงเข้ากับการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ กวีได้แสดงความถ่อมตนว่าเป็นผู้มีความรู้เล็กน้อยเกินกว่าจะพรรณนาพระเกียรติยศอันมากมายของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทั้งหมด และการขอพรของกวีให้ตนเองมีชีวิตที่ดีงามจากการได้สรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการประพันธ์วรรณคดีขอพระเกียรตินี้เป็นงานสำคัญที่จะสามารถช่วยให้ชีวิตของกวีพบเจอสิ่งที่ดีได้ จะเห็นว่าความปรารถนาของกวีได้แสดงความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์แฝงออกมาด้วยว่าทรงมีพระเกียรติยศมากมา ดังนั้นแม้ว่าส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีจะเป็นเสมือนพื้นที่เฉพาะของกวีในการแสดงตน แต่ก็ยังไม่ละทิ้งจุดมุ่งหมายหลักของเรื่อง จึงมีเนื้อความแสดงการยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถประกอบเข้าไปด้วย

5.1.2.1.4 สูตรสถานี

สูตรสถานีเป็นเนื้อความที่แสดงการแบ่งเนื้อหาเป็นส่วนชัดเจนที่สุด โดยกวีได้ระบุไว้ว่าเนื้อความที่จะกล่าวต่อไปเรียกว่า สูตรสถานี ดังเนื้อความที่ว่า

๑ แต่เนื่อกกตั้งงอาทิ	กลกานท แลนา
เปนสูตรสถานี	รยบร้อย
แถลงปางปิ่นภูบาล	บิดูราช
ยงยโสธรคัลลย	คลี่พล ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*: โคลงบทที่ 61)

กุสุมา รัชมณี (อ้างถึงใน ชลดา เรื่องรัชลิขิต, 2546: 170) อธิบายเกี่ยวกับสูตรสถานีหรือสูตรสถานีว่าหมายถึงส่วนที่มีอยู่ในตอนต้นเรื่อง มีไว้สำหรับช่วยจำ และได้ยกตัวอย่างตำราแพทย์ว่ามีอยู่ 5 บท บทแรกมีชื่อเรียกว่า สูตรสถานี มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องวิธีการรักษาโรคต่าง ๆ และกล่าวถึงยาที่ใช้ในการรักษาโรค เนื้อหาส่วนนี้เป็นความรู้เบื้องต้นของการรักษาโรค ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นความนำย่อ ๆ (introductory summary) ของเรื่องทั้งหมดได้

ชลดา เรื่องรัชลิขิต (2546: 178) อธิบายสูตรสถานีว่าเป็นโครงเรื่องหรือโครงร่างของเรื่องราวทั้งหมดที่กวีได้กำหนดไว้ในตอนต้นชั้นหนึ่งก่อน ก่อนที่กวีจะเลือกนำเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หรือเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ รวมทั้งอาจนำเหตุการณ์หรือรายละเอียดทั้งหมดในโครงร่างขึ้นมากล่าวอย่างละเอียดต่อไปภายหลัง สูตรสถานีใน*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*เป็นพระราชประวัติโดยสังเขปของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสังเขปเหตุการณ์สำคัญในสมัยพระองค์ (ชลดา เรื่องรัชลิขิต, 2547: 68)

นอกจากนี้ สยาม ภัทรานุประวัติ (2554: 44) ก็อธิบายถึงสูตรสถานีใน*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*ว่าน่าจะหมายถึง การกล่าวถึงเหตุการณ์ (สำคัญ) เป็นตอน ๆ อย่างย่อ โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อเป็นบทนำ หรือบทเกริ่นเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านทราบพระราชประวัติและพระปรีชา
 สามารถของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก่อนที่จะนำเสนอเนื้อหาการรบกับเชียงใหม่ซึ่งเป็นส่วน
 สำคัญที่สุดในภายหลัง

สำหรับผู้วิจัยเห็นว่าสุตราสนานี้เป็นส่วนเหตุการณ์สังเขปที่เป็นโครงร่างของ
 เรื่อง เพื่อเกริ่นนำก่อนจะเข้าสู่เหตุการณ์หลักของเรื่อง เนื้อความในสุตราสนานี้กล่าวถึงพระราชประวัติ
 ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตั้งแต่ประสูติ ขึ้นครองราชย์ และพระราชกรณียกิจต่าง ๆ โดยกล่าวถึง
 แต่ละเหตุการณ์ไว้อย่างสั้น มีการใช้คำว่า “แถลงปาง” หรือ “ปาง” เป็นการเริ่มกล่าวถึงแต่ละ
 เหตุการณ์ เหตุการณ์ที่กล่าวไว้ในสุตราสนานี้มี 30 เหตุการณ์ ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ยাত্রาทัพไปตีเขมร
2. พระราชมารดาประสูติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทุ่งพระอุทัย
3. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เคลื่อนพลไปตีเขมรและได้รับชัยชนะ
4. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สมบัติจาก
 เขมรกลับมายังอยุธยา และทรงแต่งตั้งพระราชโอรสให้ครองเขมร
5. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 สวรรคต
6. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจัดการปลงพระศพพระราชบิดา
7. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นครองราชย์
8. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างพระสถูปถวายพระราชบิดา
9. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงนิมนต์พระสงฆ์มาชุมนุมกัน
10. กองทัพล้านนายกพลมาเมืองชัยนาท (พิษณุโลก) เพราะพระยาอุษิษฐิระ
 เอาใจออกห่าง
11. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงทราบเรื่องพระยาอุษิษฐิระ จึงทรงยกทัพ
 มาที่พิษณุโลก

12. พระเจ้าติโลกราชต่อสู้อัจฉริยะต้องยกทัพกลับเชียงใหม่ไป
13. กองทัพอยุธยาตามไล่ตีกองทัพล้านนาจนได้รับชัยชนะที่แม่น้ำลพ
14. พระเจ้าติโลกราชทำกลอุบายสร้างลงโทษทหารของพระองค์จนเจียนตาย แล้วส่งให้ไปเข้ากับฝ่ายสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
15. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จมาเมืองพิษณุโลก โดยที่ไม่ทรงรู้ว่าพระเจ้าติโลกราชกำลังดำเนินการจะต่อสู้กับอยุธยา
16. เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จมาทางชลมารคทรงทราบว่า พระยาเชลียงเอาใจออกห่าง
17. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จมาถึงเมืองพิษณุโลกก็เข้าป้องกันข้าศึกจนข้าศึกไม่สามารถต้านทานได้
18. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จไปเมืองต่าง ๆ โดยไม่มีความเกรงกลัวใด ๆ
19. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคและสิ่งของจำนวนน้อย เพื่อเพิ่มพูนพระบารมี
20. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จกลับคืนเมืองและทรงแต่งไพร่พลไว้อย่างยิ่งใหญ่
21. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแต่งตั้งให้ทหารขุนหมื่นไปตีเอาเมืองสุโขทัยคืนจากศัตรู
22. เมืองเชียงขึ้นมีความโศกเศร้า ไพร่พลเกิดความหวาดหวั่น เกรงกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
23. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้กลศึกล่อลวงข้าศึกแล้วบุกเข้าโจมตีเมืองเชียงขึ้นทางช่องเขาแพง

24. สมเด็จพระราชชนนีของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสวรรคต

25. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสละเมืองทางทิศหัวนอน คือ ทิศใต้

สร้างเป็นวัดถวายเป็นพุทธรูชา

26. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสละราชสมบัติแล้วทรงออกผนวช

27. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรุ่งโรจน์เพราะผลจากกุศลกรรมที่ทรง

ผนวช

28. เหล่าแม่ทัพนายกองและพระราชโอรสต่างมาทูลให้ลาผนวช เพื่อป้องกัน

เมือง

29. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงลาผนวช

30. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้สร้างวัดพุทไธสวรรย์ และกำแพง

เมืองพิษณุโลก

การเล่าเรื่องของสุตรสถานเป็นการบอกรายละเอียดเหตุการณ์หลาย เหตุการณ์อย่างสั้น ๆ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเห็นโครงร่างของเรื่องอย่างคร่าว ๆ ก่อนว่าเรื่องจะมีเหตุการณ์เกี่ยวกับอะไร อีกทั้งยังทำหน้าที่แสดงบุคลิกลักษณะและภูมิหลังของตัวละครหลักของ เรื่อง คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพื่อให้เห็นลักษณะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยรวมก่อน จะนำไปขยายความในองค์ประกอบต่อไป คือ เหตุการณ์หลักของเรื่อง

5.1.2.1.5 เหตุการณ์หลักของเรื่อง

เหตุการณ์หลักของเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำสงคราม ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับล้านนา โดยมีเหตุการณ์สำคัญอยู่ที่ศึกเมืองเชียงขึ้น เนื้อความใน ตอนศึกเมืองเชียงขึ้นนี้พรรณนาให้เห็นการเตรียมความพร้อมในการทำสงครามระหว่างกันทั้งฝ่าย

ล้านนาในการเตรียมเมืองเชียงใหม่ขึ้นเพื่อรับศึก และฝ่ายอยุธยาที่มีการเตรียมกองทัพและยาตราทัพอย่าง ยิ่งใหญ่ รวมทั้งการต่อสู้กันระหว่างกองทัพทั้งสอง

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเหตุการณ์การทำสงครามก่อนเกิดศึกเมืองเชียงใหม่ขึ้น คือ เหตุการณ์ศึกพระยาอุไทยธรรม และศึกเมืองสุโขทัย ศึกทั้ง 2 ครั้ง มีความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับศึก เมืองเชียงใหม่ที่เป็นเหตุการณ์สำคัญ กล่าวคือ เหตุการณ์ศึกอุไทยธรรมเป็นสาเหตุในการเริ่มเปิดสงคราม กันอย่างจริงจังระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาใน **ยวนพ่ายโคลงดั้น** เพราะพระยา อุไทยธรรมเจ้าเมืองพิษณุโลกได้แปรพักตร์ไปสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าติโลกราช สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงทรงยกทัพมาที่เมืองพิษณุโลกเพื่อป้องกันเมืองไว้ หลังจากศึกพระยาอุไทยธรรม พระเจ้าติโลกราชมิได้ ทรงหยุดการรุกรานอยุธยา พระองค์ยังทรงใช้เล่ห์อุบายต่าง ๆ เข้าตีหัวเมืองทางเหนือของอาณาจักร อยุธยา จนตีได้เมืองสุโขทัย ดังนั้นจึงมีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ตี เเอาเมืองสุโขทัยคืนมาในเหตุการณ์หลักของเรื่องด้วย

เนื้อหาในเหตุการณ์หลักของเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงดั้น** นำเอาเหตุการณ์ที่กล่าว ไว้ในสุตราสถานี 3 เหตุการณ์ คือ เรื่องพระยาอุไทยธรรม เรื่องเมืองเชียงใหม่ และเรื่องเมืองสุโขทัย มา กล่าวขยายความอีกครั้งหนึ่ง โดยให้นำหน้าความสำคัญไปที่เรื่องศึกเมืองเชียงใหม่เป็นสำคัญ การ กล่าวถึงเหตุการณ์ทั้ง 3 เหตุการณ์ไว้ในเหตุการณ์หลักของเรื่องเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นพระปรีชา สามารถของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในทางการรบ เพราะพระองค์ทรงสามารถต่อสู้กับกองทัพของ อาณาจักรล้านนาได้ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันเมืองพิษณุโลกจากการที่พระยาอุไทยธรรมแปร พักตร์ การตีเอาเมืองสุโขทัยคืนกลับมาได้อย่างรวดเร็ว และการตีเอาเมืองเชียงใหม่ที่มีชัยภูมิเหนือกว่า และมีการเตรียมเมืองอย่างแน่นหนา ดังนั้นเหตุการณ์หลักของเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงดั้น** คือ การทำ สงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนา จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องที่ทำให้ การสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสมบูรณ์และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของเรื่องได้อย่างดี

5.1.2.2 การร้อยเรียงองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง

แม้ว่าเนื้อความของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* จะดูเหมือนมีการแบ่งสัดส่วนออกเป็นองค์ประกอบได้ 5 ส่วนข้างต้น แต่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง *ยวนพ่ายโคลงตัน* จะไม่รู้สึกรู้หาว่าเนื้อหาตัดขาดแยกจากกัน ทั้งนี้เพราะกวีมีวิธีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งหลายนี้ให้ต่อเนื่องกันได้อย่างกลมกลืน กวีใช้วิธีการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เกาะเกี่ยวกัน 2 วิธี ได้แก่ การเชื่อมโยงด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่สัมพันธ์กัน และการเชื่อมโยงด้วยการระบุออกเพื่อให้เนื้อหาเชื่อมโยงกัน

5.1.2.2.1 การเชื่อมโยงด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่สัมพันธ์กัน

การเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* ด้วยการใช้น้ำเชื่อมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาเชื่อมโยงองค์ประกอบเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้เนื้อความของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* สอดรับกันเป็นอย่างดี การเชื่อมองค์ประกอบด้วยเนื้อหาที่สัมพันธ์กันปรากฏใน 2 ส่วน คือ การเชื่อมส่วนประณามพจน์กับส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ และการเชื่อมส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์กับส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี

5.1.2.2.1.1 การเชื่อมส่วนประณามพจน์กับส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์

เนื้อความในร่ายนำเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นส่วนประณามพจน์ในช่วงต้นของส่วนประณามพจน์มีเนื้อความเป็นการนั้สการพระรัตนตรัย โดยเน้นสรรเสริญพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ ส่วนเนื้อความช่วงหลังเป็นการกล่าวถึงพระพรหม พระนารายณ์ และพระอิศวรทรงมีพระเมตตาต่อโลกที่เกิดกตัญญู จึงได้รวบรวมเอาอัฐมูรติมารวมกับพระองค์แล้วไปกำเนิดเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เนื้อความในส่วนหลังของร่ายนี้ได้เชื่อมโยงเข้ากับส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ในโคลง 2 บทแรกได้เป็นอย่างดี เนื่องจากโคลง 2 บทแรกมีเนื้อความเกี่ยวกับกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเช่นกัน คือ กล่าวถึงพระกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตร

โลกนาถว่ามาจากเทพเจ้า 11 องค์ ได้แก่ พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร พระอินทร์ พระยม พระพาย พระวรุณ พระอัคนี ท้าวกุเวร พระอาทิตย์ และพระจันทร์ ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ พรหมพิษณุบรมเศรเจ้า	จอมเมรุ มาศแฮ
ยัมเศมารุตอร	อาศนม้า
พรุณคนิกุกุเพนทรา	สุรเสพย
เรื่องรวิวรจำ	แจ่มจันทร์ ฯ
๑ เอกาทศเทพสร้าง	เอาองค มาฤฎ
เปนพระศรีสรรเพชญ	ที่อ้าง
พระเสด็จดำรงรักษ	ลัยงโลกย ไล้แฮ
ทุกเทพทุกท่างไหว้ว	ช่วยชย ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 1 - 2)

การเชื่อมโยงส่วนประณามพจน์และส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ใช้เนื้อหาที่เกี่ยวกับพระกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจากเทพเจ้ามาเชื่อมโยงกัน แม้ว่ารายละเอียดเกี่ยวกับเทพเจ้าจะมีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็ใช้ความเชื่อเรื่องพระมหากษัตริย์กำเนิดจากเทพเจ้ามาเชื่อมโยงเนื้อหาให้สัมพันธ์กัน และยังช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นเทวราชาอย่างชัดเจน

5.1.2.2.1.2 การเชื่อมส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์กับส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี

การเชื่อมองค์ประกอบระหว่างส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์กับส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีเป็นการเชื่อมโยงด้วยเนื้อหาซึ่งเกี่ยวกับเรื่องพระเกียรติยศอัน

มากมายกับสติปัญญาของกวีที่มีอยู่น้อยนิด ดั่งเนื้อความโคลงตอนท้ายของส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์และโคลงตอนเริ่มของส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีต่อไปนี้

๑ พระยศลโยขมพียง	สุรยจันทร์
ตนพ่างพาเบญชาญ	ใช้ซ้ำ
หวังเอาตรวันเดือน	คลแผ่นดิน เพยอฤ
เพราะพึ่งพระเจ้าหล้า	กล่าวเกลา ฯ
๑ ใช้แรงซ้ำรู้กล่าว	กลบท บอกรพ้อ
อัลปเบญญเญยาว	ยิ่งผู้
จักแสดงพระยศฤ	ถึงถวย ใส้แฮ
นักปราชญ์ใดเรื่องรู้	ช่ยวชาญ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 55 - 56)

เนื้อความที่เป็นตัวอักษรหนาเป็นเนื้อความในส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ที่ยกย่องพระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าเหมือนแสงของพระอาทิตย์และพระจันทร์ กวีได้ใช้ปัญญาที่มีอยู่น้อยนิดมากกล่าวพรรณนา หวังว่าจะสามารถถึงเอาพระอาทิตย์และพระจันทร์ลงมาสู่แผ่นดินได้ เพราะหวังพึ่งพระเจ้าแผ่นดินให้ทรงช่วยขัดเกลาบทกลอน ส่วนโคลงบทต่อมาเป็นส่วนเริ่มต้นของส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี ซึ่งกวีได้กล่าวออกตัวว่าตนเองใช้ว่าจะเชี่ยวชาญการแต่งคำประพันธ์ เพราะเป็นผู้มีปัญญาน้อยและยังอ่อนเยาว์กว่าผู้ใด จักแสดงพระเกียรติยศให้เป็นที่ปรากฏแก่ผู้คนทั้งหลายได้หรือ หากนักปราชญ์คนใดมีความรู้และเชี่ยวชาญการประพันธ์ก็โปรดมาช่วย จะเห็นว่าเนื้อความโคลงทั้ง 2 บทข้างต้นมีการเชื่อมโยงเนื้อหาด้วยเรื่องการแสดงความเกียรติยศที่มีมากมาย ทำให้เนื้อความมีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันอย่างกลมกลืน

5.1.2.2.2 การเชื่อมองค์ประกอบด้วยการระบุออกเพื่อให้เนื้อหา เชื่อมโยงกัน

การเชื่อมด้วยการระบุออกเพื่อให้เนื้อหาเชื่อมโยงกันเป็นการเชื่อมโยงองค์ประกอบที่กวีแจ้งบอกโดยตรงว่าส่วนขององค์ประกอบเรื่องที่จะกล่าวต่อไปคือส่วนใด มีปรากฏใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* 2 ส่วน ได้แก่ การเชื่อมส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีกับสูตรสถานี และการเชื่อมสูตรสถานีกับเหตุการณ์หลักของเรื่อง

5.1.2.2.2.1 การเชื่อมส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีกับสูตร สถานี

การเชื่อมองค์ประกอบระหว่างส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีกับสูตรสถานีมีการใช้วิธีที่ผู้เล่าเรื่องบอกโดยตรงว่าต่อไปเนื้อความจะเป็นส่วนของสูตรสถานี ดังเนื้อความต่อไปนี้

๐ ขอข้าแรมโรคร้อน	อย่ามี หนึ่งเลย
ขอข้ารสายพิณ	นาศม้วย
ขอสิ่งศรีสั	ศุขสาธุ เสวยแฮ
แรงร้ายศไ้ด้วย	หีรหรรษ ๗
๐ แต่นี้จักตั้งอาทิ	กลกานท แลนา
เปนสูตรสถานี	รยบร้อย
แถลงปางปิ่นภูบาล	บิดูราช
ยงยโสธรคล้อย	คลีพล ๗

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 60 - 61)

เนื้อความที่เป็นตัวอักษรหนาเป็นเนื้อความในส่วนบทแสดงจุดมุ่งหมายของกวี ซึ่งเป็นคำอธิษฐานขอพรของกวี ส่วนเนื้อความในบทต่อมาจะเห็นว่าผู้เล่าเรื่องได้

ระบุบอกโดยตรงให้ผู้อ่านรู้ว่าส่วนต่อไปเรียกว่าเป็นสูตรสถานี ซึ่งเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่กล่าวถึงพระราชประวัติโดยสังเขปของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทั้งนี้ลักษณะวิธีการนำเสนอเนื้อหาส่วนสูตรสถานีนี้ก็แตกต่างไปจากส่วนก่อนหน้าที่จะพรรณนาหรือบรรยายไปเรื่อย ๆ การระบุหรือชี้แจงให้เห็นอย่างชัดเจนก่อนเริ่มส่วนใหม่จะช่วยเตือนผู้ฟังหรือผู้อ่านว่ากำลังจะเข้าสู่เนื้อหาอีกส่วน

5.1.2.2.2 การเชื่อมสูตรสถานีกับเหตุการณ์หลักของเรื่อง

เมื่อมีการบรรยายสูตรสถานีจบลงไปก็เป็นการเริ่มเล่าถึงเหตุการณ์หลักของเรื่อง ซึ่งผู้เล่าเรื่องก็ได้เริ่มต้นองค์ประกอบของเหตุการณ์หลักของเรื่องเหมือนกับการเริ่มกล่าวถึงสูตรสถานีว่าจะเริ่มประพันธ์หรือยกเรื่องต่อ โดยกล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแสดงพระปรีชาสามารถในการรบอย่างกล้าก้ำกล้า พระองค์เสด็จมาปราบล้านนาที่มีจิตโลก เพราะพระยาอุทิตยธรรมะทวยศไปเข้ากับศัตรู ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ แต่นี้จักตั้งต่อ	กลกานท แลพ่อ
โดยเมื่อพระแสดงฤทธิ	ร่อนเกล้า
เสด็จมาผ่านลาญลาว	ลักโลก
ที่ยุทธิษฐิรแล้ว	สู้รบ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 83)

การเชื่อมด้วยการระบุบอกโดยตรงว่ากำลังจะกล่าวถึงองค์ประกอบส่วนใด อาจจะทำให้การเชื่อมโยงเนื้อความไม่กลมกลืนกันมากเหมือนการเชื่อมด้วยเนื้อหาที่สัมพันธ์กัน แต่วิธีการเชื่อมโยงนี้ช่วยให้เรื่องดำเนินไปสู่องค์ประกอบอื่นได้อย่างกระชับ ทั้งนี้ก็เลือกใช้วิธีการเชื่อมโยงนี้ในตำแหน่งที่เหมาะสม เพราะลักษณะวิธีการนำเสนอเนื้อหาของสูตรสถานีมีความแตกต่าง

จากส่วนอื่น ๆ การเชื่อมโยงด้วยเนื้อหาอาจจะทำให้องค์ประกอบนี้ไม่ชัดเจน การระบุแจ้งไว้ตั้งแต่ต้นว่ากำลังจะกล่าวถึงส่วนที่เป็นสูตรสถานี่จะช่วยให้ผู้ฟังหรืออ่านวรรณคดีเข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น

5.1.2.3 การเล่าเรื่องแสดงภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในองค์ประกอบต่าง ๆ

ลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ในเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* อาจจะมีเนื้อหาจุดมุ่งหมาย และวิธีการนำเสนอที่แตกต่างกันไป แต่องค์ประกอบทุกส่วนถูกประกอบสร้างให้เกี่ยวข้องกับการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทั้งหมด การเล่าเรื่องในองค์ประกอบทั้ง 5 ส่วน มีผลต่อการสร้างภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เห็นอย่างเป็นลำดับและมีมิติที่น่าสนใจ ดังนี้

- ส่วนประณามพจน์ เป็นส่วนแสดงเหตุแห่งการกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนสวรรค์ เมื่อเทพเจ้าทั้ง 3 องค์ทรงมีพระเมตตาต้องการช่วยมนุษย์และโลกให้สงบสุข จึงได้รวบรวมอักษณามูรติมารวมเข้ากับพระองค์แล้วกำเนิดเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

- ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ เป็นส่วนพรรณนาลักษณะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่มีความดีงามจากทั้งภายนอก คือ มีรูปโฉมงาม และภายใน คือ จิตใจอันเปี่ยมด้วยธรรมและความอดทน รวมทั้งสติปัญญาที่สามารถหยั่งรู้อดีต อนาคต และจิตใจคน รอบรู้ในสรรพวิทยาต่าง ๆ โดยเฉพาะกลศึก และรอบรู้พระธรรมจำนวนมาก เนื้อความในส่วนนี้พรรณนาความเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างรอบด้าน

- ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของเรื่อง เป็นส่วนเน้นย้ำให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระเกียรติยศมากมายเกินกว่าจะพรรณนาได้ทั้งหมด

- สูตรสถานี่ เป็นส่วนที่แสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชกาลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ตั้งแต่การประสูติ การขึ้นครองราชสมบัติ และพระราชกรณียกิจทั้งหลาย ในส่วนนี้เป็นเหมือน

การเล่าเรื่องบนภาคมนุษย์ จะแสดงให้เห็นตัวตนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างกว้าง ๆ ด้วยพระราชประวัติ

- เหตุการณ์หลักของเรื่อง เป็นส่วนขยายเหตุการณ์การทำสงครามกับล้านนา ทำให้เห็นภาพลักษณะการเป็นพระมหากษัตริย์นักรบผู้ทรงธรรมชัดเจนมากขึ้น ซึ่งเป็นภาพเน้นสำคัญของยวนพ่ายโคลงต้นที่ต้องการนำเสนอ

การเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้จะให้ภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจากระยะไกล คือ เหตุการณ์บนสวรรค์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ก่อนประสูติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และขยับเข้ามาใกล้มากขึ้นด้วยการพรรณนาคุณลักษณะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในด้านต่าง ๆ จนกระทั่งกล่าวถึงเหตุการณ์การประสูติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถบนแผ่นดินอยุธยา และการปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย โดยเฉพาะการทำสงครามกับล้านนาและได้ชัยชนะที่ศึกเมืองเชียงขึ้น ทั้งนี้ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตั้งแต่ในส่วนประณามพจน์จนถึงเหตุการณ์หลักจะนำเสนอให้เห็นภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถประการหนึ่งอยู่เสมอ คือ การเป็นผู้จัดความทุกข์และสร้างความสงบสุขให้แก่แผ่นดิน ในส่วนประณามพจน์และส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์อาจจะแสดงการเป็นผู้จัดทุกข์ในภาพนามธรรมแบบอุดมคติ แต่สูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องจะยกเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ มาแสดงเป็นเครื่องยืนยันว่าพระองค์ทรงจัดทุกข์จากการรุกรานของพระเจ้าติโลกราชให้แก่บ้านเมืองและประชาชน

5.1.3 การเลือกเหตุการณ์และวางน้ำหนักของเรื่อง

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติ ก็คือ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ที่ต้องการสรรเสริญพระเกียรติ เรื่องราวเหตุการณ์ที่เป็นพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจถือว่าเป็นข้อมูลสำคัญในการสร้างสรรคัวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติ แต่เนื่องจากในช่วงเวลาแต่ละรัชสมัยก็เป็นช่วงเวลายาวนานหลายปีย่อมมีเหตุการณ์สำคัญ

เกิดขึ้นมากมาย คงไม่สามารถกล่าวถึงเหตุการณ์ทั้งหมดได้ การเลือกกล่าวถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งในวรรณคดีขอพระเกียรติจึงมีความสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจการสร้างสรรคืบทพระพันธ์มากขึ้น รวมทั้งการจัดวางเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นก็มีส่วนทำให้เรื่องน่าสนใจและน่าติดตามด้วย

5.1.3.1 การเลือกกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในยวนพ่ายโคลงฉันท์

เนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* ที่กล่าวถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีปรากฏในส่วนของสูตรสถานี่และเหตุการณ์หลักของเรื่อง หากพิจารณาเนื้อความในเหตุการณ์หลักของเรื่องแล้ว จะพบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำสงครามระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนา และเนื้อความยังแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงทำสงครามเพราะทรงมีเมตตาธรรมที่ต้องการช่วยเหลือชาวเชียงขึ้นที่หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ดังนั้นภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* จึงเป็นภาพของพระมหากษัตริย์นักรบผู้ทรงคุณธรรม ภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้เป็นกรอบคิดสำคัญในการเลือกเอาเหตุการณ์มากล่าวไว้ในเรื่อง เหตุการณ์ที่นำมากล่าวไว้ใน *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* มีอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสงคราม และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศาสนา ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนภาพลักษณ์การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบผู้ทรงธรรมให้ชัดเจน

เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสงครามมีกล่าวไว้ตั้งแต่เรื่องการประสูติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในระหว่างพระราชบิดาของพระองค์กำลังยาตราทัพไปตีเขมรและได้รับชัยชนะกลับมา รวมถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงต่อสู้กับกองทัพล้านนาหลายครั้ง ได้แก่ ศึกพระยาอุธิษฐิระ ศึกเมืองสุโขทัย และศึกเมืองเชียงขึ้น การเลือกกล่าวถึงเหตุการณ์การสงครามที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องนี้ล้วนเป็นการสงครามที่มีชัยชนะทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของการเป็นนักรบผู้ยิ่งใหญ่ที่ทรงมีบุญญาธิการตั้งแต่ทรงพระประสูติมา ทั้งนี้การทำสงครามถือได้ว่าเป็นหน้าที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ ในภาษาสันสกฤตคำว่า “กษัตริย์” มีความหมายว่า นักรบ และใช้เรียกหัวหน้าราษฎร เมื่อต้องการยกย่องให้ยิ่งใหญ่มากขึ้นจึงใช้ว่า

“พระมหากษัตริย์” ผู้ที่เป็นพระมหากษัตริย์ต้องมีฝีมือเข้มแข็ง มีความองอาจกล้าหาญ และสามารถนำกองทัพออกต่อสู้ศัตรูเพื่อรักษาบ้านเมืองของตน (ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา, 2517: 2) การรบจึงเป็นการกระทำที่ชอบธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ในการป้องกันบ้านเมืองจากศัตรู และขยายอาณาจักรให้ยิ่งใหญ่ ในหนังสือ The Laws of Manu (Wendy Doniger and Brain K Smith, 1991: 137) ผู้เขียนได้กล่าวถึงหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ว่าต้องปกป้องบ้านเมืองจากการรุกรานของกษัตริย์อื่น พระมหากษัตริย์ต้องทรงระลึกถึงหน้าที่ของผู้ปกครองและไม่พึงหลีกเลี่ยงจากการทำสงคราม

ส่วนเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการศาสนาเป็นเหตุการณ์พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เพื่อแสดงให้เห็นการเป็นผู้ทรงธรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไม่ที่จะเป็นการปฏิบัติพระองค์ต่อพระราชบิดาและพระราชมารดาด้วยความกตัญญูกตเวที และการเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา เช่น การสร้างวัดพุทธโธสวรรย และการออกผนวช ทำให้เห็นภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีกด้านหนึ่งที่แสดงให้เห็นพระราชหฤทัยและพระราชจริยวัตรอันมีจริยธรรม

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการเลือกเหตุการณ์มากกล่าวไว้ใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* นั้นมีกรอบของจุดมุ่งหมายที่ต้องการนำเสนอภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระมหากษัตริย์นักรบผู้ทรงคุณธรรม ทำให้การเลือกกล่าวถึงเหตุการณ์เป็นไปอย่างมีเอกภาพตลอดทั้งเรื่อง

5.1.3.2 การจัดวางน้ำหนักของเหตุการณ์ในเรื่อง

การจัดวางน้ำหนักของเหตุการณ์ในส่วนของสูตรสถานีนั้นมีการวางน้ำหนักของเหตุการณ์ไว้เท่า ๆ กัน ไม่ได้ให้น้ำหนักเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเป็นสำคัญ ทุกเหตุการณ์กล่าวไว้เพียงสั้น ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะเป็นส่วนที่ต้องการการแสดงผลพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้หลากหลาย

เมื่อพิจารณาเหตุการณ์เหตุการณ์หลักของเรื่องใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* แล้ว จะพบว่า เหตุการณ์สำคัญที่ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ให้ความสำคัญ ก็คือ เหตุการณ์การทำสงครามระหว่างอยุธยา และล้านนา ซึ่งมีปรากฏอยู่ทั้งในสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่อง เหตุการณ์การทำสงครามใน เหตุการณ์หลักของเรื่องกล่าวไว้ 4 เหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์พระยาอุษิษฐิระเอาใจออกห่าง เหตุการณ์พระยาเซลียงเอาใจออกห่าง เหตุการณ์ตีเมืองสุโขทัยคืน และเหตุการณ์ตีเมืองเชียงขึ้น เหตุการณ์ทั้ง 4 เหตุการณ์นี้มีเหตุการณ์ที่มีการขยายความให้รายละเอียดมากที่สุด คือ เหตุการณ์ตีเมืองเชียงขึ้น

เมืองเชียงขึ้นหรือเมืองเซลียงที่ฝ่ายอยุธยาเรียกขานนั้นเคยเป็นเมืองหนึ่งใน อาณาจักรอยุธยา แต่ต้องเสียไปให้แก่อาณาจักรล้านนาในคราวที่พระยาเซลียงเอาใจไปเข้ากับฝ่าย พระเจ้าติโลกราชที่ยกทัพมาตีเมืองเซลียงและสุโขทัย ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐฯ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 448) ระบุเหตุการณ์พระยาเซลียงเป็นกบฏไว้ แต่ไม่ได้ระบุเรื่องเสียเมือง สุโขทัย ดังเนื้อความที่ว่า

ศักราช ๘๒๒ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๐๐๓) เล่นการมหรสพ
ฉลองพระ และพระราชทานแก่งสงฆ์และพราหมณ์และวงนิพทุกทั้งปวง
**ครั้งนั้นพระยาเซลียงคิดเป็นขบถ พาเอาครัวทั้งปวงไปออกแต่
มหาราช**

แม้ว่าจะไม่ระบุเรื่องอยุธยาเสียเมืองสุโขทัยให้แก่ล้านนาตอนใด แต่ในพระราช พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐฯ ก็มีเนื้อความระบุต่อมาว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดให้แม่ทัพนายกองไปตีเอาสุโขทัยคืนมาได้ ส่วนเมืองเซลียงหรือเชียงขึ้นต้องตกเป็นเมืองเป็นของ ล้านนาถึง 14 ปี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงยกทัพไปตีเอาเมืองเซลียงคืนได้จากพระเจ้าติโล

ราชในปี พ.ศ. 2017 (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 450) ชัยชนะที่เมืองเชียงขึ้นครั้งนั้นเป็นชัยชนะที่ทำให้การทำสงครามที่ยืดเยื้อระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชสิ้นสุดลง เพราะทั้งสองพระองค์ทรงตกลงเป็นไมตรีกันและหันมาทำนุบำรุงศาสนา (ม.ร.ว. ศุภวัฑฒย์ เกษมศรี, 2552: 98)

ดังนั้นเหตุการณ์ศึกเมืองเชียงขึ้นจึงเป็นเหตุการณ์สำคัญในการทำสงครามระหว่าง 2 อาณาจักร ก่อนจะทำไมตรีหย่าศึกกัน กวีจึงวางเหตุการณ์ศึกเมืองเชียงขึ้นไว้ท้ายที่สุดให้เป็นจุดสูงสุด และจุดคลี่คลายความขัดแย้งทั้งหมด แต่ก่อนจะดำเนินเรื่องเกี่ยวกับเมืองเชียงขึ้น กวีก็กล่าวถึงเหตุการณ์สงครามระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชที่มีมาก่อนหน้า เพื่อปูพื้นให้เห็นความขัดแย้งระหว่างกันมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์พระยาอุษิษฐิระเอาใจออกห่าง เหตุการณ์พระยาเซดียงเอาใจออกห่าง เหตุการณ์ตีเมืองสุโขทัยคืน ทำให้เห็นเส้นทางต่อสู้ระหว่างพระมหากษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ที่มีต่อกันมาหลายครั้งจนถึงจุดสิ้นสุดที่เหตุการณ์เมืองเชียงขึ้นที่เป็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นการสร้างความเข้มข้นให้กับเนื้อหาชวนให้ติดตามมากขึ้น

5.1.4 การสร้างตัวละครในยวนพ่ายโคลงต้น

แม้ว่าตัวละครใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* จะเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระเจ้าติโลกราช พระยาอุษิษฐิระ และหมื่นดั่งนคร แต่ในฐานะที่ *ยวนพ่ายโคลงต้น* เป็นเรื่องเล่าเรื่องหนึ่ง บุคคลเหล่านั้นจึงเป็นเพียงตัวละครในเรื่องที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากจินตนาการและการเลียนแบบพฤติกรรมของมนุษย์ ตัวละครไม่ใช่มนุษย์เพียงแต่มีความคล้ายคลึงมนุษย์เท่านั้น (Mieke Bal, 1999: 115)

สำหรับวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติ ตัวละครนับเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของเรื่อง เพราะจุดมุ่งหมายของเรื่องก็คือการยกย่องและสรรเสริญบุคคลที่เป็นตัวละครหลักของเรื่อง ตัวละครหลักของ

ยวนพ่ายโคลงดั้น คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน **ยวนพ่ายโคลงดั้น** มีวิธีการสร้าง 3 ลักษณะ ได้แก่ การสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์เพื่อเปรียบเทียบ และการสร้างตัวละครผู้มีทัศนคติที่ดีต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

5.1.4.1 การสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

วิธีการสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน **ยวนพ่ายโคลงดั้น** เป็นการบรรยายบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยตรง ผู้เล่าเรื่องจะเล่าบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การพรรณนาคุณสมบัติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ การใช้พระราชประวัติสั้น ๆ แสดงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในอุดมคติให้ชัดเจนขึ้น และการขยายความให้รายละเอียดเหตุการณ์เพื่อเน้นภาพลักษณ์ที่สำคัญ

5.1.4.1.1 การพรรณนาคุณสมบัติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ

ในช่วงต้นเรื่องก่อนเข้าสู่สุตรสถานี กวีได้สร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วยการพรรณนาให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติหลายประการ แต่ไม่ได้เน้นคุณลักษณะส่วนใดเป็นสำคัญ เป็นเพียงการกล่าวยกย่องอย่างกว้าง ๆ ภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ปรากฏในช่วงต้นเรื่องจึงมีอย่างหลากหลาย ดังนี้

- การมีกำเนิดจากเทพเจ้า
- การเป็นผู้ขจัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน
- การมีพระเมตตาเหมือนพระพุทธเจ้า
- การมีพระปัญญาหยั่งรู้ใจคนและรู้แจ้งในธรรม
- การมีพระเกียรติยศที่กว้างไกล

- การมีพระสิริโฉมที่งดงาม
- การเป็นผู้มีความมุ่งมั่น
- การเป็นผู้มีความเสียสละ
- การมีพระปรีชาสามารถในการรบทั้งการวางแผนกลยุทธ์และการต่อสู้
- การปกครองบ้านเมืองด้วยธรรม

คุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติทั้งหลายนี้เป็นการผสมผสานความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในอุดมคติในศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดู ซึ่งมีบทบาทสำคัญในราชสำนักอยุธยาตอนต้น การนำคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์จำนวนมากมาใช้ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของพระองค์ให้เป็นศูนย์รวมความเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติอย่างสมบูรณ์ พระองค์จึงทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่อย่างมาก ตั้งแต่พระกำเนิดอันสูงส่ง พระคุณสมบัติที่ดีพร้อม และพระปรีชาสามารถทั้งการปกครองและการสงคราม

วิธีการนำเสนอคุณลักษณะพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นการกล่าวสรรเสริญโดยตรง เช่น เนื้อความที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีความเก่งกล้าเชี่ยวชาญในการกลศึกได้แม่นยำเหมือนพระกฤษณะ ทรงใช้กลไปต่อสู้กับกลข้าศึก ป้องกันข้าศึก และชอนกลข้าศึกได้ พระองค์ทรงใช้กลศึกตอบโต้ข้าศึกโดยไม่มีใครคาดถึง พระองค์ทรงสามารถใช้กลแต่งทัพและตั้งทัพในการทำสงคราม ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ กลวิรณแมนพียง	พระกฤษณะ
กลต่อกลกรรกล	กยจกั๊ง
กลกลตอบกลคิด	กลไคร่ ถึงเลย

กลแต่งกลตั้งจรัส

รอบรรณ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 40)

นอกจากนี้ยังมีการใช้ความเปรียบเพื่อแสดงคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเชิงนามธรรม เช่น เมื่อมีการกล่าวถึงพระปัญญาญาณของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ผู้เล่าเรื่องก็จะพรรณนาให้เห็นถึงความกว้างไกลของพระปัญญาญาณเหมือนดังแสงพระอาทิตย์ที่มีแสงสว่างโดยรอบ ดังเนื้อความต่อไปนี้

พระญาณฟุ้งพันแสง

แสงรอบ เรืองแฮ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 35)

หรือการแสดงให้เห็นว่าพระเกียรติยศของพระองค์กว้างไกลว่าเหมือนดังแสงพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่แผ่ขยายไปทั่วทั้งแผ่นดิน เช่น

พระยศยลโยคพิง

สุรยจันทร์

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 55)

ยศพระฉายผ่านพัน

พันแสง ส่องแฮ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 101)

วิธีการสร้างตัวละครในลักษณะนี้เป็นการเปิดตัวให้ตัวละครหลักของเรื่องในภาพกว้าง ๆ ให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ทำความรู้จักสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในหลายด้าน

5.1.4.1.2 การใช้พระราชประวัติสั้น ๆ แสดงภาพลักษณ์ พระมหากษัตริย์ในอุดมคติให้ชัดเจนขึ้น

ในช่วงต้นเรื่อง กวีพรรณนาคุณสมบัติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นนามธรรม จากนั้นกวีก็ทำให้คุณสมบัติที่เป็นนามธรรมในช่วงต้นเรื่องนั้นชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้นในสุตรสถานี่

เนื้อความในสุตรสถานี่ได้แสดงพระปรีชาสามารถเรื่องกลศึกของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถข้างต้นด้วยการนำเอาเหตุการณ์พระราชประวัติสั้น ๆ มาแสดง เช่น ในตอนต้นเรื่องพรรณนาว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงชำนาญกลศึกเหมือนพระกฤษณะ ในสุตรสถานี่ก็จะยกเอาเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าทรงชำนาญกลศึก ดังตัวอย่างตอนที่กล่าวถึงเมืองเชียงขึ้นมีความโศกเศร้าไพบูลเกิดความหวาดหวั่นเพราะเกรงกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้กลศึกล่อลวงข้าศึกแล้วบุกเข้าโจมตีเมืองเชียงขึ้นทางช่องเขาแพง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

๑ แกลงปางขยงขึ้นเศวรา	ใจพล พรันนา
เพราะเพื่อฤาแรงขาม	ปิ่นเกล้า
แกลงปางล่อลวงกล	ไพริศ เนืองนา
ถึงถึงเข้าตีเข้า	จึ่งเข้าเขาแพง ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 74)

เมื่อพิจารณาเหตุการณ์สั้น ๆ ในสุตรสถานี่เปรียบเทียบกับภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในอุดมคติที่มีการพรรณนาไว้ตอนต้นเรื่องแล้ว ก็จะทำให้เห็นภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ชัดเจนมากขึ้น พระราชประวัติที่นำมากล่าวไว้ในสุตรสถานี่เป็นหลักฐานยืนยันการเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น การใช้พระราชประวัติสั้น ๆ แสดง

ภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในอุดมคติทำให้เห็นภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ชัดเจน 4 ลักษณะ ได้แก่

- การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่มีความเก่งกล้า เช่น เนื้อความที่กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงป้องกันเมืองพิษณุโลก และข้าศึกไม่สามารถตั้งานทานพระองค์ได้จนต้องพ่ายแพ้ไปเอง ดังเนื้อความว่า

๑ แกลงปางชยনারถเข้า	กรรบรร บาปฤ
ไกรมหิสถแสดง	ปราชญ์แปล
แกลงปางท่านวีรอน	ไพริศ
ทนท่านบได้แพ้	พ่ายเอง ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 71)

- การเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นองค์อุปถัมภ์ภิกษุพุทธศาสนา เช่น เนื้อความที่กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงปรารภนาจะออกผนวช จึงโปรดให้พระราชโอรสเสด็จไปนิมนต์พระจากลังกา ดังเนื้อความที่ว่า

๑ แกลงปางจอมนารถน้อม	ใจหวัง
สวะบาปแสงบุญบพ	ที่แล้ว
ปางบุตรท่านท้าวลึง	กาทวิป
เชิญช่วยสงฆ์ผู้แผ้ว	เกลศไกล ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 76)

- การเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองบ้านเมืองด้วยธรรม เช่น เนื้อความตอนที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเพิ่งจะขึ้นครองราชย์ก็มีเนื้อความยกย่องว่าทรงปกครองบ้านเมืองด้วยธรรมว่า

๑ แกลงปางพระด้ายโลกย	ลองธรรม์
เกษมอโยทธยายง	ยิงฟ้า
แกลงปางพระศรีสรร	เพชญโพธ
แสดงสดูปพระเจ้าหล้า	ช่าวขจร ๕

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 65)

- การเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีความกตัญญู เช่น เนื้อความที่กล่าวถึงพระราชมารดาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสวรรคต พระองค์ทรงสละเมืองเพื่อสร้างวัดถวายเป็นพระราชกุศลให้พระราชมารดา ดังเนื้อความว่า

๑ ปางพระชนนิศลิน	เสียดกนธ
ยงพิมานสวรรค์แซรง	ช่อแก้ว
แกลงปางไปล่เมืองบน	ทิศมาศ
ถวายแก่สรรเพชญแล้ว	เลอศคุณ ๕

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 75)

5.1.4.1.3 การขยายความให้รายละเอียดเหตุการณ์เพื่อเน้น ภาพลักษณ์ที่สำคัญ

วิธีการสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีกประการหนึ่ง ก็คือ การขยายความรายละเอียดของเหตุการณ์ให้ชัดเจนขึ้น วิธีการนี้จะทำให้ภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถบางภาพลักษณ์ถูกขับเน้นออกมาอย่างโดดเด่น

การขยายความรายละเอียดเหตุการณ์นี้จะปรากฏอยู่ในส่วนของเหตุการณ์หลักของเรื่อง ซึ่งเป็นการนำเอาเหตุการณ์เรื่องการทำสงครามระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับล้านนาที่กล่าวไว้อย่างสั้น ๆ ในสูตรสถานีมาขยายความให้เห็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันอย่างชัดเจน รายละเอียดที่ผู้เล่าเรื่องนำมาขยายความในเหตุการณ์หลักนี้จะเน้นให้เห็นภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่สำคัญและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ต้องการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการทำสงครามชนะล้านนา ดังนั้นภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่โดดเด่นมากที่สุด ในเหตุการณ์หลักของเรื่อง ก็คือ การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่เก่งกล้า สิ่งที่ผู้เล่าเรื่องขยายความให้รายละเอียดเพื่อเน้นภาพลักษณ์การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบมี 2 ประการ ดังนี้

- การแสดงเหตุการณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงวางแผนและบัญชาการรบ ก่อนทำสงครามกับกองทัพล้านนาว่าพระองค์ทรงเรียกประชุมกำลังพลทุกหมู่เหล่ามากมายเต็มพื้นที่ ประชุมหมู่ช้างที่กล้าเก่ง ตรวจตราหมู่ม้า กองทัพบก และกองทัพเรือมีไพร่พลหลายหมื่นนับแสน มีทั้งทัพขวาทัพซ้าย ทัพหน้า และทัพหลังอยู่อย่างแน่นหนา เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระราชดำริสัให้อำนาจให้ทำสิ่งใด ทหารทุกหมู่เหล่าในกองทัพของพระราชโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็จะรับมาเริ่มปฏิบัติการ พระองค์ทรงกำหนดสิ่งใดก็เหมือนคำสั่งของพระวิษณุเมื่อครั้งปราบยักษ์มารให้ตายไป สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรับสั่งความใดล้วนชัดเจนแจ่มแจ้ง ทรงทำเป็นรายการที่ต้องปฏิบัติเป็นลำดับ ทำให้ไพร่พลทุกหมู่เหล่าเข้าใจอย่างถ่องแท้ ชันเชิงการเข้า การออก และการโอบล้อมข้าศึก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรับสั่งชันเชิงของชายชาติตรีได้อย่างครบถ้วน พระปัญญาญาณ

ลึกล้ำมาก ความลึกของมหาสมุทรจะเทียบได้หรือ พระองค์ทรงสั่งให้เตรียมกำลังพลหมูน้อยเคลื่อนทัพไป ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ ผุ้พลทุกหมู่เต้า	เต็มแดน ดาษแฮ
ซู่ชากรไตร	ตรวจม้า
บกเรือรบพลแสน	หมายหมู่
สบล้ำขว้าซ้ายหน้า	หนั้นหลัง ฯ
๑ ทุกทรวงพลพยุห้ไ้	เอารส ท่านฤ
พระดำหรัสไตรง	เร่อมด้วย
สรรเพชญ์ก้านจพยง	พิชณุศาสน
ปางปรหารให้ม้วย	มามาร ฯ
๑ สบเสนามาตยพียง	พลพจนทร์
พระสั่งสารสบสาร	ล่งล้วน
เปนปรีดิทินทำ	ขบวรบ่อ
ทุกพวกทุกพ้องถ้วน	หมู่หมาย ฯ
๑ เชองเข้าเชองออกอ้อม	เอาศึก กิติ
พระสั่งสบเชองชาย	ถึถ้อย
พระญาณพันภุกนิภก	ชลที่ ทยมฤ
ตรัสแต่งพลน้อยให้	คลี่คลา ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 178 - 181)

- การแสดงให้เห็นภาพการต่อสู้อย่างเก่งกล้าและอาญาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับกองทัพล้านนาหลายครั้งทั้งก่อนศึกเชียงใหม่และในคราวศึกเชียงใหม่ เช่น ตอนที่

พระเจ้าติโลกราชทรงยกทัพมาตีพิษณุโลกหลังพระยาอุษิษฐีระแปรพักตร์ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงตามไล่ตีข้าศึกจนแตกพ่ายไป เปรียบเสมือนพระนารายณ์ได้แสดงอิทธิฤทธิ์จนเสียงดังสั่นสะเทือน เหมือนเขาพระสุเมรุจะหักโค่นลง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผู้เป็นเจ้าของชีวิตได้ยกไพร่พลกองทัพข้างมา มากมาย พระองค์ทรงบุกโจมตีปราบไพร่พลล้านนาจนย่อยยับที่แม่น้ำลพบุรี จนได้รับชัยชนะ ดังคำ ประพันธ์ต่อไปนี้

๐ สรรพเพชญ์ภูวนารถแก้ว	การยุทธ์ ยิ่งแฮ
ตามต่อไพร่ฟอง	พ่ายล้าน
จยรจอมครุฑผลาญ	แผลงเดช
สยงสรเทือนพียงค้ำ	ค่นเมรุ ฯ
๐ อยู่ไ้ภิเบศรเจ้า	จอมปราณ
พราวพญาพลคชเศร	เกลื่อนแก้ว
ครั้นพระผ่านผลาญพล	ญวนย่อย ไปแฮ
ทันที่น้ำลพบุรีแล้ว	เลอศขย ฯ

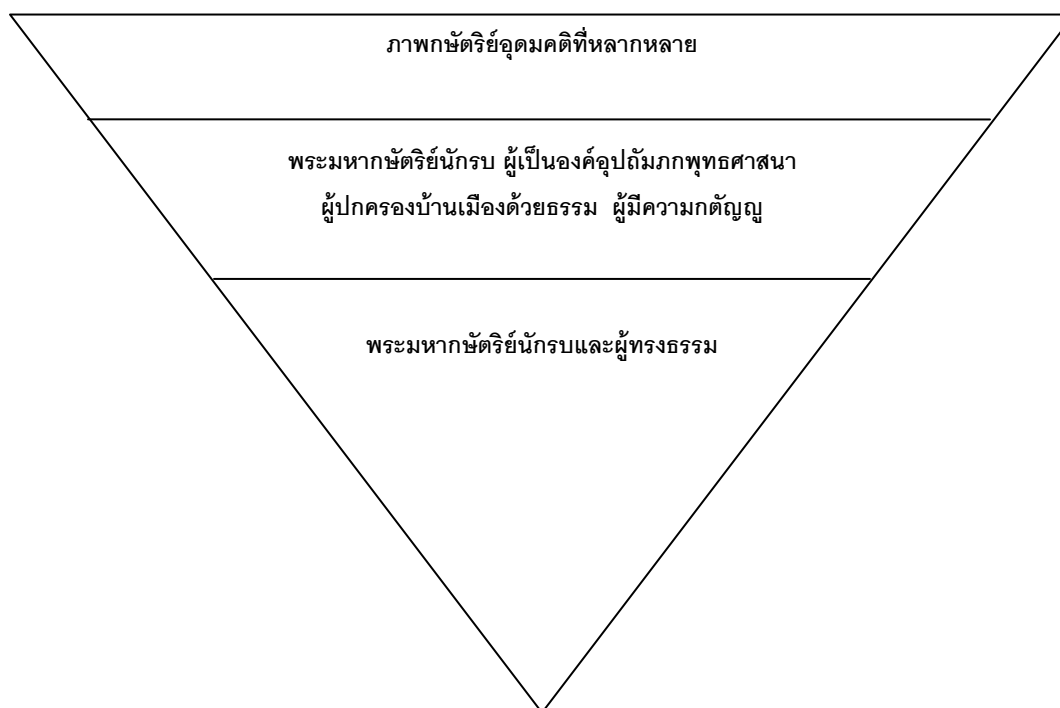
(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 87 - 88)

อย่างไรก็ตาม วิธีการให้รายละเอียดเพื่อขยายความไม่ได้มีผลต่อการสร้าง ภาพลักษณ์การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่โดดเด่นเท่านั้น แต่ยังสร้างภาพลักษณ์อีกประการหนึ่ง แทรกให้เห็นควบคู่กันไปเสมอแม้จะไม่มีเนื้อความที่กล่าวโดยตรง นั่นคือ การเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ ทรงคุณธรรมที่ซัดความทุกข์และความวุ่นวายให้แก่แผ่นดิน ดังปรากฏในตอนที่ทหารจากเมืองเชียง ขึ้นหนีมาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เปรียบเสมือนผู้ที่มีความเดือดร้อนและมีความทุกข์หนีร้อนมาพึ่ง เย็น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงมีพระเมตตาช่วยเหลือชาวเมืองเชียงขึ้นและไปตีเมืองเชียง

ขึ้นคืนกลับมาได้สำเร็จ ซึ่งเหตุการณ์นี้ช่วยทำให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ใช่พระมหากษัตริย์ที่กระหายการสงครามแต่เป็นการทำเพื่อปกป้องและช่วยเหลือผู้กำลังตกทุกข์ได้ยาก

ดังนั้นกล่าวได้ว่าวิธีการให้รายละเอียดขยายความเหตุการณ์ต่าง ๆ นี้ เป็นวิธีการสร้างภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่เรื่องต้องการเน้นให้เห็นอย่างชัดเจน คือ ภาพลักษณ์การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่เก่งกล้า แต่ขณะเดียวกันภาพการรบที่เกิดขึ้นนั้นมีเหตุผลเรื่องคุณธรรมและมนุษยธรรมเข้ามารองรับ ทำให้พระองค์ทรงมีภาพลักษณ์การเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรมควบคู่ไปด้วย

การสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถดังกล่าวมาข้างต้นนี้มีวิธีการสร้างตัวละครให้มีมิติและวางระดับการรับรู้ให้ผู้อ่านหรือผู้ฟัง *ยวนพ่ายโคลงตัน* ได้ทำความรู้จักตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างเป็นลำดับ กล่าวคือ ในตอนต้นเรื่องจะแสดงภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแบบกว้างให้เห็นการเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติที่ดีเลิศหลากหลายด้าน จากนั้นเมื่อผู้เล่าเรื่องแสดงพระราชประวัติสั้น ๆ ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็เป็นเหมือนการแสดงหลักฐานยืนยันให้เห็นภาพลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมว่าพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะที่กล่าวสรรเสริญไว้ ต่อมาผู้เล่าเรื่องก็จะเป็นการขยายความรายละเอียดเหตุการณ์ให้เห็นภาพลักษณ์ที่ต้องการเน้นให้เห็นอย่างชัดเจน คือ การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบและพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม ทั้งนี้วิธีการสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยการบรรยายให้เห็นโดยตรงทั้ง 3 ส่วนข้างต้น มีลักษณะเป็นเหมือนรูปสามเหลี่ยมที่มีฐานอยู่ด้านบน ภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจะเห็นจากภาพกว้างมาสู่ภาพที่เน้นชัดขึ้น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

เมื่อพิจารณาการสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแบบโดยตรงแล้ว จะเห็นว่าการจะมองเห็นหรือเข้าใจภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* ได้ชัดเจนต้องนำภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการวิธีการสร้างทั้ง 3 ส่วนมาประกอบเข้าด้วยกัน จึงจะสามารถมองเห็นภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ครบถ้วนและลึกซึ้ง

5.1.4.2 การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์เพื่อเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ตัวละครคู่ปรปักษ์ คือ ตัวละครที่มีบทบาทหรือบุคลิกลักษณะที่ตรงข้ามกับตัวละครหลัก เป็นตัวละครคู่เปรียบต่าง เพื่อให้เห็นบุคลิกลักษณะของตัวละครหลักที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น ตัวละครที่มีลักษณะตรงข้ามใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* ก็คือ พระเจ้าติโลกราช

กวีสร้างตัวละครพระเจ้าติโลกราชให้มีบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีพร้อมทุกด้าน บุคลิกลักษณะของพระเจ้าติโลกราชใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มี 5 ลักษณะ ได้แก่ ขลาดกลัว หวาดระแวง มีจิตริษยาอาฆาต มีเล่ห์กล และไม่มีความกตัญญู

5.1.4.2.1 ขลาดกลัว

หากความกล้าหาญเป็นคุณลักษณะสำคัญของพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ พระมหากษัตริย์ที่มีความขลาดกลัวย่อมเป็นพระมหากษัตริย์ที่ไม่น่าเคารพนับถือ ผู้เล่าเรื่องได้แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความกล้าหาญในการรบอย่างมาก พระองค์ทรงไม่เคยเกรงกลัวต่อการสงครามใด และทรงไม่เคยกลัวเกรงพระเจ้าติโลกราช แต่พระเจ้าติโลกราชซึ่งเป็นตัวละครคู่สงครามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ถูกสร้างให้มีแต่ความขลาดกลัว สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตลอดเวลา ทุกครั้งที่มีการทำสงครามระหว่างอยุธยาและล้านนาใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* พระเจ้าติโลกราชไม่เคยร่วมรบกับกองทัพล้านนา ได้แค่เพียงสั่งการแล้วกรีบเสด็จกลับเสียดินแดนใหม่ เหตุผลที่ถูกระบุไว้คือ พระองค์ทรงหวาดกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังเช่นตอนที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงยกทัพมาปราบพระยาอุษิษฐิระ มีการบรรยายให้เห็นว่าพระเจ้าติโลกราชทรงเกรงกลัวแต่ต้องทรงทำวางพระองค์ว่าไม่กลัว ดังคำประพันธ์ที่ว่า

๑ พลดาวลูโทษร้อน	รั้วรั้ว
โจนบหลยวโกรยเกรง	ท่านข้า
กรุงลาวก็ดักกลัว	เอาเงื่อน งามแฮ
บางรอดยังครันหน้า	ไซ่ขาว

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 96)

ตอนที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ทหารไปตีเมืองสุโขทัยคืนจาก
ล้านนาได้สำเร็จ พระเจ้าติโลกราชทรงกลัวเกรงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ทรงแต่งตั้งข้าราชการ
บริพารให้ดูแลหัวเมืองทั้งหลาย แล้วรีบเสด็จกลับเชียงใหม่ทันที เพราะทรงหวังกันว่าสมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถจะทรงเคลื่อนทัพมา ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ กรุงลาวภูถิตเศร้าง	โศกา
เกอดกล่าวลักกลัวเกรง	ท่านไท้
เปนกรุงดั่งตนอยา	รบท่าน เอาเลย
ชื่อแต่ลกได้ปอง	ไปคง ฯ
.....	.....
๑ เพื่อเกรงพระเจ้าคลื่น	คลาพล แลพ่อ
พวันพวันอกพลแสน	ล้ำกล้า
ครั้นเสด็จดักลหว	เมืองมอบ แล้วแฮ
กลับเกลื่อนพลข้างม้า	กล่าวเมื่อ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 100, 104)

ตอนที่พระเจ้าติโลกราชเสด็จมาประทับที่เมืองเชียงใหม่ พระองค์ก็ทรงแต่งตั้ง
เจ้าเมืองแจ้ห่มให้ปกครองเมืองเชียงใหม่อย่างเร่งด่วน แล้วรีบเสด็จกลับเชียงใหม่ เพราะเกรงกลัว
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังเนื้อความที่ว่า

๑ แต่งตั้งไว้แล้วจึง	คืนไคล แลนา
จกอยู่นานแคลนเกรง	ปิ่นเกล้า
ครนคืนครรรโล	ชยงใหม่

ชุกข่าวพระเจ้าเร้ง

รยบพล ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 155)

การบรรยายให้เห็นพฤติกรรมและความคิดความรู้สึกของพระเจ้าติโลกราชข้างต้น เป็นการสร้างบุคลิกลักษณะให้พระเจ้าติโลกราชเป็นคนฉลาดกล้วที่ต้องเผชิญหน้าต่อสู้กับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยตรง พระองค์ทรงหลีกเลี่ยงการต่อสู้โดยตรง ซึ่งแตกต่างจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงบัญชาการรบและออกรบด้วยพระองค์เองทุกครั้งด้วยความกล้าหาญ ภาพลักษณ์ความฉลาดกล้วของพระเจ้าติโลกราชจึงเป็นส่วนทำให้ภาพลักษณ์ความกล้าหาญของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเด่นชัดมากขึ้น

5.1.4.2.2 หวาดระแวง

ในยวนพ่ายโคลงตัน พระเจ้าติโลกราชทรงมีบุคลิกลักษณะหวาดระแวง ผู้คนรอบข้าง เพราะกลัวว่าจะมีคนมาแย่งชิงราชสมบัติของพระองค์ ความหวาดระแวงของพระเจ้าติโลกราชถูกประกอบสร้างขึ้นมาด้วยการเล่าถึงเหตุการณ์ที่พระเจ้าติโลกราชทรงสังหารชีวิตพระราชโอรสของพระองค์ เพราะทรงหวาดระแวงว่าพระราชโอรสจะทรงแย่งราชบัลลังก์ ดั้งเนื้อความที่ว่า

๑ ตั้งเอรสเร้งคู่	คือองค์ นันนนา
นามขุนเร้งแสดง	ชื่อชี่
เพราะแรงระวังหวง	แทนราช
กู่ลุลยวพั้นพี	พีพงษ์ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 106)

การยกเหตุการณ์ที่พระเจ้าติโลกราชทรงประหารชีวิตพระราชโอรส เพราะหวาดระแวง เป็นการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ของหมื่นด้งนครที่ถูกเรียกตัวเข้าเฝ้าแล้วทรงสั่งประหาร ก็เพราะทรงหวาดระแวงหมื่นด้งนครเช่นเดียวกัน ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ บงควรซ้ำผู้ก่อ	การรัก ดีนา
หมายหมื่นนครมี	ชื่อชรัอม
เหนหาญเห็นแหลมหลัก	ไกรกว่า ตนนา
ไ้เทศทุกผู้น้อม	นอบกลว ๕
๑ ขุนลาวลั้กว่าไ้	ใจเท็จ
รงกยจเกรงด้วยยว	หันกล้า
บมีโทษใดเท็จ	ทำคยด คุณา
คิดใครซ้ำซ้ำผู้	ชอบซาญ ๕

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 108 - 109)

เหตุการณ์ทั้ง 2 ข้างต้นให้ภาพลักษณ์ของพระเจ้าติโลกราชในฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงหวาดระแวงทุกคน แม้แต่พระราชโอรสพระองค์เองและข้าราชการบริพารผู้ซื่อสัตย์พระองค์ก็ทรงสั่งประหารชีวิต บุคลิกลักษณะความหวาดระแวงของพระเจ้าติโลกราชก็จะเห็นว่าทรงไม่มีความมั่นใจในพระองค์เองและใ้วิจารณ์ญาณ ซึ่งต่างจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงพิจารณาเรื่องต่าง ๆ อย่างรอบด้านและทรงมีพระทัยหนักแน่น

5.1.4.2.3 มีจิตริษยาอาฆาต

กวีได้สร้างภาพลักษณ์พระเจ้าติโลกราชให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่มีจิตใจร้ายเปี่ยมด้วยความริษยาและอาฆาตมาดร้าย ดังเนื้อความที่กล่าวถึงพระเจ้าติโลกราชมีจิตคิดริษยา

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไม่ว่าจะพระองค์จะทรงใช้กลศึกใดมาต่อสู้กับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ต้องพ่ายแพ้ไปเองทุกครั้ง ดั่งเนื้อความที่ระบุไว้ว่า

๑ ครานันนเรนทร์ร้าย	ฤษยา พ่อแฮ
ทำโทษกลใดกล	ท่านแก้ว
กลกฤษณย่อยโยธา	ทวยโยท
ทนท่านบได้แพ้	พ่ายเอง ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 95)

ตอนที่เริ่มจะกล่าวถึงเรื่องราวของพระเจ้าติโลกราช ก็จะมีเนื้อความกล่าวถึงพระเจ้าติโลกราชว่าทรงเสียพระสติเพราะผูกพระทัยเจ็บ ทำให้พระองค์ทรงกระทำเรื่องที่เลวร้ายได้ ในพระทัยของพระองค์เหมือนมีหนามทิ่มแทงอยู่ ดั่งเนื้อความต่อไปนี้

๑ แต่นันนลาวบ่าบอบ	ใจเจ็บ แลนา
ทำชื้อใดดูเหลือ	หลากถ้อย
กลางแดดุจหนามเหนบ	หนีบอยู่
แปรเกอดความร้ายร้อน	สิ่งแสดง ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 105)

เมื่อมีการกล่าวถึงพระหฤทัยของพระเจ้าติโลกราชก็จะกล่าวบรรยายแสดงให้เห็นว่าทรงมีพระทัยร้าย ทรงมีจิตริษยาและผูกใจเจ็บ จนทำให้เกิดผลร้ายกับพระองค์เอง คือ พ่ายแพ้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในทุกครั้ง

5.1.4.2.4 มีเล่ห์กล

ใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* มีเนื้อความที่กล่าวชื่นชมสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าเป็นผู้ที่รู้กลศึกในการต่อสู้มากมายและทรงใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ได้อย่างเชี่ยวชาญจนมีชัยชนะเหนือข้าศึก แต่สำหรับพระเจ้าติโลกราชนั้นจะเป็นภาพของพระมหากษัตริย์ผู้มีเล่ห์กลร้าย พระองค์ทรงชำนาญในการใช้เล่ห์กลมุ่งทำร้ายผู้อื่น ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในตอนที่ต้องการลงโทษหมื่นดงนคร พระเจ้าติโลกราชก็ทรงใช้กลลวงให้หมื่นดงนครมาเข้าเฝ้าพระองค์ด้วยการทรงใช้กลอุบายว่าเจ้าเมืองแพร์และเจ้าเมืองน่านคิดกบฏ แล้วให้หมื่นดงนครรีบมาช่วย ดังในเนื้อความที่ว่า

๑ เมื่อคำพรางสั่งยงส่ง	สารหา
น่านแพร์พลอยพาลพราง	พรอกพร้อม
เพราะแรงอิริษยา	บยนบยด กัณนา
ความบมีเขาย้อม	กล่าวให้เปนตว ๗
.....	.....
๑ บัดหาข้าผู้แก้	กลมา
กลกยจกลไศสาร	ส่งแล้ว
มิ่งไปอย่าคลายง	ชยงขึ้น พูนมา
หาหมื่นกล้าแก้วแก้ง	เร่งมา ๗

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 110, 113)

การเลือกใช้เล่ห์กลหลอกให้หมื่นดงนครมาก่อนแล้วจึงจะจับประหารชีวิต ซึ่งเป็นวิธีการที่แสดงให้เห็นความไม่ซื่อตรงของพระเจ้าติโลกราช คำที่ใช้ขยายเล่ห์กลของพระเจ้าติโลกราชก็แสดงให้เห็นว่าเป็นกลที่น่ารังเกียจ “กลกยจ” ดังนั้นการใช้กลของพระเจ้าติโลกราชจึงเป็นตัวเปรียบเทียบให้เห็นการใช้กลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างชัดเจนว่าทรงใช้กลเพื่อการต่อสู้กับข้าศึก

อย่างบริสุทธิ์ตามธรรมเนียมการต่อสู้ แต่พระเจ้าติโลกราชผู้พ่ายแพ้ในการต่อสู้ทางกลยุทธ์กลับทรง
 ชำนาญการใช้เล่ห์กลที่แฝงเจตนาร้ายในการทำลายผู้บริสุทธิ์อย่างเช่นหมื่นด้งนคร พระเจ้าติโลกราช
 จึงเป็นตัวละครที่เก่งเรื่องการใช้เล่ห์กลซึ่งเป็นภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ที่ไม่ดี

5.1.4.2.5 ไม่มี ความกตัญญู

ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระเจ้าติโลกราชทรงมีพระทัยเป็น
 เช่นใจร ทรงเบียดเบียนพระราชบิดาของพระองค์ คือ แยกชิงราชสมบัติ ซึ่งก็แสดงให้เห็นการเป็นคนไม่
 มีความกตัญญูต่อพระราชบิดา ดังเนื้อความที่ว่า

๑ กรุงลาวอำนาจน้ำ	ใจใจร ก่อนนา
เคยบยดบิตรองค์	อวดรู้

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 107)

เรื่องความกตัญญูต่อบุพการีเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในการสร้างตัว
 ละครทั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราช ทำให้เป็นข้อเปรียบเทียบระหว่าง
 พระมหากษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ให้มีความแตกต่างกันมากขึ้น เพราะไม่ใช่เพียงคุณสมบัติของการเป็น
 พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่พระเจ้าติโลกราชด้อยกว่า คุณสมบัติของการเป็นลูกที่คนทั้งหลายพึงปฏิบัติ
 พระเจ้าติโลกราชก็ไม่ได้ปฏิบัติเช่นกัน เพราะฉะนั้นพระเจ้าติโลกราชจึงทรงเป็นทั้งพระมหากษัตริย์ที่ไร้
 คุณธรรม ซึ่งแตกต่างจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่กวีพรรณนาว่าทรงกตัญญูต่อพระราชบิดาและ
 พระราชมารดา

การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ คือ พระเจ้าติโลกราช มาเป็นคู่เปรียบกับสมเด็จพระบรม
 ไตรโลกนาถเป็นวิธีการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* อย่างแยบคาย

เพราะการแสดงให้เห็นว่าตัวละครที่เป็นศัตรูหรืออยู่ฝ่ายตรงข้ามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีบุคลิกลักษณะ พฤติกรรม และจิตใจที่ไม่ดี ก็ทำให้ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดี มีความชอบธรรม และเหมาะสมที่จะสรรเสริญพระองค์อย่างสูงสุด

5.1.4.3 การสร้างตัวละครผู้มีทัศนคติที่ดีต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ตัวละครผู้มีทัศนคติที่ดีต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นตัวละครที่ช่วยแสดงหรือสนับสนุนให้เห็นบุคลิกลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครหลักของเรื่องให้ชัดเจนขึ้น ใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* มีตัวละครลักษณะนี้ ก็คือ นางเมือง ตัวละครนางเมืองจะกล่าวยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยตรงว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่าพระเจ้าติโลกราช ดั่งเนื้อความที่ว่า

๑ นางเมืองคิดใคร่ด้วย	พลเมือง
บใครแลเลงชยง	ใหม่ม้วย
ปองไปพึงจอมเลื่อง	ไกรกว่า นันนนา
นางจึ่งจกพร้องด้วย	ถ่องจง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 128)

นอกจากนี้ นางเมืองยังกล่าวถึงชื่อเสียงของพระเจ้าติโลกราชอย่างละเอียดว่าทรงมีคนดีอยู่รับใช้ก็ว่าเป็นคนร้าย แม้แต่พระราชบิดาของพระองค์ยังถูกเบียดเบียนทำโทษ พระราชโอรสของพระองค์ก็ทรงประหาร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีจิตใจร้าย ซึ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าพระเจ้าติโลกราชไม่มีความดีงามใดที่จะไปเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ ดังตัวอย่างโคลงต่อไปนี้

๑ มีคนดีว่าร้าย	มามี มากนา
หากยังหาไปหา	โทษร้าย
บตีบตีทำ	ดีต่อ ก็ดี

กลับว่าร้ายแห่งร้าย	เร่าหนี ฯ
๐ บเร่อมทำวผู้พ่อ	ใจรัก ดินา
ยงบยดปีทาทำ	โทษกล้า
บเร่อมลูกรักยง	หยั่วลูก เราแฮ
อย่าว่าข้าผู้ข้า	บข้าขึ้นเอา ฯ
๐ ทำวนี้ใจทรุกแท้	ทูลชน ขึ้นแฮ
นานนทงเราฤฯ	อยู่ได้
คิดควรช่วยแดนดล	บัวบาท พุ้นแฮ
เมื่อยงเมืองเหง้าให้	ก่อนกาล ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 129 - 131)

นอกจากนี้ยังมีตัวละครอีกตัวหนึ่งที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทางอ้อม และตอกย้ำภาพลักษณ์พระเจ้าติโลกราชให้เลวร้ายมากขึ้น นั่นคือ หมื่นดั่งนคร ตัวละครหมื่นดั่งนครไม่ได้มีความสัมพันธ์ใดกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* แต่บุคลิกลักษณะ และพฤติกรรมของหมื่นดั่งนครได้ถูกสร้างขึ้นมาเป็นข้าราชการบริพารที่ดีมีคุณธรรม เพื่อจะตอกย้ำให้เห็นความไร้สติปัญญาของพระเจ้าติโลกราชในการปกครองข้าราชการบริพาร ซึ่งแตกต่างจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ผู้เล่าเรื่องได้บรรยายย้ำให้เห็นเสมอว่าทรงมีพระสติปัญญารู้ว่าใครดีและไม่ดี เพราะพระองค์มีพระทัยที่หนักแน่น ไม่ได้ระวางสงสัยอย่างไร้เหตุผล หมื่นดั่งนครจึงช่วยสนับสนุนภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทางอ้อมในด้านของน้ำพระทัยอันหนักแน่นและพระสติปัญญาอันลุ่มลึก

การสร้างตัวละครใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เน้นการสร้างภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่ดั่งงามสมบูรณ์พร้อม ผู้เล่าเรื่องตั้งใจบรรยายบุคลิกลักษณะ ความคิด และพฤติกรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างละเอียดรอบด้าน เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีเลิศและยิ่งใหญ่ สมควรค่าแห่งการยกย่องสรรเสริญอย่างสูงสุด อีกทั้งยังสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ คือ พระเจ้าติโลกราช ซึ่งเป็นคู่สงครามและเป็นคู่แข่งเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตลอดทั้งเรื่อง ทำให้ความดั่งงามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถูกขับออกมาให้โดดเด่นขึ้น ส่วนตัวละครอื่นก็ล้วนเป็นตัวละครที่เคยเป็นข้าราชการบริพารของพระเจ้าติโลกราช คือ หมื่นดั่งนคร และนางเมือง มีน้ำหนักสำคัญในการตอกย้ำให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีและเหมาะสมที่จะเข้าสวามิภักดิ์มากกว่าพระเจ้าติโลกราช

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาการสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* แล้ว จะเห็นว่าผู้เล่าเรื่องสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทั้งการบรรยายบอกโดยตรง และการสร้างตัวละครอื่นขึ้นมาช่วยเชิดชูสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยอ้อม ทำให้เห็นภาพลักษณ์การเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติที่ชัดเจน 5 ประการ ได้แก่ พระมหากษัตริย์นักรบผู้เก่งกล้า การเป็นธรรมราชา การเป็นเทวราชา การเป็นพุทธราชา และพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีปัญญา

5.1.5 การสร้างฉากใน *ยวนพ่ายโคลงตัน*

ฉากในเรื่องเล่ามีอยู่หลายลักษณะ เช่น สถานที่ ธรรมชาติ การตกแต่ง เวลาหรือยุคสมัย และนามธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ฉากในเรื่องเล่าไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแสดงตำแหน่งหรือสภาพแวดล้อมที่เหตุการณ์เรื่องเล่าเท่านั้น หน้าที่สำคัญของฉาก คือ การสร้างอารมณ์ของเรื่องเล่า (Seymour Chatman, 1980: 141)

ฉากจึงไม่ใช่เป็นเพียงไม้ประดับของเรื่องเท่านั้น แต่มีหน้าที่ในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความสมจริงให้แก่เรื่อง มีอิทธิพลหล่อหลอมและแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะหรือพฤติกรรมของ

ตัวละครได้ การสร้างฉากใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีอิทธิพลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งเป็นตัวละครหลักของเรื่องด้วยเช่นเดียวกัน เพราะช่วยแสดงพระเดชานุภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เด่นชัดขึ้น ฉากใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่น่าสนใจ ได้แก่ ฉากทหารที่มาสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และฉากเมืองเชียงขึ้น

5.1.5.1 ฉากทหารที่มาสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ฉากทหารที่มาสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นการให้รายละเอียดชื่อทหารของเมืองเชียงขึ้นที่หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจำนวน 32 นาย เช่น เนื้อความกล่าวถึง หมิ่นซ้าย (น่าจะหมายถึง หมิ่นข้าง) หมิ่นม้า พันหงส์ และหมิ่นชมหารที่รีบหนีไปและทิ้งไพร่พลไว้ พันจงก็ตั้งใจจากเมืองเชียงขึ้นมา หมิ่นลูกลี หมิ่นต่าน พันแจ่ม พันโถม และพันจำบ้าน ต่างก็หลบหนีตามกันมา พันชรลุนเองก็สูญเสียกำลังใจไปมาก พันอียดและพันอัยนาก็ติดตามไปด้วยเช่นกัน ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ หมิ่นซ้ายหมิ่นม้าพ้อง	พนนหงษ
หมิ่นชมหารโหวงไป	ไปลี้
พนนจงเบญจจยร	ชยงขึ้น แลนา
หมิ่นลูกลีลี้	เลอศพลัน ฯ
๐ หมิ่นต่านกเต้าหมิ่น	โกลจุล
พนนแจ่มพนนโถมพนน	จำบ้าน
ทงพนนชรลุนทรุด	ทรวงใหญ่ แลนา
พนนอียดพนนอัยนเต้า	ไต่ตาม ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 143 - 144)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงจำนวนทหารโดยไม่ระบุชื่อด้วยว่ามีทหารหาญนับพันคน เดินทางจากทางเหนือลงใต้ ทหารทั้งนายและไพร่ นับพันคนล้วนมีฝีมือ ทหารอีกจำนวนถึง 800 นาย มีความรู้สามารถช่วยกิจการงานได้ รวมทั้งยังมีทหารม้าอีก 300 นาย ที่มีเครื่องประดับงามพร้อมสรรพ ไพร่พลทุกหมู่เหล่าต่างก็เข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดั่งคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ พนชนชนหน้าไม้แม่น	แฉะวาง ถึงแฮ
พนนพวกหาญแห่เหนือ	หนองใต้
นบบพนนไพร่นายปาง	ไปแต่ ดีฤฯ
ปุ่นแปดร้อยรู้ใช้	ช่วยการย์ฯ
๑ ส่วนม้าสามร้อยแ่ง	งามศัพท์ เครื่องนา
ทุกพวกพลหาญคั้น	ควบให้

(*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 146 - 147)

ฉากทหารเชียงซิ่นที่หนีเข้ามาสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนี้ เป็นฉากที่ แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่และพระเมตตาบารมีของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงมีต่อผู้คน ทั้งหลายแม้จะเคยเป็นทหารของศัตรูก็ตาม นอกจากนี้ การเอ่ยนามของทหารจำนวนมากยังเป็น วิธีการสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่เรื่องเล่าและให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเห็นคล้อยตามว่าเป็นเหตุการณ์จริง เพราะมีการแสดงรายชื่อทหารอย่างชัดเจน

5.1.5.2 ฉากเมืองเชียงซิ่น

เมืองเชียงซิ่นเป็นฉากที่มีความสำคัญในเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงดั้น* เพราะเป็นเมืองที่ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงยกทัพไปทำสงครามกับกองทัพล้านนา การบรรยายเมืองเชียงซิ่นจึง

บรรยายอย่างละเอียดทั้งสภาพทางกายภาพและการเตรียมเมืองให้มีความแข็งแรงมั่นคงในการรับศึก
จากกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ ถมทวารทุกที่ไว้	แหลนหลาว
ทุกช่องของปืนไฟ	ต่อตั้ง
พลเมืองเพ่อมพลชาว	ชยงใหม่
รบรบรบคือร้วร้วง	หน่นหนา ๆ
๑ เมืองนี้เซองใช้ด้วย	ภูซพล ง่ายนา
เบญจทนต์การ	พ่างถ้วน
มรรคาส่วนสถลสถูร	ทุกที่
พลพวกข้างม้าล้วน	โจษแจ ๆ
๑ บางเมงเปนชีหน้า	ขวางขนน กอนแฮ
มีแม่ยมเปนแย	แก่งกันน
เข้าสามเกือบกันกรร	เมืองมิง เขาแฮ
คูคอบสามชั้นซิ่ง	ขวางแขวง ๆ
๑ เร่งหมั่นนเหลือหมั่นนยั้ง	วอยเหล็ก
มีกำแพงแลงเลือน	ต่อต้าย
หัวเมืองเตกสยงกล่าว	แก้บ่าว
ทงขวาทงซ้ายถ้วน	หมู่หมาย ๆ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 169 - 172)

เนื้อความข้างต้นกล่าวถึงการถมปิดประตูเมืองทุกแห่ง มีการนำเอาแหลนหลาวมา
วางไว้ตรงเชิงเทินทุกช่อง และมีปืนไฟวางตั้งต่อกัน พลเมืองเชียงขึ้นรวมกับพลเมืองเชียงใหม่เรียงราย

กันเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมือนรั้วที่แน่นหนาแข็งแรง นอกจากการเตรียมเมืองให้แข็งแรงแล้ว เมืองเชียงขึ้นยังเป็นเมืองที่เอาชนะด้วยกำลังพลได้ยาก เพราะประกอบด้วยเบญจทวาร คือ ลักษณะเข้าถึงยาก 5 ประการ กล่าวคือ เส้นทางบกมีความมั่นคงแข็งแรงทุกแห่ง มีไพร่พล ช้าง ม้า ล้วนส่งเสียงอื้ออึง มีคลองบางเมิงเป็นช่อกันด้านหน้า มีแม่น้ำยมขวางกัน มีภูเขา 3 ลูกเป็นแนวป้องกัน และมีคูเมือง 3 ชั้นที่มีความลึกและมีขวากหนามเต็มไปด้วยหนาม เมืองเชียงขึ้นเสริมความมั่นคงของเมืองให้มั่นคงมากยิ่งขึ้นกว่าเมืองเหล็ก มีกำแพงศิลาแลงล้อมรอบต่อเสาชื่อน

การบรรยายสภาพการเตรียมเมืองเชียงขึ้นเพื่อรับศึกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นไปอย่างละเอียด เนื้อความที่กล่าวบรรยายเมืองเชียงขึ้นมีถึง 17 บท แสดงให้เห็นว่าจากเมืองเชียงขึ้นมีความสำคัญต่อเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* การบรรยายให้เห็นถึงความแข็งแรงและความพร้อมในการต่อสู้ของเมืองเชียงขึ้นอย่างละเอียด และแสดงให้เห็นความยากลำบากในการเข้าโจมตียึดเมืองและเอาชนะเมืองเชียงขึ้น หากผู้ใดเอาชนะและยึดเมืองเชียงขึ้นได้ต้องเก่งกล้าสามารถอย่างมาก เพราะในเนื้อความเองก็บอกไว้อย่างชัดเจนว่า “เมืองนี้ของไซ่ด้วย ภูซพล ง่ายนา” คือไม่สามารถเอาชนะด้วยกำลังพลได้ง่าย แสดงว่าต้องใช้ปัญญาในการวางแผนเข้าตีเมืองอย่างดี ตอนนี้แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีพระสติปัญญาในการเอาชนะสงครามเป็นอย่างมาก ทรงรอบรู้กลศึกและชั้นเชิงการรบอย่างเชี่ยวชาญ และพระองค์ทรงอธิบายแผนการรบให้แก่เหล่าแม่ทัพทหารทั้งหลายด้วย พระองค์จึงทรงสามารถเอาชนะศึกเมืองเชียงขึ้นได้สำเร็จ

การพรรณนาฉากใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ไม่ใช่เพียงการแสดงสถานการณ์สถานการณ์ในขณะนั้น แต่ยังแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระบรมเดชานุภาพที่ยิ่งใหญ่ ดังปรากฏในฉากผู้คนมาสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อมีคนที่ได้รับการเดือดร้อนก็จะนึกถึงพระองค์และเข้ามาขอพึ่งพระบารมีของพระองค์ นอกจากนี้ ฉากยังช่วยแสดงพระปรีชาสามารถในการรบของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นที่ประจักษ์มากขึ้น เห็นได้จากการบรรยายเมืองเชียงขึ้นอย่างละเอียดว่ามีการเตรียมพร้อมอย่างดีและมีทหารดูแลอย่างแน่นหนา แต่

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงเอาชนะได้ การสร้างฉากใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* จึงเป็นการสร้างเพื่อสนับสนุนจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่องที่ต้องการยกย่องสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างเต็มที่

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่ากลวิธีการเล่าเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* ทั้ง 5 ประการ ได้แก่ ผู้เล่าเรื่องและมุมมองการเล่าเรื่อง การเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง การเลือกเหตุการณ์และการวางน้ำหนักของเรื่อง การสร้างตัวละคร และการสร้างฉาก ล้วนมีกรอบความคิดเดียวกันในการสร้างสรรสร้างสรรค์ คือ จุดมุ่งหมายของเรื่องที่ต้องการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการทำสงครามชนะกองทัพล้านนา กลวิธีการเล่าเรื่องทุกส่วนทำหน้าที่สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นสำคัญ ทำให้ *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีการเล่าเรื่องที่เป็นเอกภาพอย่างมาก

5.2 กลวิธีทางวรรณศิลป์ในยวนพ่ายโคลงตัน

วรรณศิลป์ คือ การแต่งคำประพันธ์ได้ดีเด่นถึงขั้นสูง เพียบพร้อมไปด้วยความงามและความไพเราะ (ชลดา ศิริวิทย์เจริญ, 2519: 114) ลักษณะอันเป็นสากลของภาษาวรรณศิลป์ คือ การใช้ภาษาเพื่อมุ่งสื่ออารมณ์และความรู้สึก อันเป็นลักษณะของภาษาวรรณคดีของทุกชาติ (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549: 2) วรรณศิลป์จึงมีความเกี่ยวข้องกับภาษาในการสื่อทั้งความไพเราะทางเสียงและความหมายของถ้อยคำที่สื่อสารออกมา ดังที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514: 75, 77) ได้กล่าวถึงวรรณศิลป์ในวรรณคดีไว้ว่า

วรรณศิลป์เป็นศิลปะการสื่อสารความชัดเจนด้วยภาษา
ความชัดเจนหรือความรู้สึกนึกคิดนี้ ถือว่ามีค่าในฐานะที่เป็นความชัดเจนนั่นเอง...

... วรรณคดีย่อมใช้ประโยชน์จากภาษาหรือถ้อยคำในทุก
ทางที่จะจับใจผู้อ่านได้ คือ ทั้งในความหมายและในทางเสียง

ภาษาสามารถที่จะจับใจคนได้ 4 ประการคือ (1) ในทาง
ความหมาย (ก) อาศัยความหมายของถ้อยคำตามหลักไวยากรณ์ที่
ผูกขึ้นเป็นประโยค และ (ข) อาศัยค่าของคำแต่ละคำในการชวนให้
นึกคิดหรือนึกฝัน และ (2) ในทางเสียง (ก) อาศัยความกระเพื่อมไป
เป็นลำนำของเสียง และ (ข) อาศัยคุณภาพของเสียงแต่ละพยางค์

ยวนพ่ายโคลงตัน ใช้โคลงตันบาททฤษฎีบรรยายเรื่องรอบด้วยชั้นเชิงของราชาวี ผู้ทรงภูมิ
ปัญญา ทำให้เราท่านผู้อ่านอ่านแล้ววางไม่ลง ทุกตัวอักษรมีวิญญาน ทุกตัวอักษรมีความรู้สึก ทุก
ตัวอักษรมีอาการ ทุกบาททุกบทงามไปด้วยภาพพจน์ (ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ 2511: 24 – 25) ใน
ทัศนะของผู้วิจัย การประพันธ์วรรณคดีเรื่องนี้มีความงามและความไพเราะในการใช้ภาษา ทำให้ **ยวน
พ่ายโคลงตัน** สามารถสื่อทั้งอารมณ์ ความรู้สึก ความหมาย และสร้างภาพจินตนาการได้อย่างดี
การศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ผู้วิจัยจะศึกษาใน 5 ประเด็น ได้แก่ การเล่นคำ
การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ การใช้ภาพพจน์ การพรรณนาชมกองทัพ และการบรรยายภาพการ
ต่อสู้ ประเด็นทั้งหลายนี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับความงามทางวรรณศิลป์และการนำเสนอความหมาย
ให้ได้ใจความที่ลึกซึ้ง

5.2.1 การเล่นคำในยวนพ่ายโคลงตัน

ยวนพ่ายโคลงตัน เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยอยุธยาตอนต้น ภาษาและสำนวน
โวหารของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** มีการใช้คำในหลายลักษณะ เช่น คำไทยโบราณ คำบาลีสันสกฤต คำ
เขมร และมีการสร้างคำศัพท์อย่างอลังการแบบเดียวกับที่มีปรากฏในเรื่อง **มหาชาติคำหลวง** (ชลดา
เรื่องรักษลิขิต, 2547: 75 – 76) ลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์ประการหนึ่งของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** คือ

การเล่นคำ ซึ่งทำให้เกิดความงามทางภาษาและช่วยให้ความหมายของเนื้อความชัดเจนขึ้นด้วย การเล่นคำในยวนพ่ายโคลงตันมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การเล่นคำด้วยการซ้ำคำ และการเล่นคำด้วยเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์

5.2.1.1 การเล่นคำด้วยการซ้ำคำ

การซ้ำคำเป็นการนำคำใดคำหนึ่งหรือหลายคำมากล่าวซ้ำกันในคำประพันธ์ การซ้ำคำเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ประการหนึ่งที่ทำให้คำประพันธ์มีเสียงที่ไพเราะเสนาะ และยังช่วยเน้นย้ำความหมายของบทประพันธ์ให้ชัดเจนขึ้นด้วย การซ้ำคำในยวนพ่ายโคลงตันมีหลายลักษณะและมีลักษณะเป็นโคลงกลบทหลายบท

5.2.1.1.1 การซ้ำคำต้นบาท เป็นการซ้ำคำแรกของบาทด้วยคำเดียวกัน ซึ่งในยวนพ่ายโคลงตันมีปรากฏ 9 ลักษณะ ดังนี้

5.2.1.1.1.1 การซ้ำคำต้นในทุกบาท การซ้ำคำต้นในทุกบาทเป็นลักษณะของกลบทบุษบงแย้มผลกา เช่น การซ้ำคำนับจำนวนตั้งแต่ 1 – 10 เพื่อแสดงหมวดหมู่พระธรรมที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรู้แจ้ง ดังตัวอย่างโคลงต่อไปนี้

๐ **อัษฎ**มิตยาภาคแม่

เมธา ท่ยงแฮ

อัษฎกษิณอาณอรรธ

กล่าวแก้

อัษฎโลกธรรมา

ศรยสาธุ ใ้แฮ

อัษฎมคธไ้แท้

ท่ยงฌาน ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 27)

5.2.1.1.1.2 การซำคำตันในบาทที่ 1, 2 และ 3 เช่น

๐ <u>ลาง</u> แกลัวกระที่บม่า	มาดล กอนแฮ
<u>ลาง</u> แล่นเลวหลงล่า	อยู่ซำ
<u>ลาง</u> ทันเครือนครวัตน	ครองคร่ำ ไปแฮ
ถันถันถึงเจ้าหล้า	แหล่เหลือ ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 140)

5.2.1.1.1.3 การซำคำตันในบาทที่ 1, 2 และ 4 เช่น

๐ <u>หมื่น</u> ชายหมื่นม้าพอง	พวรรณหงษ
<u>หมื่น</u> ซำหารโงไป	ไปลรี
พันจงเบญจจยรร	ชยงขึ้น แลนา
<u>หมื่น</u> ลูกลัฐ	เลอศพลัน ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 143)

5.2.1.1.1.4 การซำคำตันในบาทที่ 1, 3 และ 4 ลักษณะการซำ

คำในลักษณะนี้มีลักษณะคล้ายกับกลอนนำริ้ว คือ มีการซำคำเดิม 2 คำตันวรรค แม้จะไม่ได้ปรากฏทุกวรรค แต่น่าจะอนุโลมเข้าแบบกลอนทงนำริ้วได้ (ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, 2555: 233) เช่น

๐ <u>ชย</u> ชยอำนาจทำว	คือราม
รอนราพล่วงลงกา	แผ่นแผ้ว
<u>ชย</u> ชยดิงติดตาม	มาลมารค นันนฤ
<u>ชย</u> ชำนะได้แก้ว	ครอบครอง ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 289)

5.2.1.1.1.5 การซ้ำคำตันในบาทที่ 2, 3 และ 4 เช่น

๐ <u>เซ่งโหระเห่นแม่ม่มั่น</u>	มุนิงษ
<u>สบ</u> สาสตราคมยล	ล่งล้วน
<u>สบ</u> ศิลป์ล้ำแดงทรง	ทายาทย ใ้แฮ
<u>สบ</u> สิพาคมถ้วน	ถี้ถั่งล่ง ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 45)

5.2.1.1.1.6 การซ้ำคำตันในบาทที่ 1 และ 2 เช่น

๐ <u>โต</u> ผิดเซอญช่วยถ้ำ	รอนเสี่ย
<u>โต</u> ขอบกาลเซอญเกลา	กล่าวเข้า
พยงพระรพีเพงีย	สบสาธุ
จุงพระยศพระเจ้า	ร่อยกัลป ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 57)

5.2.1.1.1.7 การซ้ำคำตันในบาทที่ 1 และ 3 การซ้ำคำในลักษณะ

นี้อาจจัดเป็นกลบทบัวบานกลับได้ คือ การซ้ำคำตันบาทด้วยคำเดียวกันทุกบาท (ชลดา เรื่องรักษลิขิต, 2555: 234) เช่น

๐ <u>ถั่ง</u> ปางธรรมิศรเจ้า	จอมปราณ
เสด็จล่องบเกรงกรุง	ท้วด้าว
<u>ถั่ง</u> ปางเมื่อพระทาน	อุปรโภาค นันนนา
แลสิ่งแลร่อยทำว	แผ่ผล ๗

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 72)

5.2.1.1.1.8 การซ้ำคำตันในบาทที่ 2 และ 3 เช่น

๐ เชองเข้าเชองออกอ้อม	เอาศึก กิติ
<u>พระ</u> สั่งสบเชองชาย	ถึถ้อย
<u>พระ</u> ญาณพันภกนิฏ	ชลที่ ทยมฤ
ตรัสแต่งพลน้อยให้	คลี่คลา ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 181)

5.2.1.1.1.9 การซ้ำคำตันในบาทที่ 2 และ 4 เช่น

๐ ภูไซพรายแพรงเหลื่อม	โสภา เพรศแฮ
<u>เมอลม</u> โนนฤมิตร	อยู่ยั้ง
อเย็นทยมทยบวิษฎา	รมยรวด เรวแฮ
<u>เมอลม</u> ณิฉัตรจ้ง	จ่ายบร ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 218)

การซ้ำคำตันของบาทเป็นลักษณะที่โดดเด่นมากที่สุดในยวนพ่ายโคลงตัน ทั้งนี้ตำแหน่งคำตันของบาทเป็นการเริ่มต้นของบาท เมื่อมีการใช้คำเดียวกันตั้งแต่ 2 บาทขึ้นไปก็จะทำให้คำนั้นดูแน่นยำให้โดดเด่นมากขึ้น ทำให้ความหมายของเนื้อความชัดเจนด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ การซ้ำคำตันของบาทบางบทก็มีลักษณะเป็นกลบทด้วย เช่น การซ้ำคำว่า “อัมภ” ในตัวอย่างข้างต้น มีลักษณะเป็นกลบทบุษบงแย้มผกาที่จะมีการซ้ำคำเดียวกันในคำตันทุกบาทเป็นกระทุยีน

5.2.1.1.2 การซ้ำคำแบบมีคำอื่นคั่น เป็นการซ้ำคำที่มีคำคั่นระหว่างคำที่ซ้ำกัน การซ้ำคำลักษณะนี้มีปรากฏในยวนพ่ายโคลงตันมากที่สุด มีปรากฏทั้งในบาทเดียว หลายบาท หรือปรากฏทุกบาท เช่น การซ้ำคำว่า “เรือ” ซึ่งมีลักษณะเป็นกลบทอักษรโกศลที่จะซ้ำคำ 2 คำ

ล้อกันเป็นคู่ ๆ โดยยื่นคำเดิมในคำแรก ส่วนคำที่สองยังคงใช้เสียงพยัญชนะเดียวกัน แต่ใช้สระต่างกัน (ชลดดา เรื่องรักษลิต, 2555: 235) ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ <u>เรือ</u> คฤ <u>เรือ</u> แควไ้	เตมแคว น่านนา
<u>เรือ</u> เครื่อง <u>เรือ</u> ครวคลา	คล้าหล้า
<u>เรือ</u> ซา <u>คู</u> <u>เรือ</u> แซ	แซมฝ้า ฝืนแฮ
ชนิดหมู่ขนานข้างม้า	คล้าวไคล ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงต้น*: โคลงบทที่ 194)

5.2.1.1.3 การซ้ำคำที่แตกต่างกันในแต่ละบาท เป็นการซ้ำคำที่ทุกบาทมีการซ้ำคำ และในแต่ละบาทจะมีการซ้ำคำที่แตกต่างกัน ทั้งนี้บางบทก็มีลักษณะเป็นกลบทตรีพิทพวรรณที่มีการซ้ำคำ 3 คำในแต่ละบาท (ชลดดา เรื่องรักษลิต, 2555: 233) เช่น

๐ ลวง <u>หาร</u> หาร <u>กว่า</u> ผู้	<u>หาร</u> เหลือ กว่านา
<u>ริ</u> ย <u>ัง</u> ริ <u>ะ</u> คน <u>ริ</u> ะ	<u>ย</u> ิ่ง <u>ผู้</u>
ลวง <u>กล</u> ไ้ <u>กล</u> เหนือ	<u>กล</u> แคว่น <u>กล</u> แฮ
<u>รู้</u> ย <u>ิ่ง</u> รู้ <u>กว่า</u> รู้	เรื่อง <u>กล</u> ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงต้น*: โคลงบทที่ 44)

การซ้ำคำเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ร้อยเรียงภาษาให้มีความไพเราะเสนาะมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีส่วนช่วยเน้นย้ำความหมายให้แก่บทประพันธ์ด้วย เช่น การซ้ำคำว่า “ของ” เพื่อเน้นย้ำให้เห็นพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงรู้และเชี่ยวชาญในชั้นเชิงการรบอย่างมากมาย ดังเนื้อความในโคลงที่ว่า

๐ <u>เซอ</u> งแก้เค็กใหญ่ให้	หายแรง รวจแฮ
<u>เซอ</u> งรอบรายพลซุก	ซุ่มไว้
<u>เซอ</u> งเค็กสั่งแสวง <u>เซอ</u> ง	ลาลาด ก็ดี
<u>เซอ</u> งซ่งเสียได้รู้	รอบการย ๙

(ยวน พ่าย โคลง ตัน: โคลงบทที่ 41)

คำที่ถูกนำมากล่าวซ้ำในโคลงแต่ละบทจะเป็นคำสำคัญของเนื้อความในโคลงบทนั้น ว่ากวีต้องการสื่อสารความคิดเรื่องใด แล้วจึงมีการขยายความคำซ้ำเหล่านั้นต่อไป การซ้ำคำใน ยวน พ่าย โคลง ตัน จึงเป็นการแสดงความหมายของบทประพันธ์และเน้นย้ำความหมายนั้นให้มีความชัดเจน ทำให้การสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดดเด่นด้วย

นอกจากนี้ยังเป็นกลวิธีที่ช่วยแบ่งเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนด้วย เช่น การซ้ำคำนับจำนวน 1 – 10 ในการสรรเสริญความรอบรู้ในพระธรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นคำสำคัญในการแสดงเนื้อหาส่วนนี้ เมื่อจบการซ้ำคำนับจำนวนคำที่ 10 ผู้ฟังหรือผู้อ่านวรรณคดีจะรู้ว่าการสรรเสริญหมวดหมู่พระธรรมได้จบลงไปแล้ว นอกจากนี้ การซ้ำคำนับจำนวนในแต่ละจำนวนก็ช่วยให้ผู้ฟังวรรณคดีรู้ว่ากำลังกล่าวถึงพระธรรมในหมวดใด เป็นการแยกหมวดหมู่พระธรรมภายในอีกด้วย ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

๐ <u>นพ</u> สัปดาห์ควารู้	รงสบ สิ่งแฮ
<u>นพ</u> รูปเรื่อง <u>นพ</u> มาน	ล่งล้วน
<u>นพ</u> โลกุตรจบ	คุณโทษ ก็ดี
<u>นพ</u> สงษการแล้วถ้วน	ถี่แถลง ๙
๐ <u>ทศ</u> พิทธกรรมโมฆแท้	<u>ทศ</u> สกนธ
<u>ทศ</u> พัศดูแสดง <u>ทศ</u>	เกลศกถ้ว

ทศกัณฐ์

พลภาคย์ กิติ

ทศอศุภหิมัวหิม

ห่อสกล ฯ

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 28 - 29)

เนื้อหาส่วนที่เรียกว่า สุตรสถานี่ ซึ่งเป็นส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กวีก็ใช้การซ้ำคำว่า “แถลงปาง” หรือ “ปาง” แสดงความเป็นเนื้อหาส่วนสูตรสถานี่ และเช่นเดียวกันคำทั้งสองที่นำมากล่าวซ้ำในสูตรสถานี่นี้ ก็ช่วยตัดแบ่งเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ภายในสูตรสถานี่อีกด้วย

5.2.1.2 การเล่นคำด้วยการเล่นเสียงพยัญชนะและเสียงวรรณยุกต์

ในยวนพ่ายโคลงฉันท์มีโคลงที่เล่นเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันเป็นเสียงคู่กันไป ทำให้มีท่วงทำนองที่ไพเราะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑ สันยงสันวดแม่น	มฤคธรา เรื่อยแฮ
ทั้นยบทั้นองกานท	เลอศลั่วน
ทั้นองทั้นูกภา	รตรองตรยบ รอบแฮ
दनอกदन่านถ้วน	ถ่องกล ฯ
๑ รบิลรบยบทำว	เบารากน
รบอบรบับยล	ยั้งผู้
รบยนรบิการย	เกลากาพย์ กิติ
รบอบศรบัตรู้	รบอบสรรพ์ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 47 - 48)

นอกจากนี้ยังมีการเล่นเสียงวรรณยุกต์ในบทประพันธ์ด้วย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในตำแหน่งที่มีการบังคับคำเอกคำโท ซึ่งการไล่เสียงวรรณยุกต์ก็ช่วยทำให้คำประพันธ์มีเสียงที่ไพเราะเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑ พลพระภูมิศรื่อง	เอารส ท่านแฮ
รอร่องรื่องโกรยโดย	ปิ่นเกล้า
พลหารแห่พลคช	แครคลื่น ไคลแฮ
พลพวกม้าแคล้วเกล้า	คลี่คลา ฯ

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 261)

การไล่เสียงแบบ 3 คำติดกันข้างต้นเป็นต้นแบบสำคัญของกลบทอักษรสามหมู่หรือตรีเพ็ชรประดับหรือตรีเพ็ชรพวงในโคลงอักษรสามหมู่ของพระศรีมโหสถ ซึ่งมีการแต่งเล่นเสียงวรรณยุกต์ 3 เสียงในแต่ละบาท (ชลดา เรื่องรัชชลิขิต, 2555: 236)

5.2.2 การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์

การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์เป็นการสรรถ้อยคำที่หลากหลาย เพื่อใช้เรียกพระมหากษัตริย์ในวรรณคดี *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* มีตัวละครที่เป็นพระมหากษัตริย์ 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และพระเจ้าติโลกราช กวีได้เลือกสรรถ้อยคำเพื่อกล่าวเรียกพระมหากษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์แตกต่างกันไป ดังนี้

5.2.2.1 คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ยวนพ่ายโคลงฉันท์ เป็นวรรณคดีมุ่งสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังนั้นคำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงมีความหลากหลายมากกว่าพระเจ้าติโลกราช คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ปรากฏใน *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* มี 8 กลุ่มความหมาย ได้แก่ คำเรียกพระ

นามของพระพุทธเจ้า คำเรียกที่หมายถึงเจ้าแผ่นดิน คำเรียกที่หมายถึงผู้เป็นใหญ่ คำเรียกที่หมายถึงผู้เป็นที่พึ่ง คำเรียกที่หมายถึงเจ้าชีวิตหรือเจ้าเหนือหัว คำเรียกว่าเจ้าจักรี คำเรียกว่าพระเจ้าข้างเฝือก และคำเรียกที่นำพระนามมาประกอบ

5.2.2.1.1 คำเรียกพระนามของพระพุทธเจ้า

ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ใช้พระนามของพระพุทธเจ้ามาใช้กล่าวเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือ คำว่า สรรเพชญ์ ซึ่งหมายถึง ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง, ผู้รู้ทั่ว, พระนามของพระพุทธเจ้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1134) กวีใช้คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า “สรรเพชญ์” 4 ครั้ง และนำคำนี้ไปประกอบกับคำอื่น ทำให้ความหมายขยายมากขึ้น ได้แก่

- พระศรีสรรเพชญ์ หมายถึง พระผู้รู้ทั่วที่ดั่งาม
- พระศรีสรรเพชญ์โพธิ์ หมายถึง พระผู้รู้ทั่วผู้ตรัสรู้ที่ดั่งาม
- สรรเพชญ์ภูวนารถ หมายถึง พระผู้รู้ทั่วผู้เป็นที่พึ่งของแผ่นดิน
- สรรเพชญ์ญอดสูรภษัตรแสนเดช หมายถึง พระผู้รู้ทั่วผู้เป็นยอดภษัตรียที่ดี

งามและมีพระราชอำนาจมาก

- สรรเพชญ์เลศเลอลวงเลอโลกย หมายถึง พระผู้รู้ทั่วผู้เป็นเลิศในโลก
- สรรเพชญ์ภิโพธิ์แกลั่วสงสาร หมายถึง พระผู้รู้ทั่วผู้ตรัสรู้ผ่านสังสารวัฏ

กวีเลือกใช้คำเรียกพระนามของพระพุทธเจ้าเพื่อใช้กล่าวเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมากที่สุด แสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายของกวีอย่างชัดเจนที่ต้องการยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระพุทธเจ้า แม้ว่าพระองค์จะทรงมีกำเนิดจากเทพเจ้าก็ตาม

5.2.2.1.2 คำเรียกที่หมายถึงเจ้าแผ่นดิน

กวีเลือกใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับแผ่นดิน 3 คำ ได้แก่ หล้า ราช และ กษัตริย์ คำทั้ง 3 คำนี้ต่างมีความหมายเกี่ยวกับแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็น “หล้า” ที่หมายถึง แผ่นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1273) “ราช” หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 949) และ “กษัตริย์” ก็หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 85) คำเรียกในกลุ่มนี้มีการใช้ และเสริมคำอื่นประกอบเข้าไปเพื่อเสริมความหมายด้วย ได้แก่

- เจ้าหล้า หมายถึง เจ้าแผ่นดิน
- พระเจ้าหล้า หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน
- ปิ่นหล้า หมายถึง ผู้เป็นปิ่นแห่งแผ่นดิน
- จอมราช หมายถึง พระราชาผู้ยิ่งใหญ่
- จอมเลื่องเลอราช หมายถึง พระราชาผู้ยิ่งใหญ่และรุ่งเรือง
- กษัตริ หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน
- ปิ่นกษัตริ หมายถึง ผู้เป็นปิ่นแห่งพระเจ้าแผ่นดิน
- กษัตริไวยแว่นหน้าพรยมพรายเพชร หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินผู้มีใบหน้า

งดงาม

5.2.2.1.3 คำเรียกที่หมายถึงผู้เป็นใหญ่

คำเรียกที่มีความหมายถึงผู้เป็นใหญ่มี 3 ลักษณะ ได้แก่

5.2.2.1.3.1 **ผู้เป็นใหญ่** เป็นกลุ่มคำเรียกที่มีความหมายว่าผู้เป็นใหญ่ แต่ไม่ได้ระบุเจาะจงว่าเป็นผู้เป็นใหญ่ด้านใด ได้แก่ ใต้พิภพ พระเจ้า และสเด็จพระเจ้า

5.2.2.1.3.2 **ผู้เป็นใหญ่ในโลก** คำเรียกที่มีความหมายว่าผู้เป็นใหญ่ในโลกนี้ กวีจะเพิ่มคำขยายอื่นประกอบคำว่า “จอมโลกย” เข้าไป ได้แก่ จอมโลกยเจ้าจอมเลื่อง

เลิศ หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ในโลกและเป็นเลิศ และพระเจ้าจอมโลกยล้าเลอยวน หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ในโลกและล้ำเลิศกว่าพวกยวน

5.2.2.1.3.3 ผู้เป็นใหญ่ในธรรม คำเรียกที่มีความหมายว่าผู้เป็นใหญ่ในธรรมมีปรากฏ 1 คำ คือ ธรรมิครเจ้าจอมปราณ หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ในธรรมผู้เป็นเจ้าของลมหายใจ

5.2.2.1.4 คำเรียกที่หมายถึงผู้เป็นที่พึ่ง

คำเรียกในกลุ่มนี้จะมีคำหลักคือคำว่า “นารถ” ซึ่งน่าจะหมายถึงคำว่า “นาถ” คือ ที่พึ่ง, ผู้เป็นที่พึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 576) และมีคำอื่นประกอบกันเข้าไปขยายความ ดังนี้

- จอมนารถ หมายถึง ผู้เป็นที่พึ่งที่ยิ่งใหญ่
- ภูวนารถเจ้าจอมปราณ หมายถึง ผู้เป็นที่พึ่งของแผ่นดินผู้เป็นเจ้าของลมหายใจ
- ไตรภพนารถ หมายถึง ผู้เป็นที่พึ่งของ 3 โลก
- สิ้นเด็จไตรภพนารถ หมายถึง ผู้เป็นที่พึ่งของ 3 โลก
- พระเจ้าจอมนารถลัยงโลกาเลิศ หมายถึง ผู้เป็นที่พึ่งที่ยิ่งใหญ่ผู้ดูแลโลกอย่างดีเลิศ

5.2.2.1.5 คำเรียกที่หมายถึงเจ้าชีวิตหรือเจ้าเหนือหัว

คำเรียกกลุ่มนี้มีปรากฏ 2 คำ ได้แก่ “เจ้าจอมปราณ” คือ เจ้าชีวิตผู้ยิ่งใหญ่ และ “ปิ่นเกล้า” คือ ผู้เป็นปิ่นเหนือหัว ซึ่งก็คือ ผู้เป็นเจ้าเหนือหัว

5.2.2.1.6 คำเรียกว่าเจ้าจักรี

กวีใช้คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในคำว่า “เจ้าจักรี” 1 ครั้ง ซึ่งเป็นคำเรียกที่หมายถึง พระนารายณ์ ทั้งนี้ราชสำนักอยุธยานิยมยกย่องพระมหากษัตริย์ให้เป็นเสมือนพระ

นารายณ์ เพราะพระนารายณ์ทรงเป็นเทพเจ้าที่ทรงช่วยขจัดความวุ่นวายในโลกและช่วยดูแลรักษาความสุขสงบให้แก่โลก

5.2.2.1.7 คำเรียกว่าพระเจ้าข้างเฝือก

กวีใช้คำเรียกว่า “พระเจ้าข้างเฝือก” กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ 1 ครั้ง การใช้คำเรียกนี้มาจากในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงได้ข้างเฝือก ดังปรากฏในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515: 450) ที่ว่า “ศักราช 833 เถาะศก ได้ข้างเฝือก” ข้างเฝือกที่ได้มาในรัชสมัยของพระองค์ถือเป็นข้างเฝือกข้างแรกในสมัยอยุธยา

5.2.2.1.8 คำเรียกที่นำพระนามมาประกอบ

ใน *นวนพ่ายโคลงตั้ง* มีคำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขนาดยาวปรากฏในร่ายบทที่ 2 ว่า “นฤเบนทรนฤเบศนเรศนรินทราริบัติศรีสรรเพชญ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก ดิลกผู้เป็นเจ้าของ เกล้าภูมณฑล สกลขัฏฐิเบศ คือ พระเดชเกษษัตริรพีพงศ์” คำเรียกดังกล่าวนี้มีการนำพระนามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมาประกอบด้วย นั่นคือ “สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ” ทั้งนี้พระนามสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ปรากฏในกฎหมายฉบับต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกัน แต่จะมีคำหลักที่แสดงพระนามเหมือนกันก็คือ “สมเด็จพระบรมไตรโลก” เช่น ในกฎหมายเทียบบาล (วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ, 2548: 59) ระบุพระนามไว้ว่า “สมเด็จพระเจ้ารามาริบัติบรมไตรโลกนาถ มหามงกุฎ เทพมนุษย์ วิสุทธิสุริยวงษ์ องค์พุทธางกูร...” คำเรียกนี้เป็นพระนามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีปรากฏใน *นวนพ่ายโคลงตั้ง* เพียงครั้งเดียว กวีทำให้พระนามของพระองค์มีความยิ่งใหญ่มากขึ้นด้วยการนำคำศัพท์มากมายมาประกอบเข้ากับพระนาม เช่น การแสดงให้เห็นความเป็นพระราชอำนาจการหลีกคำไวพจน์ที่มีความหมายว่า พระเจ้าแผ่นดินหรือพระราชินี ได้แก่ นฤเบนทร นฤเบศ นเรศ และนรินทร

นอกจากนี้ กวียังเสริมความต่อท้ายพระนามว่าทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินชมพูทวีปและทรงเป็นพระมหากษัตริย์สุริยวงศ์ ทั้งนี้แผ่นดินชมพูทวีปเป็นแผ่นดินที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขาพระสุเมรุ และเป็นแผ่นดินที่มนุษย์เราอาศัยอยู่ การยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินชมพูทวีปนี้ จึงเป็นการยกย่องพระองค์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและยิ่งใหญ่กว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดบนแผ่นดินนี้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* มีความหลากหลาย การใช้คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นวิธีการสรรเสริญพระองค์ประการหนึ่ง และเป็นเครื่องแสดงความหมาย 3 ประการสำคัญ ประการแรก เป็นการแสดงบ่งชี้ถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วยการใช้พระนามของพระองค์ ประการที่ 2 เป็นการแสดงให้เห็นความเป็นใหญ่ของพระองค์เหนือแผ่นดินและผู้คน พระองค์จึงทรงเป็นที่พึ่งให้แก่คนทั้งหลายได้ และประการที่ 3 เป็นการยกสถานะของพระองค์ให้เหนือกว่าคนธรรมดาสามัญ คือ ทรงเป็นทั้งพระพุทธรเจ้าและเทพเจ้า คำเรียกเหล่านี้จึงช่วยเน้นย้ำภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบและยิ่งใหญ่

5.2.2.2 คำเรียกพระเจ้าติโลกราช

พระเจ้าติโลกราชเป็นพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา ใน *ยวนพ่ายโคลงต้น* พระเจ้าติโลกราชเป็นตัวละครคู่ตรงข้ามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กวีมีการหลีกคำเรียกพระเจ้าติโลกราชไว้ไม่มากนัก เป็นการเรียกซ้ำ ๆ กัน ซึ่งมีปรากฏ 3 กลุ่มความหมาย ได้แก่ คำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์ล้านนา คำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์ และคำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์ที่ไม่ดี

5.2.2.2.1 คำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์ล้านนา

คำเรียกกลุ่มนี้ไม่ได้ใช้คำว่า “ล้านนา” เพื่อแสดงการเป็นกษัตริย์ล้านนา แต่ใช้คำว่า “ลาว” แทน กวีใช้คำเรียกที่แสดงการเป็นกษัตริย์ล้านนามากที่สุดในการกล่าวถึงพระเจ้าติโลกราช และมีการหลีกคำเรียกที่มีความหมายเดียวกัน ได้แก่ กรุงลาว ปันลาว ชุนลาว และลาว

5.2.2.2.2 คำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์

คำเรียกนี้แสดงสถานภาพการเป็นกษัตริย์ของพระเจ้าติโลกราช ได้แก่ มหาราช ภูบาล และภูบาลบุญผ่านฟ้า ทั้งนี้คำเรียก “มหาราช” เป็นคำเรียกที่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาใช้เรียกพระเจ้าติโลกราชเช่นเดียวกัน ส่วนคำเรียก “ภูบาลบุญผ่านฟ้า” ที่มีการขยายความมากที่สุด ก็เป็นคำเรียกที่ผ่านออกมาจากคำพูดของหมื่นดงนครที่กล่าวถึงพระเจ้าติโลกราช หมื่นดงนครเป็นข้าราชการบริพารที่มีความจงรักภักดีอย่างที่สุด การใช้คำเรียกพระเจ้าติโลกราชเช่นนี้ ก็เพื่อแสดงความยกย่องพระมหากษัตริย์ของตน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วก็จะเห็นว่าคำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์ของพระเจ้าติโลกราชไม่ได้มีการขยายความใดมากมายเท่ากับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทั้งนี้เพราะพระเจ้าติโลกราชเป็นตัวละครคู่ตรงข้ามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงไม่จำเป็นต้องสรรหาคำเรียกที่ไพเราะหรือยอดเยี่ยม เป็นเพียงการแสดงให้เห็นถึงตัวละครนี้อย่างธรรมดาเท่านั้น

5.2.2.2.3 คำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์ที่ไม่ดี

กวีใช้คำเรียกแสดงการเป็นกษัตริย์ที่ไม่ดีว่า “นเรศร้าย” เป็นคำเรียกที่ปรากฏการใช้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น และเป็นคำเรียกที่ออกมาจากคำพูดของนางเมืองหลังจากหมื่นดงนครถูกประหารชีวิตไปแล้ว คำเรียกนี้เป็นการตอกย้ำให้เห็นการเป็นกษัตริย์ที่ไม่ดีตรงข้ามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างสิ้นเชิง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าวีมีการสร้างคำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชที่แตกต่างกันอย่างมา คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีความหลากหลายมากกว่า และมีการประกอบคำที่มีความหมายที่แสดงความดีงามและยิ่งใหญ่ในคำเรียก ส่วนคำเรียกพระเจ้าติโลกราชจะใช้คำเรียกที่สั้น และแสดงการเป็นกษัตริย์ของล้านนาเท่านั้น ทั้งนี้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ต้องการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างสูงสุด คำเรียกพระเจ้าติโลกราช ซึ่งเป็นตัวละครคู่ตรงข้ามจึงเป็นไปอย่างธรรมดาที่สุดเช่นกัน

5.2.3 การใช้ภาพพจน์ในยวนพ่ายโคลงต้น

ภาพพจน์ คือ ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจ โดยใช้กลวิธีหรือชั้นเชิงในการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีพลังที่จะสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านจนเกิดความประทับใจ เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาทยัน อิมสำราญ, 2550: 53) *ยวนพ่ายโคลงต้น* มีการใช้ภาพพจน์ 3 ลักษณะ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณะ และอติพจน์

5.2.3.1 อุปมา

อุปมาเป็นภาพพจน์ที่ใช้เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่ามีลักษณะเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง มักจะมีคำแสดงการเปรียบเทียบ เช่น เหมือน คล้าย เพียง ดัง ดู *ยวนพ่ายโคลงต้น* มีการใช้อุปมาในการสร้างวรรณศิลป์มากที่สุด โดยมีการเปรียบเทียบ 8 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

5.2.3.1.1 การเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับเทพเจ้า

ยวนพ่ายโคลงต้น มีการเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระคุณสมบัติเหมือนกับเทพเจ้าหลายพระองค์ ดังนี้

5.2.3.1.1.1 พระพรหม ก็เปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับ

พระพรหมว่าทรงเป็นผู้ดำรงโลกไว้เหมือนพระพรหม ดังเนื้อความว่า “พระกฤษณ์ผู้สวงโลกเพียง พระพรหม” (*ยวนพ่ายโคลงต้น*: โคลงบทที่ 32)

พระพรหมเป็นหนึ่งในเทพเจ้าตรีมูรติ ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู พระพรหมเป็นเทพผู้สร้างโลกและสวรรค์ ถือเป็นปฐมเทพผู้สร้างสิ่งทั้งหมดเป็นมหาประชาบดี ยอดแห่งฤษีทั้งหลาย (เกื้อพันธ์ นาคบุปผา, 2542: 46) กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงดำรงโลกไว้เหมือนพระพรหม คงจะหมายถึงการสร้างให้โลกนี้ยังคงดำรงอยู่

5.2.3.1.1.2 **พระนารายณ์** กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระนารายณ์ว่าทรงดูแลรักษาโลกให้สงบสุขเหมือนพระนารายณ์ ดังเนื้อความที่ว่า “พระรอบรักษพยงพิชณู ผ่านเฝ้า” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 32) และทรงมีพระปรีชาสามารถในการรบอย่างกล้ากล้าเหมือนพระนารายณ์ ดังว่า “พระฟางพระไพบุณฺท เกลื่อนเกล้า” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 190) รวมทั้งยังทรงมีพระสิริโฉมและพระเดชานุภาพเหมือนพระนารายณ์ด้วย ดังเนื้อความว่า

พระโฉมเจกนารายณ์

เรื่องราช นันนแฮ

ดาดเดชตรัสเจ้าฟ้า

สี่มือฯ

(*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 277)

พระนารายณ์หรือพระวิษณุเป็นเทพเจ้าที่มีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ไทยมากที่สุด เพราะมีความคิดความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ไทยเป็นนารายณ์อวตาร พระนารายณ์เป็นเทพเจ้าที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและปกป้องโลกให้มีความสงบสุข เมื่อใดบังเกิดมีเหตุร้ายใหญ่หลวงขึ้นในโลก หรือมีความชั่วร้ายของผู้ใดผู้หนึ่งทำให้โลกเดือดร้อน พระนารายณ์ในหน้าที่ผู้สงวนโลกต้องอวตารลงมาดับเข็ญ (เกื้อพันธ์ นาคบุปผา, 2542: 36) กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระนารายณ์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นผู้กำจัดความไม่สงบสุขของบ้านเมืองจากการรุกรานของพระเจ้าติโลกราช ทำให้อาณาจักรกลับมามีความสงบสุขอีกครั้ง

5.2.3.1.1.3 **พระอิศวร** กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระอิศวรว่าทรงทำลายล้างความทุกข์โศกเหมือนพระอิศวร ดั่งเนื้อความต่อไปนี้ “พระผลาญฟ่างพระสยาม ภูวนารถ ไล่แฮ” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 32)

พระอิศวรเป็นเทพเจ้าที่ทรงมีพระเมตตาทาย่างมาก พระองค์มักจะประทานพรให้แก่เหล่าเทวดา ฤๅษี และอสูรทั้งหลาย จนหลายครั้งผู้รับพรจากพระอิศวรไปก็ใช้พรนั้นในทางทำลายผู้คนและโลก แม้ว่าพระองค์ทรงมีพระทัยเมตตาทาย่างมาก แต่พระองค์ก็ทรงมีพละนาภาพแห่งการทำลายล้างอย่างมากเช่นกัน โดยเฉพาะเนตรที่ 3 ตรงพระนลาฏที่สามารถบันดาลให้เป็นไฟผลาญทุกอย่างได้จนหมดสิ้น พระอิศวรจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งการทำลาย กวีนำพระอิศวรมาใช้เปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในลักษณะการทำลายความทุกข์โศกให้หมดสิ้นจากแผ่นดิน

5.2.3.1.1.4 **พระอินทร์** กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระอินทร์ว่าทรงต่อสู้กับศัตรูได้เก่งกล้าเหมือนพระอินทร์ ดั่งเนื้อความว่า

๑ สรรพเพชฌัญญูเกลื่อนฟุ้ง	พลพฤษท
โจมตีลายลาภฤๅษี	ร่อนเกล้า
พยงพระสุรินทรา	ธิกราช
ตามต่อไพริศแล้ว	เลศศบรพ ๕

(*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 97)

นอกจากนี้ กวียังเปรียบเทียบชัยชนะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเหมือนกับพระเดชาภาพของพระอินทร์อีกด้วย ดังว่า “ชยชยพ้อพยงอินท นุภาพ” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 292)

พระอินทร์เป็นเทพเจ้าที่มีบทบาทอยู่ทั้งในศาสนาพราหมณ์ฮินดูและศาสนาพุทธ พระอินทร์ทางพุทธศาสนาเป็นพระอินทร์ที่เคารพนับถือพุทธธรรม ซึ่งในคัมภีร์จีนและพม่า

ก็กล่าวยืนยันว่าท้าวสักกเทวราชหรือพระอินทร์เป็นผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา (ส.พลาายน้อย, 2555: 169) ส่วนในศาสนาพราหมณ์ฮินดู พระอินทร์เคยเป็นเทพเจ้าที่สำคัญอย่างมากก่อนที่คนอินเดียจะมานับถือเทพตรีมูรติให้เป็นเทพเจ้าสูงสุด พระอินทร์เป็นใหญ่เหนือดินฟ้าอากาศ เป็นผู้กำกับฤดูกาลและให้ฝน พระองค์เคยใช้วัชระรบกับพฤตราสูร ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นผีร้าย ทำให้เกิดความแห้งแล้ง พระอินทร์ก็จะคอยปราบ (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, 2542: 53) ในคัมภีร์ฤคเวทก็มีบทสวดสรรเสริญพระอินทร์ที่ทรงปราบพฤตราสูรนี้ จะเห็นว่ากวีนำพระอินทร์มาเป็นสื่อเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องความเก่งกล้าในการต่อสู้ เพราะพระอินทร์ก็เป็นเทพเจ้าที่เชี่ยวชาญในการรบมากพระองค์หนึ่ง และทรงช่วยจัดความทุกข์ให้แก่โลกเช่นเดียวกัน

5.2.3.1.1.5 พระกามเทพ กวีเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระสิริโฉมงดงามเหมือนพระกามเทพ ดังเนื้อความว่า “พระโฉมเฉกศรีสมร ภิรมภาคย ใส้แฮ” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 32) ทั้งนี้เพราะพระกามเทพเป็นเทพเจ้าที่มีชื่อเสียงในเรื่องรูปโฉมที่งดงาม

พระสมรเป็นพระนามหนึ่งของพระกามเทพ พระกามเทพเป็นเทพเจ้าแห่งความรัก รูปลักษณ์ของพระกามเทพเป็นชายหนุ่มถือธนูและศรดอกไม้ ชาวอินเดียถือว่าเป็นเทพเจ้าที่มีรูปร่างองค์หนึ่ง (เจื้อย สตะเวทิน, 2522: 45)

5.2.3.1.1.6 พระยม กวีเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงตัดสินลงโทษข้าราชการบริพารเหมือนกับพระยม ดังเนื้อความว่า “พระทรงทัณททาสพียง ยมยุทที่ยังแฮ” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 38)

พระยมเป็นเทพเจ้าแห่งความตาย เป็นตุลาการของคนตาย ทำหน้าที่ตัดสินคดีเกี่ยวกับความดีและความชั่วที่คนได้ทำไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา,

2542: 64) พระยมทรงตัดสินความดีความชั่วของคนได้อย่างเที่ยงธรรมจนมีพระนามเรียกว่า ธรรมราชา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงตัดสินโทษของเหล่าข้าราชการบริหารด้วยความเที่ยงธรรมเช่นกัน

5.2.3.1.2 การเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระพุทธเจ้า

นอกจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจะทรงมีพระคุณสมบัติหลายประการเหมือนกับเทพเจ้าต่าง ๆ ในศาสนาพราหมณ์ฮินดูแล้ว กวียังยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงเหมือนกับพระพุทธเจ้าอีกด้วย กวีเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเหมือนกับพระพุทธเจ้าทั้งลักษณะภายใน คือ น้ำพระทัยเมตตาและพระสติปัญญาเลิศล้ำของพระองค์ ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

“พระโปรดพวงพระเจ้า

โปรดปราณฯ”

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 32)

“กลเฉลียวฉลาดเรื่อง

แรงพุทธ เพรอศแฮ”

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 46)

ส่วนลักษณะภายนอก คือ พระศิริโฉมและพระกิริยา กวีได้เปรียบไว้ดังเนื้อความต่อไปนี้

“ແถลงปางเมื่อพระทรง

พระผนวค นันนนา

งามเจือสรพชญผู้าย

แผ่นกามาฯ”

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 77)

“สรพชญฟ่างศรีสร

พชญภาค

ยามโยคพระเจ้าข้าง

เผือกผู้ายลีลา”

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 256)

กวียกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าเสมือนดังพระพุทธเจ้าทั้งภายนอก และภายในเป็นการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างสูงสุด ทำให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพุทธะ พระพุทธเจ้าทรงบรรลุปุทธิญาณ คือ การตรัสรู้ในความจริง 4 ประการ เรียกว่า อริยสัจสี่ พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นทางของพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เป็นที่พึ่ง และเป็นที่ยกย่องได้จริง (ส.ศิริรักษ์, มปป.: 1) เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็น พระพุทธเจ้า พระองค์ก็ย่อมเป็นที่พึ่งและขจัดภัยให้แก่ประชาชนทั้งหลายได้เช่นเดียวกัน

5.2.3.1.3 การเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับตัวละครในวรรณคดี

ยวนพ่ายโคลงตั้ง นำตัวละครในวรรณคดีที่มีชื่อเสียงมาใช้เปรียบเทียบกับ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพื่อให้เห็นภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ชัดเจนมากขึ้น วรรณคดีที่กวีเลือกนำมาใช้ในการเปรียบเทียบมี 3 เรื่อง คือ มหาภารตะ รามายณะ และมโหสถชาดก

5.2.3.1.3.1 ตัวละครในมหาภารตะ

กวีเลือกเอาตัวละครในเรื่อง *มหาภารตะ* มาเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* จำนวน 5 ตัว ได้แก่ พระกฤษณะ อรชุน ภีมเสน ภิษมะ และกรรณะ

ก. พระกฤษณะ กวีนำพระกฤษณะมาเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องความเชี่ยวชาญในการใช้กลศึกต่อสู้กับข้าศึก ดังว่า “กลวิธธแมนพียงพระกฤษณ” (*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 40)

พระกฤษณะเป็นผู้มีความชำนาญเรื่องกลยุทธ์และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำสงครามระหว่างกษัตริย์ปาณฑพและเการพ ทั้งกษัตริย์เการพและกษัตริย์ปาณฑพต่างก็ขอให้พระกฤษณะช่วยฝ่ายตน พระกฤษณะจึงให้เลือกระหว่างตัวพระองค์เพียงองค์

เดียวกับกองทัพของพระองค์ ทูรโยธน์เลือกกองทัพที่ยิ่งใหญ่ของพระกฤษณะ ส่วนกษัตริย์ ปาณฑพเลือกพระกฤษณะ แม้ว่าทูรโยธน์จะมีกองทัพที่เข้มแข็งมากกว่ากองทัพของกษัตริย์ปาณฑพ แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะกองทัพของปาณฑพที่มีพระกฤษณะเป็นผู้วางแผนกลยุทธ์ได้ พระกฤษณะทำหน้าที่เป็นสารภีซัรบรตคึกและแนะนำกลยุทธ์ให้แก่พระอรชุน เพื่อปราบแม่ทัพคนสำคัญของกองทัพ ทูรโยธน์ เช่น ไทรณาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญในการรบมากและได้ทำลายไพร่พลของกองทัพปาณฑพ ไปเป็นจำนวนมาก พระกฤษณะจึงใช้กลยุทธ์ลวงไทรณาจารย์ว่าอศวัตถามา (ชื่อบุตรของไทรณาจารย์) ได้เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อให้ไทรณาจารย์เศร้าเสียใจและหมดกำลังใจที่จะต่อสู้ เมื่อไทรณาจารย์ เข้าใจผิดคิดว่าบุตรตนเสียชีวิต ก็ทิ้งอาวุธด้วยความเสียใจ และถูกแม่ทัพนายหนึ่งในกองทัพปาณฑพสังหาร

ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* กวีก็ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องพระปรีชาสามารถทางด้านกลศึกหรือชั้นเชิงการรบอยู่หลายครั้ง แสดงให้เห็นว่ากวีเน้นย้ำพระคุณสมบัติด้านนี้ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นสำคัญ เพื่อแสดงให้เห็นว่าหัวใจของการชนะสงครามไม่ได้อยู่ที่จำนวนทหารหรือขนาดของกองทัพ แต่อยู่ที่การวางแผนกลยุทธ์หรือกลศึก

ข. อรชุน กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระปรีชาสามารถในการต่อสู้มากกว่าอรชุนในมหาภารตะ ดังเนื้อความต่อไปนี้

“การยุทธ์ชัวยวชาญกล	กลแกว่าน
ไกรกว่าอรชุนแกล้ว	ก่อนบรรพฯ”

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 40)

อรชุนเป็นโอรสของนางกุนตีกับพระอินทร์ และเป็นแบบฉบับของพระเอกในวรรณคดี คือ รูปงาม มีเสน่ห์ และมีความสามารถในการรบสูง ในการรบที่ทุ่งกุรุ

เกษตรนั้น อรชุนเป็นแม่ทัพคนสำคัญของกองทัพฝ่ายปาณฑพและมีบทบาทโดดเด่นในการสังหารแม่ทัพของกองทัพทศุรโยธินที่เก่งกล้าเป็นจำนวนมาก

ค. ภิรมเสน กวีนำภิรมเสนมาเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตร

โลกนาถเรื่องความชำนาญในการใช้ศทาในการต่อสู้ ดังว่า “ทรงศทาทยมภิรม^{*} เลิศล้ำ” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 38)

ภิรมเสนเป็นโอรสของนางกุนตีและพระวายุ ภิรมเสนเป็นพระเชษฐาของพระอรชุน มีคุณลักษณะที่โดดเด่นคือ มีพลังกำลังมหาศาล และมีความเชี่ยวชาญในการใช้ศทาวุธ กวีนำภิรมเสนมากล่าวเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพื่อยกย่องพระปรีชาสามารถในการใช้อาวุธของพระองค์

ง. ภิษมะ กวีกล่าวเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

กับภิษมะว่าทรงมีความตั้งมั่นอันมั่นคงเหมือนภิษมะ ดังเนื้อความว่า “พระทรงเสชณฉัน พระพิษณู” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 34)

แม้ว่าเนื้อความจะเขียนสะกดภิษมะเป็น “พระพิษณู” แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าจะหมายถึงภิษมะในเรื่องมหากาฬระเหมือนกัณท์วิชาการหลายท่านที่ได้อธิบายโคลงข้างต้นนี้ว่าเป็นการกล่าวเปรียบกับภิษมะ เช่น ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ได้ถอดความไว้ว่า “ทรงมีความสำเร็จรอบรู้ธรรมะและประเพณีฉันพระภิษม” (ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์, 2513: 87) หรือฉลลนา ศิริเจริญ ถอดความว่า “พระองค์เก่งในทางธนูเหมือนพระภิษมะ” (ฉลลนา ศิริเจริญ, 2518: 183) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นด้วยกับข้อคิดเห็นของวิสุทธ์ บุญยกุล ที่อธิบายไว้ว่า “พระองค์ทรงมุ่งมั่นกระทำสิ่งที่ได้ตั้งพระราชหฤทัยไว้จนสำเร็จผล” (วิสุทธ์ บุญยกุล, 2540: 137) ทั้งนี้ วิสุทธ์ บุญยกุล ได้อธิบายถึงคำว่า “เสชณ” ว่าน่าจะใช้ในความหมายของคำว่า *sādhya* หรือ สาธฺย ที่หมายถึงสิ่งที่พึงกระทำ

* หมายถึงพระภิรมเสน หรือที่นิยมเรียกสั้นๆว่า พระภิรมะ

ต่อไปจนสำเร็จผล เพราะสอดคล้องและตรงกับจุดเด่นของพระภิษมะโดยตรงที่ได้ประกาศละตำแหน่งรัชทายาทแห่งนครหัสตินปุระ และตั้งมั่นจะครองพรหมจรรย์ตลอดชีวิต เพื่อให้พระราชบิดาของพระองค์ได้นางสัตยวดีเป็นพระชายา การปฏิบัติตามปณิธานนี้ได้รับการชื่นชมยกย่องจากทวยเทพบนสรวงสวรรค์จนเปล่งเสียงสาธุการว่า “ภิษมะ! ภีษมะ!” ซึ่งแปลว่า “น้ำใจเด็ดขาดน่ากลัวเหลือเกิน” (เรื่องเดียวกัน: 135 – 136) พระนาม “ภิษมะ” จึงเป็นคำที่แสดงนัยยะสำคัญให้เห็นจุดเด่นของพระภิษมะอยู่ที่เรื่องของการมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามปณิธาน

กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระภิษมะ เพราะมุ่งเปรียบในเรื่องการมุ่งมั่นที่จะกระทำสิ่งต่างๆตามปณิธานที่ได้ตั้งไว้ใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่โดดเด่น 2 ประการ ประการที่ 1 คือ ความมุ่งมั่นในการทำศึกเพื่อเอาชนะเชียงใหม่ แม้ว่ากองทัพของเชียงใหม่จะแข็งแกร่งและมีการเตรียมพร้อมที่เข้มแข็งมากเพียงใด พระองค์ก็ได้เกรงกลัวหรือละทิ้งความมุ่งมั่นนั้น แต่ทรงตั้งพระทัยเอาชนะกองทัพล้านนาให้ได้และพระองค์ก็ทรงกระทำสำเร็จ ประการที่ 2 คือ ความมุ่งมั่นในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง พระองค์ทรงสร้างวัดและออกผนวชเพื่อสืบพระศาสนาให้รุ่งเรือง จะเห็นได้ว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพยายามปฏิบัติสิ่งที่พระองค์ตั้งพระทัยไว้อย่างแน่วแน่จนประสบความสำเร็จ ดังนั้นการเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระภิษมะจึงนับได้ว่าเหมาะสมอย่างยิ่ง

จ. กรรณะ กวีกล่าวเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับกรรณะในเรื่องความเสียสละ ดังเนื้อความว่า “พระทรงปรตยาคัพยง พระกรรณ” (*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 34)

กรรณะเป็นโอรสองค์แรกของนางกุนตีกับพระสุริยเทพ แต่นางกุนตีได้ทอดทิ้งกรรณะไป สารถิของกษัตริย์เกาะพำได้นำกรรณะไปเลี้ยงดู กรรณะมีความกตัญญูต่อทำวธฤตราชกุมารและทुरโยธนีที่เลี้ยงดูตนมาอย่างมาก แม้ว่านางกุนตีจะขอร้องให้กรรณะมาอยู่ฝ่ายปาณฑพก็ไม่เป็นผล

กวีนำภรรยามาเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นผู้เสียสละเหมือนกับภรรยา กล่าวคือ ภรรยายอมสละสิทธิ์ของการแสดงตนว่าเป็นโอรสของนางกุนตี ซึ่งจะทำให้ภรรยาได้รับการยอมรับและไม่ถูกเหยียดหยามจากผู้คน รวมทั้งอาจมีชีวิตที่สุขสบายมากขึ้นในฐานะเป็นโอรสพระนางกุนตี แต่ภรรยาก็เลือกที่จะไม่แสดงสิทธิ์ของตน อีกทั้งภรรยาที่ยอมสละเกราะของตนและมอบแด่พระอินทร์โดยไม่ได้เกรงกลัวว่าตนอาจจะได้รับอันตรายในอนาคต เพราะไร้เกราะวิเศษป้องกันตน นับเป็นการเสียสละความสุขและความปลอดภัยของตนเพื่อให้ผู้อื่นได้มีความสุขใจ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงเสียสละความสุขสบายที่ต้องทรงดูแลทั้งอยุธยาและพิษณุโลก แต่ก็เป็นไปเพื่อรักษาความสุขสงบให้แก่ประชาชนและราชอาณาจักร โดยไม่ได้คำนึงถึงความลำบากและความเสี่ยงอันตรายจากการทำสงครามแม้แต่น้อย

5.2.3.1.3.2 ตัวละครในรามายณะ

รามายณะเป็นวรรณคดีสันสกฤตที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง ชาวอินเดียถือว่า**รามายณะ**เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เรื่องราวของพระรามเป็นบทพรรณนาจริยวัตรซึ่งเป็นแบบอย่างแห่งความดีงามอย่างสมบูรณ์ ผู้ใดได้ฟังเรื่องของพระรามก็จะถือว่าล้างบาปของตนและจะสมปรารถนาในเรื่องที่ประสงค์ แม้อ่านเพียงบทเดียว ผู้ไม่มีบุตรก็จะมีบุตร ผู้ไม่มีทรัพย์ก็จะมีทรัพย์ สำหรับผู้ตาย บทสวดจาก**รามายณะ**ในพิธีศราทศพจะช่วยล้างบาปได้ (พระยาอนุমানราชธนะ ,อ้างถึงใน กุสุมา รัชมนถ์ 2547: 156) เรื่องของพระรามนี้คนไทยรู้จักกันเป็นอย่างดี ไทยได้นำเค้าเรื่อง**รามายณะ**มาแต่งเป็นวรรณคดีไทยเรื่องสำคัญ นั่นก็คือ **รามเกียรติ์**

ใน**ยวนพ่ายโคลงตั้ง** กวีนำตัวละครจากเรื่อง**รามายณะ**มาใช้เปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นั่นคือ พระราม การเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระรามจะเป็นการเปรียบเทียบในเรื่องของพระปรีชาสามารถในต่อสู้กับข้าศึก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พระฤทธิพิฆาตพระราม รอนราฟ ไล่แฮ”
(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 36)

“กลทรงสรวาท รามศ พึงพอ”
(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 38)

พระรามเป็นกษัตริย์ในอุดมคติที่ไทยนำมาใช้ยกย่องและเปรียบเทียบกับพระมหากษัตริย์เสมอ เพราะพระรามทรงเป็นบุคคลในอุดมคติ คือ เป็นโอรสที่ดี เศรษฐาที่ดี และสวามีที่ดี รวมทั้งยังทรงมีพระปรีชาสามารถในการต่อสู้ สามารถปราบเหล่าอสูรทั้งหลายได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะปราบราวณะหรือทศกัณฐ์ ดังนั้นกวีจึงนำพระรามมาเป็นสื่อเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงทำสงครามเอาชนะล้านนา เพื่อยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและแสดงให้เห็นว่าการทำสงครามชนะครั้งนี้ก็เหมือนที่พระรามทรงเอาชนะทศกัณฐ์ได้นั่นเอง

5.2.3.1.3.3 **ตัวละครในมโหสถชาดก**

มโหสถชาดก เป็นชาดกลำดับที่ ๕๔๒ และเป็นหนึ่งในมหานิบาตชาดก **มโหสถชาดก** เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต เพื่อบำเพ็ญปัญญาบารมี มโหสถเป็นผู้ที่มีสติปัญญาฉลาดหลักแหลมจึงได้เข้าช่วยราชกิจของพระเจ้าวิเทหราช ไม่ว่าจะมโหสถจะพบกับอุปสรรคมากเพียงใด มโหสถก็สามารถเอาตัวรอดและแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ด้วยการใช้สติปัญญาอันหลักแหลม ด้วยคุณสมบัติเรื่องสติปัญญาของมโหสถนี้เองที่กวีได้นำมากล่าวเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าเมื่อพระองค์ประทับอยู่ที่พิษณุโลกเพื่อป้องกันข้าศึกนั้น พระองค์มีพระปัญญาหลักแหลมเหมือนกับพระมโหสถ ดังคำประพันธ์

๑ แกลงปางชยนาทเข้า   กรรบรร บาปฤ
ไกรมโหสถแสดง   ปราชญ์แปล

แถลงปางท่านวิรอน

ไพริศ

ทนท่านบ่ได้แพ้

พ่ายเองฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 71)

กวีเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระมโหสถในเรื่องความ
 ตอนนี้ เพื่อให้มีความใกล้เคียงกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถประทับอยู่
 ที่เมืองพิษณุโลก ใน**พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐฯ** (คำให้การชาวกรุง
 เก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515:
 449) ระบุไว้ว่าปีศักราช ๘๒๕ สมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า ไปเสวยราชสมบัติเมืองพิษณุโลก และทรง
 ออกศึกกับพระอินทราชาเพื่อป้องกันเมืองจากกองทัพของพระเจ้าติโลกราช ในครั้งนั้นสมเด็จพระ
 อินทราชาต้องปิ่นที่พระพักตร์ ใน**ตำนานสิบห้าราชวงศ์** (สมหมาย เปรมจิตต์, 2540: 76 – 77) ก็มี
 การระบุเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่าปีศักราช ๘๒๖ พระเจ้าติโลกราชทรงยกทัพมาเมืองพิษณุโลกสองแคว ซึ่ง
 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ประทับอยู่ในเมืองพิษณุโลกแล้ว พระเจ้าติโลกราชจึงได้ล้อมเมือง
 พิษณุโลกไว้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ปรึกษากับพระราชมารดา ก็เห็นว่าหากปล่อยให้กองทัพของ
 พระเจ้าติโลกราชล้อมไว้เช่นนี้จะไม่เกิดผลดี จึงได้คิดที่จะฝ่าวงล้อมออกมา ขุนเพกโชติได้อาสาสมเด็จพระ
 พระบรมไตรโลกนาถนำพล ๖ พัน ฝ่ากองทัพหลวงของพระเจ้าติโลกราช โดยการล่องเรือออกมาใน
 ตอนกลางคืน และสามารถรอดพ้นการปิดล้อมของพระเจ้าติโลกราชได้สำเร็จ เมื่อสมเด็จพระบรมไตร
 โลกนาถและพระอินทราชาทรงหนีออกจากวงล้อมได้ ก็ทรงไปตั้งทัพอยู่ที่ริมแม่น้ำ เมื่อพระอินทราชา
 เห็นรอยต้องปิ่นที่พระพักตร์ ก็โกรธแค้นกองทัพล้านนามาก และตั้งปณิธานไว้ว่าต้องเอาชนะกองทัพ
 เชียงใหม่ให้ได้

เมื่อนำเหตุการณ์ในพระราชพงศาวดารดังกล่าวมาเทียบกับ
 เหตุการณ์หนึ่งใน**มโหสถชาดก**แล้ว จะพบว่ามีความคล้ายคลึงกัน ใน**มโหสถชาดก**มีเหตุการณ์ตอน

ที่พราหมณ์เกอวกคิดแค้นมโหสถ จึงได้ทำอุบายกราบทูลต่อพระเจ้าจูลณี เจ้าเมืองปัญจาลนครให้ทำที่
 ต้องการเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าวิเทโหราชด้วยการยกพระราชธิดาให้อภิเษกสมรส แต่ต้องให้พระ
 เจ้าวิเทโหราชเสด็จมารับพระราชธิดาด้วยพระองค์เอง โดยวางกลอุบายว่าหากพระเจ้าวิเทโหราช
 และมโหสถมาถึงเมืองก็จะจับสังหารเสีย พระเจ้าจูลณีเห็นด้วยกับกลอุบายนี้ จึงให้ดำเนินการ มโหสถมี
 สติปัญญาหลักแหลมมองเห็นความไม่ชอบมาพากลจึงวางกลอุบายโดยขอพระเจ้าวิเทโหราชเดินทาง
 มาที่เมืองปัญจาลนครก่อน เพื่อสร้างปราสาทหลังใหม่ขึ้นในเมืองนั้นให้เป็นที่ประทับของพระเจ้าวิเท
 โหราช มโหสถสร้างปราสาทหลังใหม่ไว้ที่ริมแม่น้ำซึ่งอยู่ห่างจากพระราชวังของพระเจ้าจูลณี และแอบชุด
 อุโมงค์จากปราสาทหลังใหม่ไปยังพระราชวังของพระเจ้าจูลณีด้วย เมื่อพระเจ้าวิเทโหราชเสด็จมา
 ประทับที่ปราสาทสร้างขึ้นมาใหม่ พระเจ้าจูลณีก็ส่งกองทัพมาล้อมปราสาทไว้ มโหสถก็ให้คนลอด
 อุโมงค์ที่ขุดไว้ไปที่พระราชวังพระเจ้าจูลณีและจับตัวมเหสี แม่ยาย พี่เขย และย่าของพระเจ้าจูลณีไว้ได้
 จากนั้นมโหสถก็ให้คนนำพระเจ้าวิเทโหราชและทุกคนเดินออกไปยังปากอุโมงค์ที่อยู่ริมแม่น้ำคงคา แล้ว
 ลงเรือกลับกรุงวิเทโหราชได้อย่างปลอดภัย เหตุการณ์การสร้างอุโมงค์นี้เป็นเหตุการณ์สำคัญในของ
 เรื่อง **มโหสถชาดก** จึงมีชื่อเรียกชาดกเรื่องนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “อุมังคชาดก”

การเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระมโหสถในตอนนี่จึง
 เป็นการนำตัวละครที่ประสบเหตุการณ์คล้ายกับที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเคยเผชิญ มาเน้นย้ำ
 ให้เห็นพระสติปัญญาของพระองค์ให้ชัดเจนมากขึ้น หากพระมโหสถสามารถใช้สติปัญญาแก้ไข
 สถานการณ์วิกฤตให้ผ่านพ้นไปได้ได้อย่างไร สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงกระทำได้เฉกเช่นเดียวกัน
 อย่างนั้น นับได้ว่าเป็นการแก้กลศึกของศัตรูให้เหตุการณ์คับขันคลี่คลายไปด้วยดี

การนำตัวละครจากวรรณคดีมาเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็น
 การแสดงให้เห็นพระคุณสมบัติและพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่อาจจะบรรยายได้ไม่ทั้งหมด แต่ใช้
 ตัวละครในวรรณคดี ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มาเป็นสื่อกลางแสดงภาพลักษณ์

พระมหากษัตริย์ในอุดมคติ ตัวละครที่กวีนำมาใช้เป็นสื่อเปรียบมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ เก่งกล้าในการต่อสู้ มีคุณธรรม มีสติปัญญาหลักแหลม และสิริโฉมงดงาม เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเหมือนกับตัวละครเหล่านี้ ย่อมแสดงว่าพระองค์ก็ทรงมีพระปรีชาสามารถเฉกเช่นเดียวกัน พระองค์จึงเป็นศูนย์รวมความดีงามทั้งหลาย

5.2.3.1.4 การเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับธรรมชาติ

ธรรมชาติเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมนุษย์และกวีก็ให้ความสำคัญในการนำธรรมชาติมาช่วยถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของตนผ่านวรรคดี ทำให้เนื้อความมีวรรณศิลป์มากขึ้น ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีการนำธรรมชาติมาเป็นสื่อเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเช่นเดียวกัน ธรรมชาติที่กวีนำมาใช้เป็นสื่อเปรียบใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* คือ พระอาทิตย์และพระจันทร์ น้ำ และน้ำผึ้ง

5.2.3.1.4.1 พระอาทิตย์และพระจันทร์

พระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นสื่อเปรียบธรรมชาติที่กวีนิยมนำมาใช้ ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในด้านพระเกียรติยศ พระสติปัญญา และพระเดชานุภาพ ซึ่งมีการนำพระอาทิตย์และพระจันทร์มาเป็นสื่อเปรียบหลายครั้ง เช่น

“พระญาณฟ้างพันแสง   แสงรอบ   เรื่องแฮ”

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 35)

“พระเบญเจศยั้งพียง   สุรายันทร   แจ่มแฮ”

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 50)

“พระยศยลโยชมพูียง   สุรายันทร”

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 55)

กวีเลือกใช้พระอาทิตย์และพระจันทร์แสดงให้เห็นภาพการแผ่ขยายพระเกียรติยศ พระสติปัญญา และพระเดชานุภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้ชัดเจนขึ้นว่ามีกระจายไปทั่วทุกหนแห่งของโลก และให้แสงสว่างที่เจิดจ้า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงเป็นแสงที่ส่องสว่างไปทั่วทุกแห่งหน

5.2.3.1.4.2 น้ำ

น้ำเป็นสื่อเปรียบที่กวีนำมาใช้เปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องน้ำพระทัยของพระองค์ว่าทรงมีพระราชหฤทัยที่เมตตากว้างใหญ่ดังสายน้ำที่ไหลเชี่ยวและลึกซึ้ง ดังเนื้อความที่ว่า “พระหฤทัยทยมสินธุ์ ชัยวรชรั้ง” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 34)

คุณสมบัติในการไหลเชี่ยวและลึกของน้ำเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะกำหนดหรือคะเนได้ เพราะน้ำที่ไหลเชี่ยวมีกำลังรุนแรงไม่มีสิ่งใดมาต้านทานได้ เช่นเดียวกับน้ำพระทัยเมตตาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่มีมากมายและไม่มีสิ่งใดจะมาทัดทานได้เช่นกัน

5.2.3.1.4.3 น้ำผึ้ง

น้ำผึ้งถือเป็นผลผลิตที่มาจากธรรมชาติ คุณสมบัติสำคัญของน้ำผึ้งก็คือ ความหวาน กวีได้นำคุณสมบัติดังกล่าวของน้ำผึ้งมาเปรียบเทียบกับพระสำเนียงเสียงของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าพระสำเนียงสวดของพระองค์ต่อเนื่องไพเราะเสมือนน้ำผึ้ง ดังเนื้อความที่ว่า “สนนงสนนวดแม่น มฤฑูรา เรือยแฮ” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 47)

การใช้ธรรมชาติมาเป็นสื่อเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถล้วนเป็นการเปรียบเทียบในสิ่งที่เป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ เช่น พระเกียรติยศ พระสติปัญญา พระเดชานุภาพ และน้ำพระทัย ในขณะที่ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เราสามารถมองเห็นและ

สัมผัสได้ เมื่อนำมาใช้เป็นสื่อเปรียบกับนามธรรมทั้งหลายนี้ จะช่วยทำให้เห็นสิ่งที่เป็นนามธรรมปรากฏเป็นรูปธรรมให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจและรับอรรถรสได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5.2.3.1.5 การเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับบุคคลที่มีความสามารถ

กวีมีการเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับบุคคลที่ไม่มีการระบุเจาะจงชื่อ แต่ใช้การกล่าวถึงคุณลักษณะของบุคคลเหล่านั้นว่ามีความเก่งกล้า ดั่งเนื้อความตอนที่กวียกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงใช้กลลวงได้อย่างกล้าหาญกว่าผู้ที่กล้าหาญทั้งหลาย ดังคำประพันธ์ว่า “ลวงหารหารกว่าผู้ หารเหลือ กว่านา” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 44)

5.2.3.1.6 การเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับแผ่นดิน 4 ทวีป

ใน*ไตรภูมิพระร่วง*ได้อธิบายเรื่องแผ่นดิน 4 ทวีปว่าทางด้านทิศเหนือของเขาพระสุเมรุมีแผ่นดินชื่อว่า อุตรกัฐทวีป ทางทิศใต้มีแผ่นดินชื่อว่า ชมพูทวีป ซึ่งเป็นแผ่นดินที่มนุษย์เราอาศัยอยู่ ด้านทิศตะวันออกมีแผ่นดินชื่อว่า บุรพวิเทหะทวีป และทางทิศตะวันตกมีแผ่นดินชื่อว่า อมรโคยานทวีป แผ่นดินทั้ง 4 ทวีป มีความกว้างใหญ่ไพศาล และเป็นพื้นที่แห่งความหนักแน่นที่ต้องแบกรับสรรพสิ่งให้ดำรงอาศัยอยู่ กวีจึงนำความคิดเรื่องแผ่นดิน 4 ทวีปนี้มาใช้เป็นสื่อเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องความอดทนอดกลั้นเหมือนแผ่นดินทั้ง 4 ทวีป ดั่งเนื้อความที่ว่า “พระกษมาเสมอหล้า สีแดนฯ” (*ยวนพ่ายโคลงดั้น*: โคลงบทที่ 35) ความเปรียบนี้ทำให้เห็นความอดทนอดกลั้นของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่ามั่นคงและหนักแน่น

5.2.3.1.7 การเปรียบเทียบข้างในกองทัพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับ สัตว์หิมพานต์

ในแผ่นดินชมพูทวีปมีส่วนที่เป็นป่าหิมพานต์อยู่ 3,000 โยชน์ ซึ่งเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม ในป่าหิมพานต์มีสัตว์ใหญ่น้อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก หนึ่งในสัตว์หิมพานต์ที่กวีไทยนิยมนำมากล่าวถึงในวรรณคดี ก็คือ คชสีห์ และไกรสรราชสีห์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ได้นำสัตว์ทั้ง 2 ชนิดมาเปรียบเทียบกับข้างศึกในกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังเนื้อความที่เปรียบเทียบมัธยมเทศว่าเหมือนคชสีห์ว่า “มัธยมเทศเพียง คชสีห์” (*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 212)

คชสีห์เป็นสัตว์ในนิยาย มีรูปร่างเหมือนราชสีห์แต่มีวงเหมือนช้าง อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ มีการกล่าวถึงคชสีห์ในวรรณคดีเมื่อมีการกล่าวถึงป่าหิมพานต์ อาจจะไม่มีบทบาทในวรรณคดีมากนัก แต่คชสีห์ถูกนำมาใช้เป็นตราเครื่องหมายประจำตำแหน่งเจ้าพระยามหาเสนาบดีสมุหพระกลาโหม (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, 2542:160)

นอกจากคชสีห์แล้ว กวียังเปรียบเทียบโจมพิมานไตรตรึงษ์ว่ามีความรวดเร็วและเก่งกล้าเหมือนไกรสรราชสีห์ ดังว่า

“โจมพิมานไตรตรึงษ์	เลอศแล้ว
เวฤทธิแก้วนกลไกร	สรราช ไล่แฮ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 216)

ไกรสรราชสีห์เป็นราชสีห์ที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ไกรสรราชสีห์มีความสง่างามอย่างมาก เคลื่อนไหวได้อย่างรวดเร็ว และมีเสียงดังมีอำนาจจนทำให้สัตว์อื่นตกใจกลัว ดังเนื้อความใน*ไตรภูมิพระร่วง* (กรมศิลปากร, 2539:39) ที่ว่า

เมื่อไกรสรสีหะนั้นเดินไปเดินมาครั้นดูปล้นงามนักตั้งผู้มี
กำลัง แลถือค้อนไฟแกว่งไปโดยกำลังเมื่อเดือนดับนั้นแล แลเดินบ้าย
ไปบ้ายมาตั้งนั้น ก็ร้องด้วยเสียงอันแรง 3 คาบแลเสียงนั้นไปไกลได้
3 โยชน์แล แต่บรรดาผีสัตว์ 2 ตีน 4 ตีนอยู่แห่งใด ๆ ก็ดี แลเสียงได้
ยินถึงใด ๆ กลัวมีตัวนั้นสั่นแลตกใจสลบอยู่ไม่รู้สติตนเลย...

การเปรียบเทียบข้างในกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับคชสีห์และไกรสร
ราชสีห์เป็นการแสดงให้เห็นความเก่งกล้า น่าเกรงขาม และยิ่งใหญ่ของกองทัพสมเด็จพระบรมไตร
โลกนาถ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้เห็นพระบารมีของพระองค์ให้มากขึ้นด้วยเช่นกัน

5.2.3.1.8 การเปรียบเทียบในกองทัพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับการ वाद

การवादเป็นการบรรจุเขียนภาพด้วยศิลปะอย่างหนึ่ง การเปรียบเทียบหนึ่งว่า
สวดังवादขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นความงามของสิ่งนั้น ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีเนื้อความที่บรรยาย
ถึงกองทัพม้า กวีพรรณนาให้เห็นความสง่างามของม้าศึกในกองทัพ โดยเปรียบเทียบม้าศึกในกองทัพว่า
มีความงามเหมือนกับवादออกมา ดังเนื้อความว่า “สีหเบญจราชาตีพียง ขยงงาม แข่งแฮ” (*ยวน
พ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 251)

ม้าศึกในกองทัพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ได้สวยงามดังवादเท่านั้น แต่
ยังมีความงามสง่ามากกว่าได้वादขึ้น ดังเนื้อความที่ว่า “โถมศรหาคณล้า เลขา” (*ยวนพ่ายโคลง
ตัน*: โคลงบทที่ 253)

นอกจากนี้ ม้าศึกชื่อ อินทสรและจักรลักษณศักดิ์ยังมีความงามมากเหมือน
ดังเทวดามาवादไว้ ดังว่า

“โถมอินทรสรอาจแม่ มือแมน แต่งแฮ”

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 252)

“จักรลักษณะศักติพาหแมน แมนเฉลา”

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 254)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าการใช้ความเปรียบเทียบอุปมาเป็นภาพพจน์ที่ปรากฏใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* อย่างโดดเด่น กวีนำบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ มาเป็นสื่อเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมากมายหลากหลาย ซึ่งไม่ปรากฏการเปรียบอุปมาของพระเจ้าติโลกราช ทั้งนี้ก็ใช้วิธีการอุปมาทั้งแบบเสมอหรือเท่ากันระหว่างสิ่งที่นำมาเปรียบและสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และแบบเหนือกว่า คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระคุณสมบัติที่เหนือกว่าหรือมากกว่าสิ่งที่นำมาเปรียบ ทำให้เห็นความดีงามในด้านต่าง ๆ ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผ่านการอุปมาที่มีความชัดเจนมากขึ้น

5.2.3.2 อุปลักษณะ

อุปลักษณะเป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง มักจะปรากฏคำว่า “คือ” หรือ “เป็น” แสดงการเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นบางคุณสมบัติหรืออาจจะหมายถึงทุกส่วนที่เหมือนกัน การใช้อุปลักษณะใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* พบไม่มากนัก มีปรากฏ 5 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

5.2.3.2.1 การเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นตัวละครในวรรณคดี

วรรณคดีที่กวีนำมาใช้เปรียบเป็นกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมี 2 เรื่อง คือ *ปรัศูรามาวตารในนารายณ์สิบปาง* และ *รามายณะ* ซึ่งปรากฏการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณะกับตัวละคร 2 ตัว คือ พระอรชุน และพระราม

5.2.3.2.1.1 พระอรชุน

ใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* เปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระอรชุนว่าในการเคลื่อนกองทัพไปทำสงครามครั้งนี้มีการให้ธงเพื่อความเป็นสิริมงคล และต้องรอกฤกษ์ สกุนนิมิต คือ ฤกษ์ที่จะมีนกกบินเข้ามาในมณฑลพิธี ซึ่งกระทำอยู่ในตำบลท่าไชย เพื่อให้ได้รับชัยชนะ และทำให้ทหารกล้ามีกำลังใจดี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นพระอรชุนผู้มีความรวดเร็วในการรบ พระองค์ทรงจัดการและกล่าวแสดงพิธีกรรมได้อย่างครบถ้วน ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ ไปยอยบาตรสองศรี	สกุน ก่อนฤ
ในท่าชยเอชย	ขึ้นเกล้า
คือเทพอรชุน	เรรวรจ การแฮ
พระแต่งตรัสแล้วถ้วน	สารแสดง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 188)

พระอรชุนที่กล่าวเปรียบเทียบกับในโคลงข้างต้น คือ พระอรชุนในเรื่อง *ปรัศรามาวตาร* ซึ่งเป็นปางที่ 6 ใน *นารายณ์สิบปาง* พระอรชุนเป็นโอรสของท้าวฤๅษะฤๅษี พระอรชุนเป็นกษัตริย์ที่มีฤทธิ์มาก เพราะเคยได้รับพรจากพระฤๅษีทัตตะไตรย์ 7 ประการ คือ มีแขนและมีมือ 1,000 มือ มีนุชบกทองที่ลอยไปได้ทุกแห่ง มีอำนาจปราบทุจจริต ขอให้เป็นพระราชาที่ชนะทั่วสากลพิภพ ให้มีจิตใจรู้ผิดชอบชั่วดี ปกครองโดยธรรม และมีฤทธิ์ปราบศัตรูได้ชัยชนะ ครั้งหนึ่งพระอรชุนทรงเล่นสงน้ำในแม่น้ำนรรวมทากัสมเหสีและนางกำนัล พระอรชุนทรงกางแขนกันน้ำประหนึ่งเป็นเขื่อนใหญ่ ทำให้น้ำไหลวนย้อนขึ้นไปท่วมโรงพิธีของทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์โกรธมากจึงยกทัพมาต่อสู้กับพระอรชุน แต่กัพ่ายแพ้ถูกพระอรชุนจับทศกัณฐ์มัดใส่ทำยรถและประจานไว้กลางเมือง (สมภพ ภิรมย์, 2534: 64 – 65) การเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระอรชุนใน *นารายณ์สิบปาง* คงเชื่อมโยง

เหตุการณ์เด่นที่เกิดขึ้นที่ท่าหน้าและเป็นเหตุการณ์ที่พระอรชุนเอาชนะทศกัณฐ์ได้ ก็เปรียบเทียบให้เห็นว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็จะทรงมีชัยชนะเหนือข้าศึกเช่นกัน

5.2.3.2.1.2 พระราม

เหตุการณ์ในตอนท้ายเรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นการสรรเสริญ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงเอาชนะเชียงขึ้นได้แล้ว กวียกย่องชัยชนะของพระองค์ว่าเป็น เช่นเดียวกับเหตุการณ์ที่พระรามทรงยกพลไปปราบทศกัณฐ์ที่เมืองลงกา ดังเนื้อความที่ว่า

๐ ชยชยอำนาจทำว	คือราม
รอนราพล่วงลงกา	แผ่นแผ่น
ชยชยดิ่งติดตาม	มัลมารค นันนฤ
ชยชำนะได้แก้ว	ครอบครอง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 289)

เรื่องราวของพระรามปราบทศกัณฐ์เป็นเรื่องราวที่คนไทยคุ้นเคยและ รู้เรื่องราวนี้เป็นอย่างดี ทศกัณฐ์เป็นตัวละครร้ายที่รุกรานพระรามจากการลักนางสีดาไป พระรามจึง ต้องต่อสู้กับทศกัณฐ์เพื่อแย่งชิงนางสีดากลับคืนมา แม้ว่าทศกัณฐ์และเหล่าวงศ์จะมีความเก่งกล้ามาก เพียงใด พระรามก็สามารถปราบได้ทั้งหมด

การเปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นพระรามเป็นการ เปรียบเทียบการทำสงครามระหว่างพระองค์กับพระเจ้าติโลกราชว่าเป็นสงครามแบบเดียวกับพระราม รบกับทศกัณฐ์ ชัยชนะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่มีต่อพระเจ้าติโลกราช ไม่ใช่เพียงการได้ ดินแดนคืนเท่านั้น หากแต่นัยยะที่เน้นย้ำว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผู้ทรงธรรมได้ชนะพระเจ้าติ โลกราชผู้อธรรมอีกด้วย

5.2.3.2.2 การเปรียบเทียบกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็น พาหนะของเทพเจ้า

ใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* มีการบรรยายกองทัพช้างของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้อย่างละเอียด กวีได้เปรียบช้างศึกในกองทัพว่าเป็นสัตว์พาหนะของเทพเจ้า 2 ชนิด ได้แก่ ช้างเอราวัณและครุฑ

5.2.3.2.2.1 ช้างเอราวัณ

กวีเปรียบช้างมัทธมเทศซึ่งมีวงยาวจรดพื้น งามอนยาวเสียดฟ้า เป็นดั่งช้างของพระอินทร์ ซึ่งก็คือ ช้างเอราวัณ ดังว่า

๐ มัทธมเทศพียง	คชสิงห์
งวงเงือดดินางอน	เงือดฟ้า
คือคชปิ่นไตรตรีงษ์	พาลโพธิ
โคมปราบจักรพาฬกล้า	แก้วนชน ๗

(*ยวนพ่ายโคลงตั้ง*: โคลงบทที่ 212)

ช้างทรงของพระอินทร์มีชื่อว่าช้างเอราวัณ หรือไอราวัณ หรือไอราวต ในตำนานความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดูเป็นช้างที่ได้จากการเกษียรสมุทร ช้างไอราวตเป็นช้างที่มี 4 งา ตัวใหญ่เหมือนยอดเขา และงามกว่าเขาไกรลาส (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์มณี 2547: 231) ช้างเอราวัณในศาสนาพราหมณ์ฮินดูเป็นช้างศึก ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อของศาสนาพุทธที่เป็นช้างทรงสำหรับทำวสัถกะเสด็จประพาส นอกจากนี้ ในความเชื่อทางพุทธศาสนา ช้างเอราวัณ ก็คือ เอราวัณ เทพบุตรที่จำแลงองค์เป็นพาหนะสูง 150 โยชน์ มีกระพอง 33 กระพอง แต่ละกระพองมี 7 งา แต่ละงายาว 50 โยชน์ มีสระโบกขรณีอยู่กลางละ 7 สระ แต่ละสระมีกอบัว 7 กอ แต่ละกอมีดอกบัว 7 ดอก ดอกหนึ่ง ๆ มีกลีบบัว 7 กลีบ บัวแต่ละกลีบมีเทพธิดา 7 องค์ (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, 2520: 253 – 254) กวี

เปรียบช้างศึกในกองทัพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเพื่อแสดงให้เห็นว่าช้างศึกนั้นเป็นช้างที่เก่งกล้า และยิ่งใหญ่กว่าช้างใด และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผู้เป็นเจ้าของช้างนั้นก็ยอมเหมือนพระอินทร์ผู้เป็นนายแห่งช้างเอราวัณด้วยเช่นกัน

5.2.3.2.2 ครุฑ

กวีเปรียบเทียบการจัดทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่มีลักษณะคล้ายกับปีกครุฑที่แผ่ขยายออกไป ดังเนื้อความที่ว่า

สารสบบลابلครุฑคือ	ครุฑพาหนะ
ดาดาษรุกรันฆ่า	ข่มยวร ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*: โคลงบทที่ 246)

ครุฑเป็นพาหนะของพระนารายณ์ ตามตำนานของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู พญาครุฑเป็นบุตรของพระกัศยปและนางวินตา มีสี่พระ จงอยปาก มีปีกเหมือนนกอินทรี มีร่างกาย แขน และขาเหมือนมนุษย์ หน้าขาว ปีกแดง ลำตัวเป็นสีทอง พญาครุฑเป็นผู้มีพลังกำลังมหาศาล การเปรียบเทียบจัดทัพเหมือนครุฑ เพื่อแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ทรงพลังของกองทัพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่ามีความแข็งแกร่งอย่างมาก

5.2.3.2.3 การเปรียบพระเจ้าติโลกราชเป็นสัตว์และอสูรที่พ่ายแพ้

ใน*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระเจ้าติโลกราชเสด็จหนีกลับเชียงใหม่ เป็นเพราะทรงเกรงกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างมาก กวีได้เปรียบเทียบทัพหน้าของพระเจ้าติโลกราชว่าเป็นดังช้างที่กลัวหากต้องต่อสู้กับราชสีห์ เป็นดังนาคต่อสู้กับครุฑจนต้องหนีไป หรือเป็นดังท้าวไพจิตราสูรหนีพระอินทร์ไปอย่างรวดเร็วจนมองไม่เห็นหลัง ดังเนื้อความต่อไปนี้

๐ กรุงลาวกลอยชยาจหน้า	ตาตาย ศรากแฮ
จักอยู่เมืองเกรงกรร	บ่ได้
กลัวกลับเกลื่อนพลอยาย	อัยงออก
หนีสีแดงเหง้าไ้	พ่ายพง ๗
๐ คือคชกลีบกลอกจั้ง	จญสี่ห
คือนาคจญครุทสร้ง	วึ่งเว้น
คือไวปจิตดี	สุรราช
หนีสุราธิปเว้น	รวดหลัง ๗

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 85 - 86)

เหตุการณ์ทั้ง 3 เหตุการณ์ที่นำมาเป็นสื่อเปรียบข้างต้นเป็นการเลือกเอา เหตุการณ์ที่มีอยู่ในความคิดความเชื่อทางศาสนา ได้แก่ เหตุการณ์ข้างกล่าวการเผชิญกับราชสีห์ เป็น เหตุการณ์ที่มีปรากฏอยู่ใน **ไตรภูมิพระร่วง** ตอนที่กล่าวบรรยายถึงลักษณะของไกรสรราชสีห์ เมื่อ ไกรสรราชสีห์เดินและส่งเสียงร้อง เสียงร้องนั้นทำให้สัตว์ทั้งหลายตกใจกลัว ข้างสารอยู่ในป่าได้ยินยัง ตกใจกลัวจึงต้องรับวิ่งหนีเข้าป่า ข้างบ้านที่ถูกผูกไว้ด้วยเชือกเหล็กหรือเชือกหนังก็ตื่นจนเชือกขาด บั๊สสาวะและอุจจาระราดวิ่งหนีไป (วรรณกรรมสมัยสุโขทัย, 2539: 39)

เหตุการณ์ที่ 2 เป็นเรื่องของครุฑและนาค ซึ่งเป็นศัตรูกันมาโดยตลอด ครุฑ จะจับนาคเป็นอาหารอยู่เสมอ นาคจึงกลัวครุฑอย่างมาก ในรามเกียรติ์ตอนที่พระลักษมณ์ต้องศร นาคบาศของอินทรชิต พระรามได้แผลงศรพลายวาทไปยังวิมานฉิมพลีของพญาครุฑ ครุฑก็ช่วยจิก นาค จนนาคทั้งหลายต้องแทรกแผ่นดินหนีไป (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, 2542: 152)

ส่วนอีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ เรื่องราวของท้าวไพจิตราสูร ซึ่งเป็นอสูรคู่แค้นกับพระอินทร์ ทั้งสองทำสงครามกันหลายครั้ง แต่สุดท้ายท้าวไพจิตราสูรก็ต้องพ่ายแพ้ให้แก่พระอินทร์ (ส. พลายน้อย, 2549: 231)

การเปรียบเทียบพระเจ้าติโลกราชเป็นสัตว์หรืออสูรที่ต่อสู้แล้วพ่ายแพ้จนต้องหนีไป เป็นการเลือกสื่อเปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม เพราะกวีได้กล่าวแสดงกิริยาอาการของพระเจ้าติโลกราชว่าทรงมีความหวาดกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างมาก สื่อเปรียบเทียบเหล่านี้จะช่วยสร้างภาพความกลัวให้เห็นชัดเจนขึ้น

5.2.3.2.4 การเปรียบเทียบนัตนกรเป็นเกววัลย์

ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* กวีเปรียบเทียบนัตนกรว่าเป็นเกววัลย์ที่อาศัยพันต้นไม้ใหญ่คอยแย่งอาหาร ซึ่งเป็นคำกล่าวของพระเจ้าติโลกราชที่ว่ากล่าวนัตนกร ดังเนื้อความต่อไปนี้

๐ มีร้ายทุกช่องซี่	สารสุด เมื่อใด
มิ่งคือวัลเฝือแฝง	มิ่งไม้
เคยกู่พิรุฑมิ่ง	หลายเทื่อ
เหลือที่อดไว้แท้	จึงทำ ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 124)

เกววัลย์เป็นไม้เลื้อยที่ต้องคอยเกี่ยวเกาะต้นไม้ใหญ่และดูดซึมน้ำอาหารจากต้นไม้ใหญ่เพื่อให้เกววัลย์เติบโต พระเจ้าติโลกราชกล่าวหานัตนกรเป็นเกววัลย์ที่คอยหาผลประโยชน์จากพระองค์ที่เสมือนเป็นต้นไม้ใหญ่

5.2.3.2.5 การเปรียบเทียบบทประพันธ์เรื่องยวนพ่ายโคลงตันเป็น พวงดอกไม้สวรรค์

กวีเปรียบเทียบหนังสือภาษาสยามนี้ คือ เรื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* ซึ่งพรรณนาเป็น
บทร้อยกรองได้อย่างดงามเหมือนดังพวงดอกไม้สวรรค์ที่งามช้อย และปัญญาอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้
ได้แสดงและเพิ่มพระเกียรติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นดั่งเส้นไหมร้อยกลางพวงดอกไม้ไว้ ดัง
คำประพันธ์ที่ว่า

๑ สวรรค์สยามภาษาขจร	กลกานท นิฤ
คือคู่มาลาสวรรค์	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เดอมกรยดี พระฤ
คือคู่มะลิ้งร้อย	กิ่งกลาง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 58)

การใช้อุปลักษณ์ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ก็มีจุดประสงค์เดียวกันกับการใช้อุปมา คือ
แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถและพระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ชัดเจนมากขึ้น การ
ใช้ความเปรียบเทียบอุปลักษณ์จะให้ความหมายที่ลึกซึ้งมากกว่าอุปมา เพราะจะเน้นให้เห็นการ “เป็น”
สิ่งเดียวกันกับสิ่งเปรียบเทียบ ไม่ใช่เพียงส่วนที่เหมือนเท่านั้น ทำให้ได้ความหมายที่ลึกซึ้งมากขึ้น

5.2.3.3 อติพจน์

อติพจน์เป็นการใช้ถ้อยคำภาษากล่าวเกินจริง ช่วยเน้นย้ำให้เห็นภาพที่ชัดเจนของสิ่ง
นั้นหรือบุคคลนั้น ทั้งนี้การใช้อติพจน์เป็นการถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของกวีที่มีต่อสิ่งใดสิ่ง
หนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างมากมาย

ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* กวีได้แสดงให้เห็นว่าพระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีมากมายเกินกว่าจะพรรณนาได้อย่างละเอียด ใครเลยจะสามารถพรรณนาเนื้อความได้งดงามและถี่ถ้วน กวีจึงขอเขียนบันทึกพระเกียรติยศไว้เพียงสังเขปด้วยพลังแห่งความชื่นชมยินดีที่ได้ประพันธ์งานชิ้นนี้ และอย่าว่าแต่คนเลย แม้แต่เทพผู้มีความชำนาญในการสรรเสริญ หรือเหล่านักปราชญ์ผู้มีความเชี่ยวชาญ หรือคนผู้มีพินิลินก็ตาม ก็ไม่อาจพรรณนาพระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ พระยศยลโยคพื้น	พิษฎฐาร ชื่นแฮ
ใครค่าอรอรธธา	ถ่องถ้วน
สรวมแสดงบันทีกสาร	สงเขป ใ้ฬ่อ
โดยแต่แรงรมยม้วน	กล่าวเกลา ฯ
๑ ยาคณชี้เทพยผู้	ไกรกรรติ ก็ดี
พินมวธรเมธาเซาว	ช่ยวได้
แลศริศแลศริศพิน	ชีวห ก็ดี
ฤร่ายศไ้ถ้วน	ถี้แถลง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 81 - 82)

นอกจากนี้ยังยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงล่งรู้ว่าใครดีหรือไม่ดีทั้งหมดเหมือนมะขามป้อมที่วางอยู่กลางฝ่ามือมือ ดังว่า

๑ เงินขามป้อมตั้งกิ่ง	กลางกร ใ้แฮ
อยู่ช่งพิดพินเหน	ล่งล้วน
ใครเกจกยจอนงำ	สารสื้อ
ใครชอบพิดเหนถ้วน	ถ่องกล ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 51)

ในตอนท้ายเรื่องทีกวีสรรเสริญชัยชนะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าชัยชนะและพระเกียรติยศของพระองค์ก็ก่อกองไปจนถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังว่า “ชยชยศโยคก้อง ไตรตรีงษ์” (ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 291)

การใช้ภาพพจน์ในยวนพ่ายโคลงต้นเป็นการมุ่งแสดงและขยายภาพความยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้ชัดเจนมากขึ้น โดยใช้วิธีการอุปมา อุปลักษณ์ และอติพจน์ การใช้ภาพพจน์ทั้งหลายในยวนพ่ายโคลงต้นเป็นเครื่องแสดงภูมิรัฐของกวีได้เป็นอย่างดีว่ามีความรู้ทั้งวรรณคดีสันสกฤต วรรณคดีพุทธ ศาสนาทั้งพราหมณ์ฮินดูและพุทธ รวมทั้งตำนานต่าง ๆ อย่างรอบด้าน จึงสามารถนำมาใช้เปรียบเทียบกับกับสิ่งที่กวีต้องการสื่อสารได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสม ทำให้เนื้อความมีความหมายที่ลึกซึ้งมากขึ้น

5.2.4 การพรรณนากองทัพ

การพรรณนากองทัพเป็นเนื้อหาที่มีพื้นที่ในเรื่องยวนพ่ายโคลงต้นมากถึง 74 บท การพรรณนากองทัพเป็นการแสดงความสามารถทางการประพันธ์ของกวีประการหนึ่ง การพรรณนากองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงต้นแบ่งเนื้อหาการพรรณนากองทัพเป็นส่วนต่าง ๆ ที่ชัดเจน ได้แก่ ไพร่พล กองทัพเรือ กองทัพช้าง กองทัพม้า และเครื่องประกอบกองทัพ เช่น ธงฉัตร และเครื่องดนตรี

การพรรณนากองทัพเรือมีการกล่าวถึงเรือชนิดต่าง ๆ ที่ตามเสด็จในการศึก โดยจะพรรณนาชื่อเรือเป็นคู่ไป เช่น เรือหุ้มและเรือห่อที่เรียงซ้อนกันอยู่ เรือแห่และเรือแหงนก็เฝ้าห้อมล้อม เรือพิฑูยเรือพิทัน เรือแซ และเรือซาก็มีจำนวนมาก ทุกท่าและทุกทุ่งก็มีเรืออยู่หนาแน่น เรือคฤหและเรือแคว่ลอยอยู่เต็มแม่น้ำ เรือเครื่องและเรือคร้วมีมากมาย เรือซายอยู่คู่กับเรือแซแทรกกันอยู่ แนวของหมู่เรือขนานไปกับกองทัพช้างและกองทัพม้าที่เคลื่อนไป ดังเนื้อความที่ว่า

○ เรือหัวเรือหอซ้อน	ซัปกัน
เรือแห่เรือแหนแหน	แห่ห้อม
พิทุยพิทันแซ	ชามาก
ทุกท่าทุกท่งล้อม	หน่นหนา ๆ
○ เรือคฤหาเรือแคว่เต้า	เตมแคว น่านนา
เรือเครื่องเรือคร้วคลา	คล้ำห้ำ
เรือซาคุเรือแซ	แซมฝ่า ฟีนแฮ
ชนิดหมู่ขนานข้างม้า	คล้าวไคล ๆ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 193 - 194)

การพรรณนากองทัพข้างมีการพรรณนาถึงชื่อของข้างในกองทัพเป็นจำนวนมาก โดยนำชื่อข้างในทำเนียบข้างมาขึ้นต้นบาทที่ 1 และบาทที่ 3 เป็นจำนวนมาก เช่น เนื้อความที่กล่าวถึงข้างมัธยมเทศที่เหมือนคชสีห์ มิ่งวงยาวจรดดิน งางอนจรดท้องฟ้า เหมือนข้างทรงของพระอินทร์ เป็นข้างแรกรุ่งที่ฉลาดเฉลียว ข้างโถมปราบจักรวาฬก็เก่งกล้าเชี่ยวชาญในการชน ข้างทั้งหลายมีอยู่มากมายทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ต่างส่งเสียงกันอื้ออึง ข้างมารพิชัยมองดูเป็นข้างที่เก่งยิ่งยวด มองดูข้างศิพาทิตย์แล้วควรคู่กับข้างพิศณุจักรที่ตั้งท่าเงื่อง่าจะเข้าสู่ ดั่งคำประพันธ์ต่อไปนี้

○ มัธยมเทศพียง	คชสีห์
วงเงือดดินงางอน	เงือดฟ้า
คือคชปิ่นไตรตรีงษ์	พาลโพธิ
โถมปราบจักรพาฬกล้า	แก้วนชน ๆ
○ สารสรรพจรรโจษหน้า	หลังดา ดาษเฮย
มารพิชัยยลยง	ยวดข้าง

แลสารศิพาทิตย

ควรรคู้

พิศณุจักรจ้งง้าง

ง่ารงค์ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 212 – 213)

การพรรณนากองทัพม้ามีการพรรณนาชื่อม้าในกองทัพลักษณะเดียวกันกับการพรรณนา กองทัพช้าง เช่น เนื้อความที่กล่าวถึงม้าอินทสรอาจมีลักษณะงามเหมือนม้าเทวดาสว่างมา ม้าราช พาหนเป็นม้าดูงามสง่าอย่างยิ่งยวด ม้าสุพรรณสีห์เป็นยอดม้าตระกูลสินธพ ม้านิลเศวตรมีความ รวดเร็วเหมือนสายฟ้าแลบ ม้าศรีหาคสน์มีรูปร่างงามยิ่งกว่าเขียนขึ้น ม้าราชสัมฤทธิ์มีความรวดเร็วมาก มองดูหน้าม้าเมฆมาลาแล้วก็เห็นว่าเป็นม้าที่มีค่าควรเมืองมองดูม้ามหาสังข์ก็(มีสีขาว)เหมือนกับสังข์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

๑ โฉมอินทสรอาจแม่น

มือแมน แต่งแฮ

ราชพาหนหยยล

ยวดม้า

สุพรรณสีห์แสนสิน

ธพชาติ

นิลเศวตรพลันพียงฟ้า

เปล่งเปลว ฯ

๑ โฉมศรีสีหาคสน์ล้ำ

เลขา

ราชสัมฤทธิ์เร็ว

รวดแท้

เมอลมุขเมฆมาลา

ควรรค่า เมืองแฮ

เมอลมหาสงขแปด

แปลกสงข ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 252 - 253)

ส่วนการพรรณนาเครื่องประกอบกองทัพก็พรรณนาให้เห็นความยิ่งใหญ่ เช่น ธง เทียว และ กลิ้งกลดมีอยู่มากมายหลากหลาย จนดูมืดครึ้มไปทั่ว แพนทองสีเลือดมพรายระยับรุ่งเรือง ทหารหาญ ต่างก็แห่แหนมารวมล้อมกันอย่างแน่นหนา และมีเสียงเครื่องดนตรีดังกึกก้อง ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ ธงทยวหลายหลากกลิ้ง	กลดไชย
ขรอำทังทางอา	ภาคกลุ้ม
แพนทองพรรณรายไพ	โรจโชติ
หาญแห่จุ่มจุ่มล้อม	หน่นหนา ๕
๑ ศวรสัพทศุไชษ้อง	กลองไชย
ทุ่มพ่างแตรสงขชวา	ปี่ห้อย
มฤทิงค์ทรโนทรอ	ทรุพราช
ดั่งเดียดม้าพ้อก้อ	โกรศกรยง ๕

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 257 - 258)

นอกจากนี้ การพรรณนาไพร่พลจะพรรณนาจะแทรกอยู่ในกองทัพส่วนต่าง ๆ เป็นระยะ เช่น เนื้อความที่กล่าวถึงไพร่พลในกองทัพล้วนมีความหมายกล้าอย่างเป็นเลิศ ถึงมีจำนวนทหารกล้าเพียง สามหมื่นก็เหมือนมีจำนวนสามแสน ไพร่พลเหล่านี้เคยรุกรบกับข้าศึกมาแล้วหลายครั้ง และแสดงฝีมือ ในการรบจนเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว ทหารกล้าหาญทุกหมู่ นายของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถล้วนมี เครื่องอาวุธทั้งหลายพร้อมสรรพ มีเสื่อเกราะที่กรุด้วยสำลืออยู่มากมาย ทหารมีทวน ธนู และหน้าไม้ เป็นอาวุธครบถ้วน ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ นับแต่พลล้วนเลศ	เลศหาญ
สามหมื่นเสมอสามแสน	สำแกลัว
เคยรุกรบาลบร	หลายท่า

เซงซากมือไว้แล้ว	มากมา ฯ
๐ ทุกห้องพิรพ่าหเจ้า	จอมเมลือง เลอคแฮ
สรรพเครื่องสรรพายุทธ	เลอคล้วน
เกราะกรายสำลีเนือง	นองออก ไปแฮ
ทวนธนูหน้าไม้ถ้วน	หมู่หมาย ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 202 - 203)

การพรรณนาฉากกองทัพนี้แสดงฝีมือการประพันธ์ของกวีเหมือนกับการพรรณนาธรรมชาติ การพรรณนากองทัพใน*ยวนพ่ายโคลงตัน* ไม่ว่าจะเป็นกองทัพส่วนใดล้วนมีส่วนคล้ายคลึงกัน ได้แก่ จำนวนที่มาก ความสามารถที่เก่งกล้า ความฮึกเหิมพร้อมในการรบ และความงาม ลักษณะเด่นของการพรรณนากองทัพใน*ยวนพ่ายโคลงตัน* ก็คือ การกล่าวถึงชื่อชนิดของเรือต่าง ๆ ชื่อช้างและชื่อม้า ในทำเนียบมากกล่าวพรรณนาไว้ ทำให้เห็นภาพกองทัพที่ยิ่งใหญ่และเป็นการบันทึกข้อมูลกองทัพของไทยในอดีตไว้ด้วย การบรรยายกองทัพอย่างละเอียดนี้เป็นทั้งการแสดงฝีมือการประพันธ์อันยอดเยี่ยมของกวี และยังมีส่วนสำคัญในการแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่และแสนยานุภาพทางการทหารของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ชัดเจนมากขึ้น

5.2.5 การบรรยายภาพการต่อสู้

ยวนพ่ายโคลงตัน เป็นวรรณคดีเกี่ยวกับการทำสงคราม ดังนั้นการต่อสู้รบกันระหว่างอาณาจักรอยุธยาและล้านนาจึงเป็นเนื้อหาส่วนที่สำคัญ การบรรยายภาพการต่อสู้เป็นการแสดงให้เห็นความเก่งกล้าในการรบของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เช่น เนื้อความที่กล่าวถึงกองทัพล้านนาเข้าทำสงครามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กองทัพล้านนาได้ตกแต่งแนวกำแพงไว้อย่างแน่นหนา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเคลื่อนทัพตามมาอย่างเร่งรีบ แล้วเข้าช่วยเชือดแทง และตัดหัวม้าทุก

ตัว ข้างทรงบุญ (ซึ่งเป็นข้างทรงของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) มีตัวสูงใหญ่เดินตรงเข้าไปประสาน
งากับข้างข้าศึก ข้างฟองสมุทรของข้าศึกตื่นตกใจจนล้มลง ข้างต่าง ๆ ก็รวมเข้ามาช่วยป้องกันไว้คือมี
การใช้งาต่องายกขึ้นกันไว้จนชวดเซไป ข้างทรงบุญถอยแล้วรุกเข้าแทงข้างของกองทัพล้านนาจน
กองทัพล้านนาวิ่งหนีไปพร้อมทหารบนหลังช้างที่หัวขาดตายคว่ำอยู่บนนั้น ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ รำปางเขาไฉรั	สงคราม ท่านนา
ลาวแต่งตบปการ	หน่นหน้า
กษัตริย์เลื่อนพลตาม	เร็วเร่ง
โสรหมเชือดแทงทวนม้า	หน่นนหววฯ
.....	.....
๑ ทรงบุญจรหง่านเสื่อง	ผสารงา
ฟองสมุทรตื่นกลางแปลง	ท่าวั่นน
สบสารก็ชวนมา	โสรหมช่วย กนนแฮ
งาต่องายอกันน	ชรวดเซร ฯ
๑ ทรงบุญถอยเร็วรัน	รุกแทง
ลาวแล่นแปรตายหวว	ขาดขัว

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 269, 271 - 272)

จะเห็นว่ากวีสามารถบรรยายภาพการต่อสู้ในโคลงข้างต้นได้อย่างยอดเยี่ยม ทำให้เห็น
ภาพเคลื่อนไหวขณะต่อสู้ระหว่างกัน ไม่ว่าจะการรุกเข้าแทงข้าศึก และภาพข้างศึกต่อสู้กัน

นอกจากนี้ การบรรยายภาพการต่อสู้ใน *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* ยังให้ความสำคัญแก่การต่อสู้ของ
บรรดาไพร่พลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่กำลังต่อสู้กับไพร่พลของกองทัพล้านนาด้วย ดัง
ตัวอย่างที่กล่าวถึงทหารหมวกทองลูกวิ่งเข้าพาดฟันและต่อสู้กับข้าศึกได้รวดเร็วเหมือนดีดนิ้ว ทหาร

ของอยุธยาเพียง 10 นาย สามารถต่อสู้กับทหารของล้านนาที่ตัวใหญ่นับพันนายได้ ทหารทั้งหลายต่าง ตัดหัวข้าศึกแล้วหิวมาถวายสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างไม่ขาดสาย เหล่าทหารทวนและทหารตั้ง ก็ดาหน้าเข้าไปต่อสู้กับข้าศึกก่อน ต่อสู้กันแบบตัวต่อตัวจนทหารล้านนาล้มตายและตื่นกลัว ทหารซึ่ง ถือหางนกยูงโบกสัญญาณให้ทหารทวนทองบุกเข้าโจมตี จนทหารล้านนาที่มีจำนวนนับล้านต้องถอย ร่นเข้าไปตั้งมั่นในค่าย

๑ หมวกทองลูกเล่นเข้า	ขบพन्न ต่อณา
เข้าปะทะได้กล	ดีดนิ้ว
สิบคนต่อลาวพन्न	ภูใหญ่
หนนเด็จพระหวได้หัว	ถ่งถวาย ๗
๑ แพนดั่งไยไยเข้า	ทักแทน ก่อนนา
ตัวต่อตัวลาวตาย	ตื่นหยั่นน
หางยงหักโหมแพน	ทองท่าว
ญวนพ่ายพลล้านร่น	ค่ายคิง ๗

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 280 - 281)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าเนื้อหาที่กล่าวถึงการต่อสู้ของกองทัพใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* จะมีไม่มากนัก แต่สามารถทำให้เห็นภาพการรบของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและการต่อสู้ของทหารได้ชัดเจน แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และชัยชนะของพระองค์ที่มีเหนือ ล้านนาในศึกเชียงชื่น การบรรยายภาพการต่อสู้ที่ไม่ยาวมากนักก็ช่วยแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าข้าศึกจะมีความพยายามในการเตรียมความพร้อมมากเพียงไร แต่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงเอาชนะ ข้าศึกได้ในระยะเวลาอันสั้น เพราะทรงมีพระปรีชาสามารถในการรบอย่างมากมายนั่นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่า **ยวนพ่ายโคลงตัน** มีกลวิธีการประพันธ์ที่เยี่ยมยอดทั้งกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ กวีประพันธ์เรื่องได้อย่างมีเอกภาพ ไม่ว่าจะพิจารณาองค์ประกอบของเรื่องส่วนใด ไม่ว่าจะเป็นส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี สูตรสถานี และเหตุการณ์หลักของเรื่อง ก็ จะเห็นว่ามี การสรรเสริญ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสมอ อีกทั้งยังมีการผสมองค์ประกอบทุกส่วนอย่างกลมกลืน รวมทั้งยังมีการเลือกเหตุการณ์และจัดวางน้ำหนักของเรื่องให้น่าติดตาม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการแสดงภาพลักษณ์ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ต้องการเน้นให้ชัดเจน คือ การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบผู้ทรงธรรม นอกจากนี้ การสร้างตัวละครและการสร้างฉากของเรื่องก็ล้วนทำให้เห็นภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติที่เด่นชัดด้วยเช่นกัน

ส่วนกลวิธีทางวรรณศิลป์ใน **ยวนพ่ายโคลงตัน** ก็มีลักษณะเด่นในด้านการเล่นคำ โดยเฉพาะการซ้ำคำที่ช่วยเน้นย้ำความหมายของเนื้อความให้ชัดเจนมากขึ้น หรือการเล่นเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์ก็ทำให้ภาษามีความไพเราะมากขึ้น การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ทั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชก็สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของเรื่องเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาพพจน์ก็มีการใช้ความเปรียบแบบอุปมา อุปลักษณ์ และอุปพจน์ ในการสื่อความหมายยกย่อง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน โดยนำสื่อเปรียบที่หลากหลายมาใช้เปรียบ เช่น เทพเจ้า พระพุทธเจ้า ธรรมชาติ และตัวละครในวรรณคดี อีกทั้งยังพรรณนาชมกองทัพและการบรรยายภาพการต่อสู้ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทำให้เห็นพระปรีชาสามารถและพระเดชาานุภาพของพระองค์ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ทั้งหลายนี้จึงทำให้ **ยวนพ่ายโคลงตัน** เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีการประพันธ์ที่เรียกได้ว่ามีความสมบูรณ์แบบอย่างมาก

การศึกษากลวิธีการประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* อย่างละเอียดทั้งกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ทำให้เห็นขอบของวรรณคดีของพระเกียรติใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ได้ชัดเจนขึ้นว่าการสร้างสรรคัวรรณคดีของพระเกียรติจะประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คือ พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยตรง *ยวนพ่ายโคลงตัน* นำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจทั้งแบบกว้าง คือ การแสดงให้เห็นพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจอันหลากหลายของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตั้งแต่การประสูติ การขึ้นครองราชย์ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการป้องกันราชอาณาจักร และพระราชกรณียกิจแบบละเอียด คือ การขยายความให้รายละเอียดพระราชกรณียกิจบางประการอย่างละเอียด ได้แก่ การทำสงครามกับอาณาจักรล้านนา โดยเฉพาะศึกเมืองเชียงขึ้น ซึ่งเป็นศึกครั้งสำคัญที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเอาชนะพระเจ้าติโลกราช และได้เมืองเชียงขึ้นหรือเมืองเชลียงกลับคืนมา หลังจากตกไปเป็นเมืองของล้านนานานถึง 14 ปี และจากการสงครามที่เมืองเชียงขึ้นก็ทำให้ทั้ง 2 อาณาจักรหย่าศึกจากกัน แล้วหันไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองแทน

การแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่มีต่อแผ่นดิน การประพันธ์วรรณคดีของพระเกียรติจึงเป็นการแสดงความจงรักภักดีและประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ให้ปรากฏไม่สูญหายตามคำอธิษฐานของกวีที่ปรากฏในบทประพันธ์

ส่วนที่ 2 คือ ความคิดความเชื่อทางศาสนา ศาสนาที่มีอิทธิพลใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* คือ ศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู กวีนำความคิดของทั้ง 2 ศาสนา เข้ามาผสมผสานรวมไว้ในทุกส่วนของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* เช่น ส่วนประณามพจน์ และส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์อย่างกว้างรวมทั้งยังยึดโยงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้สัมพันธ์กับความเป็นอุดมคติของทั้ง 2 ศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบุคคลสูงสุดของแต่ละศาสนา ได้แก่ พระพุทธเจ้าของศาสนาพุทธ และเทพเจ้าในศาสนาฮินดู

รวมทั้งพระธรรมหรือปรัชญาความคิดของศาสนา เช่น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรู้แจ้งในพระธรรมทุกหมวด ทรงมีพระเมตตาธรรมในการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก และทรงบริจาคอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นไปตามคติความคิดของศาสนาพุทธ ขณะเดียวกันก็ทรงมีพระราชอำนาจอันเด็ดขาดในทุกด้านและทรงทำหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ในการทำสงครามตามแบบคติศาสนาฮินดู จะเห็นว่ากวีเชื่อมโยงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผู้นำทางโลกให้หลอมรวมกับความคิดทางศาสนา ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเข้าไปไว้ด้วยกัน พระองค์จึงทรงเป็นบุคคลในอุดมคติอย่างสมบูรณ์

ส่วนสุดท้าย คือ ความงามทางภาษา *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีการร้อยเรียงภาษาในการสื่อความหมายได้อย่างงดงามทั้งด้านเสียง คำ และความเปรียบ กวีแสดงฝีมือทางการประพันธ์อันยอดเยี่ยมทางการประพันธ์ด้วยการเล่นคำที่มีลักษณะเป็นกลบทหลายบท การเล่นเสียงพยัญชนะและเสียงวรรณยุกต์ รวมทั้งการใช้ความเปรียบที่แสดงความหมายได้อย่างลึกซึ้ง ถ้อยคำภาษาที่สละสลวยงดงามใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ช่วยทำให้เหตุการณ์ประวัติศาสตร์และความคิดทางศาสนาที่เป็นข้อมูลสำคัญของเรื่องนำเสนอผ่านออกมาอย่างมีพลังและลุ่มลึกมากขึ้น

ดังนั้นจะเห็นว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นวรรณคดีขบพระเกียรติที่หลอมรวมศาสตร์ 3 ประการเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน คือ ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ศาสนาซึ่งเป็นความคิดความเชื่อเชิงอุดมคติอันเป็นเครื่องนำไปสู่ความดีงาม และความงามทางภาษาในการประพันธ์ที่ถ่ายทอดความคิดทั้งหลายด้วยภาษาอันวิจิตรและสื่อความหมายได้ลุ่มลึก *ยวนพ่ายโคลงตัน* จึงเป็นวรรณคดีขบพระเกียรติที่มีกลวิธีการประพันธ์อันดีเด่นสมบูรณ์อย่างยิ่ง

บทที่ 6

อิทธิพลของยวนพ่ายโคลงฉันท์ที่มีต่อวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมา

อิทธิพลของวรรณคดีเรื่องหนึ่งหรือสมัยหนึ่งที่มีต่อวรรณคดีเรื่องอื่นหรือสมัยอื่นเป็นการสืบทอดความคิดและขนบวรรณศิลป์ให้ต่อเนื่องกัน ซึ่งถือเป็นธรรมชาติของงานเขียนทั้งหลายที่ต่างก็มีความเลือนไหลส่งอิทธิพลทางความคิดเชื่อมโยงกันเสมอ เมื่อมีการสืบทอดต่อเนื่องกันก็ย่อมทำให้เกิดขนบนิยมที่ส่งต่อกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วยเช่นกัน อันถือเป็นลักษณะสำคัญของวรรณคดีโบราณ เหมือนดังที่รณฤทัย สัจจพันธุ์ (2552: 187) ได้กล่าวไว้ว่า

Literature is a significant part of any nation's cultural heritage, its continuing existence depending on the values which are handed down from era to era, from generation to generation. Most traditional Thai literature follows the same conventions.

ดังนั้นเราจะพบว่าวรรณคดีบางเรื่องจะมีร่องรอยของวรรณคดีเรื่องอื่นปรากฏอยู่ด้วย เพราะการสร้างสรรคืบทประพันธ์เกิดจากการสังสมความรู้และความคิดของกวีที่หล่อหลอมจากความคิดในสังคม สิ่งที่กวีสังสมความรู้แล้วนำมาประพันธ์จึงมีความเชื่อมโยงกับงานประพันธ์อื่น ๆ ซึ่งทำให้เห็นการส่งต่อความคิดระหว่างงานวรรณคดีต่าง ๆ และการส่งผ่านความคิดข้ามกาลเวลาจากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่งจนเกิดเป็น “ขนบ” ให้ยึดถือกันมาเหมือนดังที่สุจิตรา จงสถิตยวัฒน์ (2514: 93 – 94) ได้อธิบายไว้ว่า

บทกวีแต่ละบทที่เขียนขึ้นย่อม “สัมพันธ์” กับบทกวีอื่น ๆ ที่เคยเขียนมาแล้ว อย่างน้อยที่สุดคำที่กวีใช้หรือรูปแบบที่ใช้รจนางานชิ้นหนึ่ง ๆ ย่อมมิได้ถือกำเนิดมาจากความว่างเปล่าแต่อย่างใด หากเป็นการ “สะสม” “สร้างสม” ของวัฒนธรรมทางภาษาและ

วรรณศิลป์ของสังคมนั้น ๆ เกิดเป็น “ชนบ” ที่ก็อาจจะนำมาใช้ โดย
อาจจะ “ดำเนินรอยตาม” หรืออาจจะเป็นการพยายาม “แหกคอก”
ออกไปเพื่อสร้างสิ่งใหม่ขึ้น

การสืบทอดชนบการประพันธ์ของวรรณคดีไทยทั้งที่เป็นการแต่เปลี่ยนแปลงแบบครูและการต่อยอด
งานชั้นครู เป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยที่แสดงให้เห็นสายธารของชนบการประพันธ์จาก
หนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง อิทธิพลของ **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** ที่มีต่อวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา ก็เป็น
กระบวนการของวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยเช่นเดียวกัน

ยวนพ่ายโคลงฉันท์ มีกลวิธีการประพันธ์แตกต่างไปจากวรรณคดียอพระเกียรติในสมัยสุโขทัย
คือ มีความซับซ้อนและประณีตมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นวรรณคดียอพระเกียรติที่มีแบบแผนเป็นการยอ
พระเกียรติโดยตรง (เสาวณิต วิงวอน, 2530: 18) แบบแผนและวิธีการบางประการในการแต่งวรรณคดี
ที่เป็นที่ยอมรับและทำตามกันโดยทั่วไป ก็คือ ชนบวรรณศิลป์ (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549: 76) **ยวนพ่าย
โคลงฉันท์** ได้สร้างชนบการประพันธ์งานประเภทยอพระเกียรติของไทยได้อย่างยอดเยี่ยม ทำให้
วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาสืบทอดชนบการประพันธ์มาสร้างสรรค์บทประพันธ์ให้ดีเด่นตาม
แบบวรรณคดีชั้นครู อิทธิพลของ **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** ที่เป็นต้นแบบให้วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา
มี 9 ประการ ได้แก่ การสร้างองค์ประกอบของเนื้อหา การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ การสร้างคุณสมบัติ
พระมหากษัตริย์ในอุดมคติ การเล่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เรียงร้อยต่อกันด้วยการขึ้นคำว่า
“แถลงปาง” การบรรยายกองทัพ การใช้คำที่สื่อความหมายคล้ายกัน การเล่นคำด้วยการซ้ำคำ การใช้
ความเปรียบ และการมีรูปแบบฉันทลักษณ์คล้ายกัน

6.1 การสร้างองค์ประกอบของเนื้อหา

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยสุโขทัยไม่มีการแบ่งเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนที่ชัดเจน อาจเป็นเพราะมีเนื้อหาไม่ยาวมากนัก แต่**ยวนพ่ายโคลงดั้น**เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีเนื้อหาขนาดยาว ประกอบด้วยโคลงจำนวน 295 บท และร่าย 2 บท เมื่อพิจารณาเนื้อหาของ**ยวนพ่ายโคลงดั้น**แล้ว ก็พบว่า มีลักษณะเนื้อหาเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี สุตรสถานี และเหตุการณ์หลักของเรื่อง

รูปแบบองค์ประกอบของเนื้อหาใน**ยวนพ่ายโคลงดั้น**ดังกล่าวนี้เป็นการผสมผสานขนบวรรณคดีไทยต่าง ๆ มาสร้างสรรค์ให้เป็นรูปแบบงานวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย เช่น การเริ่มเรื่องด้วยบทประณามพจน์เป็นขนบการประพันธ์วรรณคดีไทยทั่วไป เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลในการประพันธ์ เช่น **ลิลิตพระลอ** เริ่มเรื่องด้วยบทประณามพจน์สรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่ปราบข้าศึกศัตรูและปกครองบ้านเมืองให้ประชาชนมีความสุขสำราญ ทั้งนี้**ยวนพ่ายโคลงดั้น**มีบทประณามพจน์ที่กล่าววมัสการพระรัตนตรัย เทพเจ้าตรีมูรติ และสรรเสริญพระมหากษัตริย์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นบทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญในสังคมไทยสมัยนั้นทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา จะพบว่าวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมารับวิธีการสร้างเนื้อหาที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ คล้ายคลึงกับ**ยวนพ่ายโคลงดั้น** แม้ว่าจะไม่เหมือนกันทั้งหมด แต่ก็แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมามีการสร้างเค้าโครงของเนื้อหาในทิศทางเดียวกัน คือ เนื้อหาประกอบด้วยส่วนที่เป็นส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี และส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ทั้งนี้ส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาเทียบเคียงได้กับส่วนที่เป็นสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องใน**ยวนพ่ายโคลงดั้น** เพราะทั้ง 2 ส่วนนี้ต่างก็มีเนื้อหาหลักเป็นการแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ แต่มีความแตกต่างที่วิธีการนำเสนอ กล่าวคือ สูตรสถานีจะเป็นการแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจแบบสั้น ๆ

ส่วนเหตุการณ์หลักของเรื่องจะนำเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งในสูตรสถานีมาขยายความให้รายละเอียด ซึ่งในวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาไม่มีสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องที่สัมพันธ์กันเหมือนใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* แต่จะรวมเป็นส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจแทน หรือบางเรื่องก็จะแยกเป็นส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจแบบรวมหลายเหตุการณ์ กับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจแบบเฉพาะเรื่อง เช่น *โคลงของหม่อมเจ้าสุวรรณ* มีการแบ่งเนื้อหาเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงพระราชกรณียกิจ เรื่องการจับสอบความรู้พระ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี และส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ในแต่ละส่วนเรียงลำดับดังต่อไปนี้

ส่วนประณามพจน์

ศรีสิทธิไชยไตรบวร	ขาดเชษฐาจรทศทิศ
เนื่องเนื่องนิตยบรรณา	ทูลมุลิกาละเล้า
นอบน้อมเกล้าฯระดัก	ผเยียมมาศปรักนานันต์
มาคังคัลสดุดี	นครศรีหรือโยธยา
.....	.....

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 1)

ส่วนแสดงพระราชกรณียกิจเรื่องการสอบความรู้พระ

ศุกระวารสองคำขึ้น	เดือนสาม
กฤษ์ปตศกยาม	โชคได้
มีราชวโรงการตาม	ดำริห์ ไว้เฮย
พระวุฒิการค่านับให้	รับเบื่องบรหาร ฯ

รับโองการห่อน้ำ	ผาดผั่ง
ทูลบาทสมเด็จพระเจ้า	โปรดเกล้า
จักไล่อักษรทั้ง	ขบวรเลข พระเอย
ขอลอองบาทเจ้า	ทราบเบื่องบthalmaly ๕

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 4)

ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี

นิพนธ์สรรค์เชกสร้อย	สารา
เฉลิมบาทจอมจุฬา	เทิดเกล้า
ทศทิศระอาอา	นุภาพสิ้น เคียรแฮ
ผายพระเกียรติรุ่งเฝ้า	รอบพื้นภูวดล ๕
นิพนธ์ข้าบาทผู้	รำพรรณ
คงทั่วสุริยจันทร์จรัส	ฟอดฟ้า
ขุนเขาสีเนรุทงัน	ขาดโค่น ลงเฮย
พระกิตติยศเจ้าหน้า	อย่ารู้มลายหาย ๕

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 8 - 9)

ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์

สมภารสมภพพ้อง	เศวตกัญ
ชรรษาทิราชอดุล	เดชล้ำ
เสมอองค์อรรคจอมจุล	จักรพรรดิ ใฝ่นเอย
อาจพลิกสามภพขัว	เพิกฝ้ายภินพั้ง ๕

แท่นเทวैयाชทำว	จัตุพักตร์
ทรงมหิทิมเหล็กขั้	แกว่นแกลั่ว
เลอลงจากภวัก	พรหเมศ
รังสฤษดิ์สีภพแผ้ว	แผ้วพืนภูวดล ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 9)

วรรณคดียอพระเกียรติสมัยหลังยังนิยมสร้างเนื้อหาให้มีองค์ประกอบคล้ายกับ *ยวนพ่ายโคลง* **ดั้น** แต่อาจจะมีการลำดับที่ความแตกต่างกันไปบ้าง และเนื้อความบางส่วนก็มีการปรับเปลี่ยนไป ซึ่งผู้วิจัยจะขออธิบายในบทต่อไป

6.2 การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์

การสร้างตัวละครของ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* ที่โดดเด่นมาก ก็คือ การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ ซึ่งเป็นตัวละครที่มีลักษณะตรงข้ามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ตัวละครที่คู่ปรปักษ์กับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* เป็นตัวละครที่เป็นคู่สงครามกัน นั่นคือ พระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนา ตัวละครทั้งสองมีความคิดและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน กลวิธีเช่นนี้เป็นการทำให้สิ่งหนึ่งมีความชัดเจนมากขึ้นด้วยการให้รายละเอียดของสิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามมาช่วยขบเน้น ตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชถูกสร้างให้มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงดังต่อไปนี้

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	พระเจ้าติโลกราช
1. มีความกล้าหาญในการรบ	1. ขลาดกลัวที่จะต่อสู้
2. มีความหนักแน่น ไม่หุบเบา และไม่ยึดติดกับราชบัลลังก์	2. หวาดระแวงกลัวคนมาแย่งชิงราชบัลลังก์
3. มีเมตตาช่วยเหลือผู้ตกทุกข์	3. มีจิตใจคิดร้ายต่อผู้อื่น
4. ทำกิจทุกอย่างตรงไปตรงมา และสามารถจัดการเล่ห์กลได้ทุกประการ	4. ชอบใช้เล่ห์กลทำร้ายผู้อื่น
5. มีความกตัญญูต่อบิดามารดา	5. แย่งชิงราชสมบัติจากพระราชบิดา

กลวิธีการสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์นี้มักจะปรากฏอยู่ในวรรณคดีประเภทนิทานหรือวรรณคดีที่มีการผูกให้เป็นเรื่องราว แต่สำหรับวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยนี้มีปรากฏอย่างชัดเจนใน **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** ทำให้วรรณคดียอพระเกียรติไม่ใช่เป็นเพียงเนื้อความการบรรยายและสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์แบบธรรมดา แต่เสริมสีสันให้ตัวละครมีพฤติกรรมขัดแย้งกันอย่างชัดเจน ทำให้เรื่องสนุกเข้มข้นมากขึ้น

ลักษณะการสร้างตัวละครที่ประปักษ์เช่นนี้มีผลกับการสร้างงานวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาที่มีเนื้อหาเน้นการสงคราม ได้แก่ **ลิลิตตะเลงพ่าย** และ **ลิลิตนเรศวร** ในเรื่อง **ลิลิตตะเลงพ่าย** กวีสร้างตัวละครพระมหาอุปราชาให้เป็นตัวละครที่มีลักษณะตรงข้ามกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เช่น กวีกล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าพระองค์ทรงยินดี กระตือรือร้น และมุ่งมั่นในการทำสงครามเพื่อปกป้องราชอาณาจักร ดังตัวอย่างเนื้อความที่กล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบเรื่องกองทัพพม่าเข้ามาบุกรุกอาณาจักรอยุธยา พระองค์จึงทรงเปลี่ยนแผนการยกทัพไปตีเขมรมาเป็นการรับศึกจากพม่าด้วยความกระตือรือร้น ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

พระเปรมปราโมทย์ไชร้
 ซึ่งบิดนทร์ดาลได้
 สดับเบื่องบอกรงค์
 ธิให้หองค้้องทำว
 แถลงยุบลเหตุห้าว
 ทานแจ้งทุกอัน
 แลนา
 แล้วธบรรหารตระบัด ว่าเราจัดจตุรงค์ จะไปยงยอยุทธ์
 ยังกัมพูชพารา คีกรมอญมาชิงควัน กันบให้ไปออก บอกรให้เต้า
 โดยตก ควรจักยกไปยุทธ์ เป็นมhusสมหันต์ บันเอาชัยชิงขึ้น
 แล้วธก็ขึ้นออกพจน์ พระราชกฎประกาศ แก่เมืองราชบุรี เกณฑ์
 โยธี่ห้าร้อย คะค้อยไปชุ่มช่อน ดูศึกผ่นพลเดิน ผ่านลำกระเพิน
 โดยสะพาน เฟ่งพลหาญเห็นเสร็จ ให้ระเห็จเข้าหั้น บันเรือกขาด
 เป็นท่อน ค่อนพวนขาดเป็นท่อน เถกิงกรานกรุ่นพลวกเผา ออย่าให้
 เขาจับได้ เขากระทำดั่งให้ ธิราชเอื้อนโองการ สั่งนา

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2543: 54)

เมื่อจะกล่าวถึงความคิดและความรู้สึกของพระมหาอุปราชในการยกทัพมาตีอยุธยา กวีจะ
 แสดงให้เห็นว่าพระมหาอุปราชาทรงหวาดกลัว มีอารมณ์อ่อนไหว และไม่ปรารถนาจะไปทำศึกกับ
 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ดังตัวอย่างเนื้อความว่า

พระอวรณ์หวั่นทรวง
 หนักดวงกมลราชรัว
 คิดใคร่คืนครองด้าว
 กลับได้เสียโฉน นี้นา
 .....
 พระฝืนทุกซ์เทวษกล้า
 แกล่ครวญ
 ข้าบคชบทจรจวน
 จักเพ็ด

บรรลุนมทน
เหตุอนาถหนักเอ้

เถื่อนที่ นั้มนา
อาจให้ชนเห็น

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2543: 45 – 46)

ใน *ลิลิตนเรศวร* ซึ่งเป็นเรื่องราวการกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็มีการสร้างตัวละครพระมหาอุปราชาให้มีลักษณะตรงข้ามกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชด้วยเช่นกัน โดยจะแสดงให้เห็นว่าพระมหาอุปราชาทรงเป็นผู้ที่มีจิตริษยาคิดร้าย ดั่งเนื้อความตอนที่กล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสามารถช่วยให้กองทัพพม่าเอาชนะศึกเมืองคังได้ หลังจากที่พระมหาอุปราชาไม่สามารถเข้าตีได้สำเร็จ ก็ก็แสดงให้เห็นพระทัยเจ็บแค้นและต้องการแก้หน้าคืน จึงได้ทำสมเด็จพระนเรศวรมหาราชให้ชนไ้กับพระองค์หวังจะให้เกิดเรื่องราว เพื่อสมเด็จพระนเรศวรจะได้ถูกลงโทษ ดั่งเนื้อความว่า

ฝ่ายหน่อนารถอุปราชา	กับพงศาสังกัต
โถมนัสเสียใจ	ด้วยเจ้าไทยเกินหน้า
เดชาก็เลื่องลือ	ระบือไปทั่วทิศ
ปัจจามิตรเกรงขาม	นามสยามกระจาย
ให้นึกอายชาวพม่า	อীগวงศาพระญาติ
อำมาตย์ราชมนตรี	โยธิจักโยไฟ
อดสูใจยิ่งนัก	เราจักคิดตอบแทน
วางแผนการณ์พันพิ้ว	ปลีกตัวชนหน่อไทย
ชนไ้กันอีกครั้ง	แต่ก่อนยังหนุ่มแน่น
เราแค้นว่าชะเลย	ธ เปรยด้วยวาจา
ออกมาอย่างโมหันท์	จักตีพันเอาบ้าน

ด้านพนักเขาเมือง	ไอ้เหลือคงไม่แพ้
ธ แผ่ความในใจ	คราวนั้นไซ้ร้หนุ่มนัก
ความประจักษ์ถึงบิดา	ไม่ถือสาโกรธเคือง
เพราะเป็นเรื่องของเด็ก	ธ ยังเล็กอยู่มาก
คราวนี้หากโกรธา	กายานเรศวร
อ้วนท้วนเติบโต	โมโหอย่างครววก่อน
คงรอนด้วยวาจา	ออกมาอย่างคายเคือง
เรื่องราวจะเกิดใหญ่	เราไซ้ร้จะกล่าวหา
ทูลพระบิดาให้ทรงทราบ	ธ คงปราบเรศวร
กล่าวลามรอนปรามาส	อาฆาตเคืองหงสา
อุปราชาดีใจ	จะได้กล่าวเสแสร้ง
กลั่นแกล้งให้สาหัส	ประชด ธ อีกครั้ง
นเรศวรคงปลั่ง	โอรุ้พร้อมทำทาย อิกนา

(ชุมพร แสนเสนา, 2517: 88)

การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์เป็นการสร้างตัวละครเพื่อเปรียบเทียบให้ตัวละครเอกของเรื่องมีภาพลักษณ์ที่ดั่งามโดดเด่นมากขึ้น เป็นกลวิธีในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่แยบคายประการหนึ่ง ทั้งนี้ **ลิลิตตะเลงพ่าย** และ **ลิลิตนเรศวร** มีลักษณะเนื้อหาคล้ายกับ **ยวนพ่ายโคลงตัน** คือ เน้นเรื่องการทำสงครามของพระมหากษัตริย์ 2 อาณาจักร จึงทำให้ทั้ง 2 เรื่องรับวิธีการสร้างตัวละครไปใช้ในลักษณะเดียวกัน

6.3 การสร้างคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ

สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติ ก็คือ พระมหากษัตริย์ การสร้างภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่งดงามอย่างที่สุดจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของวรรณคดียอพระเกียรติ *ยวนพ่ายโคลงตัน* สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติหลากหลายประการ ได้แก่ การมีพระกำเนิดจากเทพเจ้า การเป็นดังพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ การตั้งมั่นในธรรม การมีพระสติปัญญาญาณ การมีเกียรติยศที่ยิ่งใหญ่ การมีรูปโฉมงาม การมีพระปรีชาสามารถในการรบ และการมีพระปรีชาสามารถในการปกครอง

คุณสมบัติพระมหากษัตริย์ในอุดมคติที่ปรากฏใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* นี้เป็นการรวมเอาคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์หรือบุคคลในอุดมคติจากความคิดความเชื่อของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดูเข้ามาผสมผสานในการยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้อย่างกลมกลืน ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ในอุดมคติจากทั้ง 2 ศาสนานี้มีกระจายอยู่ในสังคมไทยอยู่แล้ว แต่ *ยวนพ่ายโคลงตัน* นำเอาความคิดพระมหากษัตริย์ทั้งหลายมารวมกันไว้เพื่อสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทำให้ *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นเหมือนต้นแบบทางความคิดในการสร้างภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติรอบด้าน ซึ่งทำให้วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา ยังสืบทอดความคิดในการยกย่องพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติต่อมา

ยวนพ่ายโคลงตัน สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้ทรงมีคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติหลายประการ แต่จะมีคุณสมบัติบางประการที่วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมายังคงสืบทอดและนำมาใช้สรรเสริญพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดียอพระเกียรติที่มีเนื้อหาเน้นหรือไม่เน้นการสงครามก็ตาม ก็จะมีปรากฏคุณสมบัติเหล่านี้ในการยกย่องพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การตั้งมั่นในธรรม การเป็นองค์อุปถัมภ์พระศาสนา การมีสติปัญญาญาณรอบรู้ การมีเกียรติยศกว้างไกล การมีพระปรีชาสามารถทางการรบ การมีคุณสมบัติเหมือนดังเทพเจ้า และการเป็นดังพระโพธิสัตว์

6.3.1 การตั้งมั่นในธรรม

พระราชชาติตั้งมั่นอยู่ในธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นธรรมราชา แนวคิดเรื่องธรรมราชาเป็นความคิดที่มีปรากฏทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดู แต่ธรรมของแต่ละศาสนาก็มีความแตกต่างกันไป เนื่องจากพระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพุทธมามกะ ดังนั้นธรรมที่ทรงยึดถือคือธรรมในพุทธศาสนา (เสาวณิต วิจวอน, 2538: 80) ดังนั้นเมื่อจะกล่าวยกย่องพระมหากษัตริย์ไทยว่าทรงเป็นธรรมราชา ก็จะทำให้ใจกันดีว่าทรงเป็นพระราชชาติที่มั่นในธรรมตามความคิดของพุทธศาสนาเสมอ

ใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* กวียกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงเป็นธรรมราชาที่ยึดมั่นในหลักจริยธรรมและศีลธรรม เช่น การปกครองข้าราชการบริพารด้วยความเป็นธรรม การมีพระเมตตาต่อผู้เดือดร้อน คือ ชาวเมืองเชียงขึ้นที่หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระองค์ก็ทรงช่วยเหลือและตีเอาเมืองเชียงขึ้นคืนกลับมาได้ การเป็นองค์อุปถัมภ์ภักพระพุทธานุภาพไม่ว่าจะเป็นการออกผนวช การสร้างวัดพุทไธสวรรย์ และการเป็นพระราชโอรสที่มีความกตัญญูต่อพระราชบิดาและพระราชมารดา เมื่อพระราชบิดาและพระราชมารดาสวรรคต พระองค์ทรงจัดการปลงพระศพ สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมอัฐิพระราชบิดา และถวายเมืองสร้างวัดเป็นพระราชกุศลแก่พระราชมารดาของพระองค์ ดังเนื้อความว่า

๑ แกลงปางนฤนารถไ้	สวรรคต
ยงมิ่งเมืองบนปี	ยศเย้า
แกลงปางปิ่นเอารส	ศัลยโคก
ยอพระศกพระเจ้า	เจษฎา ฯ
๑ แกลงปางพระลัยงโลกย	ล่องธรรม์
เกษมอโยทธยายง	ยิงฟ้า
แกลงปางพระศรีสรร	เพชญโพธ
แสดงสดูปพระเจ้าหล้า	ข่าวขจร ฯ

.....

.....

๑ ปางพระชนนีสลิน	เสียดกนธ
ยงพิมานสวรรค์แขวง	ช่อแก้ว
แกลงปางไปล่เมืองบน	ทิศมาศ
ถวายเป็นสรพรเพชญแล้ว	เลศศคุณ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงดั้น: โคลงบทที่ 64 – 65, 75)

พระราชศรัทธาในพุทธศาสนาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทำให้พระองค์ทรงดำรงพระองค์ตามครรลองครองธรรม จึงทรงเป็นต้นแบบการเป็นธรรมราชาพระองค์หนึ่ง วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาสืบทอดแนวความคิดเรื่องการเป็นพระมหากษัตริย์ทรงธรรมมาใช้สรรเสริญพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน โดยกวีจะเน้นสรรเสริญพระมหากษัตริย์ให้เป็นธรรมราชาว่าทรงยึดมั่นปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะทศพิธราชธรรม ดังเช่นใน**โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์** มีเนื้อความยกย่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่าทรงทศพิธราชธรรม ทรงมีพระเมตตากรุณา ทรงบริจาด และทรงยึดมั่นในศีลธรรม ดังเนื้อความว่า

๑ ฟุ้ง ธรรมทศพิธทำว	ธรรมดา
ฟุ้ง เกียรติก่อกรุณา	สัตว์ไชรั
ฟุ้ง เพื่องไฝมหา	บริจาด ท่านนา
ฟุ้ง กลิ่นกล่าวคือให้	ธราชสร้างศีลคุณ ฯ

(พระตำนิโวหาร, 2546: 50)

กลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีเนื้อความสรรเสริญว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรม ทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ดังตัวอย่างเนื้อความต่อไปนี้

๑ ด้วยทรงมั่นขันตีภินินหาร

บำเพ็ญทานอาจิณทรงศีลขันธ

ให้ผลในทิฐฐุประจุบัน

สารพันไพบูลย์มาปฐนปอง

ประชาชนพลเมืองไม่เคืองเข็ญ

จำเริญเป็นสุขทั่วไม่มัวหมอง

(นายมี มหาเดเล็ก, 2517: 15 – 16)

ในลิลิตของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ใช้คำว่า “ทรงธรรม” เป็นคำขยายคำเรียกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดทั้งเรื่อง แสดงให้เห็นความคิดว่าพระมหากษัตริย์คือผู้ทรงธรรม จึงใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์เช่นนั้น เช่น

ภูธรวิราชเจ้า

ทรงธรรม์ ละเฮย

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 29, 83)

ภูบาลจอมราชทำว

ทรงธรรม์ แลเฮย

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 29, 87)

จุลจอมบพิตรเจ้า

ทรงธรรม์ ท่านเฮย

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 29, 87)

ในวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยปัจจุบันก็ยังคงยึดถือแนวคิดพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรมไว้เช่นกัน ดังในเรื่องเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีเนื้อความยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่างานของพระราชาเป็นงานหนัก แต่

พระองค์ก็ทรงมีราชวัตรและราชธรรมในการปกครองบ้านเมือง ทำให้ประชาชนมีความสุขเกษม ดัง
เนื้อความว่า

เพราะงานขัตติยะนั้น	เหลือหนัก
ราชวัตรราชธรรมพิทักษ์	ถี่ถี่อง
สรรพวิทยาพรัก	พร้อมเขียว ชาญนอ
สมกับเป็นฉัตรป้อง	ปกเกล้าประชาสันดี

(สมโรจน์ สวัสดิกุล ฦ อยุธยา, 2545: 8)

จะเห็นได้ว่าการยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นธรรมราชาเป็นความคิดสำคัญประการ
หนึ่งที่วรรณคดีของพระเกียรติของไทยยังคงสืบทอดดังกล่าวมาสรรเสริญพระมหากษัตริย์จนถึงปัจจุบัน

6.3.2 การเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

พระมหากษัตริย์และศาสนาเป็นสิ่งที่เกื้อกูลค้ำจุนกันและกัน พระมหากษัตริย์ไทยอยู่ในฐานะ
องค์อุปถัมภ์พระศาสนาให้รุ่งเรือง เพราะหากศาสนารุ่งเรืองก็แสดงให้เห็นถึงความสงบร่มเย็นของ
บ้านเมืองด้วย ดังนั้นในวรรณคดีของพระเกียรติของไทยจึงนิยมยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงปฏิบัติ
ราชกิจที่เกี่ยวข้องกับการอุปถัมภ์ศาสนาอยู่เสมอ

ยวนพ่ายโคลงตั้ง เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีเนื้อความแสดงให้เห็นพระราชจริยวัตรของ
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างวัดพุทธโธสวรรย
การนิมนต์พระสงฆ์จากลังกา และการออกผนวช ดังเนื้อความที่ว่า

๐ แถลงปางจอมนารถน้อม	ใจหวัง
สวะบาปแสงบุญบท	ที่แล้ว
ปางบุตรท่านท้าวลึง	กาทวิป

เชิญช่วยสงฆ์ผู้แผ้ว	เกลศไกล ฯ
๑ แถลงปางแสดงดิพรเกื้อ	บุญบง บาปนา
เออาศนไธสุรยเสีย	จรกล้ำย
แถลงปางเมื่อพระทรง	พระผนวค นันนนา
งามเงื่อนสรพชญผู้าย	แผ่นเกษม ฯ
.....	.....
๑ ปางสร้างอาวาสแล้ว	ฤาแสดง
คือพุทไธยสวรยหมาย	ชื่อชี่
ปางถลกกำแพงพระ	พิชณุโลกย แล้วแฮ
อยู่ช่างพระเจ้าพี	เฟื่องบร ฯ

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 76 – 77, 80)

แนวคิดเรื่องการเป็นองค์อุปถัมภ์ภพพระพุทธศาสนานี้ก็ยังคงฝังแน่นในสังคมไทย ดังนั้นไม่ว่าจะผ่านยุคสมัยใด ความคิดดังกล่าวนี้ก็ยังมีปรากฏในวรรณคดีของพระเกียรติพระมหากษัตริย์อยู่ เช่นเดิม สิ่งที่น่าสนใจก็คือ วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาก็ยังคงแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองด้วยการสร้างวัดและการออกผนวชคล้ายกับ *ยวนพ่ายโคลงต้น* ด้วยเช่นกัน ดังเช่น *คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราชสาททอง* มีเนื้อความการบูรณะวัดวาอารามในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราชสาททองว่า

สาชนาอารามไธเปน	หม่นหมองยาเหน
ชรวาเชรเทรทรุด	
ปลุกแปลงแต่งด้วยใจสุทธ	ถวายแต่พุทบุตร
โมวโรครธรรม	

วัดวาอารามสรรพ

ศาลาอารัญ

พระวาอาศรม

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3, 2545: 20)

ในโคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ มีเนื้อความกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างบูรณะวัดโพธิ์ ดังเนื้อความว่า

๑ วัดโพธิ์พันธุโพธิ์ครั้ง	พระผจญ มารพ้อ
โพธิ์ร่มอาสน์ทศพล	อยู่เกล้า
ทรงพระศรัทธานนท์	หนุนพุทธ ศาสน์นา
จับก่อการอิฐเร้า	เร่งล้ำเร็วเหลือ ๕
๑ วิหารสี่ทิศทั้ง	อุโบสถ
พระระเปียงหลังลด	ย่อเหลี่ยม
พิหารหากเห็นคด	คือฉาก ช่างแฮ
มาลดตาบสเอี้ยว	อัดพลิวแพลงกาย ๕
๑ แสดงปดูปติเรกเส้น	เศษบัญญัติ วาแฮ
ดุจจัดเย้ยวิษยันต์	เยี่ยมฟ้า
ด้านเบื้องระเปียงบัน	รจเรข
เป็นที่ทวยท้วนหน้า	เนื่องน้อมนิจกาล ๕

(พระขำนิโวหาร, 2546: 66 - 67)

ในเรื่อง **ลิลิตของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร** มีเนื้อความกล่าวถึง เหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติแล้วออกผนวช ดังว่า

ราชาธิราชไท่	ปรมินทร์ แลเอย
สละราชธานีรินทร์	สี่บสร้าง
ทรงบรรพชาศีล	ภิกษุ สงฆ์นา
หวังกุศลที่อ้าง	ออกเอื้อเอาผล ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 79)

6.3.3 การมีสติปัญญาญาณ

ใน **ยวนพ่ายโคลงตัน** กวียกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระสติปัญญารอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ เมื่อมีการกล่าวถึงพระปัญญาญาณของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กวีจะพรรณนาให้เห็นถึงความกว้างไกลของพระปัญญาญาณเหมือนดังแสงพระอาทิตย์ที่มีแสงสว่างโดยรอบ ดังเนื้อความต่อไปนี้

พระญาณฟุ้งพันแสง   แสงรอบ เรืองแฮ

(**ยวนพ่ายโคลงตัน**: โคลงบทที่ 35)

กวียกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงรอบรู้สรรพวิทยาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพยากรณ์โหราศาสตร์ อารุณ เวทมนตร์ ศิลปศาสตร์ และคัมภีร์ไสยาคม รวมทั้งยังทรงรู้กาพย์กลอนจารีต และธรรมเนียมต่าง ๆ ว่า

๐ เซงโหรเหนแน่นแน่น	มุนิงศ
สบศาสตราคมยล	ล่งล้วน
สบศิลป์สำแดงทรง	ทายาทย ไล่แฮ

สบลิวาคมถั่ววน	ถั่วถลลวง
๑ ส่นยงส่นวดแม่น้	มถุฑูรา เรือยแฮ
ท่นยบท่นองกานท	เลอศลั่ววน
ท่นองท่นูกภา	รตรองตรยบ รยบแฮ
ด่นอกด่นานถั่ววน	ถ่องกล ๗
๑ รบีนรบยบท้าว	เบาราดน
รบอบรบบ้ยล	ย้งผู้
รบยนรบการย	เกลากาพย กี้ดี
รบอบดรบดรู้	รบอบสรวรพ ๗

(ยวนพ่ายโคลงด้น: โคลงบทที่ 45, 47- 48)

นอกจากนี้ พระสติปัญญาารอบรู้ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ได้มีเพียงสรรพวิทยา กลยุทธ์ และธรรมะเท่านั้น แต่ผู้เล่าเรื่องยังบรรยายให้เห็นความวิเศษในพระปัญญาญาณของพระองค์ใน การเป็นผู้หยั่งรู้ทั้งอดีต ปัจจุบัน อนาคต รวมไปถึงจิตใจของคนด้วย ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ พระเบญยเศยั้งพียง	สุรยจันทร แจ่มแฮ
อดิตานาคต	ปล่งแปล้
ประจวบ้นทงสามสรว	เพชญถึง ถลลวงแฮ
เลงด่งไทรภพแท้	ท่วทรยน ๗
๑ เงินขามบ้อมดั่งกึ่ง	กลางกร ใ้แฮ
อยุ่ข่างพิดพอรهن	ล่งลั่ววน
ใครเกจกยจอนงำ	สรวรลื้อ

ใครชอบผัดเหินถั่ว	ถ่องกล ๗
๐ ใครคดใครที่อรัย	ดีใด ก็ดี
ใครใครครองตนบยน	ท่านม้วย
ที่อนึกแต่ในใจ	จงช่อน ก็ดี
พระอาจล่องรู้ด้วย	ดูจหมาย ๗

(ยวนพ่ายโคลงต้น: โคลงบทที่ 50- 52)

จะเห็นได้ว่ากวีตั้งใจถ่ายทอดรายละเอียดเกี่ยวกับพระสติปัญญารอบรู้รวมถึงญาณพิเศษของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างพิถีพิถัน ซึ่งทำให้การยกย่องพระปัญญาญาณเหมือนดังแสงพระอาทิตย์ที่สาดส่องออกมานั้นกระจ่างแจ้งชัดเจนนั่น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า **ยวนพ่ายโคลงต้น** ให้ความสำคัญเรื่องพระสติปัญญารอบรู้และญาณอันพิเศษของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีกด้วย

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาเห็นความสำคัญเรื่องพระสติปัญญารอบรู้ของพระมหากษัตริย์อยู่มากเช่นเดียวกัน วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น นิยมยกย่องพระมหากษัตริย์ว่ามีสติปัญญาญาณ แม้จะไม่ได้ให้รายละเอียดมากนัก เช่น **โคลงขอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี** มีเนื้อความยกย่องพระสติปัญญาทั้งด้านความรู้วิทยาและสมาธิปัญญาที่มีมากล้นว่า

พระสติวิทยาญาณ	ขยันยอด ชนแฮ
ทรงสมาธิปัญญาล้น	แหล่งหล้า

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 277)

โคลงปราบดาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็มีเนื้อความสรรเสริญพระสติปัญญาญาณว่า

พระสติไตรตรองการ

ถูกต้อง

พระญาณยิ่งพิสดาร

ดับโลก

(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 6)

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับพระสติปัญญาญาณ และมีการยกย่องให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเรียนสรรพวิทยามากมาย เช่น **ลิลิตของพระองค์เจ้าคัคณางยุค** สรรเสริญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงมีพระปัญญาเป็นเลิศ พระญาณล้ำลึก และรู้สรรพศาสตร์มากมาย ดังเนื้อความว่า

งามพระปัญญางาม

เลิศแท้

.....

.....

พระญาณยิ่งล้ำ

เลอหลาย แล้วแฮ

เฉกเช่นชาดกขยาย

เยี่ยงซี่

มโหสถสืบเชื้อสาย

สัมพันธ์

ใช้แบบเบญญาณี

ต่อด้วยดัสกร ฯ

.....

.....

ธรรมศาสตร์ไสยศาสตร์ทั้ง

ราชินีดี

โลกยวัตรสุภาสิต

ก่อนก็

ไทยขอมแขกอังกฤษ

วจนวากย์

สรรพศาสตร์ตั้งเช่นซี่

พระแจ้เจนเฉลียว ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 26 - 27)

6.3.4 การมีเกียรติยศกว้างไกล

ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีเนื้อความกล่าวยกย่องพระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้ว่าพระองค์ประสูติมากก็ทรงมีพระเกียรติยศมากมาย ทั้งฟ้าและดินต่างก็ชื่นชม ดั่งเนื้อความที่ว่า

พระมายศยิ่งฟ้า

ดินชม ชื่นแฮ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 4)

นอกจากนี้ผู้เล่าเรื่องก็จะแสดงให้เห็นพระเกียรติยศที่มีกว้างใหญ่ไพศาลเหมือนดังแสงพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่แผ่ขยายไปทั่วทั้งแผ่นดิน เช่น

พระยศยลโยคพิมาย

สุรยจันทร์

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 55)

ยศพระฉายผ่านพัน

พันแสง ส่องแฮ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 101)

พระเกียรติยศของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ล้วนเป็นพระเกียรติที่แผ่ขยายไปอย่างกว้างไกลเหมือนดังแสงพระอาทิตย์และพระจันทร์ นั่นคือทุกพื้นที่แห่งโลกใบนี้มีเกียรติยศรัศมีของพระองค์แผ่กระจายอยู่ทั่ว แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้อย่างชัดเจน

ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ต้องมีพระเกียรติยศที่แผ่ขยายไปทั่วทั้งแผ่นดินได้ส่งต่อมายังวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาด้วยเช่นกัน วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาให้ความสำคัญในการยกย่องพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ว่ามีกว้างไกล เช่น *โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช* มีเนื้อความยกย่องสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่าทรงมีพระเกียรติยศมากกว่าผู้ใดในอดีต ดังว่า “พระเกียรติพระยศแล้ หลากล้ำโบราณ” (วรรณกรรมอยุธยา

เล่ม 2, 2545: 657) ในโคลงต้นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมี
เนื้อความยกย่องพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่า

พระยศเยียวฟุ้งพ่น	สุรแสง
พระยศจรจรูญ	รุ่งหล้า
พระยศเสด็จมาแสดง	ดลทั่ว
พระยศขจรฟ้า	เฟื่องฟู ฯ
พระยศยืนชั้วฟ้า	ดินทรง
พระยศครองไตรตรู	โลกล้ำ
พระยศยิงเอกองค์	อมเรศ
พระยศยืนยั้งน้ำ	เนืองชล ฯ

(พระยาตรัง, 2547: 270)

โคลงของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สรรเสริญ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงมีพระเกียรติยศมากจนโลกก็เกรงกลัวว่า “เจริญพระ
เกียรติแผ่พ่น โลกคร้ามเกรงขยง ฯ” (คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว, 2516: 108)

6.3.5 การมีพระปรีชาสามารถทางการรบ

หน้าที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ คือ การปกป้องบ้านเมืองให้รอดพ้นจากการรุกรานของ
ข้าศึกศัตรู และขยายพระราชอาณาจักรให้กว้างไกล การปกป้องประชาชนเป็นหน้าที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ของ
พระมหากษัตริย์ (Santosh N. Desai, 1980: 55)

ยวนพ่ายโคลงดั้น เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการสงคราม ดังนั้นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงมีคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์นักรบที่เก่งกล้าอยู่ด้วย กวีจะยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระปรีชาสามารถในทางการรบตั้งแต่การวางแผนการรบด้วยกลศึกต่าง ๆ การมีกองทัพที่ยิ่งใหญ่ และการต่อสู้กับข้าศึกอย่างกล้าหาญ ดังตัวอย่างตอนที่กล่าวถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงต่อสู้กับกองทัพของล้านนาว่า

๑ รำปางเขาไฉ่	สงคราม ทำนนา
ลาวแต่งตีบประการ	หนั้นหนา
กษัตริ์เลื่อนพลตาม	เร็วเร่ง
โสรหมเชือดแทงทวนม้า	หนั้นหัวฯ
๑ หารเราต่อเตงง่วง	ไหงวฤฯ
สารเติบโตตัวทับ	ท้าวหั้น
เขารุกเร่งพลปือ	ยอพาน
ม้าช่างฉวัดไฉ่ชั้น	ช่วยแพง ฯ
๑ ทรงบุญจรหงานเสื่อง	ผสารงา
ฟองสมุทตีนกลางแปลง	ท้าวหั้น
สบสารก็ชวนมา	โสรหมช่วย กนนแฮ
งาต่องายอกันน	ชรวดแซร ฯ
๑ ทรงบุญถอยเวร์รัน	รุกแพง
ลาวแล่นแปรตายหัว	ขาดขว้า
ขอเขลกรลิ่งแวง	เวียร์มาศ
หอกช่วยเซอชกข้า	ชนไฟ ฯ

๑ ลาวหัวขาดห้อยติด	คอสาร
พุ่มเลือดหลามไหลจร	จวบจิ้ง
พระเทพประหารหัก	โหมเกลือ
เขลแนบเขลดาวตั้ง	ต่อตาย ฯ

(ยวนพ่ายโคลงฉันท์: โคลงบทที่ 269 - 273)

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาโดยเฉพาะเรื่องที่มีเนื้อความเกี่ยวข้องกับการสงครามโดยตรง เช่น **ลิลิตตะเลงพ่าย** ก็สรรเสริญสมเด็จพระนเรศวรว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่เก่งกล้าเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างตอนที่กล่าวถึงการกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาว่า

ขุนเสียมสามารถต้าน	ขุนตะเลง
ขุนต่อขุนไปเียง	หย่อนหัว
ยอหัตถีเทิดลบองเลบง	อังกฤษ ไกวแฮ
งามเร้งงามโทท้าว	ท่านสู้ศึกสาร
คชยานขัตติยศเบื่อง	ออกถวัลย์
โถมประทะไปทัน	เหยียบยั้ง
สารทรงราชรามัญ	ลงล่าง แลนา
เสยส่ายท่ายทันตั้ง	คู่ค้ำคางเขิน
ดำเนินหนุนถนัดได้	เชิงชิด
หน่อนเรนทรทิศ	ตกดาว
เสด็จแสดงวราฤทธิ์	จำร่อน ขอแฮ
ฟอนฟาดแสงขอจ้าว	อยู่เพียงจักรผัน

เบ็องนั้นนฤนาถผู้	สยามินทร์
เบ็องพระมาลาผิน	ห่อนพ้อง
ศัสตราวุธอรินทร์	ฤฎุก องค์เอย
เพราะพระหัตถ์หากป้อง	บัดด้วยขอทรง

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2543: 109 - 110)

อย่างไรก็ตาม วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาที่ไม่ได้มุ่งนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการสงคราม ก็มีเนื้อความที่กล่าวยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นนักรบที่เก่งกล้าด้วย เช่น ใน **โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์** สรรเสริญพระปรีชาสามารถในการรบของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชไว้ว่า

๑ ศรี ศรีสัมฤทธิ์ได้	กรุงศรี
สิทธิ เดชนฤบดีดี	กว่าก็
ฤทธิ หาญหักไพรี	เร็วรวด
ไชย ชำระนอกนี้	นับร้อยเรื่องไชย ฯ

(พระชำนาญไวยากร, 2546: 51)

ใน **โคลงต้นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** ก็มีเนื้อความสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่าทรงเชี่ยวชาญการต่อสู้ แต่ไม่ได้ระบุว่าต่อสู้กับศัตรูผู้ใดอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างเนื้อความที่ว่า

สบศิลป์มะม่วงช้อง	สบสาร
ไวย้วนยุทธยงคือ	จักรคว้าง
เชิงล่อไล่เชิงชาญ	เฉียวแล่น

ขวินไขว่น้อยหนึ่งฟ้าง	มากมาย ฯ
การเคิกพระแก้วนแก้ว	ชาญเชิง
ดำริกลไคหมาย	แม่นแท้
มาไกลกว่าสารถึง	ทันถิ่น
พระแต่งพระตบแก้	มอดมือ ฯ

(พระยาตรัง, 2547: 238 - 239)

การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบเป็นเครื่องแสดงความเข้มแข็งและกล้าหาญของพระมหากษัตริย์ว่าสามารถดูแลและปกป้องบ้านเมืองได้ ดังนั้นวรรณคดีขอพระเกียรติทั้งที่เน้นเรื่องการสงครามและไม่เน้นการสงครามจึงมีเนื้อความยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าเป็นนักรบที่เก่งกล้า แต่อาจจะแตกต่างด้านรายละเอียดที่วรรณคดีขอพระเกียรติที่เน้นการสงครามจะให้ภาพการต่อสู้ที่ละเอียดชัดเจนมากกว่า

6.3.6 การมีคุณสมบัติเหมือนดังเทพเจ้า

ยวนพ่ายโคลงฉันท์ ได้นำความคิดเรื่องเทวราชามาใช้เป็นกลวิธีหนึ่งในการสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เทวราชา คือ พระราชาผู้เป็นเสมือนเทพเจ้า เป็นแนวคิดในลัทธิไศเลนทร์ ซึ่งหมายถึง เทพเจ้าผู้สถิตอยู่บนภูเขา หมายถึงองค์พระศิวะ หรือมิฉะนั้นก็หมายถึงพระวิษณุในตอนกวนน้ำอมฤตที่ประทับอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุอย่างใดอย่างหนึ่ง (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2516: 4) ตามแนวความคิดนี้ เทวราชาไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาสามัญ แต่เป็นสมมติเทพที่มีกำเนิดมาจากเทพ ซึ่งความคิดเรื่องเทวราชานี้เป็นความคิดที่มีกระจายอยู่ในสังคมไทย

ยวนพ่ายโคลงดั้น ใช้ทั้งความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์กำเนิดจากเทพเจ้า และการนำคุณสมบัติของเทพเจ้าทั้งหลายมาเปรียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เช่น การแสดงพระกำเนิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้ว่ามาจากเทพเจ้า 11 องค์ ดั่งเนื้อความโคลงต่อไปนี้

๑ พรหมพิษณุบรมเศรเจ้า	จอมเมรุ มาศแฮ
ยัมเศมารุตอร	อาศนม้า
พรุณคณิกุเพนทรา	สุรเสพย
เรื่องรวิวรจ้ำ	แจ่มจันทร ฯ
๑ เอกาทศเทพแสรัง	เอาองค มาฤฎา
เปนพระศรีสรรเพชญ	ที่อ้าง
พระเสด็จดำรงรักษ	ด้อยโลกย ไล่แฮ
ทุกเทพทุกท่างไห้งว	ช่วยชย ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**: โคลงบทที่ 1 - 2)

ยวนพ่ายโคลงดั้น เน้นย้ำพระกำเนิดหรือการสืบเชื้อสายจากเทพเจ้าของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วยชุดความคิดถึง 3 ชุด คือ การกำเนิดจากอัษฎามูรติรวมกับพระพรหม พระนารายณ์ และพระอิศวร การกำเนิดจากเทพเจ้า 11 องค์ และการสืบเชื้อสายสุริยวงศ์ ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงเป็นเทวราชาที่สมบูรณ์อย่างมาก

อย่างไรก็ตาม คงไม่อาจจะกล่าวว่า **ยวนพ่ายโคลงดั้น** เป็นต้นแบบของการสร้างภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ให้เป็นเทวราชา เพราะเทวราชาเป็นความคิดของศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่แพร่หลายในดินแดนสุวรรณภูมิอยู่แล้ว แต่ **ยวนพ่ายโคลงดั้น** นำแนวคิดเทวราชามาใช้ได้สร้างสรรคงานยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งทำให้เห็นวิธีการนำแนวคิดเทวราชานี้มาใช้สรรเสริญพระมหากษัตริย์ทั้ง

เรื่องพระกำเนิดจากเทพเจ้า และการใช้ความเปรียบพระมหากษัตริย์กับเทพเจ้าต่าง ๆ เพื่อแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบ

ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์เป็นเทวราชาสืบเนื่องต่อมาในการแต่งวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยหลัง โดยเฉพาะวรรณคดีขอพระเกียรติก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แนวคิดเรื่องเทวราชายังคงปรากฏในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ เช่น เรื่องกำเนิดของพระมหากษัตริย์จากเทพเจ้า ดังปรากฏใน*โคลงของหม่อมเจ้าสุวรรณ* มีเนื้อความกล่าวยกย่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าพระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ และพระอินทร์ ลงมากำเนิดเป็นพระองค์ ดังเนื้อความที่ว่า

๐ แท้ไทเทวยาซท้าว	จตุพักตร์
ทรงมหิทิมเหล็กข์	แก้วนแก้ว
เลอลงจากภวัค	พรหมเมศ
รังสฤษฏ์สีภพแผ้ว	แผ้วพื้นภูวดล ฯ
๐ เทียรทวยเทเวศรไต้	ทัดจันทร์
เหิรพฤษภเหงหัน	หาคศห้าว
สังวาลอุรุคพัน	เฉวียงเวียด องค์แฮ
ทายธนูเหนี่ยวน้ำว	หนองน้อมแผลงผลง ฯ
๐ หนึ่งดังสมเด็จไต้	หริวงค์
สังขจักรตรีศรทรง	เงียด้าง
คทาธรร่อนทระนง	ไกวกวัด อยู่เฮย
ลาญทักทำลัคมล้าง	ราพน้ำยรอนเคียร ฯ
๐ ฤาองค์อมรมศท้าว	เทวินทร์
เสถียรคิริยเมฆิน	ผ่องแผ้ว

กรกลอกวชิรจิน	ดาขีด ชูแยะ
แสงวิเชียรพรายแพ้ว	พรั่งห้องหาวหน ฯ
๑ เสด็จดลมาชูปห้ำ	สากล
ทั่วทวีปมณฑล	แห่งหั้น
ปราศจากจลาจล	เบียดเบียน กั้นแฮ
ดุจฉัตรพรหมเศกกัน	ร่วมเกล้าเพรางาย ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 9 - 10)

นอกจากนี้ วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาขียนิยมนสรรเสริญพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นพระนารายณ์อวตาร เช่น **โคลงสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช** มีเนื้อความยกย่องว่าทรงเป็นพระนารายณ์อวตารมาปกครองบ้านเมืองว่า

๑ อัครวรย์จอมโลกเกล้า	ขจรสุท
องค์บรมพิชณูภูษ	สี่แท้
เสด็จราวด่านด้าวอุด	บัติราช
พระเกียรติพระยศแล้	หลากล้ำโบราณ ฯ

(วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2, 2545: 657)

ใน**โคลงขอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี**ก็มีเนื้อความยกย่องสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าเป็นพระนารายณ์อวตารลงมาว่า

เสมอองค์หริวัักษ์เรือง	รงค์รุท
ลลวงพาหนะครุท	สู่ห้ำ
ฤจาจรจากเกษียรสมุทร	มาทวีป นีแฮ

เนื้อหน่อพุทธพงศ์กล้า

ก่อสร้างโพธิญาณ ฯ

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 277)

โคลงของพระยามหาอำมาตย์ (อรุณ ศรีเพ็ญ) กียกย่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงเป็นเหมือนพระนารายณ์อวตาร ดังเนื้อความที่ว่า

๐ อัญชลิตสารล้ำซึ้ง	เคียมคัล
เบื่องบาทจุฑาภวัตร	ราชเรื้อง
ตั้งองค์กฤษณสวรรค	สฤษฏีรุ่ง เรืองนา
แบ่งภาคจากเกษียรเบื่อง	สมุทร์ห้องผทมสินธุ์ ฯ
๐ มาเถลิงถวัลยราชด้าว	แดนสยาม
มารห่มวิบุษาม	เดชล้ำ
ต่างถวายเครื่องบรรณาตาม	บุรพอบ แลนา
ทุกทั่วหัวเมืองกล้า	เกลื่อนเสี้ยนเสี้ยวสยของ ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 65)

กลอนกาพย์ ของ “เอกชน” มีเนื้อความสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงเป็นดังพระนารายณ์อวตารมาปราบอสูรร้าย ดังว่า

๐ พระองค์ก็ตั้งองค์	ภูษพงศ์พระอวตาร
แบ่งภาคมาสังฆาร	อสูรร้ายมลายสูญ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 217)

นอกจากนี้ วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา ยังนิยมเปรียบพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นเหมือนพระราม ซึ่งก็คือพระนารายณ์อวตาร เช่น ใน *โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์* มีเนื้อความเปรียบพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นเหมือนพระรามที่มาปราบเหล่าอสูรร้ายทำให้แผ่นดินสงบสุข ดังว่า

คือองค์หริรักษ์เรื้อง	รามา ราชเสย
ปราบอสูรพาลา	เหล่าร้าย
เสด็จแสดงมหิทิมหา	สุรภาพ
มาเตรียมตรีภพฝ่าย	แผ่นดินฟ้าสาธุการ ฯ

(พระชำนาญไวยหาร, 2546: 56)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องเทวราชานี้ปรากฏในวรรณคดีของพระเกียรติพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันไม่เด่นชัด กวีเน้นการแสดงให้เห็นความเป็นมนุษย์ที่มีบุญบารมีและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชนมากกว่าการแสดงอิทธิฤทธิ์ความเป็นเทพในองค์พระมหากษัตริย์

6.3.7 การเป็นดังพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์ คือ ผู้ปรารถนาที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิสัตว์ต้องมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติกิจให้ได้เป็นพระพุทธเจ้า เพื่อให้สรรพสิ่งมีความสุข (G.P. Malalasekera, 1960: 322 – 323) ผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 8 ประการ ได้แก่ ต้องเป็นมนุษย์ ต้องเป็นผู้ชาย ต้องมีความสมบูรณ์แห่งเหตุ คือ ต้องบำเพ็ญคุณความดี ต้องได้พบพระพุทธเจ้า เพื่ออธิษฐานให้ตนได้เป็นพระพุทธเจ้า ต้องได้บรรพชา ต้องสมบูรณ์ด้วยอภิญญา 6 และสมาบัติ 8 ต้องมีการบริจาคที่ยิ่งใหญ่ และต้องมีความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติธรรม (จ้านงค์ ทองประเสริฐ, 2520: 356 – 358)

ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์มาบำเพ็ญบารมี เพื่อให้เป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคตนั้น เป็นความคิดที่แพร่หลายในสังคมพุทธศาสนาอยู่ทั่วไป *ยวนพ่ายโคลงตัน* นำความคิดดังกล่าวนี้มาใช้สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วยเช่นกัน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีเนื้อความยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงเสด็จมาเพื่อบำเพ็ญโพธิให้สมบุญ ดังเนื้อความที่ว่า

พระมาสัมภาร

เพญโพธิ ไล่แฮ

ใครแข่งใครซ่องถ้า

ถ่องเอง ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 4)

นอกจากนี้ยังมีเนื้อความเปรียบเทียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นดังพระมหोสถ ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์พระองค์หนึ่งว่า

๑ แกลงปางชยনারถเข้า

กรรบรร บาปฤ

ไกรมโหสถแสดง

ปราชญแปล

แกลงปางท่านวิรอน

ไพริศ

ทนท่านบได้แพ

พ่ายเอง

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 71)

ใน*ยวนพ่ายโคลงตัน* ยังมีเนื้อความที่กวียกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงปฏิบัติกิจอันสำคัญประการหนึ่งของพระโพธิสัตว์ คือ การทำทาน ด้วย เนื้อความต่อไปนี้

๑ แกลงปางธรรมิครเจ้า

จอมปราณ

เสด็จล่องบเกรงกรุง

ทั่วดาว

แถลงปางเมื่อพระทาน

อุปรโภาค นันนนา

แลสิ่งแลร้อยทำ

แผ่ผล ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 72)

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาส่วนใหญ่นิยมสรรเสริญพระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์มากกว่าพระพุทธเจ้า โดยให้รายละเอียดของการเป็นพระโพธิสัตว์ที่ชัดเจน เช่น **คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง** มีเนื้อความแสดงการกำเนิดของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองคล้ายกับการกำเนิดของพระโพธิสัตว์ ดังเนื้อความที่ว่า

อยู่จำเนียรมานุชา	ทั่วทั้งโลกา
ก่เกิดพิบัติดิเบียดบี	
เพราะเหตุถึงกรรมกลี	ยุคทั่วไตรตรี
พิโรธใจพาทา	
ด้วยเดชวรพุทธศาสนา	ร้อนอาศนพันตา
พิภพเจ้าไตรตรีงษ	
เปนไกลาหลออีกอึ่ง	ชุมชอมไปถึง
สำนักสมเด็จจทศพล	
ก้มเกล้าอภิวาทบุคคล	ทูลแถลงทำงด
ในพื้นที่พิภพขมพู	
มาริสะข่าแต่เจ้ากู	ผู้นฤทุกขดู
อัญเชอญสมเด็จจลีลา	
ปางนิวอรพุทธศาสนา	โพ้นเกิดธรรมมา
นรานิกอรเบียดเบียด	

เชอญเจ้ากุเสด็จไปเนียร	ทุกขสาขนาจงเสถียร
ภาพห้าพันปี	
วรสมมฎาฎาณโมลี	รับคำโกษี
บดินทรเสด็จลีลา	
เจียรจากไอสวรรยลงมา	ครอบครองอยุธยา
บุรินทรอินทรพิศาล	

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3, 2545: 20)

เนื้อความข้างต้นมีลักษณะคล้ายเหตุการณ์ที่พระโพธิสัตว์ลงมากำเนิดบนโลกมนุษย์ ในชุกทกนิกายมีเนื้อความกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ทรงอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต เหล่าเทพทั้งหลายต่างมาทูลขออ้อนวอนให้พระองค์ลงไปกำเนิดบนโลกมนุษย์ เพื่อช่วยให้มนุษย์พบทางแห่งการหลุดพ้นและให้พุทธศาสนาดำรงอย่างมั่นคง พระโพธิสัตว์จึงทรงลงมากำเนิดในตระกูลกษัตริย์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527: 142 -145)

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองทรงตั้งพระทัยปฏิบัติตามแบบพระโพธิสัตว์ จึงได้ทรงตั้งใจกระทำการบริจาคสัตตกมหาทาน ดังเนื้อความต่อไปนี้

๐ บัดนี้ภู่งวงบวรใน	พุทธวงษนะพีไสย
โพธิบำเพ็ญไฉน	บุราณมา
๐ กุจักทำตามพุทธโธวา	ศึกอุดมวรา
สุดสิโงงกา	รยเสถียรสถิต
๐ เปนปัดฉิมมาวาจภาสิต	ติภาวิภาสถิตย
เปนจรั้งนิต	ยเบารา

๑ กุ๊กจ่ายทรัพย์นานา	สตสดกณะมหา
ทานแก่ทวิชา	แลยาจก

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3, 2545: 50 – 51)

ในโคลงขอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี ก็มีเนื้อความยกย่องสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชว่าทรงเป็นหน่อเนื้อพระพุทธเจ้าว่า “เนื้อหน่อพุทธพงศ์กล้า ก่อสร้างโพธิญาณ” (วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 277) และยกย่องสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงบริจาคทานไว้ว่า

๑ เสรีการสยมโภชให้	รางวัล
ท่วนทุกคนครั้นครั้น	แต่ได้
สามวันบริจาคปัน	ทานทั่ว ชนนา
สรรพสิ่งสรรคให้	ทั่วแท้ไทยทาน ฯ
๑ พระทานผู้ได้ยอม	ทำบุญ
ยอมแก่กุศลรุ่น	ส่งให้
เป็นเนื่องนิตยสุน-	ทรรสร เสริญา
พระจะสุขสวัสดิ์ได้	ยึดแท้ตามผล ฯ

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 291 - 292)

ในขอพระเกียรติ 3 รัชกาล ก็มีเนื้อความสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่าทรงได้บริจาคมหาทานว่า

๑ บริจาคแสนทรัพย์หนึ่ง	นิจกาล
เปนมหามหัทศทาน	ท่วนหน้า

บทพิตรเพิ่มสมภาร

สมโพธิ ไซ้แฮ

เปนนักขัตฤกษ์ห้า

หลากเหล่านงานฉลอง

(พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2459: 20)

ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ในอุดมคติเป็นความคิดที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดู และมีแพร่หลายกระจายอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลาช้านานแล้ว **ยวนพ่ายโคลงตัน** เป็นวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องแรก ๆ ที่นำความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ในอุดมคติมาใช้สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างชัดเจนและหลากหลาย กวีรุ่นหลังคงได้รับแนวคิดการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในอุดมคติจาก **ยวนพ่ายโคลงตัน** จึงได้ยังคงรักษาวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติมาอย่างต่อเนื่อง

6.4 การเล่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เรียงร้อยต่อกันด้วยการขึ้นต้นคำว่า “แถลงปาง”

ลักษณะเด่นประการหนึ่งในการเล่าเรื่องหรือเล่าเหตุการณ์ของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ก็คือ สุตรสถานี เนื้อความในสุตรสถานีกกล่าวถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถหลายประการ วิธีการแยกพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจแต่ละเรื่องให้เห็นชัดเจน คือการใช้คำว่า “แถลงปาง” หรือ “ปาง” เมื่อต้องการเริ่มกล่าวถึงเหตุการณ์ใหม่ ดังตัวอย่างเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์ 4 เหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงขึ้นครองราชย์ปกครองบ้านเมืองด้วยธรรม เหตุการณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมอัฐิ เหตุการณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงนิมนต์พระสงฆ์มาชุมนุมกัน และเหตุการณ์พระยาอุษิษฐิระเอาใจออกห่างไปเข้ากับพระเจ้าติโลกราช

๑ แถลงปางพระดียงโลกย

ลองธรรม์

เกษมอโยทธยายง

ยิงฟ้า

ແດງປາງພຣະສີຣິສຣວ	ເພສູໂພ
ແດງສູປຸພຣະເຈົ້າຮຸ້າ	ຮ່າວຮ່າວ ຯ
໐ ແດງປາງປຣາໂມທຍເຮື້ອ	ເສອູສຸງສຸ
ສິສໂມສຣສບ	ເທສໂທ້
ແດງປາງເມື່ອລາວລງ	ຮຍນາຣດ ນັ້ນຖາ
ເພຣະຍຸທິຮຸຊິຣໄດ້	ຍ່າງຍາວ ຯ

(ຍວນພ່າຍໂຄລງດັ້ນ: ໂຄລງບທທີ່ 65 - 66)

ໃນວຣຣຸດຕິຍພຣະເກືຍຣຕິສມັຍຕ່ອມາຣັບເອາຄ່າວ່າ “ແດງປາງ” ຫຼື “ປາງ” ມາໃຫ້ແດງການເລີ່ມ
ກລ່າວເຖິງເຕຸກກຣຸນິໂມ່ເສ່ນກັນ ເສ່ນ **ໂຄລງປຣາບດາກິເສກເຈລິມພຣະເກືຍຣຕິພຣະບາທສມເດັຊພຣະ**
ພຸທເລີສຸທລ້ານກາລັຍ (ພຣະບາທສມເດັຊພຣະນັ້ງເຄລ້າເຈົ້າອຸຢູ່ຮຸ້າ, 2516: 7, 30, 42 – 43) ດັງເນື້ອຄວາມ
ຕ່ອໄປນີ້

<u>ແດງປາງ</u> ຮິຣາຮໂທ້	ພຣະເຈົ້າຮຸ້າ
ຮ່າວພິກພໂຕຣຕຣວງ	ມຸ່ງຮ່າ
ຮ່າວພານເສຣິຊສູ່ສຣວງ	ສວຣຣຄໂລກ ແລ້ວແອ
ສູ່ພຣະວຣະສິເຈົ້າຮຸ້າ	ຮ່າວນ້ຳຮຸ້າໂນຍນີ
.....	.....
<u>ປາງ</u> ເສດິຊພຸພາທພຣ່ອມ	ພລຮາູ
ເລີຍບນຄຣໂປຣຍທານ	ໂຮຣໂຮຣ
ດ່ອຍຮນບຣາຮໂບຣາດ	ສິບກຮັດຣິຣິ ໄຮ້ແອ
ຮ່າວບອກທ່າທຸກຮ່າ	ເຮລ່າເຂົ້າຮບວນເຄຣນຮັ
.....	.....

ศักราชพันร้อยเจ็ด	สิบเอ็ด ปีแล
<u>แถลงเมื่อปางสมเด็จพระ</u>	ป็นด้าว
โปรดปล่อยนักโทษเสรีจ	สิ้นธุระ แลแฮ
บำเหน็จทั้งพระยาทำว	ทั่วหน้าหัวเวียง
.....	.....
<u>ปางสร้างเมืองใหม่ให้</u>	มอญสถิต
ป้อมปราการก่ออิฐ	เหมาะหมั้น
งามสง่าพวกพาดินช	นาประเทศ
สองฟากลำน้ำกั้น	ศึกเสี้ยนศัตรู

ในเรื่อง *ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล* (พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2459: 16 - 17) ก็มีเนื้อความที่ใช้คำว่า “ปาง” แสดงการเริ่มกล่าวถึงเหตุการณ์ใหม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

<u>ปางมอญมัดหมะทิง</u>	เทเมือง
แปรจิตรคิดขุ่นเคือง	ทุกบ้าน
ทั้งสามสิบสองเมือง	มาสู่ พระนา
พระโปรดให้อยู่หย่าน	ฟากน้ำเมืองประทุม ฯ
<u>ปางองค์อนุเจ้า</u>	เวียงจันท
ประทุษฐุจิตรผิดผัน	อาจอ้าง
ยกทัพทำเขตรชัณฑ์	โคราช นันฤฯ
พระยกพยุหไปล้าง	แหลกลิ้นสุญวงษ์ ฯ
<u>ปางพระไปปราบพื้น</u>	กัมพูช
เสรีจสายสงครามยุทธ	แย่งแล้ว

ปาง คือนพระนครอุท
เสวยพิภพเพียงแผ้ว

ธยายศ ยิ่งแฮ
แผ่นฟ้าดินเกษม ฯ

นอกจากนี้ยังพบว่ามีกรปรับเปลี่ยนการใช้ “แกลงปาง” และ “ปาง” อยู่เล็กน้อยใน **โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช** คือจะใช้คำว่า “พระยศปาง” แทน แต่ยังใช้ในความหมายคล้ายกันกับแกลงปาง คือ ใช้เมื่อเริ่มกล่าวถึงเหตุการณ์ใหม่ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

<u>พระยศปาง</u> ให้ข่าว	มาถวาย
ได้เฝือกพังพรณราย	ผ่องแผ้ว
ในกาญจนบุรีหมาย	พนเวศ
เมืองมิ่งมีช้างแก้ว	ทั่วให้ชมบุญ ฯ

<u>พระยศปาง</u> คล้ายคลี่	พลแสน
ราญรอบเวียงเชียงแหน	หันเกล้า
ลาวลาญดาษดินแดน	นองนาศ ไปนา
ไหวหวนพระฤทธิไร	ทั่วทำวทุกกรุง ฯ

(วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2, 2545: 653)

อนึ่ง การใช้คำ “แกลงปาง” หรือ “ปาง” ในวรรณคดีขอพระเกียรติสมยศต่อมาอาจจะรับอิทธิพลเพียงถ้อยคำที่ใช้และหน้าที่ของคำนั้นที่ใช้แสดงให้เห็นว่ากำลังเริ่มกล่าวเหตุการณ์ใหม่ แต่พบว่ามีวรรณคดีประเภทอื่นก็ปรากฏการใช้คำว่า “ปาง” และใช้อยู่ในส่วนที่มีลักษณะคล้ายกับสูตรสถานีของ **ยวนพ่ายโคลงตัน** นั่นคือ สุรัสวดีในวรรณคดีเรื่อง **สมุทรโฆษคำฉันท์** ซึ่งเป็นส่วนสังเขปเหตุการณ์ทั้งหมดของเรื่อง ก่อนจะขยายความรายละเอียดทั้งหมด เช่น

ปางพระเสด็จเสวยสุรราช แลพระก็เมื่อเมืองดิน	พิภพสุดชาติ
เปนเอารสราชอจินต์ ทุทัตทรงพสุธา	สมเด็จพะพิน-
พระเสด็จทรงพระสมญา อิราชเรื่องภุขพล	สมุทโรฆษา-
ปางพระเสด็จสู่พระมน- ประดับด้วยราชพิภพ	ทิวแก้วแกมกล
ปางนายพนจรจัดจบ คเชนทรแข่งหนันหนา	ไพโรศไลประสบ
.....	.....
นี่คือสุรสัตถาดี สมุทโรฆษาบรรณ ฯ	แถลงยศพระศรี

(วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2, 2545: 113, 116)

6.5 การบรรยายกองทัพ

ยวนพ่ายโคลงตัน เป็นวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการทำสงคราม ดังนั้นการบรรยายกองทัพจึงเป็นเนื้อหาที่กวีให้ความสำคัญ เพราะสามารถทำให้เห็นความยิ่งใหญ่และแสนยานุภาพทางการทหารของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เนื้อความที่บรรยายกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน **ยวนพ่ายโคลงตัน** มีจำนวนมากถึง 74 บท และแยกหมวดหมู่ของกองทัพอย่างเป็นระเบียบ โดยประกอบไปด้วยไพร่พล กองทัพช้าง กองทัพม้า กองทัพเรือ และเครื่องประดับกองทัพ เช่น เนื้อความที่บรรยายถึงกองทัพช้างว่ามีช้างมัธยมเทศที่เหมือนคนขี่ มีวงยาวจรดดิน งามอนจรดท้องฟ้า เหมือนช้างทรง

ของพระอินทร์ เป็นช่างแรกรุ่งที่ฉลาดเฉลียว ช่างโถมปราบจักรวาลก็เก่งกล้าเชี่ยวชาญในการชน ช่างทั้งหลายมีอยู่มากมายทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ต่างส่งเสียงกันอื้ออึง ช่างมารพิชัยมองดูเป็นช่างที่เก่งยิ่งยวด มองดูช่างศิวาพิทยแล้วควรคู่กับช่างพิศณุจักรที่ตั้งท่าเงื้อง่าจะเข้าสู่ ดั่งคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ มัทธยมเทศเพียง	คชสิงห์
วงเงือดดินางอน	เงือดฟ้า
คือคชปิ่นไตรตรีงษ์	พาลโพธิ
โถมปราบจักรวาลกล้า	แกว่นชน ฯ
๑ สารสรรพจรรโจษหน้า	หลังดา ดาษเฮย
มารพิชยลยง	ยวดช้าง
แลสารศิวาพิทย	ควรคู่
พิศณุจักรจ้งจ่าง	ง่ารงค์ ฯ

(*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 212 – 213)

การบรรยายกองทัพเป็นเนื้อหาส่วนสำคัญประการหนึ่งในวรรณคดีของพระเกียรติที่เน้นเรื่อง การสงคราม เพราะเป็นฉากที่แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถและแสนยานุภาพทางการรบของ พระมหากษัตริย์ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาที่มีเนื้อความเน้นการสงคราม โดยเฉพาะเรื่อง *ลิลิตตะเลงพ่าย* จึงยังให้ความสำคัญการบรรยายกองทัพในลักษณะเดียวกับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* คือ เป็นกองทัพสำหรับการทำสงคราม และมีการบรรยายแยกสัดส่วนเป็นกองทัพช้าง ม้า และไพร่พล แต่ทั้งนี้ *ลิลิตตะเลงพ่าย* ก็มีการปรับการบรรยายกองทัพให้ต่างจาก *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่เน้นบรรยายกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่ใน *ลิลิตตะเลงพ่าย* จะบรรยายกองทัพของ พระมหาอุปราชา ซึ่งเป็นตัวละครคู่ปรับกับให้ละเอียดมากกว่ากองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างมากในการ

เอาชนะกองทัพของพม่าได้ เช่น เนื้อความที่บรรยายการเคลื่อนทัพของพระมหาอุปราชจากหงสาวดีมีกองทัพช้างที่มีช้างลี้วณลักษณะดี ตกมัน และมีเครื่องประดับช้างศึกครบถ้วนสวยงาม กองทัพม้าก็ลี้วณเป็นม้าศึกที่มีความอึกเหิม เป็นม้าครบทั้ง 7 หมู่ ลักษณะดี และมีเครื่องประดับม้างดงาม ดังเนื้อความที่ว่า

ปวงคเชนทรพยุหบาตร ดาษดั่งกันแซงแทรก แปรก
 ค่ายค้ำพังคา เมลมหิมามาตงค์ อลงกตกาญจนารณณ์
 อลงกรณ์กรเณทศกดี ลี้วณคชลักษณะคชเลิศ ลี้วณคชเพริศคช
 แพ้ว ลี้วณคชแกลี้วคชกล้า ลี้วณคชบ้ำบมมัน สรรพเครื่อง
 คชศึก ดูอริกเถือกเถิง พลล้อมเชิงกฤษร สวมอาภรณ์แต่ง
 แ่ง แผ่อาคม์โอโอฟาร พิศเครื่องสารพิลาส กุบดาวมาศ
 จำลาย ....

...ล้าสะหาญห้าวฮึก ลี้วณสะศึกสะทรง พงศ์
 สิ้นพพาชี สีแดงดำขำเขี้ยว ลางกระเลียวหลายหลาก มาก
 ม้าผ่านม้าแซม เกมม้าขาวม้าฟ้าย ร่ายเรียงเคียงแข่งคู่ ครบ
 เจ็ดหมู่เจ็ดพงศ์ อลงกตเครื่องม้า ตาบติดหน้าพรรณราย ผูก
 พู่พรายสายง่อง ถ้องสายถือดูเพรา สายเหาเนาหน่วงหลัง....

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2543: 14 - 15)

นอกจาก**ยวนพ่ายโคลงดั้น**จะเป็นต้นแบบการบรรยายกองทัพให้แยกสัดส่วนอย่างชัดเจนแล้ว วิธีการบรรยายกองทัพของ**ยวนพ่ายโคลงดั้น**ก็มีการนำชื่อทหาร ช้าง และม้า ในทำเนียบมากล่าวไว้ในเรื่องด้วย ซึ่ง**ลิลิตตะเลงพ่าย**ก็มีการบรรยายกองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชด้วยการกล่าวชื่อทหาร ช้าง และม้าไว้เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

... ให้พระยาศรีราชเดโช โยธีถ้วนหมื่นหมาย ชีพลาย
 ใจมไทรภพ ออกโรมรบหัวหน้า ขุนทกล้ำปีกซ้าย ฝ่ายพลป้อง
 กองกัน เกณฑ์ห้าพันไทรตรา พระยาพิชัยรณฤทธิ์ สถิตคชา
 ธเรศ สมญศจบไตรจักร กองปีกบักษทักษิณ พุทธาท่า
 คณนา พระยาพิชิตรณรงค์ เถลิงมาตงคี่ซ้าย จูโจมทัพเป็น
 มุล ขุนนิกรสะแสเชิง แขวงขวาตั้งตามกระทรวง หลวงจบจักร
 พาล สิ้นธพยานธำรง สุริยบรรยงก์สมญา ทวยอาชาร้อย
 เรียง แชนซ้ายเพียงพลรบ หลวงผ่านพิภพพรังพฤษดิ์ พา
 ชินทร์หงส์พิमान จัดเป็นยานผกผยอง กองพลเกียกกาย
 หมายหมื่นหมื่นโยธา ให้พระยาเทพอรชุน เป็นขุนควบคุมทัพ....

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2543: 87)

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่ง ก็คือ วรรณคดีของพระเกียรติที่ไม่เน้นเรื่องการสงคราม การบรรยาย
 กองทัพยังคงเป็นเนื้อหาที่กวียังให้ความสำคัญอยู่เสมอเช่นเดิม แม้จะบรรยายกองทัพที่ไม่ได้ออกรบจริงใน
 เรื่อง แต่ก็ยังให้ภาพกองทัพที่เข้มแข็ง ยิ่งใหญ่ ดงาม และแบ่งสัดส่วนกองทัพเช่นเดียวกัน เช่น **โคลง
 ของหม่อมเจ้าสุวรรณ** เนื้อความมุ่งสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวทรง
 จัดให้มีการสอบความรู้พระ แต่ในตอนท้ายเรื่องมีการสรรเสริญพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงมีกองทัพที่เข้มแข็ง และแยกพรรณาเป็นกองทัพห้า ม้า ไพร่พล รดศึก
 และเรือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นพสุบรรณบัญญัติเก้า	ห้าหมาย
หู่ใหญ่่างวงปลาย	จรดพื้น
หางอันทโกษปลาย	ภูมิภาค ถึงแฮ

โกญจนาทกาศ์กองครั้น	ภาพเพ็ญพังสลาย ฯ .....
พินพินภูวลาหกั้ง	เจ็ดพงศ์
ทรรหดอดทนคง	ขับเขี้ยว
สู้ศึกอีกหาญทง	ฤย่น เลยฮา
วกวังชิงคลองเลี้ยว	ไถม่ล้างกลางสนาม ฯ .....
รถศึกพรรภก้า	แหล่หลาย
เรียวิงวายุรำพาย	พัดกล้า
เทียมคู่ตรงค์ขยาย	เยื้องย่าง งามนา
โหมหักปรปักษ์ว่า	รีบเร้าเอารงค์ ฯ .....
ทหรรมหาดเล็กล้วน	วงศ์ประยูร
มวณูมาตย์ราชินีกุล	หนุ่มน้อย
หมวกเสื่อจรัสจรรณู	ทองถัก งามแฮ
ทายเทิดชิสต์คัล้อย	คลาดเต้าตำเนียร ฯ .....
พระที่นั่งเรือเหล็กล้วน	กลไฟ
เรียวประเลห์ลมประไลย	โลกลั่น
ครั้นครั้นคลิ่นคลอนไน	อรรณพ นาพ้อ
ข้ามมหาสาครศพน	ลัดนิ้วมือถึง ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 13, 15, 17 – 18, 20)

ดังนั้นแสดงว่าความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ต้องมีกองทัพที่เข้มแข็งและยิ่งใหญ่เป็นความคิดสำคัญที่ช่วยสรรเสริญพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ปรากฏได้เป็นอย่างดี วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อทั้งที่เน้นและไม่เน้นการสงครามจึงยังคงรักษาขนบการบรรยายกองทัพเพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไว้

6.6 การใช้คำที่สื่อความหมายคล้ายกัน

ถ้อยคำภาษาเป็นเครื่องสื่อความคิดของกวีไปสู่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง ถ้อยคำภาษาที่ให้ความหมายลึกซึ้งกินใจย่อมเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ได้อ่านหรือฟัง *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีถ้อยคำภาษาที่ไพเราะตลอดทั้งเรื่อง ถ้อยคำบางแห่งก็เป็นที่จดจำจนมีการนำไปประพันธ์เลียนแบบ

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาบางเรื่องมีการใช้คำในแต่ละบาทที่เหมือนกันกับเนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* และใช้ในความหมายที่คล้ายคลึงกัน เช่น

ยวนพ่ายโคลงตัน มีเนื้อความว่า “ใครคดใครชื้อร้าย ดีใด ก็ดี” (*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 52) ใน *โคลงตันเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* (พระยาตรัง, 2547: 256) ก็มีเนื้อความว่า “ใครคดใครชื้อให้ หากเห็น” จะเห็นว่ามีการใช้คำที่เหมือนกันในตำแหน่งเดียวกัน และเนื้อความที่สื่อสารออกมาก็เหมือนกัน คือ ไม่ว่าใครจะชื้อตรงหรือมีใจคดพระมหากษัตริย์ก็ทรงรู้เห็นได้ทั้งหมด

ยวนพ่ายโคลงตัน มีเนื้อความว่า “พระมามลายโคกหล้า เลอศุข” (*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 3) ใน *ขอพระเกียรติ 3 รัชกาล* (พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2459: 3) มีเนื้อความว่า “พระมลายความโคกสิ้น ขาดเชิญ” เนื้อความทั้งสองนี้ใช้คำที่คล้ายกันและมุ่งนำเสนอความหมายว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้จัดทุกขโคก

ยวนพ่ายโคลงตัน มีเนื้อความว่า “อดีตานาคต ปลั่งแปล้” (*ยวนพ่ายโคลงตัน*: โคลงบทที่ 50) ใน *โคลงตันเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* (พระยาตรัง, 2547:

245) มีเนื้อความว่า “อนาคตอดีตทัน ถึงทั่ว” แม้ว่าเนื้อความทั้งสองนี้จะวางตำแหน่งของคำว่า “อดีต” และ “อนาคต” สลับที่กัน แต่เนื้อความก็ยังมีความหมายเหมือนกันว่าพระมหากษัตริย์ทรงรู้แจ้งตลอดทั้งอดีตและอนาคต

จะเห็นได้ว่าถ้อยคำที่ใช้ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นถ้อยคำที่ไพเราะและมีลักษณะโดดเด่น ทำให้วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมานำไปเลียนแบบใช้ประพันธ์สรรเสริญพระมหากษัตริย์ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าหนังสือในปัจจุบันบางเรื่องก็นำเนื้อความจาก *ยวนพ่ายโคลงตัน* ไปตั้งเป็นชื่อหนังสือด้วย เช่น หนังสือเรื่อง “*เป็นสร้อยโสภิตพัน อุปรมา*” (ไพฑูริย์ ธีัญญา, 2548) ก็ยกเอาเนื้อความ 1 บาทของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ไปใช้เพื่ออธิบายให้เห็นความงามของวรรณคดีโบราณเรื่องต่าง ๆ ที่สามารถประกาศความเป็นเลิศได้เหมือน *ยวนพ่ายโคลงตัน* หรือหนังสือของพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีชื่อว่า “*พระมามลายโสภิตพัน เหลือสุข*” (สุมาลี บำรุงสุข และคณะ, 2541) ก็เป็นถ้อยคำจาก *ยวนพ่ายโคลงตัน* เช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นที่ประทับใจอย่างมาก จึงได้นำไปเลียนแบบใช้ในลักษณะต่าง ๆ

6.7 การเล่นคำด้วยการซ้ำคำ

การเล่นคำด้วยการซ้ำคำเป็นลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์ประการหนึ่งใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ซึ่งทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะและช่วยยังเน้นย้ำความหมายของบทประพันธ์ให้เด่นชัดด้วยการเล่นคำด้วยการซ้ำคำใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่โดดเด่นและมีปรากฏอยู่หลายแห่งในเรื่อง ก็คือ การซ้ำคำต้นบาทของทุกบาท และการซ้ำคำต้นของบาทที่ 1 และ 3 เช่น

การซ้ำคำต้นบาทของทุกบาท

๐ เซองแก่เด็กใหญ่ให้

หายแรง รวจแธ

เซองรอบรายพลชุก

ชุ่มไว้

เซองเค็กสังแสวงเซอ

ลาลาด ก็ดี

เซองซ่งเสียได้รู้

รอบการย ๕

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 41)

การซ้ำคำต้นบาทของบาทที่ 1 และ 3

๐ พระมามล่างทำวท่ว

ธรณี

อันอาจเอากลเอา

พ้อเลี้ยง

พระมาก่อภูมิ

ศวรรราช

อันอยู่โดยยุคติเพียง

พ่างอารีย ๕

(ยวนพ่ายโคลงตัน: โคลงบทที่ 7)

การเล่นคำด้วยการซ้ำคำในลักษณะดังกล่าวข้างต้นมีปรากฏในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาหลายเรื่อง เช่น การซ้ำคำต้นของทุกบาทในเรื่อง โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี

โรงสรรพยุทไ้

ศาสตรา

โรงอัศวะคเสนทรา

เพริดแพ้ว

โรงสุธรรมพิพากษา

คดีราช ฎรแฮ

โรงพระโอสถแผ้ว

โรคให้มลายหาย ๕

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 280)

ในโคลงของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์มีการซ้ำคำต้นบาทในทุกบาทด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างที่ว่า

<u>จง</u> เจริญชนมียืดช้า	นานปี
<u>จง</u> ชนะไฟรี	เค็ญสู้
<u>จง</u> สุขทุกข์อย่าปี	ทาทับ
<u>จง</u> ประเสริฐเลิศผู้	มากด้วยบุญหลัง ฯ
<u>จง</u> ไพบูลย์เลิศด้วย	ศฤงคาร
<u>จง</u> ชนะหมู่มาร	หมวดห้า
<u>จง</u> มีเดชมหาพาร	ภฏตลอด
<u>จง</u> ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิกล้า	แผ่นฟ้าดินไหว ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 112 - 113)

การซ้ำคำต้นบาทในบาทที่ 1 และ 3 ในโคลง *ปราบดาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* มีตัวอย่างดังนี้

<u>พระ</u> ทรงประกอบเกื้อ	ศีลทาน
ทรงสถิตวิตรองการ	ถูกต้อง
<u>พระ</u> ญาณยิ่งพิสดาร	ดับโลก
ทรงนิพนธ์เพราะพร้อม	พร้อมพร้อมเรื่องรำ

(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 6)

ในโคลง *เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช* มีการซ้ำคำต้นบาทในบาทที่ 1 และ 3 ถึง 14 บทติดต่อกันในตอนท้ายเรื่องที่ชอบพรให้พระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

<u>ขอพรวามเศรเหลือ้ง</u>	ภาาเลวง
ทรงพาหนะกาสรเสนง	โง้งง้อม
<u>ขอจงทุกกรุงเกรง</u>	ฤทธิราช
ครองพิภพหิวห้อม	เทียงแท้ทางธรรม ๗
<u>ขอพรเพ็ญโพธิ</u>	วนิดา
ภักวดีคองคา	กล่าววกล้อย
<u>ขอจงนฤเบนทรา</u>	ธิปราช
สุขสมบูรณทำวร้อย	กราบเกล้าอภิวันท์ ๗

(วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2, 2545: 665)

6.8 การใช้ความเปรียบ

การใช้ความเปรียบเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใช้อย่างแพร่หลายในวรรณคดีไทย ความเปรียบช่วยทำให้สร้าง ความหมายของเนื้อความให้ลึกซึ้งและช่วยสร้างจินตภาพให้ชัดเจนมากขึ้น **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** มีการใช้ความเปรียบแบบอุปมามากที่สุด คือ การเปรียบว่าสิ่งหนึ่งมีคุณลักษณะเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ความเปรียบใน **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** ที่มีอิทธิพลต่อวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาเป็นการใช้ความเปรียบที่นำสื่อเปรียบมาเปรียบกับพระมหากษัตริย์เหมือนกัน เช่น ใน **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** มีความเปรียบว่าฤทธิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเหมือนพระรามที่ปราบทศกัณฐ์ ดังเนื้อความที่ว่า “พระฤทธิฟ้างพระราม รอนราพ ไล่แฮ” (**ยวนพ่ายโคลงฉันท์**: โคลงบทที่ 36) ซึ่งใน **ลิลิตตะเลงพ่าย** ก็มีความเปรียบที่คล้ายคลึงกันทั้งสื่อที่นำมาเปรียบ คือ พระรามปราบทศกัณฐ์ และความหมายของความเปรียบ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเปรียบเหมือนพระรามปราบทศกัณฐ์ อีกทั้งยังใช้ถ้อยคำที่คล้ายกันด้วยดังว่า “พระฤทธิตั้งฤทธิราม รอนราพณ์ แลฤฯ” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2543: 1)

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ใน**ยวนพ่ายโคลงตัน**มีเนื้อความยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้ว่า ทรงมีพระปัญญาญาณเหมือนพระอาทิตย์ตั้งเนื้อความที่ว่า “พระเบญญาภาศพิง ทินกร” (**ยวนพ่ายโคลงตัน**: โคลงบทที่ 33) ในวรรณคดีเรื่อง**ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล** มีความเปรียบว่าพระปัญญาญาณเหมือนแสงพระอาทิตย์เช่นเดียวกันว่า “พระญาณส่องโลกย์เพียง พันแสง ส่องแฮ” (พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2459: 3)

นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบประพันธ์กับพวงดอกไม้สวรรค์คล้ายกัน ใน**ยวนพ่ายโคลงตัน**มีความเปรียบว่าบทประพันธ์เป็นเหมือนพวงดอกไม้สวรรค์อันงดงาม ดังเนื้อความที่ว่า

๑ สารสยามภาษาขจร	กลกานท นิฤ
คือคู่มาลาสวรรค์	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เดอมกรยดี พระฤ
คือคูใหม่แสงร้อย	กิ่งกลาง ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงตัน**: โคลงบทที่ 58)

ในเรื่อง**ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล** ก็มีเนื้อความที่เปรียบเทียบบทประพันธ์เป็นเหมือนดอกไม้สวรรค์เช่นเดียวกัน ดังเนื้อความที่ว่า

ไว้เปนราวเรืองรัฐ	จำพรรณ
เสมอมิ่งมณฑาสวรรค์	รินร่า
กลกระแจะเจิมจันทร์	จรงกลิ่น
หอมพิไลยโลมเล่า	เลิศแล้วควรม ฯ

(พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2459: 10)

จะเห็นว่าการใช้ความเปรียบที่เหมือนกันทั้งสี่เปรียบเทียบและถ้อยคำที่ใช้ แสดงให้เห็นว่า **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีความงามและความไพเราะทางภาษาอย่างมาก จึงมีถ้อยคำภาษาเป็นที่จดจำและประทับใจกรุ่นหลังให้ประพันธ์ตามแบบวรรณคดีชั้นครูเช่นนี้

6.9 การใช้รูปแบบฉันทลักษณ์

ยวนพ่ายโคลงตั้ง เป็นวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่ตั้งจำนวน 295 บท ร่ายตั้ง 1 บท และร่ายสุภาพ 1 บท ในจำนวนโคลงสี่ตั้งนี้เป็นโคลงสี่ตั้งบาทกฤษณามากที่สุด และมีโคลงสี่ตั้งวิวิธมาลี 5 บท (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2547: 72) อิทธิพลของ **ยวนพ่ายโคลงตั้ง** ด้านฉันทลักษณ์ที่มีต่อวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา มี 2 ลักษณะ ได้แก่ การแต่งคำประพันธ์แบบโคลงสี่ตั้งมหาบาทกฤษณ และการใช้คำสร้อยเพื่อเสริมความ

6.9.1 การแต่งคำประพันธ์แบบโคลงสี่ตั้งมหาบาทกฤษณ

ยวนพ่ายโคลงตั้ง แต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดโคลงสี่ตั้งบาทกฤษณเป็นส่วนใหญ่ แต่มีโคลงอยู่จำนวน 7 บท ที่เป็นลักษณะของโคลงสี่ตั้งมหาบาทกฤษณ คือ วรรคหลังของบาทที่ 4 มีจำนวนคำ 4 คำ โดยปรากฏในโคลงดังต่อไปนี้

เอกกรษัตรสองเฝ้า

เฝ้าเห็นขอเหน

(**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**: โคลงบทที่ 5)

ถึงถั่งเข้าตีเข้า

จึงเข้าเขาแพง

(**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**: โคลงบทที่ 74)

เพราะเพื่อพระเจ้าได้

ผนวดีฟ้าดินยอ

(**ยวนพ่ายโคลงตั้ง**: โคลงบทที่ 78)

ตายก็ตายแล้วไว้

โทษร้ายเหลือตรา ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 102)

ความบมีเขาย้อม

กล่าวให้เปนตว ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 110)

ตายก็ดีได้เข้า

ช่องน้ำนรกานต์ ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 120)

ยามโยคพระเจ้าช้าง

เผือกฝ้ายลีลา ฯ

(ยวนพ่ายโคลงตั้ง: โคลงบทที่ 256)

ลักษณะของโคลงสี่ด้นมหาบาทกฤษณในยวนพ่ายโคลงตั้งนี้มีปรากฏในวรรณคดีของพระ
เกียรติสมัยต่อมาเรื่อง **โคลงตั้งสรรเสริญพระเกียรติปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน** ซึ่งแต่งด้วยคำ
ประพันธ์ประเภทโคลงสี่ด้นเหมือนกัน **โคลงตั้งสรรเสริญพระเกียรติปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน** มี
ปรากฏโคลงสี่ด้นมหาบาทกฤษณจำนวน 4 บท ดังนี้

แต่กรรมนูชิตจ้าว

จอมพงษ์ นเรนทร์ฤ

ชีโนรสสี่บสมยา

ยศทั้ง

ศรีสุคตชติยวงษ์

วราเชษฐี ชีฟ่อ

ผู้ผ่านอวาศตั้ง

แต่หล้าพระเจ้าหลวง

.....

.....

นำขดลวดทองไม้พนัก	เพนกวาย นันฎ
ประกอบสิลาฉายแล	เลื่อมคว้าง
อัมจันทร์คั่นเลอยลง	ลดหลั่น ล่างเอย
รดบสิลาไสลข้าง	เขตรแคว้นนครชล
.....	.....
กระโถงกุญชรบาทพร้อม	พิพิธมา ลีเอย
เกวียนพระเกี้ยวดีกระษัตรา	สืบสร้าง
ประวิสัยสงฆระดมหา	วิหารเขต พนพ้อ
กรมมุนิตชิโนรสอ้าง	โอบอุ้มไว้เฉลิมเวียง
พันสองร้อยเจ็ดสิ้น	ศักราช จุลนา
มเสงส์พศกบุษมาษ	เมื่อนั้น
ทวาทศพฤษศนิสาท	ศุภกัษณ์ แลฤ
รักรักลักษณะโคลงดั้น	ดีกแล้วเสร็จแสดง

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, 2554: 317, 319, 369 - 370)

6.9.2 การใช้คำสร้อยเพื่อเสริมความ

คำสร้อยเป็นคำเสริมท้ายบาทของโคลง สำหรับโคลงสี่ด้นบาทกฤษสามารถมีคำสร้อยได้ใน บาทที่ 1 และบาทที่ 3 คำสร้อยเป็นคำแต่งเติมท้ายบาท เพื่อให้ได้ความครบ ถ้าได้ความครบแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องใส่คำสร้อยลงไป มีหลักควรสังเกตอยู่ คือ คำสร้อยมีอยู่ 2 คำ คำต้นนั้นทำหน้าที่ต่อคำ ข้างหน้าให้ได้ความครบ ส่วนคำทำยนั้นเป็นคำเสริมขึ้นให้เต็ม คำสร้อยจึงมีหน้าที่ทำให้เกิดความ ไพเราะและเนื้อความชัดเจนขึ้น (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2544: 381)

ยวนพ่ายโคลงตันมีการใช้คำสร้อยอยู่หลายบท บางบทก็มีหน้าที่ทำให้เสียงทอดยาวไพเราะมากขึ้น เช่น “เงินขามป้อมตั้งกิ่ง กลางกร ใต้แฮ” (**ยวนพ่ายโคลงตัน**: โคลงบทที่ 51) บางบทมีคำสร้อยที่ช่วยเสริมเนื้อความให้ชัดขึ้น เช่น “ทศบุญพระแต่งตั้ง แสงสวะ บาบแฮ” (**ยวนพ่ายโคลงตัน**: โคลงบทที่ 31) คำสร้อยช่วยเติมเต็มความหมายของเนื้อความว่าเป็นการสละบาป หากไม่มีคำสร้อย “باب” เข้ามาเสริมก็อาจจะทำให้เนื้อความไม่ชัดเจนว่าสละอะไร เพราะเป็นคำกริยาที่ต้องการกรรมมารับ

อย่างไรก็ตาม ลักษณะเด่นของการใช้คำสร้อยใน**ยวนพ่ายโคลงตัน** คือ เป็นคำสร้อยที่มีเสียงสัมผัสกับคำข้างหน้า และยังมีส่วนช่วยให้ความหมายของเนื้อความชัดเจนขึ้น เช่น

๐ ขวาช้ายหมายหมู่ฟ้อง	พลหาญ หีนแฮ
นอนั่งในนางจรัล	แจกถ้วน
รไวรวังทวาร	ทุกที่
พลพวหารหัวล้วน	อยู่อยาย ๗

(**ยวนพ่ายโคลงตัน**: โคลงบทที่ 161)

ลักษณะเด่นดังกล่าวข้างต้นนี้มีปรากฏในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาด้วยเช่นกัน เช่น **โคลงตันเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย**มีการใช้คำสร้อยที่เสียงสัมผัสกับคำข้างหน้าและทำให้เนื้อความชัดเจนขึ้น เช่น

พระทรงยานุมาศนั้น	โดยชบวน
ชนบชนิดหนึ้นหนา	พรั่งพร้อม
ช้ายขวาคู่เคียงควร	สองค่าง เคียงนา
สมมุติเทวเหล่าล้อม	เลื่อนจร ๗

(พระยาตรัง, 2547: 233)

โคลงฉันท์สรรเสริญพระเกียรติปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนมีคำสร้อยในลักษณะเดียวกันนี้หลายบทเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สรีเจดีย์ดินพื้น	แผ่นดิน ลาเออย
อีกกับตาลปลุกปวง	แปดดาว
ละสิ่งพฤกษาเสา	ลีลา <u>สิบ สอง</u> แฮ
แปดแห่งลานล้วนอคร้าว	เครื่องถกกล

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, 2554: 335)

พิดานสพานทาบทพื้น	พรรณ <u>แดง ดาษ</u> แฮ
ปิดแบบลายแย่งกาญจน์	ก่องแพรว
ปลายผนังฉลุหลากแปลง	แปลกรเบียบ เฟื่องนา
เบื้องต่ำเรือนแก้วผ่าน	พัชเพี้ย

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, 2554: 341)

ในแต่ละยุคสมัย การขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน บรรณคดีขอพระเกียรติสุโขทัยก็มีลักษณะของการขอพระเกียรติที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ชนบการขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยยังคงถ่ายทอดความคิดสืบต่อกันมา **ยวนพ่ายโคลงฉันท์**เป็นบรรณคดีขอพระเกียรติที่สืบทอดชนบการขอพระเกียรติจากสมัยก่อนหน้า แล้วมีการสร้างสรรค์วิธีการประพันธ์และการขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ให้แปลกใหม่และแตกต่างจากบรรณคดีขอพระเกียรติสมัยสุโขทัย เช่น การสร้างองค์ประกอบของเนื้อหาที่เป็นสัดส่วน การนำชนบการพรรณนา กงทัพของบรรณคดีไทยมาใช้ในเรื่อง จนกลายเป็นจุดเด่นของ**ยวนพ่ายโคลงฉันท์**และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นบรรณคดีที่แต่งดีอย่างเอก ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นบรรณคดีขอพระเกียรติชั้นครู

ที่ทำให้กวีในสมัยหลังประทับใจในกลวิธีการประพันธ์ของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* จึงได้นำไปเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น การแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ ทั้งนี้การแต่งวรรณคดีของพระเกียรติเลียนแบบ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ซึ่งเป็นวรรณคดีชั้นครูที่มีความงามและความดีเด่น เป็นวิธีการแสดงความเคารพและบูชาครูในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทย

บทที่ 7

ความสำคัญของยวนพ่ายโคลงตันที่มีต่อพัฒนาการวรรณคดีของพระเกียรติของไทย

ยวนพ่ายโคลงตันเป็นวรรณคดีที่สร้างขนบการยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ให้เป็นแบบแผนที่ชัดเจน ทำให้วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาสืบทอดขนบการยอพระเกียรติจาก **ยวนพ่ายโคลงตัน**มาใช้ในลักษณะเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกันวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาก็มีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์จาก **ยวนพ่ายโคลงตัน**ไปตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย ซึ่งทำให้เกิดพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย อิทธิพลของ **ยวนพ่ายโคลงตัน**ที่มีต่อพัฒนาการของวรรณคดีของพระเกียรติของไทยมี 6 ประการ ได้แก่ การปรับองค์ประกอบของเรื่อง การแบ่งเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนชัดเจนขึ้น การปรับเปลี่ยนคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ การสร้างตัวละครคู่ปรับกษัตริย์ การใช้หลักธรรมเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์ และการบรรยายกองทัพระดับเกียรติยศ

7.1 การปรับองค์ประกอบของเรื่อง

แม้ว่าวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาปรับเอาแนวคิดเรื่องการสร้างเนื้อหาให้เป็นองค์ประกอบต่าง ๆ จาก **ยวนพ่ายโคลงตัน** แต่ขณะเดียวกันวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาก็ปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอองค์ประกอบของเรื่องให้มีลักษณะแตกต่างออกไปด้วย การปรับองค์ประกอบของเรื่องในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมามี 2 ลักษณะ ได้แก่ การปรับเนื้อหาความขององค์ประกอบ และการลดองค์ประกอบบางส่วน

7.1.1 การปรับเนื้อหาความขององค์ประกอบ

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมามีการปรับเนื้อหาความในองค์ประกอบของเนื้อหาบางส่วน ทำให้เนื้อหาความขององค์ประกอบมีความแตกต่างจาก **ยวนพ่ายโคลงตัน** องค์ประกอบของเรื่อง **ยวนพ่ายโคลงตัน** ที่วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมามีการปรับเนื้อหาความมี 2 ส่วน คือ ส่วนประณามพจน์ และ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี

7.1.1.1 ส่วนประณามพจน์

ส่วนประณามพจน์ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีเนื้อความบูชาพระรัตนตรัย สรรเสริญเทพเจ้าทั้ง 3 องค์ คือ พระพรหม พระนารายณ์ และพระอิศวร และสรรเสริญพระมหากษัตริย์ วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาไม่ปรากฏการนมัสการทั้ง 3 ส่วนพร้อมกันเหมือนใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* แต่มีการปรับเปลี่ยนการกล่าวบูชาเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

- การสรรเสริญเฉพาะพระมหากษัตริย์ วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาส่วนใหญ่นิยมประพันธ์บทประณามพจน์ให้มีเนื้อความสรรเสริญพระมหากษัตริย์เท่านั้น เช่น *โคลงสรรเสริญสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์* เริ่มเรื่องด้วยการกล่าวสรรเสริญพระมหากษัตริย์ผู้ทำให้บ้านเมืองกลับมาสงบสุขและรุ่งเรือง ดังเนื้อความว่า

๑ สรวม แสดงพระเกียรติก้อง	ไกลา หลลเฮย
สรวม เสด็จถวัลย์อยุธยา	ยั้งไชรั
สรวม เป็นปิ่นราชา	จอมจักร พรรดิพ้อ
สรวม ชีพชบชีฟไว้	วอดแล้วคีนคง ฯ
๑ พระ ทรงอิสรภาพเรือง	เรื่องฤทธิ์
พระ ดับเข็ญคือพิษ	ณู่ให้
พระ คุณนอเนกนิตย	นับรำ ไฉนนา
พระ บาทบำรุงให้	ฟองพื่นศาสนา ฯ

(พระชำนาญโวหาร, 2546: 49)

ใน *โคลงตันเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* มีบทประณามพจน์สรรเสริญพระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่างว่า

ศรีสุภานุภักดีเดชา มหาติลกภูเบนทร์ สุเรนทรพิพิ
 มหิศรสิงหาสน์ ราชคเชนทรเผือกผู้ คู่พาหนหลากหลาย
 พลายพังสีสังข์บริสุทธิ บรมพุทธยุดยงยั้ง มิ่งมงคลอรรคร้าว
 ทำวทฤษฎีดำรง ทรงทศธรรมดิเรก เอกษัตริย์ชาติไทย
 เฝยอภุตาแดนตรง ท่านทรงฟ้าทรงดิน ดุจอินทมาแมน
 แสนสุนิกรแก้ว แผ้วมฤตยักษัย ไชสุธาทิพยสรวงสวรรค
 มหันตโกไคย ไคศริยสมบัติ พิพัฒน์ราชสมบุรณ์ ....

(พระยาตรัง, 2547: 191)

- การนมัสการพระรัตนตรัยพร้อมสรรเสริญพระมหากษัตริย์ วรรณคดีขอพระเกียรติ
 สมัยต่อมาที่มีส่วนประณามพจน์สรรเสริญพระรัตนตรัยและพระมหากษัตริย์ คือ **คำฉันท์สรรเสริญ
 พระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราชสาทอง** ดังนี้ความที่ว่า

๐ ขอลถวายประนมบรมสรร-	เพชฌัญญุทศาศดา
ตัดเบญจพิภพลมา-	รมุณินทรเลิศไกร
๐ ลายลักษณะอุดมวรา-	ดุจเรือประเียบใบใน
บาทาทฐลีบรมไทร-	ภพโลกยโมลี
๐ นบพระสตีปกรณ์า	อภิธรรมเปรมปรีดี
อันเปนนียายิกแลตรี	ภพยอมนมัสการ
๐ พระสูตรพระอรรถถา	บรมัตถยอดญาณ
นำสัตว์สู่บรมฐาน	บทโมกข์ศิवालัย
๐ นบพระชินาสพอันทรง	คุณคามภีร์เลิศไกร
นฤโคกนฤทุกขแลไภ-	ยพิโรธพาธา

๑ เสรีเจ้าบังคมบรมปิ่น	ภาพเกล้าบุรุษทวาร
อันเลื่องพระยศขจรปรา-	กฎทั่วทั้งราชตรี
๑ พระองค์คือบรมสยาม-	ภูษาณโมลี
เทวนรานรทั้งตรี	ภาพถวายนมัสการ
๑ เบื้องใต้ก็เต็มธรรมา-	ดลจนพิภพแดน
กาลาคนิรุทสุตญิบแสน	สีหมื่นโยชนโดยหมาย
๑ ครอบครองประชาชนนิกร	นรทเวะเหลือหลาย
ช้างม้าพลาพลคือสาย	ชลอินทรหน้่นหนา

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3, 2545: 19)

นอกจากนี้ วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาบางเรื่องก็ปรับเปลี่ยนจากการบูชาพระรัตนตรัยมาเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านเมือง คือ พระสยามเทวาธิราช และพระแก้วมรกตด้วย แต่ก็ยังคงการสรรเสริญพระมหากษัตริย์รวมอยู่ด้วย เช่น **เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช** เริ่มต้นเรื่องด้วยการกล่าวบูชาพระพุทธเจ้า พระสยามเทวาธิราช และบูรพกษัตริย์ ดังเนื้อความที่ว่า

ข้าแต่พระพุทธเจ้า	จอมอารย พระเอย
ปารเมศปกเศียรสัตว์	สว่างพื้น
เผยอริยธรรมประทาน	โลกทั่ว
พุทธศาสน์รุ่งวัน	อร่ามสงฆ์
ข้าแต่สยามะไท้	เทวา ธิราชเจ้า
ธรรณิศไทยดำรง	รอดได้

เพราะพระช่วยไฉรา-	วีริ เตลิดฮา
ขับทุกข์ภัยไร้ร้าง	ตลอดสมัย
ข้าแต่มหाराชเจ้า	จอมปฐม- วงศ์ไฉ
พระก่อกรุงเทพฯ ไกร	เกริกห้ำ
สองศตวรรษแล้วบรม	วงศ์สืบ ไผททาน
“เฝ้าพระพุทธยอดฟ้า	ยิ่งฟ้าสถาวร”

(สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา, 2545: 1)

- การสรรเสริญเทพเจ้า วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาที่มีเนื้อความประณามพจน์ สรรเสริญเทพเจ้ามีปรากฏในเรื่อง **โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช** ซึ่งมีเนื้อความสรรเสริญเทพเจ้า 3 องค์ ได้แก่ พระพรหม พระนารายณ์ และพระอิศวร ดังเนื้อความว่า

๑ ศุภีตรีเนตรเรือง	เรื่องฤทธิ
พรหมเศแมนสรวงสิทธิ์	สี่เกล้า
เชิญพระบันทมนิทร์	เหนือนาค
มาสำรายทุกขเจ้า	รุ่งฟ้าดินขจร ฯ

(วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2, 2545: 653)

การปรับเปลี่ยนเนื้อความในส่วนประณามพจน์ในแต่ละช่วงสมัยก็มีความแตกต่างกันไป วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยในสมัยอยุธยายังมีปรากฏส่วนประณามพจน์ที่กล่าวบูชาพระรัตนตรัย เทพเจ้า และพระมหากษัตริย์ แม้ว่าจะไม่ได้ปรากฏรวมกันในวรรณคดีขอพระเกียรติเรื่องเดียวก็ตาม แสดงให้เห็นว่าในสมัยอยุธยา ความคิดเรื่องการบูชาพระรัตนตรัย เทพเจ้า และพระมหากษัตริย์ มีความสำคัญในการบูชาก่อนการประพันธ์ เพราะทั้งศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ

ของคนในสังคม การเริ่มต้นการประพันธ์ด้วยการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาและสรรเสริญพระมหากษัตริย์จึงเป็นการเริ่มต้นกระทำกิจที่ดี ซึ่งจะส่งผลให้การประพันธ์นั้นราบรื่นและประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม วรรณคดีของพระเกียรติตั้งแต่สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา เนื้อหาในส่วนประณามพจนาก็ปรับเปลี่ยนไป คือ ไม่ปรากฏการบูชาพระรัตนตรัยและเทพเจ้ารวมอยู่ด้วยกันในเรื่องเดียวกัน และไม่ปรากฏการสรรเสริญเทพเจ้า แต่ยังปรากฏการบูชาพระรัตนตรัยในวรรณคดีของพระเกียรติบางเรื่อง ทั้งนี้วรรณคดีของพระเกียรติสมัยหลังส่วนใหญ่จะนิยมสรรเสริญเฉพาะพระมหากษัตริย์มากที่สุด

7.1.1.2 ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของของกวี

ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีใจความสำคัญ 3 ประการ คือ การออกตัวของกวีว่าเป็นผู้มีความรู้น้อยในการประพันธ์จึงขอเชิญให้นักปราชญ์ผู้มีความรู้มาช่วยแก้ไข การเปรียบบทประพันธ์เป็นเหมือนพวงดอกไม้สวรรค์ไว้ประดับหู และการอธิษฐานขอให้ผลงานไม่สูญหายไป

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมามีส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี และรายละเอียดของเนื้อหาส่วนนี้ก็คล้ายกับ *ยวนพ่ายโคลงตัน* แต่วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา มีการเพิ่มเติมเนื้อความเข้าไปในส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี คือ การระบุชื่อผู้ประพันธ์ และการอธิษฐานขอพรให้แก่พระมหากษัตริย์ เช่น *โคลงปราบดาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* เพิ่มเนื้อความส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีในตอนท้ายเรื่องเป็นการขอพรให้แก่พระมหากษัตริย์และระบุชื่อผู้แต่งว่า

ขอพรเจ้าจอมไภลาส ให้พระบาทราชบพิตร ประกาศิต

สาปสรรพสัตว์ จงขำจืดอย่ารู้มะลาย ขอพรนารายณ์สินธุอาสน์

ให้ฤทธิราชเทียมเธอ เลอล้ำกษัตริย์ทัตประเทศ ขอกมเลสให้อยู่
หัว มัวในธรรมอันเป็นประโยชน์ บำบัดโทษนรราชฎี...

๑ ปราบดาภิเษกสิ้น	เรื่องเรียง
ชนบพยุหเสียบเวียง	ขบถล้าง
จบบริบูรณ์เพียง	พอสติ ตรองแฮ
กรมเจษฎ์เกลากลอนอ้าง	ว่าไว้เป็นเฉลิม

(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 45 – 46)

การเพิ่มรายละเอียดเรื่องชื่อผู้ประพันธ์ในวรรณคดีของพระเกียรติเริ่มมีปรากฏใน
วรรณคดีของพระเกียรติสมัยธนบุรี คือ เรื่อง **โคลงขอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี** ซึ่งมีการระบุชื่อ
ผู้ประพันธ์ไว้ตั้งแต่โคลงบทแรกว่านายสวนมหาดเล็กเป็นผู้แต่ง ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ นายสวนมหาดเล็กเจ้า	จอมกระษัตริย์
แถลงเรื่องราวศรีสวัสดิ์	กราบเกล้า
ถวายเป็นบุษปรัตน์	มาลย์มาศ
ภูมวารเดือนแก้ว	สืบขึ้นเถาะตรี ฯ

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 277)

ทั้งนี้วรรณคดีของพระเกียรติในสมัยอยุธยายังคงไม่ระบุชื่อผู้ประพันธ์ลงไปในผลงาน
ดังเรื่อง **คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง และโคลงเฉลิม
พระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช** ก็ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งในเนื้อความ ส่วนเนื้อความที่เป็นการ
อธิษฐานขอพรให้แก่พระมหากษัตริย์เริ่มมีปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว และเนื้อหากการขอพรให้
พระมหากษัตริย์ก็ค่อนข้างยาว แสดงว่าวีให้ความสำคัญกับเนื้อหาส่วนนี้มาก เพราะนอกจากจะเป็น

การถวายพระพรพระมหากษัตริย์แล้ว ยังเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดีของกวีอีกด้วย เช่น **โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช** มีเนื้อความขอพรให้พระมหากษัตริย์หลายบทในตอนท้ายเรื่อง ดังตัวอย่างที่กล่าวขอพรพระอินทร์ให้พระมหากษัตริย์ทรงชนะข้าศึกได้ทุกแห่ง ขอพรพระวายุให้พระคุณของพระองค์แพร่ขยายไปทั่วทุกแห่ง และขอพรพระวรุณให้พระองค์เป็นดั่งน้ำทิพย์ให้ความสุขเกษม ดังเนื้อความที่ว่า

ขอพรพันเนตรท้าว	ไพจิตร
ทรงวิเชียรชาภูษิต	แก้วนแก้ว
ขอจงจำเริญฤทธิ์	จอมโลก
ราญราชไฟรีแผ้ว	ผ้าท้าวทุกแดน ฯ
ขอพรพายุพ่าหนม้า	มารุต
ธรรธำรงองกุษ	เกี่ยวก้าว
ขอจงปิ่นขมิขุทธ	แปรภาค
ไหวหวันภพทุกด้าว	เฟื่องฟุ้งพระคุณ ฯ
ขอพรพรุณราชเรือง	แรงฤทธิ์
ทรงภูษงค์โพนพิช	บ้านแจ้ง
ขอจงบรมอิส	ราเชษฐ
คือสุทธาทิพยเกื้อ	ก่อให้พุลเกษม ฯ

(วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2, 2545: 664)

อนึ่ง เนื้อความที่เป็นการขอพรให้แก่พระมหากษัตริย์นั้นนิยมวางไว้ในส่วนท้ายเรื่อง อาจเป็นเพราะการขอพรให้แก่พระมหากษัตริย์เป็นเนื้อหาที่มีสิริมงคล ซึ่งจะช่วยให้การปิดเรื่องของวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาเป็นที่ยกย่องแห่งความสุขสวัสดิ์

7.1.2 การลดองค์ประกอบของเรื่องบางส่วน

องค์ประกอบของเนื้อหาที่ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ได้สร้างสรรค์ขึ้นมี 5 ส่วน คือ ส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี สุตรสถานี และเหตุการณ์หลักของเรื่อง ซึ่งสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องสามารถพิจารณารวมให้เป็นส่วนเดียวกันได้ คือ ส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ เนื่องจากเนื้อความในสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องเป็นการนำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะมีวิธีการนำเสนอแตกต่างกัน แต่ทั้งนี้วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยหลังไม่มีการแยกพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่อง ดังนั้นการพิจารณาการลดองค์ประกอบของเรื่องในงานวิจัยนี้ จะพิจารณาองค์ประกอบของเนื้อหาวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี และส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาบางเรื่องมีการปรับลดองค์ประกอบของเรื่องบางส่วน เช่น **คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง** ไม่มีส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี มีการสร้างเนื้อหาให้มีองค์ประกอบเป็น 3 ส่วน เรียงตามลำดับ ดังนี้

- ส่วนประณามพจน์ เป็นการนมัสการพระรัตนตรัยและสรรเสริญพระมหากษัตริย์
- ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงพระกำเนิดของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองว่ามีกำเนิดเหมือนดังพระโพธิสัตว์
- ส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการลบคักราชและการออกสนาม

ในเรื่อง **โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี** ไม่มีเนื้อความส่วนประณามพจน์ เริ่มเรื่องด้วยการแสดงจุดมุ่งหมายของกวี การแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ และส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

นายสวนมหาดเล็กเจ้า	จอมกษัตริย์
แถลงเรื่องราวศรีสวัสดิ์	กราบเกล้า
ถวายต่างบุษปรัตน์	มาลย์มาศ
ภูมวารเดือนแก้ว	สืบขึ้นเถาะตรี ฯ
บังคมบทรชั้ให้	ทรงทศ ธรรมนา
พระปิ่นอยุธยายศ	ยอดฟ้า
ขอแถลงนิพนธ์พจน์	เฉลิมบาท พระเอย
ไว้พระเกียรติท่วมหล้า	โลกเหลือ่อกฎาบุญ ฯ
บุญพระภูวนารถเกล้า	จักรพาฬ
ทรงฤทธิ์เดโชชาญ	เชี่ยวชาญ
พระสติวิทยาญาณ	ขยันยอด ชนแฮ
ทรงสมาธิปัญญาล้ำ	แหล่งหล้าฤาเสมอ ฯ
เสมอองค์หริวัักษ์เรือง	รงค์ฐ
ลลวงพาหนะครุฑ	สู่หล้า
ฤาจรจากเกษียรสมุทร	มาทวีป นี้แฮ
เนื้อหน่อพุทธพงศ์กล้า	ก่อสร้างโพธิญาณ ฯ

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 277)

ในโคลงของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ก็ไม่มีส่วนประณามพจน์ เริ่มต้นเรื่องด้วยการแสดงจุดมุ่งหมายของกวี การแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ และการแสดงพระราชกรณียกิจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จักแสดงพระเกียรติให้	โอรส
เถลิงถวัลย์สมมต	สืบตั้ง
เรื่องพระเดชปรากฏ	แผ่ตลอด
เปรมกมลทั่วทั้ง	ปักษีได้ฝายเหนือ ฯ
พระทัยเย็นยิ่งน้ำ	ค้ำแขง
พระเมตตาทรงแสดง	ทั่วหน้า
ยกหย่อนราชทัณฑ์แรง	แบ่งลด ฯ
แก้สัตว์ผู้ผิดกล้า	เสื่อน้อยถอยเบา ฯ
ปรีชาทรงรอบรู้	สิ่งสรรพ
เลียดทั่วทุกอัน	ภักดี
วงล้อมเลียบชายขัน	เห็นยาก
คนเฝ้าติดตามคั่น	ห่อนแจ้งจนตาย ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 106)

การปรับลดองค์ประกอบของเรื่องที่เป็นส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีปรากฏใน**คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง** เท่านั้น วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาเรื่องอื่น ๆ ให้ความสำคัญกับเนื้อหาส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีโดยตลอด ซึ่งเป็นขนบนิยมของวรรณคดีสมัยหลังที่นิยมแสดงตัวผู้แต่งในผลงาน ทั้งนี้จะเห็นว่าองค์ประกอบของเนื้อหาที่วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมายังคงไว้ไม่มีการปรับลด ก็คือ ส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ และ

ส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยตรง หากลดองค์ประกอบ 2 ส่วนนี้ไปก็จะเป็นวรรณคดีขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่ไม่สมบูรณ์

7.2 การแบ่งเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนที่ชัดเจนขึ้น

ยวนพ่ายโคลงฉันท์ เป็นวรรณคดีขอพระเกียรติขนาดยาวเรื่องหนึ่ง เนื้อหาของ **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** มีการจัดแบ่งเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนอย่างคร่าว ๆ ซึ่งปรากฏออกมาเป็นองค์ประกอบของเรื่องดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนนี้แล้ว ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านจะสามารถจับใจความและจดจำเนื้อความได้ง่ายมากขึ้น เนื้อความใน **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** ที่มีการแบ่งเนื้อหาไว้ชัดเจนที่สุด ก็คือ การแบ่งส่วนที่เป็นสูตรสถานีและส่วนที่เป็นเหตุการณ์หลักของเรื่อง ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาส่วนที่เป็นสูตรสถานีจะมีถ้อยความที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเนื้อความต่อไปเรียกว่า สูตรสถานี และเมื่อจบสูตรสถานี ก็จะมีเนื้อความแสดงไว้ว่าจะเริ่มเข้าสู่อีกส่วน คือ ส่วนของเหตุการณ์หลัก ดังเนื้อความต่อไปนี้

๑ แต่นี้จักตั้งอาทิ	กลการ แลนา
เปนสูตรสถานี	รยบร้อย
แถลงปางปิ่นภูบาล	บิตุราช
ยงยโสธรคล้อย	คลี่พล ฯ
.....	.....
๑ แต่นี้จักตั้งต่อ	กลกานท แลพ่อ
โดยเมื่อพระแสดงฤทธิ	ร่อนเกล้า
เสด็จมาผ่านลาญลาว	ลักโลก
ที่ยุทธิษฐิรแล้ว	สู้รบ ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงฉันท์**: โคลงบทที่ 61, 83)

นอกจากการแบ่งสัดส่วนสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องอย่างชัดเจนแล้ว ยังพบว่าเนื้อหาในส่วนอื่น ๆ ก็มีการแบ่งสัดส่วนไว้อย่างหลวม ๆ ด้วยลักษณะของเนื้อความที่แตกต่างกัน เช่น ส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ก็มีลักษณะเนื้อความแตกต่างไปจากสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องที่เน้นการแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่ส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์เป็นเนื้อความที่พรรณนาพระปรีชาสามารถในด้านต่าง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจง และไม่ได้เน้นที่ตัวเหตุการณ์เหมือนสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่อง หรือส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีก็เป็นเนื้อความแสดงความมุ่งหมายและความปรารถนาของกวี

วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาหลายเรื่องมีเนื้อหาขนาดยาวเช่นกัน วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาได้พัฒนาวิธีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นสัดส่วนนี้ให้มีการจัดแบ่งเนื้อหาที่เป็นสัดส่วนชัดเจนตลอดทั้งเรื่อง คือ มีการแยกและระบุหัวข้อที่จะสรรเสริญในแต่ละส่วนไว้ตลอดทั้งเรื่อง เช่น **โคลงดั้นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** ได้แบ่งหัวข้อการสรรเสริญออกเป็น 26 หัวข้อ ได้แก่ กล่าวเมือง ราชภิเชก ช้างเผือกผู้มา ม้าต้น เรือพระที่นั่ง พยุหบาตราเรือ มอญเมาะตะมะมาสู่พระโพธิสมภาร เมืองใหม่ ทหารถวายมือ โสกันต์ พิธีสิบสองเดือน ชาญยุทธ์ บำรุงราษฎร พระอิสวร พระอินทร์ พระพรหม พระโพธิสัตว์ พระเมตไตรย เทพดาถวายพร สมองพระบาท เทพรักษา พระเดช พระเกียรติ พระยศ พระฤทธิ และด้นความ โดยเริ่มตั้งหัวข้อหลังจบบรรายต้นบทแรกที่เป็นบทประณามพจน์ ดังตัวอย่างเนื้อความที่แบ่งเป็นหัวข้อเรื่องชาญยุทธ์ และบำรุงราษฎร ว่า

ชาญยุทธ์

พระดำริรอบรู้	เรื่องชาญ
ทุกสิ่งศิลปศาสตร์ทรง	เสร็จพร้อม
พระยศยุทธรอนราญ	อริราบ
กลแต่งกลตั้งห้อม	เหตุเห็น ฯ

พระเสด็จทรงทราบสิ้น	สุกษัต- รัยพ์อ
ชาวนิตศาสตร์เป็น	เอกอ้าง
สงครามพยุหัดส์	โดยเลิศ
สบสิ่งศิลป์ม้าข้าง ฯ	เชี่ยวชาญ ฯ
.....	.....

บำรุงราษฎร

ปางพิษณูผ่านพ้น	กรุงกษัต- รัยพ์อ
คลังเปิดคลังไปเปลือง	เปลี่ยนเข้า
สารพันพระกำจัด	แจกแจก
บุญเบิกบุญค่าเช่า	แบ่งบุญ ฯ
พระมาเปลี่ยนแปลกให้	มหัศจรรย์
ผลแผ่ผลการุญ	รอบรู้
อนาคตอดีตทัน	ถึงทั่ว
ประกอบกิจการกู้	ก่อกรุง ฯ

(พระยาตรัง, 2547: 238, 245)

การแบ่งหัวข้องานสรรเสริญไว้อย่างชัดเจนดังตัวอย่างข้างต้นเป็นการช่วยแสดงใจความสำคัญของเนื้อความที่กำลังจะกล่าวถึงให้ผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อความช่วงนั้นได้ง่ายขึ้น การแบ่งสัดส่วนเนื้อหาให้มีความชัดเจนมากขึ้นในวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาช่วยให้ผู้อ่านเห็นประเด็นที่กำลังสรรเสริญได้ชัดขึ้น แต่ก็มีส่วนลดทอนสัมพันธภาพภายในเรื่องเหมือนเนื้อความถูกตัดตอนออกเป็นช่วง ๆ ได้

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาส่วนใหญ่ที่มีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นสัดส่วนล้วนเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาขนาดยาว การแบ่งเนื้อหาเป็นสัดส่วนที่ *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* ได้ริเริ่มสร้างขึ้นนี้เป็น

กลวิธีที่ช่วยทำให้ผู้อ่านวรรณคดีเข้าใจเนื้อหาวรรณคดีขนาดยาวในแต่ละส่วนได้ชัดเจนและจดจำได้ง่ายขึ้น

7.3 การปรับเปลี่ยนคุณสมบัติพระมหากษัตริย์

ยวนพ่ายโคลงตั้ง เป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่มีการรวบรวมคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติหลายประการมายกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เช่น การเป็นเทวราชา การเป็นพุทธราชา การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบ ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงเป็นภาพของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติที่สูงส่งและดั่งงามในทุกด้าน เมื่อบริบทสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ก็ปรับเปลี่ยนไปด้วย ดังนั้นการสรรเสริญคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาจึงมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาการใน 4 ประการ ได้แก่ การเป็นมนุษย์สามัญที่ทรงธรรม การเป็นศูนย์รวมกำลังใจของทหาร การเป็นองค์อุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนา และการเป็นผู้มีพระสติปัญญารอบรู้จากการศึกษา

7.3.1 การเป็นมนุษย์สามัญที่ทรงธรรม

ยวนพ่ายโคลงตั้ง สรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นเทวราชาตั้งแต่พระกำเนิดจากเทพเจ้า และการเปรียบคุณสมบัติต่าง ๆ ของพระองค์ว่าเหมือนเทพเจ้า ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ใช่มนุษย์สามัญธรรมดา แต่เป็นเทพในร่างมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีการยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์ด้วย ซึ่งล้วนแต่เป็นบุคคลในอุดมคติทั้งสิ้น

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมามีการปรับความคิดการสรรเสริญพระมหากษัตริย์จากที่ต้องดั่งงามและสูงส่งเหนือมนุษย์ทั่วไปในทุกด้านเหมือนสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้มีความเข้มข้นน้อยลง วรรณคดีของพระเกียรติอยุธยาตอนกลางจนถึงรัตนโกสินทร์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองยังคงมีร่องรอยการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ให้เป็นเทวราชาและพุทธราชาอยู่ แต่ไม่ได้สรรเสริญคุณสมบัติพระมหากษัตริย์หลายประการเหมือน**ยวนพ่ายโคลงตั้ง** แต่จะเลือกสรรเสริญเป็น

บางส่วน เช่น **ลิลิตยอพระเกียรติแลโคลงพระนามพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 4** มีเนื้อความยกย่องพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงดูแลประชาชนเหมือนพระพรหม ทรงมีพระราชอำนาจเหมือนพระนารายณ์ และทรงมีพระกรุณาเหมือนพระอิศวร ดั่งเนื้อความที่ว่า

พระถนอมนครชาติเพียง	พรหมาน
พระเดชดังอวดตาร	แต่ก็
กรุณาพระเปรียบปาน	ปรเมศ ศวรแฮ
คุณพระรำพรรณชี้	สุดสิ้นฤมี ฯ

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2461: 9)

ความคิดเรื่องการเป็นเทวราชาและพุทธราชาคลี่คลายอย่างมากในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ไม่ใช่เทพแต่ทรงเป็นมนุษย์ที่ทรงปฏิบัติราชกิจอย่างหนักเพื่อบ้านเมืองจนผู้คนศรัทธายกย่อง เช่น เรื่อง **พระราชกรณียกิจ** ไม่มีเนื้อความแสดงการเป็นเทพแต่แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเพื่อประชาชนและแผ่นดิน ดังตัวอย่างที่ยกย่องว่าพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์เกษตร คือ มุ่งพัฒนาการเกษตรให้แก่ประชาชน ดังว่า

ธ ู้หลักนักเกษตรประเทศชาติ	ทรงสามารถขยายเขตเกษตรใหม่
หลายพื้นที่มีพื้นฐานงานก้าวไกล	หลายหมื่นไร่เจริญรุดเกินหยุดยั้ง
จัดพัฒนาป่าเป็นไร่หลายพื้นที่	ปัจจัยสี่ส่งเสริมเพิ่มความหวัง
ชาวไร่นาอาศัยใบบุญบัง	เสริมกำลังแกร่งกล้าอาชีพชน
แนต่อสู้อยู่รอดตลอดถิ่น	ทรัพย์ในดินสินในน้ำมากล้ำผล
แสวงสินถวิลทรัพย์ไม่อับจน	ค่าของคนยกย่องคุณของงาน

(พระมหาสมหวัง สาระปะ, 2531: 54)

ในเรื่อง **เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช** มีเนื้อความยกย่องว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ด้วยธรรมเพื่อความสุขของประชาชน ดังเนื้อความว่า

ภูบาลทรงเลิศล้ำ	พระปัญญา นำเป็นเทียนชัย
ราชกิจพระจอมไทย	นั้นหนักหนากว่าปวงชน
หน้าที่พระมหากษัตริย์	ภายใต้รัฐธรรมนูญดล
ให้ให้ทรงอดทน	อยู่ในกรอบขอบเขตงาน
ถึงทรงทำตามหน้าที่	แม้ผลดีมีไพศาล
อาจมีคนใจหาญ	ตำหนิทำวาทรงก้าวเกิน
เพราะพระราชเจตนา	หมายประชาสุขดำเนิน
สมพระวาจาเจริญ	“จักครองแผ่นดินโดยธรรม”
งานเสด็จเปิดอาคาร	งานพระราชทานปริญญาสรรพ
งานรับแขกสำคัญ	ไม่ต้องเปลืองพระปรีชา
มีถวายนามมายนัก	มิได้พักพระกายา
ผู้ทรงพระกรุณา	เสด็จบำเพ็ญเพื่อขวัญไทย
ปัญหาประชาชน	ยังยากจนด้วยทุกข์ภัย
ปัญหาชาวนาไร่	ชาวชนบทกำสรดหมอง
ทรงพิเน็จพิศปัญหา	ทรงศึกษาทรงไต่รตรอง
ราชวัตรราชธรรมครอง	พระหฤทัยให้ห่วงชน
ทรงดำริวิธีการ	เพื่อรัฐบาลไม่กังวล
ใช้ “พระภูมิพล”	ในพระหทัยคือคนไทย

(สมโรจน์ สวัสดิ์ตุล ฅ อยุธยา, 2545: 27 - 28)

การปรับเปลี่ยนการยกย่องพระมหากษัตริย์จากการเป็นเทวราชาและพุทธราชาใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ให้เข้มข้นน้อยลงจนคลี่คลายมาเป็นมนุษย์สามัญที่ทรงธรรมในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยปัจจุบัน เป็นไปตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้สถานภาพของพระมหากษัตริย์แปรเปลี่ยนไปด้วย วรรณคดีของพระเกียรติของไทยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองยังคงมีการยกย่องพระมหากษัตริย์ให้เป็นเทวราชาและพุทธราชา แต่ก็ไม่ได้รวมสรรเสริญไว้อย่างชัดเจนเหมือนใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เช่น *คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราชสาททอง* ก็มีการยกย่องสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราชสาททองเป็นพระโพธิสัตว์เท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นสถานภาพที่สูงกว่ามนุษย์สามัญ แต่วรรณคดีของพระเกียรติในปัจจุบันไม่ได้แสดงให้เห็นความเป็นเทพในองค์พระมหากษัตริย์ที่จะมีอำนาจพิเศษ แต่พระมหากษัตริย์ในปัจจุบันยังคงมีลักษณะพิเศษกว่าคนทั่วไป เพราะพระองค์ทรงมีธรรมและทรงปฏิบัติราชกิจอย่างหนักด้วยพระองค์เองมากเกินกว่าคนสามัญจะปฏิบัติกัน พระองค์จึงทรงเป็นผู้ที่ประชาชนยังคงต้องการสรรเสริญพระเกียรติ

7.3.2 การเป็นศูนย์รวมกำลังใจของทหาร

เนื่องจาก *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีเนื้อหาที่เน้นการทำสงครามระหว่างอาณาจักร ดังนั้น ภาพลักษณ์การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบจึงโดดเด่น ซึ่งวรรณคดีของพระเกียรติอยุธยาจนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองยังมีเนื้อความยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นจอมทัพผู้ปกป้องราชอาณาจักรอย่างกล้าหาญ ทั้งนี้วรรณคดีของพระเกียรติสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังแสดงภาพการทำสงครามของพระมหากษัตริย์ เช่น *โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์* มีเนื้อความยกย่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงยกทัพไปปราบพระยาละแวก ดังว่า

ปางปิ่นนายกย้าย	พลหาญ
เสด็จดำเนินไปผลาญ	ละแวกไว้

ชาวกัมพูชูปทาน
เพื่อพระเป็นเอกเอ้

ทนเดช
กัตัวล้าเฉลิมกรุง ฯ

(พระชานิวหาร, 2546: 51)

ส่วนวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยรัชกาลที่ 5 มีเนื้อความยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นนักรบที่เก่งกล้า แต่ไม่ได้เป็นการอกรบจริงเหมือนวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น **ลิลิตของพระองค์เจ้าคัคณางค์คุณคุณ** มีเนื้อความยกย่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงจอมทัพที่ปกป้องรักษาบ้านเมือง แต่เนื้อความไม่ได้แสดงให้เห็นว่ามี การทำสงคราม ดังตัวอย่างเนื้อความที่ว่า

รักษาข้าขอบแคว้น	มณฑล
ครบเครื่องรอนรณรงค์	รบร่า
พร้อมพร้อมพยุหพล	พฤษที่ร่า ร้ายเอย
บริรักษ์สี่มาข้า	เขตแคว้นแดนสยาม ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 9)

ส่วนวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ไม่มีการทำสงครามต่อผู้แย่งชิงอาณาจักรกันเหมือนในอดีต จึงปรับเปลี่ยนการสร้างภาพพระมหากษัตริย์ในการเป็นนักรบที่เก่งกล้าให้เป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นศูนย์รวมกำลังใจของทหารที่เป็นรั้วของชาติ เช่น เรื่อง **พระภัทรมหาราช คำฉันท์** มีเนื้อความยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่เสด็จไปเยี่ยมทหารที่ทำหน้าที่ยกกันประเทศ ทำให้ทหารมีขวัญกำลังใจ ดังเนื้อความที่ว่า

ทแก้วทหารกล้า	อุปมาก็รั้วบ้าน
กอบปรักิจทหารชาญ	มิประมาท ณ ชายแดน

ป็องชาติประเทศลัน	สละตนและตายแทน
วิปูลิจุ้แล่น	จะประยุทธิมิท้อถอย
พระจอมมกุฎเกศ	ปรเมศร์สดับถ้อย
ห้วงหาอุส่าห์คอย	อนุกุลและปลอบขวัญ
เยี่ยมเยียนเสด็จเยือน	ดุจเพื่อนสนิทกัน
สนามเปลาะไม่พรั่น	พระมิหวั่นสยของภัย
ทหารมนัสพี-	ระเพราะมีพลังใจ
บาดเจ็บพิการกาย	เพราะประจัญประจัญบาน
ผ่านศึกสนามรบ	ลุสงบประชาสันติ
พระจอมจุฑาธาร	อรอวยยะยศี่

(สุวิทย์ พวงสุวรรณ, 2548: 56)

7.3.3 การเป็นองค์อุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนา

เนื้อความใน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างวัด การนิมนต์พระสงฆ์มาจากลังกา และการออกผนวช วรรณคดีขอพระเกียรติในสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังคงนิยมยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เช่น *โคลงขอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี* มีเนื้อความยกย่องสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าทรงปรารภจะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ดังว่า

พระตรีภูวนประเวศด้วย	นรชน
เห็นทุกข์เมทนียดล	แต่ช้ำ
ยลศาสนพระพุทธรพล	โรยร้อง

หวังช่วยเชิดชูปล้ำ

ปลุกให้คงเขม ๗

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2532: 278)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวรรณคดีขอพระเกียรติบางเรื่องจะมีเนื้อความที่ระบุไว้เล็กน้อยว่า พระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงศาสนาอื่น ๆ ด้วย แต่ก็ไม่ชัดเจนมากนัก เช่น **คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง** มีเนื้อความการบูรณะวัดวาอารามในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองว่า

สาขนาอารามใดเปน

หม่นหมองยาเหิน

ชราวเชรเททรุด

ปลุกแปลงแต่งด้วยใจสุท

ถวายเป็นพุทธบุตร

โมวโรศธรรม

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3, 2545: 20)

จะเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองโปรดให้บูรณะศาสนสถานของศาสนาต่างๆ ว่า “สาขนาอารามใด” แต่เนื้อความต่อมาว่าเป็นการทำเพื่อ “ถวายเป็นพุทธบุตร” ก็ยังคงเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่เช่นเดิม

ส่วนวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยปัจจุบันมีพระมหากษัตริย์ยังเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเช่นเดิม แต่มีเนื้อความแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างในเรื่อง **พระภัทรมหาราชคำฉันท์** ที่ว่า

พระหทัย ๓ เทียมหวัง

พระมหาสมุทรกว้าง

๓ ผดุงพระศาสน์สร้าง

รุจิรัตน์อลงกรณ์

อนุเคราะห์พระพุทธพรหมณ์	อิสลามภราดร
คณะคริสต์คณาทร	วรรณจะหาไหน
อุปถัมภ์นิกายญวน	สมควรรสถานไทย
กรุณาพระเลิศไตร	ตติภพสยบสิ้น
อุปการะชาวซิกข์	อระอีกนิกายจีน
วรรณ ๓ ท่วมดิน	ระกะฟ้าภาสุรย์

(สุวิทย์ พวงสุวรรณ, 2548: 76)

7.3.4 การมีพระสติปัญญาที่รู้จากการศึกษา

พระมหากษัตริย์ที่มีสติปัญญาที่รู้เป็นคุณลักษณะที่วรรณคดีของพระเกียรติทุกยุคทุกสมัยยังคงให้ความสำคัญ **ยวนพ่ายโคลงตัน** ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระสติปัญญาที่รู้ทั้งในลักษณะของการญาณพิเศษที่สามารถล่วงรู้อดีต อนาคต และจิตใจคนได้ และมีความรอบรู้จากการเรียนสรรพวิทยาทั้งหลาย

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาที่มีพัฒนาการยกย่องพระมหากษัตริย์ในเรื่องพระสติปัญญาจาก **ยวนพ่ายโคลงตัน** อย่างเป็นลำดับ กล่าวคือ วรรณคดีของพระเกียรติสมัยธนบุรีจนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองยังคงนิยมยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงมีพระปัญญาญาณ แต่ไม่ได้เจาะจงว่าทรงรู้อดีต อนาคต และจิตใจคนเหมือนสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่ยังคงมีการยกย่องการมีญาณพิเศษอย่างกว้าง ๆ เช่น **โคลงของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยากรณ** ที่ยกย่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงมีญาณกว้างใหญ่เหมือนสายน้ำให้เหล่าสรรพสิ่งได้พึ่งพิง ดังว่า

พระญาณใหญ่กว้างเช่น	สาคร
เป็นที่เทียวสัจจร	ใต้เต้า

ทุกอย่างอ่อนเฉพาะ	แต่นั้น นี่เลย
เปนมหัศจรรย์ล้ำ	โลกซึ้งสดุดี ฯ
ธรรมศาสตร์ไสยศาสตร์ทั้ง	ราชันตี
โลกยวัตรสุภาสิต	ก่อนนี้
ไทยขอมแขกอังกฤษ	วจนวากย์
สรรพศาสตร์ตั้งเช่นนี้	พระแจ้งเจนเฉลียว ฯ

(คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516: 26 - 27)

ส่วนวรรณคดีของพระเกียรติสมัยปัจจุบันมีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในเรื่องการมีพระสติปัญญาที่เปลี่ยนไป คือ จะให้ความสำคัญกับสรรเสริญพระมหากษัตริย์ว่าทรงมีพระสติปัญญารอบรู้จากการศึกษาเล่าเรียนจนสรรพวิทยาต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการปกครองบ้านเมือง โดยไม่มีการกล่าวถึงการมีญาณพิเศษ เช่น **เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช** มีเนื้อความยกย่องว่าทรงมีพระสติปัญญาจากการศึกษาว่า

ในสวิสทรงเฟื่องพ้าน	วิทยา- การนอน
ศิลปศาสตร์สรรพวิชา	ทำนรู้
ทรงชาญเชี่ยวชาญ	ยุโรปเลิศ หลายแล
พระมุ่งใช้ประโยชน์กู้	ก่อให้ไทยงาม
.....	.....
ภูบาลทรงเลิศล้ำ	พระปัญญา ยิ่งเอย
ราชกิจทรงศึกษา	ถี่ถ้วน
ทรงพินิจปัญหาหา	ปฏิบัติ วิธีนอน

ราชวัตรราชธรรมล้วน

หล่อให้หทัยหาญ

(สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุรยา, 2545: 9, 27)

ในเรื่อง **พระภัทรมหาราชคำฉันท์** มีเนื้อความกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดชทรงเรียนสรรพวิชา และทรงมีพระสติปัญญาชาญฉลาดอย่างมาก ดังเนื้อความว่า

อุดมพัศค์มณีสพูน	มโนกุลจรรยาขึ้น
สนุกเรียนนิเวศนคิน	นิวัตติเวศน์ประเทศไทย
นิติ – รัฐศาสตร์สรรพ	วิชาชาติตึกษัตริย์ใช้
ผดุงพัศค์จัดภัก	ประเสริฐสุดประทุษหาย
ประมุขไทยโฉนเลย	จะอยู่เฉยมิชวนขวาย
แสงเห็นมิเว้นวาย	ฝึกฝนพบประสบการณ์
สัจจรรู้พระรู้ออบ	พระรอบคอบระบอบสาสน์
พระฉลาดพระอาจหาญ	เพราะยิ่งด้วยพระปัญญา
ประยุกต์ศาสตร์ประสานวิหัท	ธ ใฝ่คิดประดิษฐ์หา
เสาะเทคโนโลยีมา	เกษตรพัฒน์พันสไกล

(สุวิทย์ พวงสุวรรณ, 2548: 26)

จะเห็นได้ว่ากวีสมัยหลังยังคงให้ความสำคัญกับเรื่องพระสติปัญญาของพระมหากษัตริย์อยู่
เช่นเดิม แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนเป็นการแสดงให้เห็นว่าทรงเรียนรู้อรรถศาสตร์จำนวนมาก ทั้งนี้
เป็นเพราะบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พระมหากษัตริย์ไม่ใช่ผู้มีญาณวิเศษ แต่ทรงมีพระสติปัญญา
เป็นเลิศจากการศึกษาเล่าเรียนสรรพวิทยาต่าง ๆ จนแตกฉาน

7.4 การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยหลังที่มีการสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์เหมือน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มี 2 เรื่อง คือ *ลิลิตตะเลงพ่าย* และ *ลิลิตนเรศวร* ซึ่งสร้างตัวละครพระมหากษัตริย์ให้มีลักษณะตรงข้ามกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทั้งนี้การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ใน *ลิลิตตะเลงพ่าย* ไม่ใช่สร้างในลักษณะเลียนแบบให้เหมือน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เท่านั้น หากแต่ยังต่อยอดความคิดด้วยการสร้างสรรค์ตัวละครพระมหากษัตริย์ให้มีมิติทางความคิดและความรู้สึกที่ลึกซึ้งมากขึ้น ไม่ใช่เป็นตัวละครที่มีสีดำสนิทเหมือนพระเจ้าติโลกราชใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* กล่าวคือ กวีแสดงภาพพระมหากษัตริย์ทรงหวาดกลัว หวั่นเกรง และไม่ปรารถนาจะออกไปทำสงครามกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่กวีก็แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีขัตติยมาณะอย่างสูงมาก เพราะเมื่อมีเหตุการณ์ล้มพัดฉัตรหัก ซึ่งเป็นลางบอกเหตุร้าย พระองค์ก็ทรงข่มพระทัยไม่ถอยทัพกลับบ้านเมือง แต่ทรงเลือกที่จะเคลื่อนทัพไปต่อสู้กับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แสดงให้เห็นถึงจิตใจอันเข้มแข็งของผู้เป็นกษัตริย์ที่แฝงอยู่ในความหวาดกลัว ดังเนื้อความต่อไปนี้

ครั้นฟังบพิตรเพียง	ฟังหู หนึ่งนา
หูหนึ่งแหว่งคำสุ	ซึ่งพร้อม
ไปไว้เหตุภัย	ธรรพ์ อยู่นา
นึกเร่งกริ่งเกรงต้อง	แต่แพ้ศก
พระร้อนอุระเต็น	ตื่นภัย
หวาดกมลไหวไหว	วามัว
กันแสงเสนาะใน	ทรวงซ่อน ไศกนา
พลางพระกลืนทวยษเกล้า	กลัดกลุ้มรมสมร
ภูธรพลางให้เร่ง	พลจร มานา
แขนงกระลิ่งกลางหลอน	เล่ห์ร้าย

รัตนตระทวยถอน

ใจใหญ่ อยู่แะ

พลางพระขั้บคชย้าย

ย่างเยื้องเหย้าเดิน

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2543: 48)

ดังนั้นการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเอาขนนะพระมหาอุปราชาได้นั้น จึงไม่ใช่เป็นภาพของธรรมะที่ชนะอธรรมแบบสุดขั้วเหมือน*ยวนพ่ายโคลงตัน* แต่เป็นภาพชัยชนะของพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่มีเหนือพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และมีขั้ตติยะมานะเช่นเดียวกัน ตัวละครพระมหาอุปราชาใน*ลิลิตตะเลงพ่าย*จึงมีมิติทางอารมณ์ที่ซับซ้อนมากกว่าพระเจ้าติโลกราชใน*ยวนพ่ายโคลงตัน*

7.5 การใช้หลักธรรมเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของ*ยวนพ่ายโคลงตัน*ในการยกพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็คือ การยกเอาหลักธรรมจำนวนมากมากล่าวไว้ในเรื่อง เพื่อแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรู้แจ้งและปฏิบัติหลักธรรมทั้งหลายได้

เนื้อความส่วนแสดงหลักธรรมใน*ยวนพ่ายโคลงตัน*นี้ถูกจัดแบ่งเป็นสัดส่วนและเป็นระเบียบโดยใช้การซ้ำคำเพื่อจัดหลักธรรมออกเป็นหมวดหมู่ เช่น หลักธรรมหมวดที่ 2 ก็ซ้ำคำว่า “ทวิ” เพื่อแสดงหลักธรรมในหมวดนี้ จนครบพระธรรมทั้ง 10 หมวด ทั้งนี้การเลือกแจกแจงพระธรรมแต่ละหมวดอย่างละเอียดเช่นนี้มีนัยยะที่น่าสนใจ คือ กวีคงต้องการแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ใช่เพียงพระมหากษัตริย์ที่ทรงรู้และปฏิบัติเฉพาะราชธรรมเท่านั้น แต่ทรงรู้รอบพระธรรมในทุกหมวดหมู่ เพราะทรงเป็นเหมือนดังพระพุทธเจ้า ซึ่งกวีก็แสดงการยกย่องไว้ตลอดทั้งเรื่อง เช่น การใช้คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วยคำเรียกพระพุทธเจ้าว่า “สรรเพชญ” อีกทั้งการเลือกใช้พระธรรมเป็นหมวดหมู่เช่นนี้อาจเนื่องมาจากการจัดแบ่งพระธรรมเป็นหมวดหมู่มีขึ้นครั้งแรกในสมัยพุทธกาลครั้งที่พระสาวรีบุตรได้ทูลขออนุญาตจากพระพุทธเจ้าในการสังคายนาพระธรรม วิธีการรวบรวม

หลักธรรมของพระสาวก คือ ท่านได้แบ่งธรรมออกเป็นหมวดตามลำดับจำนวนของธรรมนั้น ๆ กล่าวคือธรรมที่มีลักษณะคู่กัน เช่น นาม – รูป หิริ – โอตตัปปะ สมาธิ – วิปัสสนา สติ – ปัญญา ศีล – ศรัทธา ก็รวมอยู่ในธรรมหมวด 2 ธรรมที่แบ่งเป็น 3 เช่น กุศลมูล 3 – อโลภะ อโทสะ อโมหะ ธาตุ 3 – กามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ ตัณหา 3 – กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็รวมอยู่ในธรรมหมวด 3 เช่นนี้เรื่อยไปจนถึงธรรมหมวด 10 จบที่อเสขธรรมหรือธรรมะของพระอรหันต์ 10 อย่าง การสังคายนาที่พระสาวกจัดทำนี้ เป็นไปตามพระพุทธดำริ(สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, 2526: 28)

การสังคายนาพระธรรมของพระสาวกที่มีการจัดแบ่งธรรมเป็นหมวดหมู่ 10 หมวด เป็นการกระทำในระหว่างที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์ชีพและรับรู้การสังคายนาครั้งนั้น ดังมีพระพุทธพจน์สรรเสริญงานของพระสาวกครั้งนั้นว่า “ดีแล้ว สาวก เธอได้กระทำสังคีติปริยายแก่ภิกษุทั้งหลายเป็นการดีแล้ว” (เรื่องเดียวกัน, หน้า 28) ดังนั้นการที่กวีเลือกที่จะแสดงหลักธรรมเป็นหมวดหมู่ตั้งแต่ 1 – 10 นี้ จึงมีนัยยะที่เชื่อมโยงถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงเป็นดังพระพุทธเจ้า เพราะทรงรู้แจ้งในพระธรรมทั้ง 10 หมวดเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า

การใช้หลักธรรมเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์ใน *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* เป็นวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่มีอิทธิพลต่อวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา แต่ไม่เป็นไปในลักษณะเดียวกับ *ยวนพ่ายโคลงฉันท์* ทั้งหมด คือ ไม่ใช้การซ้ำคำเพื่อจัดแบ่งหรือแจกแจงหลักธรรมหมวดที่ 1 – 10 และไม่ได้มีนัยยะเชื่อมโยงถึงการเป็นพระพุทธเจ้าเหมือนสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กวีสมัยหลังนำเฉพาะแนวคิดวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ด้วยหลักธรรมมาใช้เท่านั้น ซึ่งกวีสมัยหลังนิยมใช้เฉพาะหลักราชธรรมแล้วนำมาแจกแจงให้เห็นทีละข้อ ไม่ว่าจะเป็นทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร เช่น *โคลงฉันท์สรรเสริญพระเกียรติปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน* ได้แจกแจงหลักธรรมอันประกอบด้วยทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร ซึ่งเป็นการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงยึดมั่นและดำรงในหลักราชธรรมทั้งสาม และมีการแจกแจงหลักธรรมทีละประการ ดังตัวอย่างเนื้อความที่แจกแจงราชสังคหวัตถุต่อไปนี้

สสุเมธ

๑ ไตชนจนยากสิ้น
แคลนคู่โคไถธัญ
ธแจกจ่ายจัด
สืบส่วนหนึ่งนั้นได้

สรรพพืช ดุณา
ทั่วไร่
จวบออก ผลเอย
ใส่ฉาง

ปฐิมเมธ

๑ เสนางค์เนืองนอกถ้วน
ปีหนึ่งสองปางนับ
ผจงแจกธนะสารสม
ตามใหญ่ตามน้อยทั้ง

ถึงสนม ในเอย
เนื่องครั้ง
ศักดิ์สถิต เขานา
ทั่วชน

สมมาปาส

๑ ไตหวังวานิชร้าง
เสนอสาศน์เพื่อประโยชน์
ตรัยพืชเฟ้อมคุณทวี
ชุปช่วยทวยไร่ข้า

แรงทุน ทรัพย์นา
ท่านให้
ถวายเป็น คืบเอย
เขตรหลาย

วจาเปยย

๑ ไปหยาบจากจ้วงประจวบ
มธุรพจน์ฤาประหมาทหมาย
โดยวัยวุฒินา
ควรปู้ป่าน้ำอ้าง

ประจาราชาติ ชนพ่อ
หมื่นข้า
คนเฉพาจะ ภาพเอย
โอษฐ์แกลง

นิรคุณ

๑ จตุรงค์สังเคราะห์พร้อม
เรือนราษฎร์อาจแสดงผล

ไพรบุญย์ ทั่วฤ
ผ่องพ้อง

อัญเพณูปิภพจรูญ
ทวารเปล่าลิมป้อปปล้าง

เจอร์อญประจาก โจรเฮย
ปล่งภัย

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, 2554: 310 - 311)

ใน*ภัทรมหาราชคำฉันท์*ก็มีการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า
ทรงทศพิธราชธรรม ซึ่งมีการแจกแจงหลักทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการ ดังเนื้อความต่อไปนี้

ราชันย์ครองราชย์ประกาศคุณ	ณ ทศพิธอดุลย์
ราชธรรมสุนทร	สวัสดิ์ผล
ทาน คือให้ปันประชาชน	ศีลจริตกระมล
ขันติ เห็นผู้พ้น	มิมีวเมา
อักโกธ พาพิบัติเขลา	ลุตติกมลเบา
มัททวา เข้า	ลุจิตคน
บำเพ็ญบุญ บริจาค ผล	วระประละบุณฺชน
อาชว าดล	ประติษฐ์จริง
ไม่หลงอำนาจะเรงยั้ง	พระพิริยะ อวิหิงส์
ราชฎารอิง	ชีโนรส
อีกสองข้อธรรมะบรรพต	กิตปะ และ อวิโรธน์
จึงมิปรากฏ	จลาจล

(สุวิทย์ พวงสุวรรณ, 2548: 35)

แม้ว่าวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาไม่ได้มีวิธีการแจกแจงหลักธรรมด้วยการซ้ำคำและหลักธรรมที่นำมาใช้สรรเสริญก็แตกต่างกันไปจาก*ยวนพ่ายโคลงฉันท์* แต่*ยวนพ่ายโคลงฉันท์*ได้สร้างแนว

ทางการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ด้วยหลักธรรม ทำให้วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาปรับ และพัฒนาวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ โดยเลือกกล่าวถึงเฉพาะหลักธรรมสำคัญสำหรับพระมหากษัตริย์ แล้วขยายความหลักธรรมที่ละข้อแทน

7.6 การบรรยายกองทัพระดับเกียรติยศ

ยวนพ่ายโคลงฉันท์ เป็นวรรณคดีที่เน้นการทำสงคราม การบรรยายกองทัพจึงเป็นเนื้อความที่ กวีให้ความสำคัญ กองทัพใน **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** มีความยิ่งใหญ่ ฮึกเหิม และพร้อมจะต่อสู้เข้าศึก แต่ วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาส่วนใหญ่มีเนื้อความไม่เน้นเรื่องการทำสงครามเหมือน **ยวนพ่ายโคลงฉันท์** แต่วรรณคดีของพระเกียรติเหล่านั้นยังคงให้ความสำคัญกับการบรรยายกองทัพ หากแต่มีการปรับ การบรรยายกองทัพเพื่อการทำสงครามจริงให้เป็นกองทัพระดับเกียรติยศแทน เช่น **โคลงฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** ปรับเปลี่ยนการบรรยายกองทัพเพื่อการรบ มาเป็นกองทัพแสดงพระเกียรติยศ ช้างศึกก็เป็นการบรรยายช้างเผือกในรัชกาล ม้าศึกก็เป็นม้าต้น เรือรบก็เป็นเรือพระที่นั่งที่มีความสวยงาม ดังตัวอย่างเนื้อความที่ว่า

พระจอมจักรพรรดิเจ้า	จอมเกศ
พรเพียบพรพูลโพยม	เอิบอ้าง
ออกเมืองส่งสารเสวต	ถวายน่าน แลแฮ
ล้วนแต่เผือกผู้ช้าง	มิ่งเมือง ฯ
เฉลิมบุญพระผ่านฟ้า	ภุคธาธาร
ทั้งคชพาหนเนื่อง	นอบไ้
เผือกผู้สุโพธิญาณ	ยศยิ่ง
กัมพูชบอกก่อนได้	ก่อนถวายน ฯ

พระจอมอมรมิ่งฟ้า	มาศรี อยุรย์พ้อ
สำหรับพาหนหลาย	เลิศได้
เซียงใหม่เผือกผู้มี	มาหนึ่ง
หนึ่งนานเผือกผู้แท้	ท่วนสาม ฯ
ยังเมืองหมายฟังข่าว	เที่ยวหา อิกนา
บำเหน็จบำนาญนาม	แต่งตั้ง
หมอความูขึ้นหน้าตา	แดงเลือด
ลาภลูเสื่อผ้าทั้ง	เงินทอง ฯ
.....	.....
เป็นศรีอยุธยาพร้อม	ไพบูลย์
เสร็จสรรพลักษณะดิน-	ธพเชื้อ
ล้วนอัศวตระกูล	สูงศักดิ์
เป็นเอกอาสน์เกื้อ	กอบบุญ ฯ
อัศวราอรรคโธ้อ่าง	วลาหก
ปางภมรเขมงหมุน	มุ่นเท้า
อย่างน้อยยะเหาะยก	ย่าแม่่น
ตัวละครตัวเร็วเจ้า	เร่งตัว ฯ
.....	.....
เสร็จทรงมามั่วซ้อง	เสกสรร
สนองบทวารากุ	รำไ้
นาวาว่องวางขยัน	ไววึ่ง
ล่ำละล่ำปลีกได้	เลื่อมเงา ฯ

สำหรับพาหนะยั้งล่า	ละล่า
เทียมเทพหล่อเหลา	เลื่อมได้
พระที่นั่งประจำ	ทวิปเลิศ แล้วยแฮ
ยาวเสร็จเส้นหนึ่งได้	ดูจหมาย ฯ
พลพายพระเพริศพ่าง	พายพัด
พระที่นั่งหลากหลาย	ล่อฟ้า
ถับถึงที่ตระบัด	ดลดูจ ลมแฮ
สำหรับบุญเลิศหล้า	เลิศบุญ ฯ

(พระยาตรัง, 2547: 206, 208 - 209)

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาที่ไม่ได้เน้นเรื่องการสงครามไม่ได้เน้นการบรรยายกองทัพ เพื่อไปทำสงครามจริง แต่แสดงให้เห็นความพร้อม ความงดงาม และความยิ่งใหญ่ของกองทัพ ซึ่งจะ ช่วยแสดงแสนยานุภาพของพระมหากษัตริย์ได้เช่นกัน ลักษณะเช่นนี้เป็นการปรับเปลี่ยนความคิดเรื่อง การบรรยายกองทัพเพื่อการรบบเหมือนใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มาต่อยอดให้เป็นการบรรยายกองทัพ ประดับเกียรติยศ ซึ่งวรรณคดีของพระเกียรติในสมัยหลังก็นิยมบรรยายเช่นนี้ เพราะบ้านเมืองไม่มีการ ทำสงครามเหมือนในอดีต

วรรณคดีของพระเกียรติของไทยมีพัฒนาการทางการประพันธ์อย่างต่อเนื่อง *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นวรรณคดีของพระเกียรติของไทยเรื่องหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการการประพันธ์วรรณคดี ประเภทนี้ วรรณคดีของพระเกียรติสมัยหลัง *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีการสร้างสรรค์บทประพันธ์ในลักษณะ ต่อยอดความคิดของ *ยวนพ่ายโคลงตัน*

วรรณคดีของพระเกียรติสมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองยังคงสร้างบทประพันธ์เพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์คล้ายกับ *ยวนพ่ายโคลงดั้น* อยู่มาก แต่ก็มีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการประพันธ์บางประการ เช่น องค์ประกอบของเนื้อหาที่ไม่ได้แยกส่วนสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องออกจากกัน แต่ปรับรวมให้เป็นการแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจหรือการสร้างตัวละครคู่ปักษ์ให้มีมิติทางอารมณ์ที่ลุ่มลึกมากขึ้น

ส่วนวรรณคดีของพระเกียรติสมัยปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการประพันธ์แตกต่างจาก *ยวนพ่ายโคลงดั้น* มากที่สุด เช่น การสรรเสริญคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ที่ไม่เน้นความเป็นเทวราชาและพุทธราชาเหมือน *ยวนพ่ายโคลงดั้น* แต่แสดงให้เห็นการเป็นมนุษย์สามัญผู้ทรงธรรมและทรงแงานอย่างหนักเพื่อประชาชน ทั้งนี้พัฒนาการของวรรณคดีของพระเกียรติของไทยเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม เนื่องจากระบบการปกครองที่เปลี่ยนไป ทำให้สถานภาพของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนตามด้วย วิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์จึงปรับเปลี่ยนไปให้เหมาะสม

ยวนพ่ายโคลงดั้น อาจเป็นวรรณคดีของพระเกียรติชิ้นครูเรื่องแรก ๆ ที่เริ่มสร้างขนบการยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน จึงเป็นรากฐานการสร้างงานวรรณคดีประเภทนี้ ซึ่งวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาก็นำไปต่อยอดพัฒนาบทประพันธ์ ทำให้วรรณคดีประเภทยกย่องพระเกียรติของไทยมีความหลากหลายและดำรงอยู่ในสังคมได้ทุกยุคสมัย

บทที่ 8

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายศึกษากลวิธีการประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* เพื่อแสดงให้เห็นว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นวรรณคดียอพระเกียรติของไทยที่มีกลวิธีการประพันธ์ดีเด่นและสมบูรณ์แบบ จนเป็นต้นแบบในการประพันธ์วรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยสมัยต่อมา และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย ผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ มีดังต่อไปนี้

8.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษากลวิธีการประพันธ์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ซึ่งเป็นวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องแรก ๆ ของสมัยอยุธยาเท่าที่มีหลักฐานปรากฏ ทำให้เห็นว่า *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นวรรณคดียอพระเกียรติที่มีกลวิธีการยอพระเกียรติที่แตกต่างไปจากวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยที่อยู่ในรูปแบบของจารึก ร้อยแก้ว และมีลักษณะเด่นทั้งด้านกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์

วรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัยมีเนื้อหาไม่ยาวมากนักและเน้นการบันทึกพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจเป็นสำคัญ ส่วน *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นวรรณคดียอพระเกียรติขนาดยาวและมีการจัดเนื้อหาเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ 5 ส่วนเรียงตามลำดับ ดังนี้ ส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ ส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวี สุত্রสถานี และเหตุการณ์หลักของเรื่อง แม้ว่าองค์ประกอบแต่ละส่วนจะถูกจัดวางไว้เป็นสัดส่วน แต่กวีก็สามารถเชื่อมโยงองค์ประกอบที่แตกต่างกันนี้ให้ร้อยเรียงกันอย่างกลมกลืน ทั้งการเชื่อมโยงด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่สัมพันธ์กัน และการระบุออกเพื่อให้เนื้อหาเชื่อมโยงกัน ทำให้องค์ประกอบที่เหมือนแยกเป็นสัดส่วนกลายเป็นเอกภาพที่ต่อเนื่องกันเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ กวียังมีวิธีการเลือกเหตุการณ์และวางน้ำหนักของเรื่อง ได้อย่างดี เหตุการณ์ที่กวีเลือกนำมากล่าวไว้ใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีกรอบคิดสำคัญเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ต้องการสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการทำสงครามชนะล้านนาในศึกเมืองเชียงขึ้น ซึ่ง

ในศึกครั้งนั้นเป็นการยื่นมือเข้าช่วยเหลือทหารเชียงซิ่นที่หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังนั้นเหตุการณ์สำคัญของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* จึงมีความเกี่ยวข้องกับการสงคราม และเรื่องคุณธรรม ซึ่งปรากฏในสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องที่น่าเสนอเหตุการณ์เกี่ยวกับการสงครามและเรื่อง que แสดงการเป็นผู้ทรงธรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เช่น การทำสงครามป้องกันอาณาจักรกับล้านนาหลายครั้ง การสร้างวัด และการออกผนวช กวีนำเหตุการณ์ทั้งหลายเหล่านี้มาจัดวางไว้ในเรื่องอย่างเป็นลำดับและพัฒนาเรื่องมาจนถึงสงครามกับล้านนา โดยมีการวางน้ำหนักเหตุการณ์ศึกเมืองเชียงซิ่นไว้ตอนท้ายเรื่อง

การสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* ก็เป็นกระบวนการสำคัญในการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของพระองค์ กวีสร้างตัวละครสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เห็นภาพแบบกว้าง ๆ มาสู่ภาพที่ต้องการเน้น กล่าวคือ ภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในส่วนประณามพจน์ ส่วนแสดงคุณสมบัติพระมหากษัตริย์ และส่วนแสดงจุดมุ่งหมายของกวีจะเป็นภาพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแบบกว้าง ๆ โดยสรรเสริญบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติตามคติศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดูหลายประการ ซึ่งมีลักษณะเป็นความคิดเชิงนามธรรม จากนั้นกวีจึงนำพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจหลายประการมากล่าวรวมไว้ในสูตรสถานี ซึ่งเป็นการยืนยันให้เห็นภาพลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สุดท้ายกวีสร้างภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ต้องการเน้น คือ การเป็นพระมหากษัตริย์นักรบผู้ทรงธรรม ซึ่งปรากฏในส่วนของเหตุการณ์หลักของเรื่อง นอกจากนั้น กวียังทำให้ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถดีเด่นชัดเจนขึ้นจากการสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ คือ พระเจ้าติโลกราช เพื่อเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วย อีกทั้งยังสร้างตัวละครที่มีทัศนคติที่ต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือ นางเมือง ซึ่งเป็นตัวละครที่อยู่ฝ่ายล้านนา ช่วยสนับสนุนภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ดั่งงามให้ชัดเจนขึ้น

กลวิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* อีกประการหนึ่ง ก็คือ การสร้างฉากเมือง เชียงขึ้นให้เห็นว่าเป็นเมืองที่มีชัยภูมิที่ดีและมีการเตรียมความพร้อมในการรับศึกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างเต็มที่ แต่สุดท้ายไม่ว่าฝ่ายล้านนาจะเตรียมตัวดีหรือมีชัยภูมิที่ดีก็ไม่สามารถต้านทาน สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ รวมทั้งฉากทหารที่เข้ามาสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็แสดงให้เห็นพระบรมเดชานุภาพที่แผ่ขยายไป ซึ่งทำให้คนที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระองค์

นอกจากกลวิธีการเล่าเรื่องใน *ยวนพ่ายโคลงตัน* จะเยี่ยมยอดแล้ว กวียังสร้างสรรค์เรื่องราวผ่านภาษาศิลป์จนเกิดวรรณศิลป์อันงดงาม *ยวนพ่ายโคลงตัน* มีลักษณะเด่นเรื่องการเล่นคำอย่างมาก ทั้งการเล่นคำด้วยการซ้ำคำ ซึ่งมีลักษณะเป็นกลบท เช่น กลตรีพิธพรณ กลบทบุษบาแย้มผกา รวมทั้งการเล่นเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์ ทำให้บทประพันธ์มีภาษาที่ไพเราะ นอกจากนี้ การใช้คำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชก็เป็นวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งให้เห็นดีกว่าพระองค์หนึ่งอย่างชัดเจน เห็นได้จากคำเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีความหมายที่หลากหลาย เช่น การเป็นพระพุทธเจ้า การเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ และการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดั่งาม ซึ่งแตกต่างจากคำเรียกพระเจ้าติโลกราชที่ให้ความหมายถึงการเป็นพระมหากษัตริย์ของล้านนาเท่านั้น ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีความยิ่งใหญ่และมีความหมายลุ่มลึกมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ เทพเจ้า พระพุทธเจ้า ตัวละครในวรรณคดี ธรรมชาติ บุคคลที่มีความสามารถ และแผ่นดินทั้ง 4 ทวีป ทำให้เห็นภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และดั่งามได้ชัดเจนขึ้น

ส่วนบทพรรณนาชมกองทัพและการบรรยายภาพการต่อสู้ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็มีวิธีการพรรณนาให้เห็นภาพกองทัพที่ยิ่งใหญ่และเป็นระบบระเบียบด้วยการแยกพรรณนากองทัพทีละส่วนทั้งกองทัพเรือ ช้าง ม้า และไพร่พล ช่วยสนับสนุนการเป็นพระมหากษัตริย์นักรบได้สอดคล้องกับภาพ

การต่อสู้ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและทหารในกองทัพที่มีความแคล้วคล่อง อึกเขม และกล้าหาญ กวีสามารถถ่ายทอดผ่านภาษาทำให้เกิดจินตภาพได้เป็นอย่างดี

จากกลวิธีการประพันธ์ที่มีลักษณะโดดเด่นดังที่กล่าวมาแล้วนั้นทำให้ *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นต้นแบบให้วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา การสืบทอดรูปแบบ ลักษณะ หรือวิธีการจากวรรณคดีหนึ่งสู่วรรณคดีหนึ่งเป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยที่เห็นว่าการแต่งบทประพันธ์ให้งามตามแบบครูถือว่าเป็นการบูชาครูทางหนึ่ง

วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาสืบทอดกลวิธีการประพันธ์จาก *ยวนพ่ายโคลงตัน* หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างองค์ประกอบของเนื้อหาให้เป็นสัดส่วนต่าง ๆ โดยองค์ประกอบของเรื่อง ที่วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมายังคงรักษาไว้ คือ ส่วนแสดงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์และ ส่วนแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ซึ่งมีผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ *ยวนพ่ายโคลงตัน* นำคุณลักษณะพระมหากษัตริย์ในอุดมคติที่หลากหลายมารวมสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาก็สืบทอดแนวคิดดังกล่าวและสรรเสริญพระมหากษัตริย์ให้มีคุณสมบัติเหมือนกษัตริย์ในอุดมคติเช่นเดียวกัน

ลักษณะเด่นในกลวิธีการเล่าเรื่องของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ประการหนึ่ง คือ การสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ ซึ่งวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาที่มีเนื้อหานี้เรื่องการสงครามนำไปใช้เพื่อแสดงภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ที่ต้องการสรรเสริญให้ดีเด่นมากขึ้น รวมทั้งการเล่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เรียงร้อยต่อกันด้วยการขึ้นต้นคำว่า “แถลงปาง” ทำให้สามารถเล่าเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ในรัชกาลได้อย่างเป็นสัดส่วน การพรรณนากองทัพเป็นส่วนสำคัญและการใช้ชื่อทหาร ช้าง และม้าในทำเนียบมาใช้พรรณนากองทัพก็เป็นต้นแบบสำคัญให้วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาแต่งคำประพันธ์เลียนแบบในลักษณะเดียวกัน

นอกจากนี้ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ยังมีการใช้คำ การเล่นคำ และการใช้ความเปรียบที่โดดเด่นไพเราะจนเป็นที่จดจำของกวีรุ่นหลัง จึงมีการเลียนแบบถ้อยคำและความเปรียบไปใช้สรรเสริญ

พระมหากษัตริย์ด้วย อีกทั้ง**ยวนพ่ายโคลงตัน**ยังเป็นต้นแบบการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่ด้นบาทกฤษณให้แก่วรรณคดีสมัยหลัง เช่น **โคลงตันสรรเสริญพระเกียรติปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน**มีการแต่งเป็นโคลงสี่ด้นมหาบาทกฤษณในบางบทเช่นเดียวกับ**ยวนพ่ายโคลงตัน**

อย่างไรก็ตาม วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาไม่ได้แต่งเลียนแบบหรือเดินตามรอย**ยวนพ่ายโคลงตัน**เท่านั้น หากแต่มีการปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงวิธีการประพันธ์ให้แตกต่างกันไป ซึ่งเป็นการต่อยอดขนบการขอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ให้มีความหลากหลายมากขึ้น จนเกิดเป็นพัฒนาการของวรรณคดีประเภทขอพระเกียรติ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นความสามารถทางการประพันธ์ของกวีที่สามารถปรับการประพันธ์ของตนให้เสมือนว่าเดินตามรอยครู แต่มีความแตกต่างและแสดงลักษณะเฉพาะในการประพันธ์ผลงานตนเองเพื่อให้ดีเสมอหรือดีกว่าวรรณคดีต้นแบบ

ยวนพ่ายโคลงตันมีผลต่อพัฒนาการวรรณคดีขอพระเกียรติสมัยต่อมาเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงสมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง และช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน

วรรณคดีขอพระเกียรติสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองยังคงสร้างสรรคืบทประพันธ์เพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์คล้ายกับ**ยวนพ่ายโคลงตัน**อยู่มาก โดยเฉพาะการสรรเสริญคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ยังคงสืบทอดความคิดเรื่องการยกย่องพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติทั้งการเป็นเทวราชา พุทธราชา ธรรมราชา และพระมหากษัตริย์นักรบ แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการประพันธ์บางประการให้มีความแตกต่างจาก**ยวนพ่ายโคลงตัน** เช่น องค์ประกอบของเนื้อหาที่ไม่ได้แยกส่วนสูตรสถานีและเหตุการณ์หลักของเรื่องออกจากกัน แต่ปรับรวมให้เป็นการแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ หรือการสร้างตัวละครคู่ปรปักษ์ให้มีมิติทางอารมณ์ที่ลุ่มลึกมากขึ้น

ส่วนวรรณคดีขอพระเกียรติหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงสมัยปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการประพันธ์แตกต่างจาก**ยวนพ่ายโคลงตัน**มากที่สุด เช่น การสรรเสริญคุณสมบัติของ

พระมหากษัตริย์ที่ไม่เน้นความเป็นเทวราชาและพุทธราชาเหมือน *ยวนพ่ายโคลงตัน* แต่แสดงให้เห็นการเป็นมนุษย์สามัญผู้ทรงธรรมและทรงงานอย่างหนักเพื่อประชาชน ทั้งนี้พัฒนาการของวรรณคดียอพระเกียรติของไทยเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม โดยเฉพาะระบอบการปกครองที่เปลี่ยนไป ทำให้สถานภาพของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนตามไป

ยวนพ่ายโคลงตัน เป็นวรรณคดียอพระเกียรติชิ้นครูเรื่องแรก ๆ ที่สร้างขนบการยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ได้อย่างชัดเจน จึงเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างงานวรรณคดีประเภทนี้ ซึ่งวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมานำไปต่อยอดพัฒนาบทประพันธ์ ทำให้วรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยมีความหลากหลายและดำรงอยู่ในสังคมได้ทุกยุคทุกสมัย

8.2 อภิปรายผล

จากการศึกษา *ยวนพ่ายโคลงตัน* ทั้งด้านกลวิธีการประพันธ์ และอิทธิพลของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ที่มีต่อการสร้างขนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติทำให้เห็นสถานภาพที่สำคัญของตัวบท *ยวนพ่ายโคลงตัน* 2 ประการ

ประการแรก คือ *ยวนพ่ายโคลงตัน* เป็นวรรณคดีฉบับครูที่เป็นต้นแบบสำคัญในการสร้างงานวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย เพราะ *ยวนพ่ายโคลงตัน* สามารถนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์อันเป็นพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ และความคิดทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดูมาร้อยเรียงผสมผสานกัน และนำเสนอด้วยกลวิธีการประพันธ์อันยอดเยี่ยมทั้งกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้แล้ว นับเป็นการสร้างขนบการประพันธ์วรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยให้มีรูปแบบที่ชัดเจนจนทำให้วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมาแต่งวรรณคดียอพระเกียรติด้วยกลวิธีคล้ายกับ *ยวนพ่ายโคลงตัน*

ส่วนสถานภาพของ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ประการที่ 2 ก็คือ การเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ *ยวนพ่ายโคลงตัน* ไม่ได้มีเนื้อหาที่บอกหรืออธิบายหลักวิธีการประพันธ์เชิงทฤษฎีว่าการแต่งคำประพันธ์

ประเภทโคลงสี่ด้นนั้นมีหลักการประพันธ์อย่างไรเหมือนตำราประพันธ์ศาสตร์ทั่วไป เช่น *จินตามณี* ของพระโหราธิบดี แต่ *ยวนพ่ายโคลงด้น* เป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงปฏิบัติการที่แสดงการแต่งโคลงให้เห็นจริงว่าการแต่งคำประพันธ์โคลงสี่ด้นให้ไพเราะเป็นอย่างไร ซึ่ง ทัศน เศวตวิภาดา (2543: 2) ได้อธิบายถึงวรรณคดีแบบฉบับของไทยไว้ว่าเป็นแม่แบบหรือตำราการประพันธ์ให้กวีสมัยหลัง ดังนี้

วรรณคดีแบบฉบับของไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งได้ผ่านกระบวนการสร้างและเสพในบริบท
วัฒนธรรมของยุคสมัย จึงมีฐานะเป็นแม่แบบหรือตำราการประพันธ์
ที่กวียุคต่อมาได้เรียนรู้แนวทางและกลวิธีการสร้างความงามทาง
วรรณศิลป์ในเชิงปฏิบัติและได้กลั่นกรอง ปรับปรุง ตลอดจนประมวล
สังเคราะห์หลักและกฎเกณฑ์การประพันธ์ขึ้นเป็นตำราประพันธ์
ศาสตร์เล่มต่าง ๆ

ยวนพ่ายโคลงด้น ได้แสดงฉันทลักษณ์ของโคลงสี่ด้นอย่างเข้าใจธรรมชาติทางภาษาที่ไม่ยึดติดกับข้อกำหนดทางฉันทลักษณ์มากจนเกินไป ทั้งนี้ในตำราประพันธ์ศาสตร์ของไทย เช่น *จินตามณี* ของพระโหราธิบดี จะกำหนดให้มีการรับสัมผัสในคำที่ 4 ของบาทที่ 1 ส่วนบาทที่ 2, 3 และ 4 จะรับสัมผัสคำที่ 5 ของแต่ละบาท แต่การส่งสัมผัสระหว่างบทใน *ยวนพ่ายโคลงด้น* บางแห่งกลับมีความยืดหยุ่น ให้มีการรับสัมผัสในคำที่ 4 หรือคำที่ 5 ของแต่ละบาทอยู่เสมอ แสดงให้เห็นว่ากวีมีความยืดหยุ่นในการรับสัมผัส ไม่ได้เคร่งครัดตามรูปแบบมากจนเกินไปเหมือนดังที่ชลดา เรื่องรักษลิขิต (2555: 156) ได้กล่าวถึงตำแหน่งการรับสัมผัสไว้ว่า “ในสมัยอยุธยาตอนต้นมีการแต่งโคลงที่มีตำแหน่งการรับสัมผัสหลากหลาย ไม่กำหนดไว้แน่นอนตายตัว” ลักษณะเช่นนี้มีอิทธิพลต่อตำราฉันทลักษณ์ในสมัยหลังที่อธิบายเรื่องโคลงสี่ด้นเพิ่มเติม เช่น *ตำราฉันทลักษณ์* ของพระยาอุปกิตศิลปสาร ได้แสดงสัมผัสของโคลงสี่ด้นบาทกฤษรไว้เพิ่มเติมจากหนังสือ *จินตามณี* ฉบับพระโหราธิบดีว่าสามารถรับ

สัมผัสจากบทก่อนหน้าในคำที่ 7 บาทที่ 3 มาคำที่ 4 หรือคำที่ 5 ของบาทที่ 1 ในบทต่อมาก็ได้ และใช้โคลงจาก *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* เป็นตัวอย่างในการอธิบายหลายครั้ง โดยเฉพาะการอธิบายเรื่องโคลงสี่ตั้งแบบมหาบาทกฤษร คือ กำหนดให้วรรคหลังของบาทที่ 4 มีจำนวนคำ 4 คำ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* มีโคลงที่แต่งเป็นโคลงสี่ตั้งมหาบาทกฤษรให้เห็น 7 บท และเป็นต้นแบบให้วรรณคดีของพระเกียรติสมัยหลังนำมาใช้แต่งตามด้วย คือ *โคลงตั้งสรรเสริญพระเกียรติปฏิบัติสังฆรณ์วัดพระเชตุพน* จึงอาจกล่าวได้ว่า *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* มีฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงปฏิบัติการจริงเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งของไทย

8.3 ข้อเสนอแนะ

1. น่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* กับวรรณกรรมสวดวีรบุรุษในท้องถิ่นต่างๆ ของไทย เพื่อศึกษาวิธีการสร้างงานเพื่อสรรเสริญวีรบุรุษในแบบราชสำนักและแบบท้องถิ่นต่างๆ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2. น่าจะมีการศึกษาอิทธิพลของ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* ต่อการสร้างงานประเภทโคลงในวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลง เพราะ *ยวนพ่ายโคลงตั้ง* เป็นวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงในยุคแรก ๆ ของไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ผลงานวิจัย. 2548. วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ).

กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. “กฎหมายตราสามดวง: ประมวลกฎหมายไทยในมรดกโลก”.

กรมศิลปากร. 2539. **วรรณกรรมสมัยสุโขทัย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กฤตวิทย์ ดวงสร้อยทอง. 2521. **วรรณกรรมประวัติศาสตร์ เล่มที่ 1**. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

กุสุมา รัชมณี. 2547. **สันสกฤตวิจารณ์**. กรุงเทพฯ : แม่คำผาง.

เกื้อพันธุ์ นาคนุปผา. 2542. **พื้นฐานการอ่านวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ 1999.

ขจร สุขพานิช. ม.ป.ป. ราชอาณาจักรเสียดียง – ก่อนราชวงศ์พระร่วง. ใน วรณยูพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และวุฒิชัย มูลศิลป์ (บรรณาธิการ). **อนุสรณ์ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช**. หน้า 139 – 158. กรุงเทพฯ: ศีกษิตสยาม.

คึกฤทธิ์ ปราโมช. 2516. **คำบรรยายวิชา พื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานทางวัฒนธรรม เรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์**. ม.ป.ท.

คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2516. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.

โคลงต้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน กองทุนสมเด็จพระสังฆราช 17 พิมพ์ประกาศพระเกียรติคุณ งาน “200 ปี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส”. 2533. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โคลงยวนพ่าย ถวายพระเกียรติพระเจ้าช้างเผือกกรุงเก่า ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงชำระ. 2502. พิมพ์แจกในงานฉลองอายุศาสตราจารย์พระวรวงศ์วิสิฐ ครอบ 75 ปี เมื่อ 4 กรกฎาคม 2502 ณ ตึกอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์. 2546. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

คำยวง วราสิทธิชัย, ม.ล.. 2549. มอญวรรณกรรมพระราชพิธีในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระ

เกียรติ. **วรรณวิทัศน์ 6** (พฤศจิกายน): 31- 71.

**คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวง
ประเสริฐอักษรนิติ์.** 2515. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

จารึกปราสาทแปรรูป. 2543. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7. 2528. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2461. **ลิลิตยอพระเกียรติแลโคลงพระนามพระ
เจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 4.** ม.ป.ท.

จินตามณี เล่ม 1 – 2. 2514. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

จิรภา อ่อนเรือง. 2514. **ลิลิตราชาภิเษกสมรส บรมราชาภิเษก และเฉลิมพระราชมณเฑียร
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช.** บริษัท นวจันทร์จำกัด และ
บริษัทเทพธานีกริธา จำกัด ฑูลเกล้าฯ ถวาย เนื่องในพระราชพิธีราชาภิเษก.

เจือ สตะเวทิน. 2522. **ตำรับวรรณคดี.** กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. 2520. **พุทธศาสนากับสังคมและการเมือง.** กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. 2522. ศาสนาในเมืองพิษณุโลก. ใน **รายงานผลการสัมมนา
ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก.** หน้า 83 – 136. พิษณุโลก: สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ และวิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2461. **ลิลิตยอพระเกียรติแลโคลงพระนามพระ
เจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 4.** ม.ป.ท.

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาหยัน อิมสำราญ (บรรณาธิการ). 2550. **ภาษากับการสื่อสาร.** พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท พี เพรส.

ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์. 2511. ยวนพ่าย. **วารสารโบราณคดี 2,1** (ก.ค.-ก.ย.) : 17- 32.

ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์. 2513. **ยวนพ่ายโคลงต้น ฤยอพระเกียรติ พระเจ้าช้างเผือก กรุงเก่า
บรรยายปฐมเหตุ อันเป็นที่มาของการแต่งโคลงยวนพ่าย และประวัติแห่งรัชสมัย
ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทำยุทธการกับพระเจ้า
ติโลกราชแห่งกรุงนพบุรีศรีพิงคนคร.** ม.ป.ท.

- ชลดา เรื่องรัชชลิขิต. 2538. คติเรื่องพุทธราชาในวรรณคดีไทย. ใน **วรรณกรรม – ศิลปะ
สดุดี**. หน้า 57 – 75. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชลดา เรื่องรัชชลิขิต. 2547. **วรรณคดีอยุธยาตอนต้น : ลักษณะร่วมและอิทธิพล**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ชลดา เรื่องรัชชลิขิต. 2555. **นิราศสุพรรณ: ความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของสุนทรภู่
ในการแต่งโคลงสี่สุภาพ**. กรุงเทพฯ: ธนาเพลส.
- ชลดา ศิริวิทย์เจริญ. 2519. การศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2542. **อยุธยา: ประวัติศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชุมพร แสงเสนา. 2517. **ลิลิตนเรศวร**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายชุมพร
แสงเสนา ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุุมหาวิหาร.
- ชำนาญหาร, พระ. 2546. **โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
โลกย์**. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ไชยวิจิต, พระยา (เผือก). 2459. **ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทย ณ สพานยศเส.
- ดวงมน จิตรจำนง. 2540. **คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- दनัย ไชยโยธา. 2546. **ประวัติศาสตร์ไทย: ยุคอาณาจักรอยุธยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดินาร์ บุญธรรม. 2555. **พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ. 2509. **เที่ยวตามทางรถไฟ**. ธนบุรี: สุทธิการการพิมพ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ. 2514. “คำอธิบาย (เมื่อพิมพ์ครั้งแรก).” ใน **ลิลิตยวนพ่าย**.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.
- ตรัง, พระยา. 2547. **วรรณกรรมพระยาตรัง**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

- ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. 2514. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ฉบับสอบชำระ. 2540. สมหมาย เปรมจิตต์ (ชำระ). กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. 2521. **จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง.**
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษา
ตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธเนศ เวศร์ภาดา. 2543. **ตำราประพันธ์ศาสตร์ไทย: แนวคิดและความสัมพันธ์กับขนบ
วรรณศิลป์ไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชา
ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธเนศ เวศร์ภาดา. 2549. **หอมโลกวรรณศิลป์.** กรุงเทพฯ: ปาเจรา.
- ธรรมปิฎก, พระ(ป.อ. ปยุตโต). 2546. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่
11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. 2514. **วิทยาวรรณกรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: แพร่พิทยา.
- นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2516. **โคลงปราบดาภิเษกเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.** พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : กรม
ศิลปากร.
- นายมี มหาดเล็ก. 2517. **กลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นิตยา แก้วคัลณา. 2541. การใช้ภาพพจน์แสดงพระอัจฉริยภาพด้านการปกครองและการรบของ
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในวรรณคดีเรื่องลิลิตยวนพ่าย. **วารสารธรรมศาสตร์** 24,1
(ม.ค.-เม.ย.) : 129 – 144.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. 2535. **พินิจวรรณกรรม รวมบทความวิชาการด้านวรรณคดีและภาษา.**
กรุงเทพฯ: แม่คำฝาง.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. 2538. ยวนพ่ายโคลงฉันท์: มุมมองใหม่. ใน **เอกสารประกอบการประชุม
วิชาการเรื่อง ‘อยุธยาศโยคฟ้า ฟากดิน’ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 40 พรรษา**

26 - 27 มีนาคม 2538 ศูนย์ภาษาและวรรณคดีไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิยะดา เหล่าสุนทร. 2549. มหาชาติคำหลวง: การศึกษาเชิงประวัติ. ใน พจนานุกรมศัพท์วรรณคดี

ไทย สมัยอยุธยา มหาชาติคำหลวง. หน้า 721 – 724. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ม.ป.ป. ดั่งนั้นฉันจึงเขียน. กรุงเทพฯ: ก.ไก่.

บริหารเทพธานี, พระ (เรียบเรียง). 2514. พงศาวดารชาติไทย สมัยศรีอยุธยา ภาคแรก. ม.ป.ท.

บุญเตือน ศรีวรพจน์. 2545. ใครแต่งยวนพ่าย? พระราชาคณะมีสมณศักดิ์ 'เบญญาพิศาล' แต่ง

ตอนแรก. วารสารศิลปวัฒนธรรม 23, 8 (มิถุนายน): 122 – 125.

ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์. 2544. หลักฐานทางโบราณคดีที่มีในวรรณกรรมอยุธยา. วารสาร

ศิลปากร 44, 5 (ก.ย. – ต.ค.): 35 – 41.

ปรมาณูชิตชินโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. 2543. ลิลิตตะเลงพ่าย. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

ประคอง นิมมานเหมินท์. 2538. การสดุดีวีรกษัตริย์ในมหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง. ใน

วรรณกรรม – ศิลปะ สดุดี. หน้า 10 -22. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี คณะ

มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประคอง นิมมานเหมินท์. 2542. ภาพพระมหากษัตริย์ไทยจากวรรณคดียอพระเกียรติ. วารสารภาษา

และวรรณคดีไทย 16 (ธันวาคม): 1 – 25.

ประจักษ์ ประกายพิทยากร. 2552. เทวดานุกรม. พิมพ์ครั้งที่ 2: ศยาม.

ประชุมจารึกวัดโพธิ์. 2554. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 3. 2542. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและ

ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระ

ราชประสิทธิ์ทิคุณ ณ สุสานวัดราชธานี จังหวัดสุโขทัย. 2515. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 4. 2513. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ประทีป ชุมพล. 2542. ตำราการศึกษายวนพ่ายโคลงฉันท์. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประทีป มาลากุล, ม.ล.. 2548. **กรุงศรีอยุธยาปริทัศน์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ ฤณ นคร. 2541. **สารนิพนธ์ ประเสริฐ ฤณ นคร**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประเสริฐ ฤณ นคร. 2548. **อักษร ภาษา จารึก วรรณกรรม รวมบทนิพนธ์ เสอหลักทางวิชาการ ของ ศ.ดร. ประเสริฐ ฤณ นคร**. กรุงเทพฯ: มติชน.

ประเสริฐ ฤณ นคร. 2549. **ประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด รวมบทนิพนธ์ “เสอหลักทางวิชาการ” ของ ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ฤณ นคร**. กรุงเทพฯ: มติชน.

ปรีชา หิรัญประดิษฐ์. 2549. **การศึกษาวรรณคดีสมัยอยุธยา**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ปิยะนาถ บุนนาค. 2522. ความสัมพันธ์ระหว่างพิษณุโลก – อยุธยา. ใน **รายงานผลการสัมมนา ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก**. หน้า 151 – 186. พิษณุโลก: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และวิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก.

เปลื้อง ฤณ นคร. 2523. **ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่กองโบราณคดี กรมศิลปากร. 2535. **วัดจุฬามณี การอนุรักษ์ประติมากรรมในประเทศไทย ชุดที่ 004 เล่มที่ 1 วัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

พนรัตน์, สมเด็จพระ (แก้ว). 2550. **พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคอ แล คำแปล กับ จุลยุทธการวงศ์ ผูก 2 เรื่องพงศาวดารไทย**. นนทบุรี: ต้นฉบับ.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐฯ และฉบับกรมพระปรมาธิบดีฯ และพงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) เล่ม 1. 2504. กรุงเทพฯ: องค์ค้ำของครุสภา.

พัฒนาการวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1- 7. 2533. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. การรวมอาณาจักรสุโขทัยกับอยุธยา. **วารสารเมืองโบราณ** 1, 2 (ม.ค. – มี.ค. 2518): 31 - 37.

ไพฑูริย์ ธีธัญญา. 2548. **เป็นสร้อยโสภิตพัน อุปรมา**. กรุงเทพฯ: มติชน.

- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. 2542. บทสวดดีในจารึกภาษาสันสกฤตของกัมพูชา, ใน **ภาษา – จารึก ฉบับที่ 6 : ครุบุชา ครุรำลึก**, หน้า 28 – 301. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. 2546. ชัคนาคติดำบรรพ์และพระราชพิธีอินทราภิเษก. ใน **วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). ศรีชไมयाจารย์ พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติ ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร และศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล**, หน้า 107 – 121. กรุงเทพฯ: เพื่อฟ้า พรินติ้ง.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. 2547. **มณีปิ่นนิพนธ์ รวมบทความด้านภาษา วรรณคดี และวัฒนธรรม ไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2527. **พระสูตร และอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ เล่มที่ 9 ภาคที่ 2**. กรุงเทพฯ: เฉลิมชาฎการพิมพ์.
- มานพ ถนอมศรี. 2546. **ศรีสขนาลัย โบราณสถานสามสมัย**. กรุงเทพฯ: พี พี เวิลด์ มีเดีย.
- มารศรี สอทิพย์. 2551. **เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช: กลวิธี การเล่าเรื่องกับการสร้างภาพลักษณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุพร แสงทักษิณ. 2537. **วรรณคดียอพระเกียรติ**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ณรงค์ อิมเย็น และพีรพัฒน์ คงเพชร. 2525. **สองร้อยปีจักรีวงศ์**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิธนาคาร กรุงเทพฯ.
- รัตนปัญญา, พระ. 2554. **ชินกาลมาลินี**. แปลโดย พระยาพจนานิมล. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2544. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา ไคลงยวนพ่าย**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2545. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

- รัตน์ฤทัย สัจจพันธุ์. 2552. The Legacy of Traditional Thai Literature and its impact on Contemporary Children's Literature. ใน **จากเก่าสู่ใหม่ วรรณศิลป์ไทยไม่สิ้นสูญ**. หน้า 186 – 203. กรุงเทพฯ : ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ลัดลนา ศิริเจริญ. 2518. **คู่มือลิลิตยวนพ่าย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อักษรวิทยา.
- ลิลิตยวนพ่าย**. 2514. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ.
- วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1**. 2532. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1**. 2529. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2**. 2545. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3**. 2545. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วรวุฑฒย์พิสิฐ, พระ. 2502. **วรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวุฑฒย์พิสิฐ, พระ. 2534. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ภาษาและวรรณคดีไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และวุฒิชัย มูลศิลป์ (บรรณาธิการ). ม.ป.ป. **อนุสรณ์ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช**. กรุงเทพฯ: ศึกษิตสยาม.
- วสันต์ ณ ถลาง. 2515. **วิเคราะห์การนำพุทธศาสนาใช้ในการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ**. ปรินฤฎยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วัชรีย์ รมยนันท์. 2517. **ลิลิตและนิราศ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์นิเทศ.
- วัชรีย์ รมยนันท์. 2538. **วิวัฒนาการวรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันชนะ ทองคำเภา. 2550. **ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์. 2545. **บรรพบุรุษไทย: สมัยอยุธยา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภา กงกะนันท์. 2538. **ข้อมูล สมมติฐาน และทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับกวีนิพนธ์เรื่องยวนพ่าย และลิลิตพระลอ.** นครปฐม: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิสุทธ์ บุญยกุล. 2520. **วิสุทธ์นิพนธ์.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วิสุทธ์ บุญยกุล. 2540. ชื่อบุคคลสำคัญในมหาภารตะที่มีกล่าวถึงในบทยอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องยวนพ่าย. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย** 14 (ธันวาคม): 128 – 140.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. 2552. **เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. 2517. **ศักดิ์ศรีวรรณกรรม.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. 2534. ความรู้ทางประพันธศาสตร์. ใน **วรรณวิทยา.** หน้า 126 – 138. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. 2545. “ยวนพ่าย.” ใน **วิทยารัตนากร: รวบรวมบทความวิชาการอักษรศาสตร์ของศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.** หน้า 59 – 67. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

ศุภวัฒน์ เกษมศรี, ม.ร.ว. 2552. **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับเยเรเมียส ฟานฟลีต และผลงานคัดสรร.** กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์.

สงวน โชติสุขรัตน์. 2552. **ตำนานเมืองเหนือ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

ส.พลายน้อย. 2553. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

ส.พลายน้อย. 2555. **เทวนิยาย.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ยิปซี.

ส.ศิริรักษ์. มปป. **ความเข้าใจในเรื่องพระพุทธรูปเจ้า.** กรุงเทพฯ: ส่องศยาม.

สมบัติ อารังญวงศ์. 2547. **การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 1762 – 2500.** กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

- สมภพ ภิรมย์. 2534. **นารายณ์สิบปาง**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สมหมาย เปรมจิตต์ (สอบชำระ). 2540. **ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ฉบับสอบชำระ**. เชียงใหม่ :
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมหวัง สาระภา, พระมหา. 2531. **คำกลอนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ฉบับชนะการประกวด เรื่อง พระราชากรณียกิจ**.
กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- สร้อยดี อ่องสกุล. 2544. ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนาและรัฐไทย. ใน **สายธารแห่งความคิด 2
สารนิพนธ์เชิดชูเกียรติท่านผู้หญิงวรณัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เนื่องในวโรกาส
อายุครบ 72 ปี**. หน้า 109 – 138. กรุงเทพฯ: กองทุนเพื่อวิชาการวรณัญญา สนิทวงศ์ ฯ.
- สร้อยดี อ่องสกุล. 2551. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง.
- สุนันท์ ศิริโภคทรัพย์. 2519. **สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับนโยบายการรวบรวมอาณาจักร
สุโขทัย**. ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาโบราณคดี คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. 2549. **เจมจันท์นักรังสดาล ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย**. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุนทรภู่. 2510. **โคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. 2547. **ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม**. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุภาพร พลายเล็ก. 2541. **นิราศสมัยรัตนโกสินทร์: การสืบทอดขนบวรรณศิลป์จากพระ
นิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพรพรณ ฦ บางช้าง. 2526. **ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี บำรุงสุข และคณะ. 2541. **พระมามลายโศกหล้า เหลือสุข**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ
(1984).

- สุริย์ ทวีอุดมทรัพย์ , 2531. คติความเชื่อเกี่ยวกับสถานภาพกษัตริย์ : ภาพสะท้อนจากวรรณคดี สมัยอยุธยา. **วารสารอักษรศาสตร์** 11 , 1: หน้า 79 – 85.
- สุวคนธ์ จงตระกูล. 2513. **กษัตริย์ในวรรณคดีไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ พวงสุวรรณ. 2548. **พระภัทรมหาราชคำฉันท์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แว่นแก้ว.
- แสง มณีวิฑูร และจำนงค์ ทองประเสริฐ. 2537. **ศรีมัทภควัทคีตา หรือเพลงแห่งชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- เสาวณิต วิงวอน. 2530. **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของพระเกียรติ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวณิต วิงวอน. 2536. เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง. ใน **คือคู่มาลาสรรเสกคุณ รุกก พระคุณครูในโอกาสเกษียณอายุราชการ ศาสตราจารย์วัชร รมยะนันท์ และฉลองอายุครบ 5 รอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมคาย นิลประภัสสร**. หน้า 243 – 261. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวณิต วิงวอน. 2538. “เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมของพระเกียรติ.” ใน **วรรณกรรม – ศิลปะ สดุดี**. หน้า 76 – 81. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัศวินท์ เรืองรอง. 2543. การใช้คำเรียกและความเปรียบเกี่ยวกับกษัตริย์ใน ‘ยวนพ่ายโคลงฉันท์’. **วารสารอักษรศาสตร์** 29, 1 (มกราคม – มิถุนายน): 42 – 60.
- อาคม พัฒยะ และนิธิ เอียวศรีวงศ์. 2545. **รวมความเรียงว่าด้วยประวัติศาสตร์อยุธยา ตอนต้น ศรีรามเทพนคร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อิรวดี ไตลังคะ. 2546. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี และเกริก อัครชินโนเรศ. 2552. **พระญาติโลกราชะ รวมบทความเพื่อร่วมฉลองสมโภช ในวาระครบ 600 ปีชาตกาลของพระเจ้าติโลกราช**. เชียงใหม่: โสงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2499. **หลักภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

อุบาฬีคุณูปมาจารย์ (ปาน), พระ. 2550. **ยวนพ่ายโคลงต้นฉบับแปล และความเรียงเรื่อง
ยวนพ่าย**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

ภาษาอังกฤษ

- Bal, Mieke. 1999. **Narratology Introduction to the Theory of Narrative**. second edition.
Canada: University of Toronto Press.
- Chatman, Seymour. 1993. **Story and discourse**. sixth edition. New York: Cornell
University Press.
- Coedès, G. (éditées et traduites). 1953. **Inscriptions du Cambodge Volume V**. Paris: E.
De Boccard.
- Doniger, Wendy and Smith, Brian K., translated. 1991. **The laws of Manu**. Calcutta :
Penguin
- Dowson, John. 1978. **A classical dictionary of Hindu Mythology and Religion,
Geography, History, and Literature**. New Delhi: Manu Publication.
- Khan, Benjamin. 1983. **The concept of Dharma in Valmiki Ramayana**. Second edition.
New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.
- Malalasekera. G.P. 1960. **Dictionary of Pli Proper Names Vol. II**. Second published.
London: Luzac & Company Ltd.
- Mosel N., James. 1959. **A survey of Classical Thai Poetry** Commentary and Thai text to
Accompany a Tape Recording of Thai Poetry. Bangkok.
- Munslow, Alun. 2007. **Narrative and History**. New York: Palgrave Macmillan.
- N. Desai, Santosh. 1980. **Hinduism in Thai life**. Bombay: Popular Prakashan Private Ltd.
- Wajuppa Tossa. 1990. **Phadaeng Nang Ai: A translation of Thai – Isan folk epic in
verse**. U.S.A.: Bucknell University Press.

เอกสารสมุดไทยคำ

ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 188

พระสมุฏฺฑยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 189

ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 190

ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 191

ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 192

ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 193

ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 194

ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 195

ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ โดยพระมหาราชครู เอกสารเลขที่ 196

ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 197

ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 198

ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 199

ยวนพ่าย เล่ม 1 เอกสารเลขที่ 200

ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 204

ยวนพ่าย เอกสารเลขที่ 205

ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 207

ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 208

ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 209

ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 210

ยวนพ่าย เล่ม 2 เอกสารเลขที่ 211

ยวนพ่าย จบบริบูรณ์ เอกสารเลขที่ 212

ภาคผนวก

ตัวบทวนพ่ายโคลงต้นที่ใช้ในการศึกษา

ท้าย^๑ ๑ ศรีสิทธิสวัสดิชยศดุมงคล วิมลวิบูล อุดุลยาติเรก เอกภูธรกรกช ทศนัษสมุชลิต
 วิกสิตสโรไชดม บรมนบอภิวาท บาท^๒ไชพระโคดม สันุพระสัทธรรมมาทิตยฺ บพิตรมหิทธิ
 มเหพาฬาร มหานดาทชยาศรย หฤทยธวรงค์ ทรงทวตั้งขามหาบุรุษลักษณ อัครอัศโตดดร
 บวรลัตมมงคล อนนตญาณอนนท อเสกษา^๓อภิต^๒ อลิตยานุพยญชนพิริยุชิต^๓ ฉายฉัพพิตรงษี
 เพียงรพีพรรณ จันทรโกฏี ไชติสหัสชัชวาล วิศาลแสงรุ่งเไร ทำหกห้องฟ้าหล้าสี่สบ ดาร
 นพมณฑล สรณากิวันทนสัทธรรมมาคม^๔ อุดมมาภิวันทนอรรษาฎารยาภิวาท อาทียุคชุกเขน
เปนกรลี้กรล่ำพรธรรณิดล^๕ จลพิจลต่างต่าง พางจขว่าทังสี่หล้า ฟ้าทังหกพกหงาย รสายสยบ
ภพมณฑล^๖ ในกษณนัณ^๗ บัณนพรหมพิษณ อิศวรผู้อดุลเดช^๘ เหตุบพิตรคิติกรรณวประชาธาษฏี^๙
อวยวัจพินาศทังมุล^{๑๐} สุญภพณสบสิ่ง^{๑๑} ธจริงแกล้งแล้งสรwab รwabเอาอัษฏามูรรดิมามิศร

^๑ อ. 188 อ.189 อ.190 อ.192 อ.193 ใช้ว่า ธ

^๒ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า อเสกษาเสาวภิต

^๓ ฉบับ ส. ใช้ว่า ภริยุชิตพราย และฉบับ จ. ใช้ว่า ชนพิริยุชิตพราย

^๔ อ. 190 อ. 197 ใช้ว่า สรณากิวันทปาน สัทธรรมมาคม ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า สรณากิวันทน

ประวัติ วรสัทธรรมมาคม

^๕ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า เปนกรลี้กรล่ำพร ผงอนทัวธรรณิดล

^๖ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า รสายรล่ำแสงยสยบ สกกลภพมณฑล

^๗ อ. 189 ใช้ว่า ในสกลนัณ ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ดลบรรดลในกษณนัณ

^๘ อ. 189 ใช้ว่า อิศวรอดุลเดช อ.190 ใช้ว่า อิศวรอุดมเดช ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า พระอิศวรผู้อดุล
เดช ส่วนฉบับ ศ. และฉบับ ร. ไม่มีคำว่า “ผู้” ใช้ว่า อิศวรอดุลเดช

^๙ ฉบับ ส. และฉบับ จ. เขียนเนื้อความในวรรคนี้ว่า “เหตุบรมบพิตร คินิจคิติกรรณ แก่ประชาชาว
ธาษฏี”

^{๑๐} ฉบับ ส. ใช้ว่า อวยวัจนารตทังมุล ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า อวยวัจนาคถ์ทังมุล

^{๑๑} ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า สุญภพณสบสิ่ง

ด้วยบพิตรเสด็จ¹² ก็เสด็จมาอุบัติ¹³ ในภรัชตรี¹⁴ ทวีติวงษพงษ์อภิชาติ¹⁵ รั้งบราหฺมิ¹⁶ ฑู
แผ่นดินให้หงาย ทายแผ่นดินฟ้าให้ขัว¹⁷ ล้าภรณ์ธวัชวัถวิ¹⁸ ตริโลกยบให้อุน หนูนพระ¹⁹
พุทธศาสนให้ตรง ดำรง²⁰ภรัชตรีให้ภรสนันต์ ประหารทุกขให้เกษย ไชยเกษตรให้เกษม เปรม
ใจราชภฏนิกกร กำจรรยศโยค²¹ ดิลกโลกยอาศรย ชยชยณฤเบนทราทวงเดช ภาลงดินฟ้าฟุ้ง
ข่าวขจร ฯ ๕ ๘

โคลง 1	๐ พรหมพิษณูบรมเมศรเจ้า	จอมเมรุ มาศแฮ
	ยัมเศมมารุตอร	อาศนม้า
	พฤษณคณิกกุเพนทรา	สุรเสพย
	<u>เรื่อกรวิวรเจ้า</u> ²²	แจ่มจันทร ฯ

¹² ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ด้วยบพิตรสรพัเสด็จ

¹³ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า พระก็เสด็จมาอุบัติ

¹⁴ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ในภรัชทภรัชตรี

¹⁵ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.194 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.

210 อ. 212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ทวีติวงษอภิชาติ

¹⁶ อ. 191 ใช้ว่า รั้งบราหฺมิ ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า รั้งบราหฺมิ

¹⁷ อ. 212 ใช้ว่า ผายแผ่นดินฟ้าให้ขัว อ.190 อ.196 ใช้ว่า ถ้ายแผ่นดินฟ้าให้ขัว ส่วน อ.195 อ.200 อ.210

ฉบับ ส. และฉบับ จ. ไม่มีคำว่า “บ” ใช้ว่า ทายแผ่นดินฟ้าให้ขัว

¹⁸ อ.189 อ.193 อ.199 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า วัถวิ อ.190 อ.

195 ใช้ว่า วัถวิ ส่วน อ.205 ใช้ว่า วัถตรี

¹⁹ อ.195 และอ.200 ไม่มีคำนี้

²⁰ อ.205 ใช้ว่า บารง

²¹ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า กำจรรยศใหญ่โยค

²² ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า เรื่อกรวิวรฟ้าเจ้า

2	๐ เอกาทศเทพแล้ร้าง เป็นพระศรีสรรเพชญ พระเสด็จดำรงรักษ ทุกเทพทุกท้าวไห้ 3	<u>เอาองค มาฤา</u> ²³ ที่อ้าง <u>ลี้ย</u> ²⁴ โลกย ไ้แฮ <u>ช่วยชย</u> ²⁵ ๗ <u>เหลือ</u> ²⁶ ศุข ร้่าไ้ ทุกสิ่ง <u>เสบอย</u> ²⁷ แฮ นอบเนือง ๗
3	๐ พระมามลายโสภหล้า มาตรอยกไ้ตรอยภพฤา พระมาบ้นเทาทุกข ทุกเทศทุกท้าวไห้ 4	<u>ดิษม</u> ชีนแฮ <u>รอบ</u> ²⁸ หล้า เพญโพธ ไ้แฮ ถ่องเอง ๗ แรงบุญ ท่านนา กราบเกล้า ครองโลกย ไ้แฮ ไ้เห่นขอเห่น ๗
4	๐ พระมายศยั้งฟ้า มาแต่งไ้ตรรัตนเรือง พระมาสลั้ภาร ใครแข่งใครช้องถ้า 5	
5	๐ พระมาคฤโษษเรือง ทุกท้าว ²⁹ ดินบนเกรง <u>พระมาเสด็จแสดงคุณ</u> ³⁰ <u>เอกภษัทร</u> ³¹ ล้องเฝ้า	

²³ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ. 200 อ.204 อ.205 อ.210 อ. 212

ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เอาองค

²⁴ อ.191 ใช้ว่า เลว

²⁵ อ.197 ใช้ว่า เซย

²⁶ **ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า เลอ**

²⁷ อ.192 อ.197 ใช้ว่า เบย อ.204 ใช้ว่า เบอย ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า เสมอ

²⁸ อ.212 ใช้ว่า รूं

²⁹ อ.188 อ.192 อ.193 อ.197 อ.205 อ.210 และอ.212 ใช้ว่า ท้าว

³⁰ อ.188 อ.199 อ.210 อ.212 **ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ไม่มีคำว่า มา ใช้ว่า พระเสด็จแสดงคุณ ส่วน อ.192 และอ.204 ใช้ว่า พระเสด็จมาแสดงคุณ**

³¹ **ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า เอกษัตราช**

6	๑ พระมาเพญโกศยพัน ภูลบ่อเงินทอง <u>เบน</u> ³² พระมาเกอดเกษมภพ มาลำแดงกล้าเกล้า	ไพศรพ โสตแฮ บ่อแก้ว ทังสี่ เสบอยแฮ เกลื่อนรณ ๕
7	๑ พระมามล้างทำวท่าว อันอาจเอากลเอา พระมาก่อภูมิ อันอยู่โดยยุคติเพียง	ธรรณี พ้อเลี้ยง ศวรรราช พ่างอารีย ๕
8	๑ พระมาแมนสาธุสร้อง มาลำแดงไชยชาญ พระมารบาลบร มาลำแดงฤทธิแผ้ว	ถวายพร เพ่อมแฮ เชี้ยวเกล้า ทุกทวิป <u>ใส่แฮ</u> ³³ แผ่นดิน ๕
9	๑ <u>พระเสด็จแสดงดิพรเกล้า</u> ³⁴ มาลำแดงสิทธิศิลป์ พระมายิ่งแมนรุทธิ มาลำแดงยศพัน	การยุทธ ยิงแฮ เลิศล้ำ <u>เรื่องเดช</u> ³⁵ แพ่งธมา ๕

³² อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 **ฉบับ บ.** และ **ฉบับ ล.** ใช้ว่า ทง ส่วน อ. 212 ใช้ว่า ทัง ชลดดา เรื่องรักษัลิขิต สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นคำว่า เพญ

³³ **ฉบับ จ.** ไม่มีคำว่า ใส่แฮ

³⁴ **ฉบับ จ.** ใช้ว่า พระมาเสด็จแสดงดิพรเกล้า เนื้อความนี้อาจเป็นไปได้ทั้งสองทาง คือ “พระ” และ “พระมา” ทั้งนี้เพราะมีความหมายไม่แตกต่างกัน

³⁵ **ฉบับ จ.** ใช้ว่า ราช

10	๐ พระมาทุกเทศ <u>เทียน</u> ³⁶ มาผ่านภูมาผาย พระมาก่อธรรมมา มาสืบสีมาข้า	มาคัล แผ่น <u>หล้า</u> ³⁷ ครองโลกย ข่มเขณู ฯ
11	๐ พระมายศโยค <u>พัน</u> มาฟ่างมาพาเปน พระมาทยบทยมสมา มาทยบมาทบแผ้ว	<u>พรธนา</u> ³⁸ ปิ่นแก้ว ธิปราช เพรงเฮ แผ่นไทร ฯ
12	๐ เอกัตวเอกา <u>ตม</u> ล้า เอกทยาศรยแสวง เอกาจลดำรง <u>รักษ</u> ⁴⁰ <u>เอกษัตริ</u> ⁴¹ เกื้อให้	<u>เลอตรศักดี</u> ³⁹ ท่านฤ ชอบใช้ รองราชภูร ใต้แฮ สร้างศัลย์ ฯ
13	๐ ทวิบทพิชชาติ <u>เชื้อ</u> ทวิคุณาธิก <u>ธรรม</u> ⁴² ทวิพิททวิธารทรง เทวภาพเทวหก <u>พัน</u>	สุริยวงษ ท่านฤ เลอศลัน สุริยเสพย ใต้แฮ แวนไฉ ฯ

³⁶ อ.190 ใช้ว่า เคี่ยม

³⁷ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ฟ้า

³⁸ อ.188 อ.189 อ.190 อ.192 อ.193 อ.199 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ.

ฉบับ ล. และฉบับ ร ใช้ว่า พรธนา

³⁹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส.

ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า เลอกษัตริ

⁴⁰ อ.189 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ศ ใช้ว่า รักษ

⁴¹ อ.191 อ.195 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ และฉบับ ร. ใช้ว่า เอก

สัตว์ ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า เอนกสัตว์

⁴² อ.190 อ.192 อ.199 อ.200 อ.204 ใช้ว่า กรรม อ.193 อ.197 ใช้ว่า กรรม อ.195 ใช้ว่า ธรรม ส่วน อ.

205 ใช้ว่า กรรม

14	๐ ไตรยตรัส <u>ไตรย</u> ⁴³ เทพยเรื้อง ไตรยโลกย <u>ไตรย</u> ⁴⁴ ไตรยภาพ <u>ไตรย</u> ⁴⁵ ไตรยปิฎกตรัส <u>ไตรย</u> ⁴⁷ ท้าวไตรยพิททแปล้	ไตรยรัตน ท้าวแท้ <u>ไตรยเทพ</u> ⁴⁶ ปล่งชาญ ฯ
15	๐ ตรีศรีตรีเนตรด้าน ตรัสท่านตรัสปานตรัส ไตรยตริงษ <u>กดี</u> ⁴⁸ <u>ตรัส</u> ⁴⁹ ตรีโทษตรีคุณไม้	ตรีศักดิ์ กดี ท่านได้ ไตรยถ่อง เลขศฎก ฯ
16	๐ จตุรทฤษฏี <u>กรรม</u> ⁵⁰ ถ่องแจ้ง คมจตุรคุณฤ จตุรคามารักษ แจ้งจตุรยุค <u>ชั้นน</u> ⁵¹	จตุรา กีดกัณน จตุรโลกย <u>ช้อง</u> ⁵² กัลป์ ฯ

⁴³ ฉบับ ส. และฉบับจ. ใช้ว่า ไกร

⁴⁴ อ.196 อ.204 ไม่มีคำนี้ ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ไกร

⁴⁵ อ.196 ไม่มีคำนี้ ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ไกร

⁴⁶ อ.212 ฉบับ บ. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ไตรเทพ

⁴⁷ ฉบับ จ. ใช้ว่า ไกร

⁴⁸ ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า กดี ส่วนฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า คดี

⁴⁹ อ.191 อ.195 และอ.200 ใช้ว่า ลักษณะ

⁵⁰ อ.195 และอ.200 ใช้ว่า กรรม

⁵¹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส.

ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ชั้นน

⁵² อ.204 ใช้ว่า ช้อง

17	๑ จตุรรมรรคยลโยคแจ้ แจ้จตุร <u>พรรค</u> ⁵³ จตุร <u>พุทธ</u> ⁵⁴ ทิศ แจ้จตุรภัคตรพียง	จตุรพิทท เพรอสแฮ พ้อลี้ยง จตุรเทศ ฟางอารีย์ ฯ
18	๑ จตุโรบายศแจ้ แจ้จตุร <u>ฤทธิฌาณ</u> ⁵⁵ จตุราริยส์ตยทง แจ้จตุรผลแก้	จตุรงค ท้าวแท้ ทายาทย ยวดชาญ ฯ
19	๑ เบญจ <u>วุทธราชฎ</u> ⁵⁶ บันน เบญจมารเบญญา เบญจ <u>พิชาณาง</u> เบญจนิวรรณแ้วร้าง	เบญจางค์ <u>เผ่า</u> ⁵⁷ แผ้ว <u>คณาเนศ</u> ⁵⁸ <u>ร้าง</u> ⁵⁹ เหน ฯ
20	๑ เบญเจนทริเยศบันน นันตริยเบญจัก เบญจปรการณา เบญจยศันนเรื่อง	เบญจา ไปล่เปล็อง พิททมารวด ก็ดี <u>รวด</u> ⁶⁰ พรหม ฯ

⁵³ อ.188 อ.189 อ.199 และอ.212 ใช้ว่า พรรค ส่วน อ.190 ใช้ว่า ชาติพรรค

⁵⁴ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า วุธ

⁵⁵ อ.189 ใช้ว่า ชาญ

⁵⁶ อ.189 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า วุทธราชฎ ฉบับ ส. ใช้ว่า พุทธราช ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า วุทธราช

⁵⁷ อ.193 และอ.197 ใช้ว่า เผ่า

⁵⁸ อ.188 อ.190 อ.192 อ.199 ใช้ว่า พิชาณาง คณาเยศ อ.205 ใช้ว่า พิชาณาง คณาเนศ ฉบับ จ. ใช้ว่า พิททยางค์ คณาเนศ ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า พิททยางค์ คณาเนก

⁵⁹ อ.196 ใช้ว่า ร้าง

⁶⁰ อ.196 ใช้ว่า รวด

21	๑ เบญจประสาทบันน สกนธเบญจารมภฤ แจ้งเบญจพยัคณพ ⁶¹ เบญจพิมุติทำวไท้	เบญจัส จำได้ เลอศนิ กิติ ถี่แถลง ฯ
22	๑ ษัฎุคณกษัทรเตรศ ⁶² ได้ ษัฎุเหตุษัฎุพัศดุแจง ษัฎุทวารษัฎุเคา ษัฎุนิวรวณลัวน	โดยอรรถ ถ้องแฮ แจกถัวน รพยสาฎุ ใ้แฮ เผื่อผล ฯ
23	๑ ษัฎุสารนิยารภัฎุ ษัฎุบดลดลยงดล ⁶⁴ ษัฎุพิทธรงงษี ษัฎุสมยแก้วแก้	ภามี <u>อยด</u> ⁶³ นา <u>คว</u> ⁶⁵ <u>เคื่อ</u> ⁶⁶ เสาวภาคย เกอดเกษม ฯ

⁶¹ อ.188 อ.193 อ.197 อ.204 และอ.212 ใช้ว่า พยัคณ อ.189 ใช้ว่า พยัคณพ อ.190 ใช้ว่า รายัค อ.195 และอ.199 ใช้ว่า ภยัค อ.200 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า พยัคณ อ.205 ใช้ว่า พยัคณ ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า พยัคณ

⁶² อ.189 ใช้ว่า จง

⁶³ อ.190 อ.191 และอ.196 ใช้ว่า อยด

⁶⁴ อ.188 อ.190 อ.191 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า บดลดลยงดล

⁶⁵ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า คอบ

⁶⁶ อ.205 ใช้ว่า เคื่อ

24	๑ สัปดาห์ศรยามรให้	ถ้า ⁶⁷ แถง ถ่องพ้อ
	สัปดาห์เสกษาเปรม	ปราชญ์แปล
	สัปดาห์ครหาแสวง	สัปดาห์
	สัปดาห์ ⁶⁸ <u>นรี</u> ⁶⁹ <u>แก้ว</u> ถ้วน	ถ่องอรรถ ๕
25	๑ สัปดาห์ศรียะพ้อ	สัปดาห์สินธุ์
	สัปดาห์สีทันดรแจ่ง	แจ่งแจ่ง
	สัปดาห์ทักษิณเขต	<u>บัดดิน</u> ⁷⁰ ก็ดี
	สัปดาห์วิสุทธิให้แก่ง	ก้อผล ๕
26	๑ อัสสัมภะโลกุตตเรศเรื่อง	อัสสัมภะ
	อัสสัมภะมงคลใคร	ทยบให้
	อัสสัมภะ ⁷¹ <u>โลกาศ</u> คารยัษภะ	พิบาก ก็ดี
	อัสสัมภะเบญญาได้	ช่ยวชาญ ๕
27	๑ อัสสัมภะมิตยาภาคแม่	เมธา ทยงแฮ
	อัสสัมภะกษิณอนอรรถ	กล่าวแก้
	อัสสัมภะโลกธรรมมา	ศรยสาธุ ใ้แฮ
	อัสสัมภะครให้แท้	ทยงฆาน ๕

⁶⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 **ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร** ใช้ว่า ถา ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า พา

⁶⁸ อ.190 อ.191 อ.195 อ.199 และอ.200 ใช้ว่า นรี

⁶⁹ อ.190 อ.195 อ.199 และอ.200 ใช้ว่า แก้ว

⁷⁰ อ.190 อ.191 อ.210 **ฉบับ บ. ฉบับ จ. และฉบับ บ.** ใช้ว่า บัดดิน ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า สัปดาห์

⁷¹ อ.190 อ.192 อ.193 อ.194 อ.196 อ.197 อ.205 และอ.210 ใช้ว่า โลกาศ

28	๑ นพลับดาวาศูว์ นพรูปเรื่อ ⁷³ นพมาน นพโลกุตรจบ นพสงขการแล้ว ⁷⁴ ถ้วน	รยง ⁷² สบ ลิ่งแฮ ล่งล้วน คุณโทษ ก็ดี ถี้ถลลง ๗
29	๑ ทศพิธธรรมโมชแท้ ทศพิศดูแสดงทศ ทศกายพลทศ ทศอศุภหม้วห้ว ⁷⁵	ทศสกนถ เกลดศกล้วว พลภาคย ก็ดี ห่อสกล ⁷⁶ ๗
30	๑ ทศกุศลไสสาครแท้ ทศกุศล ⁷⁷ ทศกษิณ ทศบารมีสรร ทศโกรรพระเจ้ามลั้ง	ทศธรรม ลี้บลั้ง เพชญ์ ⁷⁸ ก่ ๗ กฬพอ เน่งนอน ๗

⁷² ฉบับ บ. ใช้ว่า รยง

⁷³ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.
212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า รยง

⁷⁴ อ.188 อ.191 อ.193 อ.204 และอ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า แก้ว อ.190 อ.195 อ.199 และอ.
200 ใช้ว่า แท้ ส่วน อ.197 ไม่มีคำนี้

⁷⁵ อ.189 อ.190 อ.191 อ.195 อ.199 อ.200 อ.204 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ.
และฉบับ ร ใช้ว่า ห้อม

⁷⁶ อ.189 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า สกนถ

⁷⁷ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า อกุศล

⁷⁸ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า พอ

31	๐ ทศบุญพระแต่งตั้ง ทศนิชรยล ทศญาณทศพิศดู ทศรูปพระเจ้ารู้	แสงวง ⁷⁹ บาปแฮ ยิ่งผู้ ยลโยม ไล่แฮ <u>รยบ</u> ⁸⁰ รยง ฯ
32	๐ พระกฤษฏีสงวนโลกเพียง พระรอบรักษพยง ⁸¹ พระผลาญฟางพระสยม พระโปรดพยงพระเจ้า	พระพระหม ผ่านเฝ้า ภูวนารถ ไล่แฮ โปรดปราณ ฯ
33	๐ พระเบญญูภาคเพียง พระสำนียงปานศวร พระโคมแจศรีสมร พระแจ่มพระเจ้าจำ	ทินกร สี่หน้า ภิรมภาคย ไล่แฮ แจ่มอินทร์ ฯ
34	๐ พระทรงพระตยา ⁸² เพียง พระหฤททยทยมสินธุ์ พระทรงเสชณ ⁸³ ฉัน พระภาคยไกร ⁸⁵ กิ่งกั้ง	พระกรรณ ช่ยวชี่ริง พระ ⁸⁴ แผ่นผงร ฯ

⁷⁹ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า สลัด

⁸⁰ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ ส.

ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า รอบ

⁸¹ ฉบับ ส. ใช้ว่า พิศดู

⁸² อ.195 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ปรตยา⁸² ส่วน อ.212 ใช้ว่า

พระตะยา

⁸³ ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เสชณ

⁸⁴ อ.188 อ.189 อ.191 อ.192 อ.193 อ.197 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ

บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า พิศม ส่วน อ.190 ใช้ว่า พิศน เนื่องจากบทนี้น่าจะเป็นคำว่า พิศม ซึ่งหมายถึง พระภิษมะ

⁸⁵ อ.190 ใช้ว่า ไกร

35	๐ พระทรงธรรมมิศแม่ พระแก้วนกลไกรสร พระญาณพวง ⁸⁶ พันแสง พระกษมาเสมอหัตถ์	พระธรรม แก้วนกล้ำ แสงรอบ เรืองแฮ สี่แดน ฯ
36	๐ พระคุณพระครอบฟ้า พระเกียรติ์พระไกรแผน พระฤทธิ ⁸⁷ พางพระราม พระก่อพระเกี้ยวหัตถ์	ดินขาม ผ่านฟ้า รอนราพ ใ้แฮ หลากสวรรคค์ ฯ
37	๐ ศักดานุภาพเกล้า สบสาดราคมสรรพ สรรพเพชญแก้วนการทรง สบสิพาคม ⁸⁸ ล้วน	การรงค์ รวงแฮ ถ่องถ้วน สรรพสาดร เลอศถมา ฯ
38	๐ พระทรงทัณททาส ⁸⁹ พียง <u>ทรงคธาทยมภิม</u> ⁹⁰ กลทรงสรวุทธ <u>ขบาศ</u> ⁹² โจมรพัน	ยมยุทธ ยิงแฮ เลอศล้วน ราเมศ <u>พียง</u> ⁹¹ พื่อ ที่ทยม ฯ

⁸⁶ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า แพ่ง

⁸⁷ อ.205 ใช้ว่า ฤทธิ์

⁸⁸ อ.191 ใช้ว่า สรรพ

⁸⁹ อ.196 และอ.210 ไม่มีคำนี้

⁹⁰ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ทรงพระคธาทยมภิม

⁹¹ อ.197 ไม่มีคำนี้

⁹² ฉบับ จ. ใช้ว่า ขบาศ

39	๑ การข้างพินเนศน์าว อัครทำนยมกลางรงค์ การยุทธ <u>ช่วย</u> ⁹³ ชาญกล ไกรกว่าอรรชุนแก่ลัว ⁹⁴	ปุนปาน ท่านนา เลอศแล้ว กลแวงน ก่อนบรพ ๗
40	๑ กลวิรณแมนพียง <u>กล</u> ⁹⁵ ต่อกลกรรกล กล <u>กลตอป</u> ⁹⁶ กลคิด กลแต่งกลตั้งง้อ	พระกฤษณ กยจก้ง กลโค่ว ถึงเลย รอบรณ ๗
41	๑ เซองแก้เคิกใหญ่ให้ เซอง <u>รอป</u> ⁹⁷ รายพลชุก เซองเคิกสั่งแสวงเซอง เซองช้งเสียได้รู้	หายแรง รวจแฮ <u>ช่ม</u> ⁹⁸ ไว้ ลาลาด ก็ดี รอบการย ๗
42	๑ ลวงปลันเมือง <u>ลาด</u> ⁹⁹ อ้อม ลวงนั้งลวงลุกชาญ ลวงลวงลาดหนีลวง พระดำหรัตให้ให้	ไฟรี รอบแฮ <u>ข้าง</u> ¹⁰⁰ ใช้ ลวงไล่ ก็ดี คอบความ ๗

⁹³ ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ช่วย

⁹⁴ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212

ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า แก้ว

⁹⁵ อ.189 ใช้ว่า พระ

⁹⁶ อ.196 ใช้ว่า กล ส่วน อ.210 ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ต่อ

⁹⁷ ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า รยบ

⁹⁸ อ.190 และอ.199 ใช้ว่า ช่อน

⁹⁹ อ.196 ใช้ว่า อาก

¹⁰⁰ อ.210 ใช้ว่า ข้าง ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ชวง

43	๐ ลวง <u>แต่ง</u> ¹⁰¹ <u>เปิดไฟ</u> ¹⁰² <u>อ้อม</u>	เอาชย ช่ยวแฮ
	ลวงทลวงพันตาม	<u>ก่อน</u> ¹⁰³ <u>ได้</u> ¹⁰⁴
	ลวงตท่งไฟรี	รุกผ่า ผลิตญแฮ
	ลวงทลวงทับไ้	รอบรณ ฯ
44	๐ ลวงหารหารกว่าผู้	หารเหลือ <u>กว่า</u> ¹⁰⁵ <u>นา</u>
	<u>ริะยั้ง</u> ¹⁰⁶ <u>ริะคนริะ</u>	<u>ยั้ง</u> ¹⁰⁷ <u>ผู้</u>
	ลวงกลใส่กลเหนือ	กลแก้วน กลแฮ
	<u>รู้ยั้งรู้กว่ารู้</u>	เรื่องกล ฯ
45	๐ เซองโหรเหนมแน่นแม่น	มุนิงวษ
	สบสาศตราคมยล	ล่งล้งวน
	สบศิลป์สำแดงทรง	ทายาทย ใ้แฮ
	สบสิพาคมถ้วน	ถี้ถัดลง ฯ
46	๐ กลเฉลี่ยวฉลาดเรื่อง	แรงพุทธ เพอศพ้อ
	กลใจทยกลแจจอรรด	ปล่งแปล้
	โลกียโลกุตตร	รุจรวจ เววแฮ
	กลกรรกลแก้แก้	<u>ที่ยัง</u> ¹⁰⁸ <u>ชาญ</u> ฯ

¹⁰¹ อ.189 อ.190 อ.192 อ.196 อ.205 และฉบับ ส ใช้ว่า แต่ง

¹⁰² อ.188 อ.189 อ.190 อ.192 อ.195 อ.199 อ.200 อ.205 ฉบับ บ. ฉบับ ล. และฉบับ ร ใช้ว่า ไฟ ส่วน อ.193 อ.197 อ.204 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ใช้ว่า ไฟ

¹⁰³ อ.191 อ.196 อ.197 และอ.210 ใช้ว่า ก่อน

¹⁰⁴ อ.188 และอ.204 ใช้ว่า ได้ อ.189 อ.190 อ.193 อ.194 และอ.196 ใช้ว่า ได้ ส่วน อ.205 ใช้ว่า ได้

¹⁰⁵ ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ว่า

¹⁰⁶ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า กว่า

¹⁰⁷ อ.190 อ.195 อ.199 และอ.200 ใช้ว่า กว่า

¹⁰⁸ ฉบับ ส. ใช้ว่า เพียง

47	๑ สันยงสันวอดแม่น ทึนยบทึนองกานท ทึนองทึนุกภา ดึนอกดึนานถึวน	มฤฎุรา เร็อยแฮ เลอศลึวน รตรอง <u>ตรยบ</u> ¹⁰⁹ <u>รบ</u> ¹¹⁰ แฮ ถ็องกล ๕
48	๑ รบิลรบยบท้าว รบอบรบ็บยล รบยนรบิการย รบอบศรบัฏู้	เบาราน ยั้งผู้ เกลาการพ็ กึดี รบอบศรพ็ ๕
49	๑ การนุญการบาปแท้ การท้งธรรมาธรรม ล่งบาลรบาลรบ ล่งโทษล่งคุณลึวน	<u>ทุกการ</u> ¹¹¹ ถ็องถึวน ทุกเทศ กึดี เลอศราม ๕
50	๑ พระเบญเยศยั้ง <u>พียง</u> ¹¹² <u>อดีตานาคต</u> ¹¹³ ประจุบัณทังสามศร เลงล่งไทรยภพแท้	สุรยจันทร แจ่มแฮ ปล่งแบล็ด เพชญถึถึง แถลงแฮ ท้วทรยน ๕
51	๑ เงินขามป้อมตั้งกึง อยู่ช้งพิดพึนเหน ไครเกจกยจงอนง่า ไครชอบผิดเหนถึวน	กลางกร ใล้แฮ ล่งลึวน สารลือ ถ็องกล ๕

¹⁰⁹ อ.191 อ.192 อ.196 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ใช้ว่า ตรอบ

¹¹⁰ อ.188 อ.189 อ.190 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ.

และฉบับ ร ใช้ว่า รบยบ

¹¹¹ อ.190 ใช้ว่า อัน

¹¹² อ.188 อ.190 อ.195 อ.200 อ.204 และอ.212 ใช้ว่า พัน

¹¹³ อ.195 และอ.200 ใช้ว่า อดีตานาคตคามภีร์

52	๐ ใครคดีใครที่อรัย ใครใครครองตน <u>บย</u> ¹¹⁴ ชื่อนี้ก็แต่ในใจ พระอาจล่องรู้ด้วย	ดีใด ก็ดี ท่าน <u>ม้วย</u> ¹¹⁵ จงช่อน ก็ดี ดูจหมาย ฯ
53	๐ <u>ส่วน</u> ¹¹⁶ แรงรู้่น้อยอ่อน ก็ไปพอพรายอรรถ เพราะใจจ้านงพา <u>รอย</u> ¹¹⁸ <u>ถ่วง</u> ¹¹⁹ เรืองรู้ป้อง	อรรถา <u>นี้ฤ</u> ¹¹⁷ ออกพร้อม หุลเหตุ แสดงฤ ปากหวอ ฯ
54	๐ คุณให้ธิเบศร์ ภุกล่งบาดาลกลว หนาหนักตรบไตรยภพ ล่องญอดยวากว้างพัน	รงสบ เมื่อใด กล่าวอ้าง <u>ดูโลกย</u> <u>ใส่แฮ</u> ¹²⁰ ปรยบปาน ฯ
55	๐ พระยศยลโยชพียง ตนพ่างพาเบญชาญ หวัง <u>เอา</u> ¹²² ตรวันเดือน เพราะฟังพระเจ้าหล้า	สุรยจันทร <u>ไซ้</u> ¹²¹ <u>ดล</u> ¹²³ แผ่น ผยอฤ กล่าวเกลา ฯ

¹¹⁴ อ.212 ไม่มีคำนี้

¹¹⁵ อ.204 ใช้ว่า ม้วน

¹¹⁶ อ.188 อ.189 อ.190 อ.192 อ.193 อ.197 อ.204 อ.212 ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า

ล้วน

¹¹⁷ อ.199 ไม่มีคำนี้

¹¹⁸ อ.195 และอ.199 ใช้ว่า รอย

¹¹⁹ อ.190 ใช้ว่า ท่วง

¹²⁰ ฉบับ ส. ใช้ว่า ภูลเพิ่ม เพียบแฮ ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า ภูรโลก ใส่แฮ

¹²¹ อ.193 และอ.197 ใช้ว่า ไซ้

¹²² อ.197 ไม่มีคำนี้

¹²³ อ.196 ใช้ว่า หน

56	๑ ไช้แรง <u>ข้ารู้จักกล่าว</u> ¹²⁴ อัลปเบญโยเยาว จักแสดงพระยศ <u>ภญา</u> ¹²⁵ นักปราชญ์ใดเรื่องรู้	กลบท บอภพ่อ ยิ่งผู้ ถึง <u>ภว</u> ¹²⁶ ใ้แฮ ช่ยวชาญ ฯ
57	๑ ไคผิดเชอญช่ย <u>ถ้ำ</u> ไคชอบกาลเชอญ <u>เกลา</u> พยงพระรพี <u>เพง</u> ย <u>จุงพระยศพระเจ้า</u> ¹²⁷	รอนเสย กล่าว <u>เข้า</u> สบสาธุ ร่อย <u>กัลป</u> ฯ
58	๑ <u>สรว</u> ¹²⁸ <u>สยามภามชย</u> ¹²⁹ <u>พร้อง</u> คือ <u>คู่มาลาสวรรค</u> ¹³⁰ เบญญาพิศาล <u>แสดง</u> คือ <u>คูใหม่</u> แล้ง <u>ร่อย</u>	กลกานท <u>นิถา</u> ช่อ <u>ช้อย</u> <u>เดอม</u> ¹³¹ <u>กรยดี</u> <u>พระถา</u> กึ่ง <u>กลาง</u> ฯ

¹²⁴ อ. 195 ใช้ว่า แก้วน

¹²⁵ ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า รีอ

¹²⁶ อ.189 อ.191 และอ.193 ใช้ว่า ถ้อย ส่วน อ.199 อ.204 และอ.212 ใช้ว่า ถ้อย

¹²⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.193 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า จุงพระยศพระเจ้าเรื่อง ส่วน อ.195 ใช้ว่า จุงยศเจ้าเรื่อง

¹²⁸ อ.190 และอ.205 ใช้ว่า สรว

¹²⁹ อ.188 อ.189 อ.192 อ.193 อ.197 อ.204 อ.212 ใช้ว่า ภาค อ.191 อ.195 อ.199 อ.205 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ภาคย ส่วนอ.200 และอ.210 ใช้ว่า พากย

¹³⁰ อ.212 ใช้ว่า ฉันท

¹³¹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า เดอม

59	๑	แปนสร้อยโสภิศพัน <u>โสรมโสตสรวงทิวรงค์</u> ¹³² จคงคู้กัลปา หายแผ่นดินฟ้าใหม่	อุปรมา เวียไว้ ยื่นโยค อย่าหาย ฯ
60	๑	ขอข้าแรมโรคร้อน ขอซ้ารสายพิฆน ขอสิ่งศรีสิ่ง <u>แรง</u> ¹³³ ร้ายศให้ด้วย	อย่ามี หนึ่งเลย นาศม้วย ศุขสาธุ เสวยแฮ หีรหรรษ ฯ
61	๑	แต่นี้จักตั้งอาทิ แปนสูตรสถานี ¹³⁴ แถลงปางปิ่นภูบาล ยงยโสทรคัลอย	กลการ แลนา รบร้อย บิดูราช คลีพล ฯ
62	๑	แถลงปางพระมาตรให้ แดนด้าบลพระอุทย แถลงปาง <u>เกลื่อน</u> ¹³⁵ พลรบ <u>เอามิ่ง</u> ¹³⁶ เมืองได้จ้าง	สัมภ ท่านนา ท่งกว้าง เรื่องเดช แง่บร ฯ

¹³² อ.188 อ.191 อ.192 อ.193 อ.197 อ.204 อ.05 อ.210 และอ.212 ใช้ว่า โสรมสรวงทิวรงค์ อ.189 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า โสรมสรวงศิริทิวรงค์ อ.190 ใช้ว่า สรวมศรีรงค์ทิวรงค์ อ.195 อ.199 และอ.200 ใช้ว่า สรวมศิริรงค์ทิวรงค์ ส่วน ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า โสรมโสดาศิริทิวรงค์

¹³³ ฉบับ ส. ใช้ว่า รง

¹³⁴ อ.195 และอ.200 ใช้ว่า แปนสูตรสถานีอรรถ อ.196 ใช้ว่า แปนสูตรสถานีธรรม ฉบับ ส. ใช้ว่า แปนสูตรสถานีพนธ์ ส่วนฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า แปนสูตรสถานีอนน

¹³⁵ อ.191 ไม่มีคำนี้ อ.196 อ.200 และอ.205 ใช้ว่า เคลื่อน ส่วนฉบับ บ. ใช้ว่า เถื่อน

¹³⁶ อ.197 ไม่มีสองคำนี้

63	๑ ปาง ¹³⁷ นคเรศ ¹³⁸ ยี่	ยงกรุง ยี่งฟ้า
	พระนครอโยธยา	รสราช
	แถลงปางท่านผดุงเอา	เศกศรี ฯ
	เวนพิภพไว้ห้ำ	
64	๑ แถลงปางนฤนารถให้	สวรรคต
	ยงมิ่งเมืองบน ¹³⁹ ปี	เยศเข้า
	แถลงปางปิ่นเอารส	ศัลยโคก
	ยอพระศภพระเจ้า	เจษฎา ฯ
65	๑ แถลงปางพระด้อยโลกย	ล่อง ¹⁴⁰ ธรรม
	เกษมอโยธยายง	ยี่งฟ้า
	แถลงปางพระศรีสรร	เพชญโพธ
	แสดงสดูปพระเจ้าห้ำ	ข่าวขจร ฯ
66	๑ แถลงปางปราโมทยเชื้อ	เชอญสงฆ
	ลัสโมสรสบ	เทศให้
	แถลงปางเมื่อลาวลง	ชยนารถ นั้นฤ
	เพราะ ¹⁴¹ ยุทธิษฐิรุได้	อย่างยาว ฯ

¹³⁷ อ.190 อ.195 และอ.196 ใช้ว่า เข้า อ.192 อ.197 และอ.198 ใช้ว่า เขา

¹³⁸ ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เรือ

¹³⁹ ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ปี

¹⁴⁰ ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ครอง

¹⁴¹ ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า พระ

67	๐ <u>แกลงปางจอมราชู</u> ¹⁴² จงจเอากรุงลาว แกลงปางปิ่นลาวจญ <u>บั้ง</u> ¹⁴⁴ รอด <u>เพราะ</u> ¹⁴⁵ <u>ฐั่ว</u> ¹⁴⁶	เสด็จดล นันนนา <u>จุงแล้ว</u> ¹⁴³ จักป่วย แลนา <u>สรุคหนี</u> ¹⁴⁷ ฯ
68	๐ แกลงปางข้าให้ถ่วย ตามต๋อยไฟรีเวือง แกลงปางรำบาลลาว ทันที่น้ำลิบแล้ว	ใจหาร ร่อนแกลัว มัวไม่ห ขึ้นชย ฯ
69	๐ ปาง <u>เอา</u> ¹⁴⁸ <u>แสนโทหเค้น</u> ¹⁴⁹ แปรออกไปเปนบร แกลงปางปิ่นลาวหมาย ลี้คู้คบข้าให้	คางลาย บายหล้า <u>ไหมโทษ</u> <u>เทศนา</u> ¹⁵⁰ <u>เข่ง</u> ¹⁵¹ แชนง ฯ

¹⁴² อ.191 ใช้ว่า แกลงจอมราชู

¹⁴³ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า แล้ว

¹⁴⁴ อ.204 และอ.212 ใช้ว่า ปาง

¹⁴⁵ อ.190 อ.195 และอ.199 ใช้ว่า บั้ง

¹⁴⁶ อ.188 อ.191 อ.192 อ.195 อ.199 อ.200 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล.

ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า แล้ว

¹⁴⁷ อ.195 ใช้ว่า สรุคหนี

¹⁴⁸ อ.190 และอ.192 ใช้ว่า เอารส

¹⁴⁹ ฉบับ ล. ใช้ว่า เค้น

¹⁵⁰ อ.189 อ.190 อ.195 อ.199 อ.200 อ.205 อ.210 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และ

ฉบับ ร ใช้ว่า เท็จนา

¹⁵¹ ฉบับ ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เข่ง

70	๑ แถลงปาง <u>ปราโมทย์ไ้</u> ¹⁵²	มาเหนือ นันนนา
	พระไปแยงยลเขา	เช่นกล้า
	แถลงปางเมื่อพลเรือ	เวรราช
	ถึงจิ้งจกัฐข้า	<u>ข่าวแขง</u> ¹⁵³ ๕
71	๑ แถลงปาง <u>ชยনারถเข้า</u> ¹⁵⁴	กรรบรร บาปฤ
	ไกรมโหสถแสดง	ปราชญ์แปล้
	แถลงปางท่านรริรอน	ไพริศ
	ทนท่านบได้แพ้	พ่ายเอง ๕
72	๑ แถลงปางธรรมิศรเจ้า	จอมปราณ
	เสด็จล่วงบเกรงกรุง	ท้วด้าว
	แถลงปางเมื่อพระ <u>ทาน</u> ¹⁵⁵	อุปรโภค นันนนา
	แลลิ่งแลร้อยท้าว	แผ่ผล ๕
73	๑ แถลงปางจอมโลกยเจ้า	จอมเลื่อง เลอศนา
	เสด็จคอบคีนพล <u>ไตร</u> ¹⁵⁶	แต่งไว้
	แถลงปางแต่งหัวเมือง	ขุนหมื่น ไปนา
	เอาสุโขไทยได้	ง่ายงาม ๕

¹⁵² อ.188 อ.189 อ.190 อ.193 อ.197 อ.204 อ.212 **ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร** เขียนสลับ

คำกันเป็น ไ้ปราโมทย์

¹⁵³ อ.212 ใช้ว่า พ่ายเอง

¹⁵⁴ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.204 อ.212 **ฉบับ บ. และ**

ฉบับ ล. ใช้ว่า เข้าไชยনারถ

¹⁵⁵ อ.190 และอ.195 ใช้ว่า พาน

¹⁵⁶ อ.200 **ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร.** ใช้ว่า ไกร

74	๐ แถลงปางชยงขึ้นเศรำ เพราะเพื่อภาแวงขาม แถลงปางล่อลวง ¹⁵⁷ ถึงถึงเข้าตีเข้า	ใจพล พรันนา ปิ่นเกล้า ไพริศ เนืองนา จึ่งเข้าเขาแพง ฯ
75	๐ ปางพระชนนิศลิน ยงพิมานสวรรค์แซรง แถลงปางไปล่เมืองบน ถวายแก่สรรเพชญ์แล้ว	เสียดกนธ ช่อแก้ว ทิศมาศ เลศศคุณ ฯ
76	๐ แถลงปางจอมนารถน้อม <u>สวะ</u> ¹⁵⁸ บาปแสวงบุญบท ปางบุตรท่าน <u>ท้าว</u> ¹⁵⁹ ลัง เชิญช่วยสงฆ์ผู้แผ้ว	ใจหวัง ที่แล้ว กาทวิป เกลศไกล ฯ
77	๐ แถลงปางแสดงดิพรเกื้อ <u>เอ</u> ¹⁶⁰ อาศนไธสุรย <u>เสียด</u> ¹⁶¹ แถลงปางเมื่อพระทรง งามเงื่อนสรรเพชญ์ฝ่าย	บุญบง บาปนา จรกลัย <u>พระ</u> ¹⁶² ผนวด นันนนา แผ่นเกษม ฯ

¹⁵⁷ อ.188 อ.193 อ.199 อ.204 อ.212 **ฉบับ บ. และฉบับ ล.** ใช้ว่า **ดล** อ.190 ใช้ว่า **คค**

¹⁵⁸ **ฉบับ ส. และฉบับ จ.** ใช้ว่า **สละ**

¹⁵⁹ อ.188 อ.189 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212

ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า **เทา** ส่วน อ.190 ใช้ว่า **เซา**

¹⁶⁰ อ.189 อ.192 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.204 อ.210 **ฉบับ ส.** ใช้ว่า **เอา**

¹⁶¹ อ.193 ไม่มีคำนี้

¹⁶² อ.195 และอ.200 ไม่มีคำนี้

78	๑ แถงปางไ้เรื่องรวจ แผ่นมมนุษย์เปรมปราย แถงปางถ้วยบรทรรป เพราะเพื่อพระเจ้าไ้ ¹⁶⁴	แรงกรรม ¹⁶³ ดอกไม้ ทำอ่า องคนา ผนวดฟ้าดินยอ ๆ
79	๑ แถงปางพลพ่าให้ นบนอบพระขอเชอญ แถงปางท่านลาพรต ทุกเทศทุกทำวสร้อง	เอารส ท่านนา ช่วยป้อง ครองราชฎ ¹⁶⁵ ส่วยถวาย ๆ
80	๑ ปางสร้างอาวาสแล้ว คือพุทไทยสวรรมหมาย ปางถกลกำแพงพระ อยู่ช้งพระเจ้าพี	ถาแสดง ชื่อชี่ พิษณุโลกย ¹⁶⁶ แล้วแฮ เฟื่องบร ๆ
81	๑ พระยศยล ¹⁶⁷ โยคพัน ใครค่าอรอรธา สรวมแสดงบันทีกสาร โดยแต่แรง ¹⁶⁸ รรมยม้วน	พิษฎาร ชั่นแฮ ถ่องถ้วน สงเขป ไล้พ้อ กล่าวเกลา ๆ

¹⁶³ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า **ธรรม**

¹⁶⁴ อ.188 ใช้ว่า **ไ้**

¹⁶⁵ อ.195 และอ.199 ใช้ว่า **ครองราช** ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า **ครองราช ฎแฮ**

¹⁶⁶ อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.197 อ.199 อ.205 อ.210 ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า **พิษณุ**
หากพิจารณาตามฉันทลักษณ์แล้ว น่าจะใช้คำว่า **พิษณุโลกย** เพื่อให้ส่งสัมผัสกับคำว่า “โยค” ในบทต่อไป

¹⁶⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ
บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า **ยุค** ส่วน อ.210 ฉบับ ส. ใช้ว่า **ย**

¹⁶⁸ ฉบับ จ. ใช้ว่า **แรม**

82	๑ ยาคคนที่เทพยผู้ พัน <u>มวร</u> ¹⁶⁹ ธเมธาเซาว แล <u>ศรีศ</u> ¹⁷⁰ แล <u>ศรีศ</u> ¹⁷¹ พัน ฤรายศไ้ถ้วน	ไกรกรรดี ก็ดี ช่วยได้ ชีวห ก็ดี ถึถแลง ๕
83	๑ แต่เนี้จักตั้งต่อ โดยเมื่อพระแสดงฤทธิ เสด็จมาผ่าผลาญลาว ที่ยุทธินฐิรแล้ว	กลกานท แลพ่อ ร่อนแกลัว ลักโลก สู่บร ๕
84	๑ ใจร้ายไปโอบอ้อม มาอยู่ในเมืองอร ครันชุกข่าวขจรไ้ตรย เสด็จดำกลข้างม้า	พลไพ ธิศแฮ <u>อวจ</u> ¹⁷² กล้า ภพนารถ ทยบทงรร ๕
85	๑ กรุงลาวกลอยขยาจหน้า จักอยู่เมืองเกรงกรร กลัวกลับเกลื่อนพลอยาย หนีสเดจเหง้าไ้	ตาตาย ศรากแฮ บไ้ อยังออก พ่ายพงง ๕
86	๑ คือคชกลับกลอกจั้ง คือนาคจัญครุฑสร้ง คือไวปจิตตี หนีสุรธาปเร็น	จญสี่ห วึงเว็น สุรธาช <u>รวด</u> ¹⁷³ หล้ง ๕

¹⁶⁹ อ.192 อ.196 และอ.197 ใช้ว่า บวร

¹⁷⁰ อ.212 ใช้ว่า ศิษย

¹⁷¹ อ.212 ใช้ว่า ศิษย

¹⁷² ฉบับ ส. ใช้ว่า อวจ

¹⁷³ อ.199 และอ.212 ใช้ว่า รวด

87	๐ สรรเพชญภูวนารถเกล้า ตามต้อยไพร่พวง จยรจอมครุฑผลาญ สยงสรเทือนพียงค้ำ	การยุท ยิงแฮ พาย์ล้าน แผลงเดช ค่นเมรุ ฯ
88	๐ อยู่ให้ธิเบศรเจ้า พราวพญาบพลคชเศร ครั้นพระผ่าผลาญพล ทันที่น้ำลิบแล้ว	จอมปราณ เกลื่อนเกล้า ญวนย้อย ไปแฮ เลศชย ฯ
89	๐ จิ้งชักข้างม้าค้อย ยังนครไคลคั้น พยง ปาน ¹⁷⁴ ทพาทิก ที่ค่นเคารพยไใช้	ลีลา เทศให้ ทรงเดช ข่าวขยรร ฯ
90	๐ ที่นินนธิเบศเรื่อง อยู่รุ่งวันพลแสน พระญาณส์เด็จทรง ใครชื้อคดเลงแล้ว	รณรงค์ เลศศแฮ ล้ำเกล้า ทายาท ท่วทรรย ฯ
91	๐ จิ้งตั้งข้าเรื่องราช แทนยุธิษฐิรคั้น ครั้น เสด็จ ¹⁷⁵ จิ้งจอม เมือง ¹⁷⁶ กล่นเกลื่อนพลข้างม้า	วงเมือง แดนา ครอบหล้า โลกษ คล้าวไคล ฯ
92	๐ ยงงพระนครเรศเรื่อง อรอาศนไอสวรรยเปน จำนิรจำนยรมา คิดใคร่เสวยศุขเท้า	อโยทธยา ปิ่นเกล้า จอมราช เทศเหนือ ฯ

¹⁷⁴ อ.193 และอ.197 ใช้ว่า **ปาน**

¹⁷⁵ อ.190 อ.195 อ.199 อ.200 อ.212 และฉบับ **จ.** ใช้ว่า **เสด็จ**

¹⁷⁶ อ.189 ใช้ว่า **เมือง**

93	๐ บัดพระภูวนารถเจ้า ตยบแต่พลเรือเว หวังเสวยสำราญรม พระไปตรัสถ้อยข้า	จอมปราณ คล้าวคล้อย ยายิ่ง เงื่อนงำ ฯ
94	๐ ต่อเสด็จดลไ้จึ่ง ใจเท็จุรชนทำ สรรเพชญ์ญอดสู ¹⁷⁷ กรษัตริ บอจ <u>แคลนแคล้ว</u> ¹⁷⁸ แท้	ตรองตรัส โทษแล้ว แสนเดช เท่าไยย ฯ
95	๐ ครานันนนเรศร้าย ทำโทษกลใด <u>กล</u> ¹⁸⁰ กลกฤษณย์อโยธา ทนทานบได้แพ้	ฤษยา <u>พ่อแฮ</u> ¹⁷⁹ ทานแก้ ทูลโยท พ่ายเอง ฯ
96	๐ พลลวาลุโทษร้อน โจนบหลยวโกรยเกรง กรุงลาว <u>กัลก</u> ¹⁸¹ กัลว บางรอดยั้งครันหน้า	รั้วรั้ว ทานซ้ำ เอาเงื่อน <u>งามแฮ</u> ¹⁸² ไช้ขาว ฯ
97	๐ สรรเพชญ์กรูเกลื่อนห้อง โถมจ่ายลาวภฤทธิ พยงพระสุรินทรา ตามต่อยไพริศแล้ว	พลพจนทร ร้อนแก้ ธิกราช เลอศบรวิ ฯ

¹⁷⁷ อ.191 ไม่มีคำนี้

¹⁷⁸ อ. 196 ใช้ว่า แคลันแคล้ว ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า แคลนแคล้ว

¹⁷⁹ อ.190 อ.192 อ.193 และอ.200 ใช้ว่า แฮย

¹⁸⁰ อ.196 ใช้ว่า ดล

¹⁸¹ ฉบับ ส. ใช้ว่า เกลื่อนกลับ ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า เกลื่อนกลัด ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้คำว่า กัลก ในเนื้อความนี้ ซึ่งอาจจะมาจากคำว่า มลัก ที่มีความหมายว่า มาก

¹⁸² อ.189 อ.190 อ.191 และอ.192 ใช้ว่า แฮย

98	๐ พระเจ้าจอมนารถเลี้ยง ดาลเร่งเรื่องฤทธิทัน ไพรีรอาอาย อยู่ช่างพระเจ้าข้า	โลกา เลอศแฮ ท้าวฟ้า <u>อาผาศ</u> ¹⁸³ แลนา ข่มบร ฯ
99	๐ จำนวนรท้าวใช้ทาช คุมสำแสนยาก เอาศรีสุโขทัย ภาล่งลาวลักศรัอย	ชาญชย คลี่คล้อย ดยวดีด มือแฮ ส่นนหวว ฯ
100	๐ กรุงลาวภูลภิตเค้รำ เกอดกล่าวลักกั้วเกรง เปนกรุงตั้งตนอยา <u>ซื่อ</u> ¹⁸⁴ แต่ <u>ลัก</u> ¹⁸⁵ ได้ไปอง	โคกา ท่านไท้ รบท่าน เอาเลอย ไปคง ฯ
101	๐ ยศพระผายผ่านพัน อำนาจพระรอนรงค์ พระเสด็จสำแดงดู เพราะเพื่อพระเจ้าตั้ง	พันแสง ส่องแฮ จอมจั่ง ดาลเดช พระฤ ชอบชาญ ฯ
102	๐ สวนแสนแคลน ¹⁸⁶ <u>เคล็อม</u> ¹⁸⁷ เนตร แรงรำพึงพาลพุท ความผิดแห่งตนบยล ตายก็ตายแล้วไว้	นับกล เมื่อใด พรากไท้ ตนาศ เอง <u>แฮ</u> ¹⁸⁸ โทษร้ายเหลือตรา ฯ

¹⁸³ อ.189 อ.192 อ.196 อ.210 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า อาพาธ
อ.204 ไม่มีคำนี้ อ.205 เนื้อความส่วนนี้หายไป ส่วน อ.212 ใช้ว่า อำนาจ

¹⁸⁴ อ.191 อ.193 อ.195 อ.200 อ.210 และฉบับ ส. ใช้ว่า ซื่อ

¹⁸⁵ อ.190 อ.195 อ.199 และอ.200 ใช้ว่า ลัก

¹⁸⁶ อ.189 ใช้ว่า สมเด็จ ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า แสนแคลน

¹⁸⁷ อ. 188 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เคล็ม

¹⁸⁸ อ. 204 ใช้ว่า นา

103	๐ ปางนั้นนมหาราชแฉิ่ง เอาหมื่นนครมา เปนเดิมดักกลกร ไครยิงกไ่วริง	<u>สังสรรค์</u> ¹⁸⁹ แต่งตั้ง ชยงขึ้น คีนแฮ รอบแดน ฯ
104	๐ <u>เพื่อ</u> ¹⁹⁰ เกรงพระเจ้า <u>คสีน</u> ¹⁹¹ พริ้นพริ้นอกพลแสน ครันเสด็จดักกลหว กลับ <u>เกลื่อน</u> ¹⁹² พลข้างม้า	คลาพล แลพ่อ ล้ากล้า เมืองมอบ แล้วแฮ คล่าวเมื่อ ฯ
105	๐ แต่นั้นลาว <u>ป่ามอบ</u> ¹⁹³ ทำ <u>ชื่อ</u> ¹⁹⁴ ไคดูเหลือ กลางแดดจหนามเหน็บ แปรเกอดความร้าย <u>ร้อย</u> ¹⁹⁵	ใจเจบ แลนา หลากถ้อย หนีบอยู่ ลิ่ง <u>แสลง</u> ¹⁹⁶ ฯ

¹⁸⁹ อ.189 และอ.191 ใช้ว่า ทรงศัลย อ.190 อ.192 อ.193 อ.197 อ.199 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ทรงศรัล อ.195 และอ.200 ใช้ว่า ทรงสรร อ.196 ใช้ว่า ทรงสรรค์ ส่วน อ.210 ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ทรงสรร

¹⁹⁰ อ.191 ใช้ว่า เพราะ

¹⁹¹ อ.189 ใช้ว่า คสี อ.210 ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า คสีน อ.212 ใช้ว่า คริน

¹⁹² อ.191 ใช้ว่า คสีน

¹⁹³ อ.193 และอ.197 ใช้ว่า ป่ามอบ

¹⁹⁴ อ.190 อ.195 ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ชื่อ

¹⁹⁵ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.

212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ร้อย

¹⁹⁶ อ.188 อ.192 อ.197 อ.199 อ.204 อ.212 ใช้ว่า แสตง อ.190 ใช้ว่า แสวง ส่วน อ.191 ใช้ว่า แถลง

106	๑ <u>ตั้ง</u> ¹⁹⁷ เอรสเรื่องคู้ <u>นามบุนเรื่องแสดง</u> ¹⁹⁸ เพราะแรงวังหวง ¹⁹⁹ กู่ลุลยวพินพี	คือองค นันนนา ชื้อชื้อ แทนราช พีพงษ์ ฯ
107	๑ กรุงลาวอำนาจน้ำ เคยบยดบิตรองค์ ชีสาท่านอินเอา คิดใคร่ควักดีผู้	ใจโจจร ก่อนนา อวดรู้ ดีต่อ ก็ดี เผ่าดี ฯ
108	๑ บงควรข้าผู้ก่อ หมายหมื่นนครมี เหนหารหือแหลมหลัก ให้เทศทุกผู้โน้ม	การรัก ดีนา ชื้อชื้อรวม ไกรกว่า ตนนนา นอบก ^{ล้า} ²⁰⁰ ฯ
109	๑ ขุนลาวลักว่าไน รงกยจเกรงตัวยยว ²⁰¹ บมีโทษใดเหจ คิดใคร่ข้าข้าผู้	ใจเท็จ หัน ^{ล้า} ²⁰² ทำ ^{คยด} ^{คู้} ²⁰³ นา ชอบชาญ ฯ

¹⁹⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212

ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ตั้ง ส่วน อ.196 ใช้ว่า ทั้ง

¹⁹⁸ อ.190 ใช้ว่า นามบอภบุญเรื่องแสดง

¹⁹⁹ อ.190 ใช้ว่า หวัง ฉบับ ส. ใช้ว่า ผวง ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า พวง

²⁰⁰ อ.188 ใช้ว่า ก^{ล้า}

²⁰¹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 และอ.212 ใช้ว่า อยยว

²⁰² อ.188 อ.199 อ.204 อ.212 และฉบับ บ. ใช้ว่า หัน^{ล้า} อ.189 อ.190 อ.195 และอ.200 ใช้ว่า หัน^ก

ล้า อ.197 ฉบับ จ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า หัน^{ล้า} ส่วน ฉบับ ส. ใช้ว่า หัน^{เก^{ล้า}}

²⁰³ อ.188 ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ตั้ง เคียด

110	๑ เมื่อคำพรางสั่งส่ง ²⁰⁴ น่านแปลพลอยพาล ²⁰⁶ พราง เพราะแรงอิริษยา ความบมีเขาย้อม	สาร ²⁰⁵ หา พรอกพร้อม บยนบยด กัณนา กล่าวให้เป็นตว ๗
111	๑ บพิตรอายตั้ง ²⁰⁷ กยจ จยรจักจากหนั้วไป ²⁰⁸ พระอย่ารำพึงหลัง จักแกล่อย่าได้ซ้ำ	กลหวัง จากหล้า สนเทห์ เลอยพ้อ ²⁰⁹ ช่วย ²¹⁰ มือ ๗

²⁰⁴ อ.195 อ.196 และอ.200 ใช้ว่า สยด

²⁰⁵ อ.190 ใช้ว่า สาร

²⁰⁶ อ.188 อ.189 อ.191 อ.192 อ.193 อ.197 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ภาณ ส่วน อ.190 และอ.199 ใช้ว่า ถาน

²⁰⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212 และฉบับ ส. ใช้ว่า ตั้ง ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า ตั้ง

²⁰⁸ อ.188 อ.189 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า จยรจากหนั้วไป อ.190 ใช้ว่า จจรจยรจากหนั้วไป ส่วน อ. 210 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า จยรจากจักหนั้วไป

²⁰⁹ อ.190 ใช้ว่า นา

²¹⁰ อ.188 อ.189 อ.190 อ.192 อ.193 อ.197 อ.200 อ.204 อ.205 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ช่วย

112	๑ ครั้นกรุงลวารู้เล่ห์ บัด <u>นั้น</u> ²¹¹ ชามถือ แปรปรามว่าเราอย่า มา <u>จึ่ง</u> เอาให้ <u>ม้วย</u> ²¹³	ลวงเขา ใ้ <u>นา</u> ถ่อง <u>ด้วย</u> <u>พริ้น</u> ²¹² <u>แพร์</u> ความ <u>เลอย</u> เมื่อ <u>บใจ</u> ฯ
113	๑ บัด <u>หา</u> เข้า <u>ผู้</u> <u>แก</u> ²¹⁴ กลกยจกลไคสาร มิ่งไป <u>อย่า</u> คลายง หา <u>หมี</u> น <u>กล้า</u> แก <u>ลัว</u> แก <u>ลั้ง</u>	กล <u>มา</u> ส่ง <u>แล้ว</u> ช <u>ยง</u> ขึ้น <u>พูน</u> <u>มา</u> ²¹⁵ เร <u>่ง</u> มา ฯ
114	๑ บัด <u>นั้น</u> เข้า <u>ผู้</u> <u>หีน</u> ธ <u>สง</u> ไค <u>ตน</u> ตรา ยง <u>ชยง</u> ขึ้น <u>ดล</u> โดย เซ <u>ง</u> ขอ <u>บ</u> เซ <u>ง</u> ไค <u>ลัว</u> น	เห <u>น</u> กล แก <u>ว</u> น <u>นา</u> ถ <u>อง</u> ถ <u>ัว</u> น ค <u>ำ</u> รา <u>ช</u> เร <u>ว</u> แฮ เล <u>ื่อ</u> ก <u>แ</u> ล <u>ง</u> ฯ
115	๑ <u>ด</u> ำ <u>ม</u> พ <u>ร</u> ำ <u>พ</u> าน <u>พ</u> าด <u>ร</u> ำ <u>ย</u> น <u>ำ</u> น <u>พ</u> ล <u>ก</u> ล <u>อย</u> ก <u>ลับ</u> ช <u>แ</u> ง ล <u>ัก</u> มี <u>บ</u> ัน <u>ท</u> ูล <u>ส</u> าร หา <u>ท</u> ำ <u>น</u> ผู้ <u>ห</u> ำ <u>ว</u> ให้	เร <u>ง</u> การ แ <u>ล</u> พ <u>อ</u> ช <u>แ</u> ง <u>ท</u> ำ <u>ว</u> <u>ช</u> ย <u>ว</u> ช <u>ำ</u> ว ²¹⁶ เค <u>ล</u> ี <u>อ</u> น <u>เค</u> ร <u>ี</u> ย <u>ว</u> ฯ

²¹¹ ฉบับ ส. ใช้ว่า นั้น

²¹² อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.210 อ.212 ฉบับ บ.

ฉบับ ล. และฉบับ ศ. ใช้ว่า พัน ส่วน อ.205 ใช้ว่า พัน

²¹³ ฉบับ ส. ใช้ว่า ม้วย

²¹⁴ อ.192 อ.193 อ.196 อ.199 อ.200 และอ.205 ใช้ว่า แก

²¹⁵ อ.188 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212

ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า นา

²¹⁶ อ.192 ใช้ว่า จยวพ้อ

116	๑ ดังคำให้แกลิ่งกล่าว เหนท่านตนดยวคือ เชอญไป <u>อย่านานจง</u> ²¹⁷ ขึ้นนมข้าผู้ร้าย	กลสาร สั้เงา ลูกอ้าย ทันช่วย รอบรอน ฯ
117	๑ ว่าพระผู้ถ้ำถ่วย หมื่นนครครั้นฟัง เพราะ <u>คป</u> ²¹⁹ <u>เงื่อนงำ</u> ²²⁰ เชน ทุกประการแล้วแกลิ่ง	อาเปรณ <u>จป</u> ²¹⁸ แจ้ง เขาฟ้อ ลวงนา กล่าวกลยว ฯ
118	๑ นายเออยอยา <u>ปวน</u> ²²¹ กัยว โดยข่าว <u>ชยว</u> ²²² ขจรควร เพราะฟังชอบชอมกลาง ความชอบด้วย <u>ทฎา</u> ²²³ ฐู	กลพราง พรอกเลอย อย่างอ้อย กลยวเจ็ด ไล่แฮ ร่วงโรย ฯ
119	๑ ข้าไ้ทริเบศผู้ ตายเพื่อภักดีโดย คือคนอยู่เปนเิน บรโลกยนางฟ้าล้อม	ใดใด กั้ดี ชื่อชรัอม อิธิโลกย เลอศอินทร์ ฯ

²¹⁷ อ.189 ใช้ว่า จงอย่านาน ส่วน อ.190 ใช้ว่า อย่านานอง

²¹⁸ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.

212 **ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร** ใช้ว่า **จวบ**

²¹⁹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 **ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ**

บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า **พบ** ส่วน อ.212 ใช้ว่า **ภพ**

²²⁰ **ฉบับ ส.** ใช้ว่า **งาม**

²²¹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 **ฉบับ ส.**

ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า **ปวญ**

²²² อ.190 และอ.191 ใช้ว่า **ชยร** ส่วน อ.197 ใช้ว่า **รยว**

²²³ อ.190 อ.191 อ.199 อ.205 **ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร** ใช้ว่า **ฎา**

120	๐ ทวยใดเจ้าเกื้อโภค ครั้นบถวิมลภักดี ซื่อยืนอยู่แสนปี ตายก็ดี ²²⁴ ได้เข้า	ภูลมี มั่งนา แต่เจ้า เปนคู่ ตายนา ช่อก ²²⁵ น้ำนรกานต์ ฯ
121	๐ บควรคิดอยู่ข้ง นบนอบภูบาลบุญ ชีสาท่านกัลย ล้นชื่อแก่ ²²⁶ เจ้าไว้	ควรครย ผ่านเฝ้า ลาญชีพ ก็ดี ข่าวขจร ฯ
122	๐ ครั้นคิดครั้นรีบเร่ง นบนอบภูธรทุล ความผิดแผกไผ่ชรวง ²²⁷ ขอจงพระที่ ²²⁸ ด้าน	วางไป บ่อย่าน โทรมโทษ ก็ดี ไต่รตรา ฯ
123	๐ กรุงลาวกรยงโกรธฟุ้ง คุกคำรามลงมา ความมี ²³⁰ บักถาม ภอแต่กำมือเท้ง	ไฟลาม ฐ ²²⁹ แฮ รเร่ง เลอยถ่อง กุณา แท่นแคลง ฯ

²²⁴ ฉบับ จ. ใช้ว่า คดี

²²⁵ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212

ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ชวง ส่วน ฉบับ ส. ใช้ว่า คอง

²²⁶ อ.192 อ.195 อ.196 อ.199 อ.200 อ.205 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ.

และฉบับ ร ใช้ว่า แก่

²²⁷ อ.191 ใช้ว่า ไซรชรวง

²²⁸ อ.189 ใช้ว่า ด้าม อ.188 อ.195 อ.196 อ.199 อ.200 อ.204 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ

ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ด้าน ส่วน อ.190 ใช้ว่า ตาน

²²⁹ อ.190 ใช้ว่า อยู่

²³⁰ อ.189 ใช้ว่า ผิด

124	๑ มีร่ายทุกช่องซี่ มิ่งคือวัลเฝือแฝง เคยกู่พิรุฑมิ่ง เหลือที่อดไว้แท้	สารสุด เมื่อใด มิ่ง ²³¹ ไม้ หลายเทื่อ จึ่งทำ ²³² ๫
(บทที่ 125 และ 126 พระยาตรังแต่งเสริม ในต้นฉบับไม่มี 2 บทนี้)		
125	๑ ส่งแสนฟ้าเรือให้ หมื่นนครโทษอำ แสนสูตัดเอาหาว ไว้หว่างทางเหนือใต้	กุ่มว ผิดไว้ มันสยบ เสียนา ตอกนน ๫
126	๑ แสนฟ้าเรือรบนิ้ว มัดสอกริบไปพนน สินหวนสยบสับทำ เพี้ยกว่านบ้านทำวไซ้	นบคำ โดยนา โกรธจ้าว ฤคสิ้น ข่าวสยวน ๫
127	๑ บัดนั้นชยงขึ้นเศรำ นางหมื่นนลเมืองสวน พลเมืองทั้งเมืองชาว ประจากเจ็บพียงหวัน	ศรีสาว แลนา ตอกดิน ชยงใหม่ นั้นนา หว่าแต่ ๫
128	๑ นางเมืองคิดใคร่ด้วย บใคร่แลเล็งชยง ปองไปพึ่งจอมเลื่อง นางจึ่งจักพร้องด้วย ²³⁴	พลเมือง ใหม่ ²³³ ม้วย ไกรกว่า นั้นนนา ถ่องจง ๫

²³¹ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า กิ่ง

²³² ฉบับ จ. ใช้ว่า เคื่อง

²³³ อ.188 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ม้อย

²³⁴ อ.188 อ.189 อ.193 อ.195 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ.

129	๑ มีคนดีว่าร้าย หาก่ยงหาไปหา บตีบตีทำ กลับว่าร้ายแห่งร้าย	มามี มากนา โทษล้าย ดีต่อ ก็ดี เราหนี ฯ
130	๑ บเริ่มทำวผู้พ่อ ยงงบยดปีทาทำ บเรอมลุกรักษยง อย่าว่าข้าผู้ข้า	ใจรัก ดินา โทษกล้า หยั่ว ²³⁵ ลูก <u>เรา</u> ²³⁶ แฮ บข้าขึ้นเอา ฯ
131	๑ ทำวนี้ใจทรุกแท้ น้ำนั้นทั้งเราฤฯ คิดควรอ่วยแดนดล เมื่อยงเมืองเหง่าให้	ทูลชน ขึ้นแฮ อยู่ได้ บัวบาท ฟุ้งแฮ ก่อนกาล ฯ
132	๑ ที่นั้นให้ทาศดาว ขบัญชาโดยดล แหนหับประตวยง หวงว่าพระเจ้าหล้า	แดนชยง ขึ้นแฮ กล่าวกล้า วางเขื่อน หลังพล ฯ
133	๑ หมื่นลาวลเพื่อนเว ทังครอกครวัครยวดล ถึงแก่ลคตีไตร ถวายเป็นพระเจ้าเจ้า	วางไป ปิ่นเกล้า ตรยมอาทิ แผ่นผจง ฯ

²³⁵ อ.189 ใช้ว่า หลยว

²³⁶ อ.188 อ.189 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เอา ส่วน อ.205 ใช้ว่า

134	๐ บัดนี้ข้าข่อยนาร๑ ²³⁷ ปิดประตูเมืองลง ขันแข่งว่าจอมเล็๑ ²³⁹ กร๑ ²⁴⁰ เก็๑น พลข้างม้า	นางเมือง ฤ๑ฟ๑อ เข็๑นกว๑าง ²³⁸ เล๑อรา๑ช ถึง๑ถก๑ล ๑
135	๐ บัดนั้นนางใช้ทา๑ษ เอา๑ดล๑บ๑ท๑อง๑ด๑ล ถ๑ว๑าย๑เป๑น๑ส๑ำ๑ค๑ัญ๑ใน ขอ๑ชี๑พ๑เช็๑ญ๑พระ๑เจ็๑า	ท๑ย๑ม๑ใจ๑ หนึ๑ง๑แ๑ย ด๑่วน๑เด็๑า ส๑าร๑สั๑ง๑ แ๑ส๑ด๑ง๑แ๑ย เค็๑ร๑ู๑น๑คร๑ย๑ว ๑
136	๐ ไป๑ท๑น๑น๑เจ็๑า๑ห๑้า๑ห๑ั้ง น๑ำ๑น๑แพ๑ล๑ข๑ย๑ว๑อ๑อก๑ถึง นาง๑เม็๑อง๑ไป๑ย๑อม๑ย๑ิน แข๑ง๑อ๑ย๑ู่๑จ๑ร๑ก๑ด๑้าย๑ถ๑้า	พ๑ล๑พ๑ณ๑ท๑ร๑ ถึง๑นา น๑อก๑ต๑้าย ใจ๑จ๑อด๑ พระ๑เล๑ย ท๑ำ๑น๑ด๑ล ²⁴¹ ๑
137	๐ แข๑ง๑เม็๑อง๑จ๑โก๑ด๑็๑ร๑อด ต๑ระ๑ห๑ง๑อง๑ค๑อย๑หน๑หา แ๑ปร๑เป๑น๑ป๑วย๑เพ๑ระ๑พ๑ัน ไซ๑ประตู๑เ๑า ²⁴³ ไซ๑	พระ๑ท๑ั๑ณ๑ท๑์๑ แ๑น๑า ปี๑น๑ห๑ล๑้า ²⁴² ม๑โน๑รา๑ช บ๑า๑ป๑บ๑ร ๑

²³⁷ อ.196 จ.บับ ส. จ.บับ จ. จ.บับ บ. จ.บับ ล. จ.บับ ศ. และจ.บับ ร. ใช้ว่า นาฏ

²³⁸ อ.189 อ.190 อ.191 อ.193 อ.195 อ.197 อ.199 อ.200 อ.212 จ.บับ จ. จ.บับ บ. จ.บับ ล. จ.บับ ศ.

และจ.บับ ร ใช้ว่า ขว้าง

²³⁹ อ.190 อ.191 และอ.199 ใช้ว่า เมือง

²⁴⁰ อ.191 ใช้ว่า เค็๑น

²⁴¹ อ.197 ใช้ว่า ก๑ล

²⁴² อ.199 และอ.200 ใช้ว่า เก็๑

²⁴³ อ.190 ใช้ว่า ไซ๑

138	๑ พลเมืองสรพรากพร้อม ขุนขี้กัญชรมาย ปรทับปรทันทาน น่านแพลทำแกล้วกล้า	ใจหาร ผาดม้า คือตั้ง <u>คืน</u> ²⁴⁴ แฮ เกลิ่อนพล ฯ
139	๑ รุกันแกมถั่งข้าง ชาวชวลยงทบทน เสียดสารสรุดลงลา ยังส์เดจเหง้าให้	แซงมา มากแฮ บได้ พรราวพญาบ ไปแฮ ที่รงค์ ฯ
140	๑ ลางแกล้วกระที่บม้า ลางแล่นเลวหลงล่า ลางทันเครีอนคร้วตน ถันถันถึงเจ้าหล้า	มาดล ก้อนแฮ อยู่ซ้ำ คร้อง <u>คร้ว</u> ²⁴⁵ ไปแฮ ແหล่เหลือ ฯ
141	๑ แต่ <u>นี้จักเปล่ง</u> ²⁴⁶ ถ้อย หัวหมื่นพนนพลเหนือ ทูลพระบ่ทามพุช พานด้าวพานร้อนเร้า	แถลงนาม แต่เต้า หมายหมื่น แวกดล ฯ
142	๑ ปราบชยงซิ่นเว ทังมหามงคล พันรดันดาบพันไกร พันปราบพันบาลคล้าย	วางไป ค้อยฝ้าย กลอยกว่า แลนา คล้าวไคล ฯ

²⁴⁴ อ.196 ใช้ว่า คือ ส่วน อ.210 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า คืน

²⁴⁵ อ.196 และอ.200 ใช้ว่า ครั่ง

²⁴⁶ อ.188 อ.190 อ.192 และอ.196 ใช้ว่า เปล่ง

143	๐ หมิ่นชาย ²⁴⁷ หมิ่นม้า ²⁴⁸ ฟ้อง หมิ่นข่มขืนโง่งไป พินิจเบญจจยรร หมิ่นลูกสิ่วสิ่ว	พรรณหงษ ไปลรี ชยงขึ้น แลนา เลศพลัน ฯ
144	๐ หมิ่นต๋านกเต้าหมิ่น พินแจ่มพินโจมพิน ทังพนนชรรุณ ²⁴⁹ ทรวด พนนอยาดพนนอย่านเต้า ²⁵⁰	โจลจุล จำบ้าน ทรวงใหญ่ แลนา ไต่ตาม ฯ
145	๐ พนนอินทพนนอ้ายไคว่ พนนใส่พนนสามแสน พนนจอมปราบพนน ²⁵² พนนเทพพนนท้าวซ็อน	ครยวกรู โกรก ²⁵¹ แฮ ร่าร้อน ลาแล่น แล้วแฮ ขอดแด ฯ
146	๐ พนนชยหน้าไม้แม่ พนนพวกหารแท้เหนือ นับพนนไพร่นายปาง ปุ่นแปดรั้อยู้อใช้	แวะวาง ถึงแฮ หน่วงไต้ ²⁵³ ไปแต่ ดีฤฯ ช้วย ²⁵⁴ การย์ ฯ

²⁴⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.205 อ.212 ใช้ว่า ชาย ส่วน อ.193
อ.204 อ.210 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ข้าง

²⁴⁸ อ.189 และอ.200 ใช้ว่า ม้า

²⁴⁹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.200 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ชรรุณ

²⁵⁰ อ.197 ใช้ว่า เต้า

²⁵¹ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า โกรก

²⁵² อ.188 อ.189 อ.190 อ.197 อ.199 อ.204 อ.205 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้
ว่า จุ ส่วน อ.200 เนื้อความชำรุดหายไป

²⁵³ ฉบับ ส. ใช้ว่า ไต้

²⁵⁴ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212
ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ช้วย

147	๑ ส่วนม้าสามร้อยแ่ง ²⁵⁵	งามศัพท์ เครื่องนา
	ทุกพวกพลหารคัน	ควบไ้
	แถลงถววยเมื่อแหนหับ	ทวารอยู่
	พนนมนโรร้าย ²⁵⁶ ไ้	เบอกบร ๗
148	๑ ถึงผชนข้างม้าจู้	โจมพิน เฟื่องแฮ
	โนนครคฤภมสง	เกลิอนกล้า
	เร้งรบเร้งหันเร้า ²⁵⁷	รุม ²⁵⁸ รอบ
	สู้บไ้ตู่ซ้า	จิ้งหนี ๗
149	๑ วางมว ²⁵⁹ นบนอบเจ้า	จอมปราณ โปรดแฮ
	เชอญปีนกษัตริย์ ²⁶⁰	ย่างรี
	ฟังสารล้เร้งสาร	จอมราช
	ชรดชงงเสียไ้สื้อ ²⁶¹	ไปควร ๗

²⁵⁵ อ.189 ใช้ว่า เร้ง

²⁵⁶ ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ราช แต่ในฉบับทสมุคไทยทุกฉบับใช้ว่า ร้าย เนื้อความตรงนี้อาจเป็นไปได้ทั้ง “พนนมนโนราช” และ “พนนมนโรร้าย” เพราะพนมโนราชเป็นชื่อทหารที่เปิดประตูเมือง เชียงขึ้นให้กองทัพล้านนาเข้าตีเมืองเชียงขึ้นได้สำเร็จ ส่วนหากใช้ว่า พนมโนร้าย ก็อาจต้องการขยายความว่าพนมโนราชผู้คิดร้ายก็ได้

²⁵⁷ อ.188 อ.189 อ.191 อ.192 อ.193 อ.199 อ.200 อ.210 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า เขา ส่วน อ.190 อ.196 อ.197 อ.204 อ.205 และอ.212 ใช้ว่า เข้า

²⁵⁸ ฉบับ จ. ใช้ว่า รบ

²⁵⁹ อ.196 อ.197 และอ.212 ไม่มีคำนี้

²⁶⁰ อ.192 ไม่มีคำนี้

²⁶¹ ฉบับ ส. ใช้ว่า สื้อ

150	๑ สรรเพชญภูวนารถ <u>แส้ว</u> ²⁶² จึงเยี่ยวนใจยวน ครั้นถึงพฤตพลจับ คุ้งก่อน <u>ตาย</u> ²⁶³ ล้มแล้ว	เสด็จดล ด่วนฤฯ เสี้ยฝ้าย โคมใหญ่ คล่าวคลา ฯ
151	๑ สรรเพชญคิดใคร่หน้า เยี่ยเยียวอย่าลืมนึก พลยวนแต่ยวนยง แปรตรยกเต้า <u>เต้าได้</u> ²⁶⁴	แลหลัง ถ่องแฮ โน้มไว้ บัวบาท พระแฮ เรียรมย์ ฯ
152	๑ ลางลาวเจ้าราชไว้ ทุกสิ่งสมบัติสี่ ลางถือพวกพลเนื่อง เมียดูกข้างม้าได้	เวนเมือง มั่งแฮ <u>สร้าง</u> ²⁶⁵ ไว้ นายบ่าว โดยแฮ ดุจฝัน ฯ
153	๑ กรุงลาวภาขาวเจ้า ยกยางพลพลัน <u>เทา</u> ²⁶⁶ กลอยมาแต่งการกรร แซ่หู่เหนงแก้วแกลิ่ง	จอมปราณ เท่าแล้ว ชยงขึ้น เองแฮ เลอกเอา ฯ

²⁶² อ.189 ใช้ว่า แส้ว

²⁶³ อ.189 และอ.212 ใช้ว่า ตาย ส่วน อ.191 ใช้ว่า ทำย

²⁶⁴ อ.189 ไม่มีคำนี้

²⁶⁵ อ.188 ใช้ว่า สร้าง อ.204 ใช้ว่า สร้าง ส่วน ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า สำ
ในฉบับทสมุคไทยส่วนใหญ่ใช้ว่า สร้าง ซึ่งในเนื้อความนี้มีความหมายว่า สร้าง แต่เขียนเป็น สร้าง เพื่อให้ตรงกับฉันท
ลักษณ์

²⁶⁶ อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.210 และอ.212 ใช้ว่า เทา

154	๐ <u>น้ำ</u> ²⁶⁷ ตั้งแทนหมื่นตั้ง ใครว่าภาฯเลอเขา แทนทงถ่วงปองพึ่ง เตอมแต่งพลไว้รั้ง	คีนครอง ไพร์แฮ <u>จิ่ง</u> ²⁶⁸ ตั้ง พึ่งพึ่ง พระนา รอบแดน ฯ
155	๐ แต่งตั้งไว้แล้วจิ่ง จักอยู่นาน <u>แคล</u> ²⁶⁹ เกรง ครั้นคีนคัลไลลู่ ชุกข่าวพระเจ้า <u>เร้ง</u> ²⁷⁰	คีนโคล แลนา ปิ่นเกล้า ชยงใหม่ รยบพล ฯ
156	๐ หัวเมืองคิดใคร่สู้ <u>ไ้เท่า</u> ²⁷¹ จักเปนกล <u>บเกรงบกล้วขาม</u> ²⁷² กลอยแก่ลเศร้าล้อมต้าย	สงคราม ก่อนฝ้าย สั๊กอยาด แต่งหอ ฯ
157	๐ วอยป้อมวอยอาจไว้ ลดเชื่อนช่วยยอหิน ปุนกันเกือบกู่ทวาร ทุกแห่งหอต้ายแก่ล้ว	<u>แห่นหาร</u> ²⁷³ แห่นา ห้วงแร้ว ทวยรรอบ นั่งนอง ฯ

²⁶⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212

ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า มา

²⁶⁸ อ.188 อ.189 อ.191 อ.193 อ.200 อ.204 อ.212 ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ชิ่ง

²⁶⁹ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.193 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.210 อ.212

ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า แคลน

²⁷⁰ อ.188 อ.189 อ.193 อ.197 อ.204 อ.212 ใช้ว่า เร้ง

²⁷¹ อ.204 ใช้ว่า ท้าว ส่วนฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เท่า

²⁷² อ. 191 ใช้ว่า บเกรงกล้วขาม อ.199 และอ.200 ใช้ว่า บเกรงบกล้วขาม ส่วนฉบับ ส. ฉบับ จ.

ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า บเกรงกล้วขาม

²⁷³ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.193 อ.197 อ.199 อ.204 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. สลับคำกันเป็น

หาญแห่น

158	๐ พวกพลข้างม้าคอบ หัวหมื่นนครครอง เสโล่หดาบเขนแพน รางก่อเพลงหน้าตั้ง	คอยแหน ท่านนา <u>รอบ</u> ²⁷⁴ รุ่ง ขวันไขว่ หนั้นหนา ฯ
159	๐ นานาพลไพร่ <u>ห้อม</u> ²⁷⁵ หีนหอกสรรพาฝา ฝูงหารแข่งขันหาร พลพรบทุกด้านพร้อม	แหนทวาร หอแฮ เลื่อนล้อม หา <u>เพื่อน</u> ²⁷⁶ ตายแฮ ไพร่นาย ฯ
160	๐ ปีนอยาอย่า <u>เป็องวัน</u> ²⁷⁷ หอกดาบแหลนหลาวหลาย ป็นไพร่อรุเต็ม อำมรารยงร้อยแล้ว	ขึ้นเขม แต่งแฮ ล้าแกลัว ดับอยู่ เขียนขนัน ฯ
161	๐ ขวาซ้ายหมายหมู่พ้อง นองนั่งในนางจรัล รไวรวังทวาร พลพวกทหารหัวล้วน	พลหาญ หีนแฮ แจกถ้วน ทุกที่ อยู่อยาย ฯ
162	๐ หลายแถวหลายถ้องถี่ หลายล้าหลายสารหลาย พลลาวลลู่ทั้ง เต็มอาจเต็มป้อมป้อม	กันกู้ เกอบแฮ พวกพ้อง ชยงขึ้น แซงแฮ ปียมหอ ฯ

²⁷⁴ อ.188 อ.190 อ.192 อ.193 อ.196 อ.197 อ.199 อ.204 และอ.205 ใช้ว่า รอง ส่วน อ.189 ใช้ว่า อยู่

²⁷⁵ อ.191 ใช้ว่า พร้อม

²⁷⁶ ฉบับ จ. ใช้ว่า เพื่อ

²⁷⁷ อ.189 ใช้ว่า เป็องวัน อ.190 และอ.191 ใช้ว่า เป็องวัน อ.193 อ.196 อ.205 อ.210 และฉบับ ส. ใช้ว่า เป็องวัน อ.199 ใช้ว่า เป็องจ้วน อ.200 ใช้ว่า เป็องจ้วน อ.204 ใช้ว่า เป็องจ้วน อ.212 ใช้ว่า เป็องจอน ส่วนฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เป็องวัน

163	๑ หัวเมืองหัวหมื่นแก้ว สรรพแต่สารพอชา พลเมืองเพ่อมพลลาว คาดคาค้าวค้ำอ้าง	การรณ ชีขว้าง เด็ยรดาษ อวจหาร ๕
164	๑ สรพร้อม <u>สรพราก</u> ²⁷⁸ พ้อง สรพรั่งทุกทางทวาร พนัก <u>ทรวง</u> ²⁷⁹ ทยบชนดชนัน แคว่เครื่องยกย้ายตั้ง	พลชั้น อยู่อ้อย เพลาะแต่่ง รบบริล ๕
165	๑ ทุกหอทุกแห่งหมั้น ลดเขื่อนลดข้าวชนัน <u>ทง</u> ²⁸¹ ปักท่งปวงพล ปักขวากเปนแขวงขว้าง	<u>หมู่ทลวง</u> ²⁸⁰ ทยบแฮ ช่องข้าง หารแห่ ท่วทาง ๕
166	๑ หัวเมืองแซ่ <u>ห้าว</u> ²⁸² ขับชีฎุญชรกา ตรบัตรรเบงหาร <u>ค้ำคัว</u> ²⁸⁴ พลช้างม้า	<u>หาร</u> ²⁸³ ทวาร รอบแฮ กล่าวกกล้า หาดาบ ดาษแดน ๕

²⁷⁸ อ.189 อ.193 อ.199 อ.200 อ.204 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า สรพราด ส่วน อ.190 อ.191 และอ.196 ใช้ว่า สรพราศ

²⁷⁹ อ.189 อ.190 อ.200 อ.212 และฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ทรวง อ.191 ไม่มีคำนี้ ส่วน อ.204 ใช้ว่า งานวง

²⁸⁰ อ.189 อ.199 อ.200 และอ.204 ใช้ว่า ทลวง

²⁸¹ อ.199 ใช้ว่า บ้าง

²⁸² อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.193 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ห้าว

²⁸³ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.193 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า แหน ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า หา

²⁸⁴ อ.188 อ.189 อ.190 อ.193 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 และอ.212 ใช้ว่า ค้ำ

167	๑ จามรยาบยาบกลิ้ง สรพรั้งพลหารแหน น้ำวน้ำวโให้เอาไชย พินทพาทยกลองค้องเกล้า	กลด <u>ไกว</u> ²⁸⁵ แกวงแฮ แห่ไฝ้า ชมชื่น คลี่สยง ฯ
168	๑ หัวพันหัวหมื่นหมั้ว หอกดาบโตมรรง แสะศารส้าทยรทัง เสโล่หเชนขว้าง <u>ค่าง</u> ²⁸⁶	โดยดยร ดาษแฮ รอบซ้าง เมื่องมี ไขว่ขวิน ฯ
169	๑ ถมทวารทุกที่ไว้ ทุกช่องเซองป็นไฟ พลเมืองเพ่อมพลชาว รยบรยบคือรั้วรั้ง	แหลนหลาว ต่อตั้ง ชยงใหม่ หน่นหนา ฯ
170	๑ เมื่องนี้เซองไซ่ด้วย เบญจทรุดาการ มรรคาส่วนสถลสจิว พลพวกซ้างม้าล้วน	พฤษพล <u>ง่าย</u> ²⁸⁷ นา ฟางถ้วน ทุก <u>ที่</u> ²⁸⁸ โจษ <u>แจ</u> ²⁸⁹ ฯ

²⁸⁵ อ.193 และอ.197 ใช้ว่า ไกล

²⁸⁶ อ.190 อ.192 อ.197 และอ.199 ใช้ว่า ค่าง

²⁸⁷ อ.188 อ.189 อ.190 อ.199 อ.200 อ.204 และอ.212 ใช้ว่า งาน

²⁸⁸ ฉบับ จ. ใช้ว่า ที่อ

²⁸⁹ อ.189 ใช้ว่า จรร

171	๐ บางเมงเปนชื่อหน้า มีแม่ยมเปนแย <u>เข้าสา</u> ²⁹¹ เกือบกันกรร คูคอบสามชั้นซึ้ง	ขวางชนัน <u>ก่อน</u> ²⁹⁰ แเฮ แก่งกัน เมืองมิ่ง เขาแฮ ขวางแขวง ฯ
172	๐ เร่งหมั้นเหลือหมั้นยิ่ง มีกำแพงแลงเลือน หัวเมืองเตกสยง <u>กล้า</u> ²⁹² ทั้งขวาทั้งซ้ายถ้วน	วยงเหล็ก ต่อต้าย แกไฟร ²⁹³ หมู่หมาย ฯ
173	๐ ชาวเราอย่าอ่าวอ้าง เราก็เหลือหลายเมือง กรุงก็เสด็จทาง น้ำไช้แนวน้ำซัน	อางขนาง หนึ่งเลอย ก็หมั้น ดยวต่อ กันแฮ ข่าวไกล ฯ
174	๐ เมืองนี้พ่อแม่คู้ แหงขึ้นชมเอาชย <u>อยา</u> ²⁹⁴ พลหมื่นแสนรู้ ชีว่าพลพันล้อม	ครองแคลน ชีฤฎ โห้ห้อม เราคั่ง คามนา กล้าวกรร ฯ

²⁹⁰ อ.190 อ.199 และอ.200 ใช้ว่า ก่อน

²⁹¹ อ.188 อ.189 อ.193 อ.199 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และ ฉบับ ร ใช้ว่า เข้าสาม อ.190 ใช้ว่า เจ้าสาม อ.191 ใช้ว่า เจ้าสาร อ.192 ใช้ว่า เจ้าสา อ.197 ใช้ว่า เจ้าสาม ส่วน อ.200 ใช้ว่า เขาสาม

²⁹² อ.188 อ.189 อ.190 อ.193 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า กล้า ส่วน อ.191 อ.192 และอ.210 ใช้ว่า กลา

²⁹³ อ.188 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า บ่าว

²⁹⁴ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.192 อ.204 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และ ฉบับ ร ใช้ว่า ยา ส่วน อ.200 และอ.205 เนื่อความซ้ำรูดหายไป

175	๑ ที่นั่นพระอัยง์แล้ว ควรรคี่พลพลันยก บัดมีบัณฑูลสาร แก่ไพเราะชาลัยถ้วน	แลการย ถ่องแฮ อย่างฝ้าย พระสั่ง พวกพล ฯ
176	๑ ของลูกเขของนั่งปล้น พระสั่งเขของกลกล สบแสนคนเนืองนบ มาแต่งการเกื้อถ้วน	<u>ปิ่น</u> ²⁹⁵ เมื่อง กล่าวล้วน บัวบาท พระ <u>แฮ</u> ²⁹⁶ หมู่หมาย ฯ
177	๑ สารพาฝาเลื่อนแบ้ ขอหอกลแหลนหลาวหลาย วงงเหลกหลากหอก ทัง <u>ทุ</u> ²⁹⁷ ทุต่างย้าง	บาพก ล้ำล้ำ ตรบบแต่ง จรรวจไจร ฯ
178	๑ ผขุ้พลทุกหมู่เต้า <u>ขุ้</u> ชากร <u>ไตร</u> ²⁹⁸ บกเรื่อรบพลแสน สบล้ำชาลัยหน้า	เต็มแดน ดาษแฮ ตรวจม้า หมายหมู่ หนั้นหลัง ฯ
179	๑ ทุกทรวงพลพยุห้ไท้ พระดำหรัสไตรง สรรเพชญ์กานจพยง ปางปรหารให้ม้วย	เอารส ทานฤ เร่อมด้วย <u>พิชญ์ศาสน</u> ²⁹⁹ ม้ามาร ฯ

²⁹⁵ อ.191 อ.200 และอ.212 ใช้ว่า ปิ่น

²⁹⁶ อ.188 อ.190 อ.192 อ.193 อ.197 อ.199 อ.204 อ.205 และอ.210 ใช้ว่า นา

²⁹⁷ ฉบับ จ. ใช้เป็น ทุบ

²⁹⁸ อ.188 อ.189 อ.190 อ.191 อ.199 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร

ใช้ว่า ไกร

²⁹⁹ ฉบับ ส. ใช้ว่า พิชญ์ศาสน ฉบับ จ. ใช้ว่า พิชญ์ศาสน แฮ ฉบับ บ. ฉบับ ล. ใช้ว่า พิชญ์ ศาสน แฮ ส่วนฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า พิชญ์ ศาสนแฮ

180	๑ สบเสนามาตยพียง พระสังสารสบสาร เปนปรีดิทินทำ ทุกพวกทุกพ้องถ้วน	พลพจนทร์ ล่งล้วน ขบวร <u>บ่อ</u> ³⁰⁰ หมู่หมาย ฯ
181	๑ เชงเข้าเชงออกอ้อม พระสังสบเชงชาย พระญาณพันภุกนิภก ตรัสแต่งพลน้อยให้	เอาศึก ก็ดี ถี่ถ้อย <u>ชลที</u> ³⁰¹ ทยมฤฯ คลี่คลา ฯ
182	๑ ไปตกไฟริศดำว ทุกด้านทางทวยหา มหาวิษยรยง <u>ชั้นแท้</u> ³⁰⁴² ฟาฟุงฟ้า	แดนชยง ขึ้นแฮ เกลื่อน <u>กล้า</u> ³⁰² <u>พลคลี่</u> ³⁰³ คลาแฮ เฟื่องบร ฯ
183	๑ <u>ไป</u> ³⁰⁵ เตอมเตม <u>หมื่น</u> ³⁰⁶ หมั่ว ทางชดาตอนแดน พระศรีราชเดโช ทั้งหมื่นพันเรื่องรู้	สารเส นิศแฮ ม่วงค้าน ชยราช ถกกลแฮ ด้านแดน ฯ

³⁰⁰ อ.188 อ.189 อ.191 อ.193 อ.196 อ.197 อ.199 อ.200 อ.204 อ.205 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ
ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า บอก

³⁰¹ อ.189 อ.190 อ.199 อ.200 อ.204 อ.207 อ.208 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และ
ฉบับ ร ใช้ว่า ชลธิศ ส่วน อ.191 อ.193 อ.196 และอ.197 ใช้ว่า ชลที

³⁰² อ.189 อ.196 อ.204 อ.207 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า กล้า

³⁰³ ฉบับ จ. ใช้ว่า คลี่น

³⁰⁴ ฉบับ ศ. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ และฉบับ ร. ใช้ว่า ชั้นแท้

³⁰⁵ ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ไป

³⁰⁶ อ.189 อ.204 อ.205 อ.207 อ.208 อ.209 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า หมื่นน

184	๑ ช้างม้าดยรดาษเต้า พลแปดพันชนแพน พระญาศุโขทย <u>เม็ล็องมถ่านกล็องเพ็ร็อม</u> ³⁰⁷	เดอมไป เล้าแฮ หลากเหล็อม กูกว่า เองแฮ เพรอสพราย ๕
185	๑ หยหัชดิพิรพาหพ็อง ปุ่นแปดพันปลายปอง หัวเมืองกำแพงเพชร ธงเทศพรายแพ้วกั๊ง	พลแขวง หนึ่งฤ เกล็อนแกลัว ครองเค็ร็อน ไคลแฮ กูปเงิน ๕
186	๑ สองเมือง <u>กลอย</u> ³⁰⁸ เกล็อนช้าง หมายหมู่เปนดยวด <u>กา</u> ³⁰⁹ โดยพระบัณฑุกถ ให้ถึงให้พัร็อมถ้วน	แซรงพล แห่ห้อม สารสาศน แสดงแฮ หมู่หมาย ๕
187	๑ ข้าไทธิราชเร็อง กูปวกพลเร็อราย ชัวขนานลึ่เล็อนดิน ตรยมแต่งจรด <u>จั้ง</u> ³¹⁰ ถ้า	ขุนอินทร์ แต่งตั้ง แดนमारค เสมอแฮ ท่านไคล ๕
188	๑ ไปยอยบาตร <u>สังศรี</u> ในท่าชยเอาชย คือเทพอรรชฎ พระแต่งตรัสแล้วถ้วน	สกุณ ก่อนฤ ชึ้นแกลัว เวรววจ การแฮ <u>สว</u> ³¹¹ แสดง ๕

³⁰⁷ อ.189 อ.204 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า เม็ล็องมถ่านเม็ล็องกล็องเพ็ร็อม

³⁰⁸ ฉบับ ส. ใช้ว่า กลาย

³⁰⁹ ฉบับ จ. ใช้ว่า เดิน

³¹⁰ อ.189 และอ.191 ใช้ว่า ตั้ง

³¹¹ ฉบับ จ. ใช้ว่า เส็ร็จ

189	๐ บัดให้ตราตรวจฟ้อง หมายหมู่เรือซิดแซรง สรรเพชญเลข <u>เศ</u> ³¹² ลวง เป็นปิ่นดินฟ้าอ้าง	พลหลวง ทำทำง เลอโลกย อ่านคุณ ฯ
190	๐ พระพุทธานมโยคล้วน พระปางพระไภยกุณฑ พระเสด็จคัลไลลวง ชลฟ้าห่มาน ³¹³ ล้วนแล้ว	กลางชย เกลื่อนแก้ว ชลมารค แหลหลาย ฯ
191	๐ พายทองสรพราดพร้อม พรรคพวกพายเงินหมาย <u>คฤ</u> ³¹⁵ ทองแคว่ทองนา ยุงยุงแลย้ายย้าย	แขวงขวา หมู่ <u>ฝ้าย</u> ³¹⁴ นาหมู่ หมายถึง <u>คล่า</u> ³¹⁶ โคล ฯ
192	๐ รายเรือแดงคู่ถ้วน สยง <u>สร้าง</u> ³¹⁷ ชิงไชย เรือโยงแยงโยงตีบ หลังก่อนขวาซ้ายซ้อง	แถวคับ คั้งแฮ ขึ้น <u>ฝ้าย</u> แต่งต่อ กั้นแฮ แหลเหลือ ฯ

³¹² อ.189 และอ.209 ใช้ว่า เลียง ส่วน อ.204 อ.205 อ.207 อ.208 และอ.212 ใช้ว่า เลอง

³¹³ ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า มาก

³¹⁴ อ.189 อ.191 อ.204 อ.205 อ. 207 อ.208 และอ.212 ใช้ว่า ฝ้าย

³¹⁵ อ.189 อ.191 อ.204 อ.205 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ.

และฉบับ ร. ใช้ว่า คฤ

³¹⁶ อ.189 อ.191 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และ

ฉบับ ร. ใช้ว่า คล่า

³¹⁷ อ.189 อ.192 อ.204 อ.205 อ.208 อ.209 อ.210 อ.212 ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า สร้าง อ.191

เนื้อความบทนี้ไม่มี อ.196 ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า สร้าง ส่วน อ.207 ใช้ว่า ลสร้าง

193	๐ เรือหู้เรือห่อซ้อน เรือแห่เรือแหนแหน พิทุยพิทันแซ ทุกท่าทุกท่งล้อม	ซั๊บกััน แห่ห้อม ชามาก หนั้นหนา ฯ
194	๐ เรือคฤหเรือแคว่เต้า เรือเครื่องเรือคร้วคลา เรือชาคู้เรือแซ ขนัดหมู่ขนานข้างม้า	เตมแคว น่านนา คล้าห้ำ แซมฝ่า ฟีนแฮ คล่าวไคล ฯ
195	๐ ตับแต่งทางท่าถ้วน อยุธยาบายกันไป นานาหมู่่นาวา โดยส้เด็จเหง้าไท้	แถวหนา หนั้นแฮ จั้งได้ ดาดาษ ท่องฉนยร ฯ
196	๐ <u>สยง</u> ³¹⁸ สโณนพินทพาทยก้อง สยง <u>สูศรี</u> ³¹⁹ สารจยร สยงคณคณ <u>คณ</u> ³²⁰ สยงพวกพลกล้าแกลัว	กาหล จั้นแจ้ว คฤาโฆษ โให้หรรษ์ ฯ
197	๐ ธงทวยจรรโจษกั้ง แพน <u>แพ่ง</u> ³²¹ หางยุงยรร กปีฐชกลสกา บั้งเมฆกลมวกลู้ห้ำ	กลอมหา ย้วฟ้า ฟั้งฟาย หล่อแสง ฯ

³¹⁸ อ.196 ใช้ว่า สยง

³¹⁹ ฉบับ ส. ฉบับ จ. ใช้ว่า สูสิริ หากพิจารณาจากเนื้อความในบทนี้แล้ว คำว่า “สูศรี” อาจจะหมายถึง “สูสิริ” คือ ปี่และสังข์ ตามที่ฉันทิขยสันนิษฐานไว้ หรืออาจจะหมายถึง “สูษิร” คือ เครื่องดนตรีที่ใช้เป่า เช่น ขลุ่ย ปี่ ตามที่ราชบัณฑิตยสถานได้สันนิษฐานไว้

³²⁰ อ.189 อ.209 และฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า คณ อ.192 ใช้ว่า คณ อ.204 อ.207 อ.208 และอ.212 ใช้ว่า คณ

³²¹ ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า แพ่ง

198	๑ โยธาทุกฝ่ายซึ้ง หมายหมู่แขวงโนแขวง โดยเสด็จสัจไตร หลังก่อนขวาช้ายซึ้ง	ชมชย นอกฝ้าย ภพนารถ เสด็จแฮ คลี่คลา ฯ
199	๑ ภูมิศวรรราชเรื่อง หมายหมู่หลังเหลือตรา จามรมาศกลสทง คฤโฆษกลองซึ้งเกล้า	เอารส ท่านฤ แต่งเต้า ชยโบก โปยแฮ คลี่ตรูย ฯ
200	๑ พระเจ้าจอมโลกยล้า ครวคลี่เสถียายูร ดลทางทาสนายพรวน ยกย่างพลย้ายตั้ง	เลอยวน ยั้งแฮ ยาตรฝ้าย พรบาท ท่งทงรว ฯ
201	๑ ช้างม้าเดยรดาษซ้าย หลังก่อนเปนชนิดขนัน อาวุธมลังเมลืองอา เสโล่หแพนด้างตั้ง	แซมชวา อยู่ยั้ง ภาเพรอส พรายแฮ แห่แหน ฯ
202	๑ นับแต่พลล้วนเลอศ สามหมื่นเสมอสามแสน เคยรุก ³²² รบ เซงซากมือไว้แล้ว	เลอหาร ล้าแกลัว หลายท่า มากมา ฯ
203	๑ ทุกห้องพิรพาหเจ้า <u>สรรพ</u> ³²³ เครื่องสรรพายุท เกราะกรายล้าดีเนื่อง ทวนธนูหน้าไม้ถ้วน	จอมเลื่อง เลอศแฮ เลอศล้วน <u>นอ</u> ³²⁴ ออก ไปแฮ หมู่หมาย ฯ

³²² ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า รบรบ

³²³ ฉบับ ส. ใช้ว่า สรรพ

³²⁴ ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า นอ

204	๑ แวงในแวงนอกซ้าย ชนิดดาบเงินทองพราย ดากันเกือบกันกรร เรื่องชนเรื่องก้อมผ้า	ชาวชนัน เพรอกศฟ้า กรี่ราช ไพร่แพร ฯ
205	๑ แวงขวาปริสาจซ้าย <u>กาง</u> ³²⁵ <u>กระลิ่ง</u> <u>แซล</u> ³²⁶ <u>แปล</u> แสงสัตรมลงเมล็ดองฉัน พลพวกหาญห้าวห้อม	กุมภันท์ ง่าง่าว ฉลุเมฆ พยบไพร ฯ
206	๑ เสนานาเนกซ้าย หมายหมู่ขรรคไชยศรี ไชยสินล้าองอา พลเลอกพลแล้วล้อม	แซมขวา เล้าแฮ ล้าแกลัว วุทธยบ รยงแฮ ไชว่แขวง ฯ
207	๑ เชนแพนทองทยบถ้วน หอกดาบโตมรแขง ธนูยศธนูไชย ยลญอดใจเพชรพร้อม	ตราไตร แต่งแฮ ชนก้อม ชาวปราบ ไพร่หาร ฯ
208	๑ ชนิดพลพิรภาพ ³²⁷ <u>แผ้ว</u> <u>ยีนยุทธปรากฏชาญ</u> ³²⁸ รายราวเครื่องเปนก ยศประการกล้าแกลัว	ผลาญรงค์ รวดแฮ ไช้ซ้ำ กรรรอบ กงแฮ แกว่นการย์ ฯ

³²⁵ อ.211 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า กร

³²⁶ อ.207 ใช้ว่า แซล ส่วนฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เชน

³²⁷ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า พ่าห

³²⁸ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 และอ.212 ใช้ว่า ยุทธปรากฏชาญชย

209	๑ พลหลวงหลายคอบค้ำ ขุนดาบขุนเรือหาร ชนิดพลชนต่าง หรรหอกขอเงื้อง้าว	คับทาง ท่งแฮ หีนค้ำ ³²⁹ ง่าอยู่ อย้ายแฮ ง่าดาว ฯ
210	๑ ชนิดพลหมายหมู่ด้าน หอกดาบแหลนหลาวหนา ทึบทั้งท่งหลวงหลาม ขันอยู่ค้ำค้ำถ้ำ	สงคราม เล่าแฮ หนึ่นหน้า หาม ³³⁰ แห่ ข่ม ³³¹ เขญ ฯ
211	๑ พวกพลข้างต้นแต่ พันหนึ่งนับเปนหัว แก้วจักรรัตนชาญ ทนหอกปืน ³³² ปองพี	ตัวหาร เชือกชี้ ชยเดช เฟื่องบร ฯ
212	๑ มัทธมเทศ ³³³ พียง วงเงือก ³³⁴ ดินางอน คือคชป็นไตรตรีงษ์ โคมปราบจักรพาฬกล้า ³³⁵	คชสิงห์ เงือกฟ้า พาลโพธ แก้วนชน ฯ

³²⁹ อ.212 ใช้ว่า ห้าว

³³⁰ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ใช้ว่า หาร

³³¹ อ.189 ใช้ว่า ขอ

³³² **ฉบับ ส. ฉบับ ฉ. ฉบับ บ. และฉบับ ล.** สลับคำกันเป็น ปืนหอก

³³³ **ฉบับ ฉ.** ใช้ว่า เทศ

³³⁴ อ.189 อ.204 อ.207 และอ.209 ใช้ว่า เงือก

³³⁵ อ.189 อ.207 อ.209 **ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร.** ใช้ว่า กล้า

213	๐ สาร <u>สรวิญ</u> ³³⁶ จรรโจษหน้า มารพิชยยลยง แลสาร <u>ศรีพาทิตย</u> ³³⁸ พิษณจักรจ้ง้าง	หลังดา ดาษเฮย <u>ยวด</u> ³³⁷ ข้าง ควรรคู้ ง่ารงค์ ฯ
214	๐ ขวาซ้ายหมายหมู่ถ้วน สารชื่อสะสงสาร ทยมคชชื่อบาลชม <u>จง</u> ³³⁹ เครื่องเคราแล้วถ้วน	แถวสาร แก้วนแกลัว ภูทวิป ใ้แฮ ล้าสาร ฯ
215	๐ ถัดสารดูติพรแม่ จักรพาฬพอพาล บาลภูมิมณฑล เคยคว่าบรุกรัน	มงคล เพรอสพัน <u>ทน</u> ³⁴⁰ หอก ปีนแฮ ผ่าผลาญ ฯ
216	๐ พังพลายในนอกล้อม โจมพิมานไตรงตั้งษ เรวฤทธิแก้วนกลไกร กเกรอกธาตรีแกลัว	เลือนไพร พรยกแฮ เลศแล้ว ษรราช ใ้แฮ แก้วนรณ ฯ

³³⁶ อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า

สรรพ

³³⁷ อ.209 อ.211 และอ.211 ใช้ว่า ยอด ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ยี่ง

³³⁸ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.211 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และ

ฉบับ ร. ใช้ว่า ศิพาทิตย

³³⁹ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.210 และอ.212 ใช้ว่า จอม

³⁴⁰ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า คง

217	๐ ครวีอากาศเกื้อ เทพพนนยลยนต์ เมินมนตรศักดิเชียน ³⁴¹ เรียงเรียบเหง้าไท้เทียน	อากรรยณ ชื่นแฮ ดุจได้ ขามแข่ง ไล้แฮ ดาษดิน ฯ
218	๐ ภูโซพรายแพรงเหลื่อม เมลมโนนฤมิตร ³⁴² อเย็นทยมทยบวิษฎา เมอลมณีนัดรจ้ง	โสภา เพรอสแฮ อยู่ย้ง รมย ³⁴³ รวด เหวแฮ จ่ายบร ฯ
219	๐ เงยงวงจจวจ ³⁴⁴ แหัน รัตน ³⁴⁵ กลสงางอน กฤษรรราชา ทยมพญาข้างกล้า	หรรษา ง่าฟ้า ชาญเดช ไล้แฮ แก่วนชน ³⁴⁶ ฯ
220	๐ หักฐินทรชเยศได้ ควรรคูไอยราพต อเย็นทยมทยบเวหาศ จองจำเชอของฤทธิแกลัว	ไชยเอ เมื่อใด เลอศแล้ว เทอรแห่ พระแฮ แก่วนรงค์ ฯ

³⁴¹ อ.204 และอ.212 ไม่มีคำนี้

³⁴² ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า **นฤมินท** ผู้วิจัยเห็นว่าหากเป็นชื่อเฉพาะของช้างก็อาจเป็นได้ทั้ง **นิรมิตร นฤมิตร** หรือ**อนฤมินท** แต่เพื่อให้รับสัมผัสกับคำสุดท้ายของบทก่อนหน้าแล้วคือคำว่า **ดิน** ก็น่าจะใช้ว่า **นฤมินท**

³⁴³ อ.189 อ.196และอ.204 ใช้ว่า **รมย**

³⁴⁴ ฉบับ ส. ใช้ว่า **จรวจ**

³⁴⁵ ฉบับ จ. ใช้ว่า **รัตน**

³⁴⁶ อ.189 ใช้ว่า **รงค์** ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า **ชม**

221	๐ ภูเขางามแ่งเกื้อ เทพยสังหรยง ทยมสารซื่อสารจร พลพวก ³⁴⁸ หารถ้วนถ้ำ	กฤษกร ชื่นแฮ <u>ยวด</u> ³⁴⁷ กล้า จัตุรทวิป ร่อนรงค์ ฯ
222	๐ ทุกสารเรรวรด ³⁴⁹ ฐ อเย็นตรยบตรงไตรรัตน ตรัสไตรเทพยรทอง แสงสถาบครุทอแพ้วแพ้ว	<u>รอบเซอ</u> ³⁵⁰ ชื่นแฮ รยบ <u>แก้ว</u> ³⁵¹ <u>อากาศ</u> ³⁵² แพรงเหอ ฯ
223	๐ คลุกเค็ด้าผรรผงาดเผ็ง โถมจำเรฎจักรพรรดิ หุหางฟฟายงา ยลยั้งนฤมิตรลัน	ไปมา เพรอสพัน งวงง่า งามแฮ <u>เลอศ</u> ³⁵³ หาร ฯ

³⁴⁷ อ.189 และอ.209 ใช้ว่า ยอด

³⁴⁸ อ.211 ใช้ว่า หอก

³⁴⁹ ฉบับ จ. ใช้ว่า ริบ

³⁵⁰ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เซอชน

³⁵¹ อ.207 และอ.208 ใช้ว่า แก้ว

³⁵² อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.211 อ.212 ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ทล

อิง อากาศ อ.196 ใช้ว่า รทอิง อากาศ อ.210 ใช้ว่า เทอิง อากาศ ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า บรเรเทิง อากาศ

³⁵³ ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เหอศ

224	๐ <u>นানা</u> ³⁵⁴ <u>พาทน</u> ³⁵⁵ ล้อม	เลื่อนแล เลอคแฮ
	โถมจำหรั้ดจักรพาท	คูเคื้อ
	งาฉยงจำเที่ยงแข	พาลโพธ
	วงเงื้อนเฉลาแก้วเกื้อ	แก่วนหาร ๕
225	๐ สารพรายคฤโสมษคคุ้ม	อุคอึ้ง อยู่แฮ
	กรลอกไทรตริงษชาญ	ช่ยพ้น
	พิศโถม <u>กระลิ่ง</u> ³⁵⁶ ไทร	จักรอจ องค์แฮ
	ตระล่งไทรภพล้น	เลอคไซย ๕
226	๐ อภารณ <u>อากาศ</u> ³⁵⁷ เกื้อ	กุญชร ชื่นแฮ
	ภฏตลปไทรภูมิ	เฟื้องหล้า
	ทยมพิรพรสังห	หายาก
	พรพระสังหารหน้า	ชื่นชย ๕
227	๐ คชสารเสาวภาคยพียง	คชสีห์
	<u>พาท</u> ³⁵⁸ พรพระไพทรอง	รวดเร้า
	ทยม <u>พหุ</u> ³⁵⁹ ไพรี	<u>เรวรวด</u> ³⁶⁰ ยงแฮ
	พอชราบชรั้บมันเห้า	หีรวงค์ ๕

³⁵⁴ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า

นานาพล

³⁵⁵ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร.

ใช้ว่า พาท

³⁵⁶ อ.189 และอ.196 ใช้ว่า ตระลิ่ง

³⁵⁷ ฉบับ ส. ใช้ว่า อากาศ

³⁵⁸ อ.198 ใช้ว่า พาทน ส่วน อ.204 อ.207 อ.208 และอ.212 ใช้ว่า พาท

³⁵⁹ อ.189 ใช้ว่า พหุ อ.204 อ.207 และ อ.208 ใช้ว่า พหุติ อ.212 และฉบับ ส. ใช้ว่า พหุติ ส่วนฉบับ จ.

ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า พหุติ

³⁶⁰ ฉบับ ส. ใช้ว่า เร็จรวจ

228	๑ กรลั้บกรลอกรั้อง	เรองหาร หีนแฮ
	โชติพระพิษณุยง	<u>ยวด</u> ³⁶¹ ข้าง
	ชำนิชำนานูชาญ	ชยเดช
	ทนหอกป็นป้องขว้าง	ข่มบร ๗
229	๑ ชยพระพิเศศล้า	เลอหาร
	สร้บเครื่งคชาภรณ์	เพรอสแพ้ว
	<u>เทศ</u> ³⁶² พระพิศาลสา	มรรถแ่วน ไวแฮ
	<u>ทวน</u> ³⁶³ พระพิสุทแกล้ว	แกว่นรณ ๗
230	๑ พิษณุพระกรแกว่นล้ำ	สงคราม
	พรพระกรรมไกรกล	วาดไว้
	<u>พร</u> ³⁶⁴ พระเกษเื่องนงาม	โสภาค
	เทศพระภาณฐิควรไ้	แทบองค์ ๗
231	๑ พระสุรสีหนาทป้อง	ป็นปราย
	พิรเพชร <u>พระชยณรงค์</u> ³⁶⁵	ช่ยพ้น
	อเย็นทยมกำจายจักร	โจมจ่าย
	คักดิเคยคั่นคว้ำล้ำ	คั้ตรู ๗

³⁶¹ อ.204 อ.207 และอ.209 ใช้ว่า ยอด

³⁶² อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.211 และอ.212 ใช้ว่า เทศ ส่วนฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เชษฐ ทั้งนี้เพื่อความนี้เป็นการกล่าวถึงชื่อข้างในกองทัพ อาจจะเป็นได้ทั้ง “เทศพระพิศาล” “เชษฐพระพิศาล” และ “เทศพระพิศาล”

³⁶³ อ.189 อ.196 อ.198 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.211 อ.212 ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ทวน ส่วนฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ชาญ นี้ความตอนนี้เป็นชื่อข้างในกองทัพ อาจจะเป็นได้ทั้งชื่อ “ทวนพระพิสุท” หรือ “ชาญพระพิสุท”

³⁶⁴ อ.189 อ.198 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.210 อ.211 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า พรรณ

³⁶⁵ อ.189 และอ.209 ใช้ว่า ชาญชย

232	๐ พลเปนนกงซ้ายล้อม	เลื่อนดิน ดาษแฮ
	<u>พล</u> ³⁶⁶ พระเสด็จตามดู	ดูจแต่้ม
	ทยมเพชรพระอินทร์	<u>อากาศ</u> ³⁶⁷
	มันชราบชรับสอง <u>แก้ว</u> ³⁶⁸	เกือบคาง ฯ
233	๐ ขวาซ้ายเดียวดาษหน้า	หลังหลาม
	ศิลป์พระพรวาง	วังฝ้าย
	สารสรพระรามเรว	ฤทธิขึ้น ชาญแฮ
	เลอศพระไชยคั้นซ้าย	<u>สายแขนง</u> ³⁶⁹ ฯ
234	๐ สบสารหารหือล้อม	เลื่อนไพร เปรียกแฮ
	รณพระชยสิทธิแหน	ห่อนซ้ำ
	ทยมฤทธิพระชยศักดิ์	สามารถ
	รักษพระชยศรีเกล้า	แก้วนชน ฯ
235	๐ อภรณ์อากาศแก้ว	แกมกาญจน์
	สิทธิพระสัมพุทธพล	เลอศลัน
	ทยมสุทธิพระสมภาร	<u>เสาวภาคย์</u> ³⁷⁰
	สารพระภูธรพิน	ตรียบตรอง ฯ

³⁶⁶ ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า พร

³⁶⁷ ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า อากาศ ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า ทราฆาญ

³⁶⁸ ฉบับ จ. ใช้ว่า แก้ว

³⁶⁹ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ใช้ว่า แขน ส่วน อ.196 อ.211 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ.

ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เขิน

³⁷⁰ ฉบับ ส. ใช้ว่า เสาวภาค

236	๐ สารพลายหลายหลากซ้าย ขีดแทบพระสนสนอง ทยมชลพระอาไศรย แลเครื่องข้างแลข้าง	แถมขวา เงื่อน ³⁷¹ ขว้าง เสาวภาคย์ ยิง ³⁷² ยง ฯ
237	๐ ชยพระอินทราศนทัพน ชาติพระอินทรีองค์ ฉินโฉมพระฉัตรทนต์ อ้ายออยู่ล้วน ³⁷³ แล้วล้ำ	เมามัน อ่าแกลัว ทรงเดช เขื่อนขรร ฯ
238	๐ ลางตัวตระเทษหน้า ลางเติบตรหมันพี ลางตัวค่าควรเมือง ลางข้าง ³⁷⁴ ขนหมันลู้	ขวยขวัญ ฟ้างบั้น ยงยวด ส่ายบร ฯ
239	๐ สาร ³⁷⁵ เรรวรดพียงฟ่าง ลางล้ำสองางอน ลางสารแก้วนสงคราม ลางล้ำงาอำหน้า	แสะสยาม เงียดฟ้า เคอยเกลื่อน บรแฮ เจอดขรร ฯ
240	๐ ลางสารงามเงื่อน ³⁷⁶ แก่ล้ง ลางล้ำจางมันผรร ลางสารอาจเอาธาร ลางล้ำแกลัวกล้าบ้า	เกลาเหล่า หล่อแฮ ม่ายม้า ชาญช่ยว ขึ้นตา ฯ

³⁷¹ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เขื่อน

³⁷² ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ยิง

³⁷³ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร.

ใช้ว่า ล้อม

³⁷⁴ อ.189 ใช้ว่า สาร อ.198 อ.208 และอ.211 ใช้ว่า ข้าง ส่วน อ.204 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า ก็

³⁷⁵ ฉบับ จ. ใช้ว่า ลาง

³⁷⁶ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า แง

241	๐ ลางสารกตกัยวช้าย	ชวาชับ <u>ควบ</u> ³⁷⁷ แส
	ลางสั่งางชววงอน	ง่าแกลัว
	ลางดำชขลั้บคือ	แมลงภู
	เคอยผาดเฝ้งแ้วผู้	ผ่าชน ๕
242	๐ ชวาช้ายหมายหมู่หน้า	หลังไตร ตรวจแส
	สร้บเครื่องฮาวุทหน	ห่อนช้ำ
	ลางงามเงื่อนไกรษร	โสภาค
	ลางสั่ง่าเก้าเท้ากล้ำ	แก้วนหาร ๕
243	๐ ไตรตริงษติราชตรร่าย	ฤามี หนึ่งนา
	อษฏลั้ชกาการ	แก่นเกื้อ
	คชสารคู้คชลี้	พิรยภาพ ใต้แส
	แลเครื่องแลข้างเคื้อ	<u>คู้ชยร</u> ³⁷⁸ ๕
244	๐ กรพัตทองทาบถ้วน	<u>แถว</u> ³⁷⁹ สน สอดแส
	<u>รัตพ</u> ³⁸⁰ คนคำพรวน ³⁸¹	<u>พู่</u> ³⁸² ห้อย
	แขงชนักกเบนบน	คอคาด
	โยงโยคหลังหน้าร้อย	แรงแ้ม ๕

³⁷⁷ อ.189 อ.204 อ.207 และอ.208 ใช้ว่า ชวชบ

³⁷⁸ อ.196 อ.198 และอ.211 ใช้ว่า ควร

³⁷⁹ อ.198 ใช้ว่า แถ้ว

³⁸⁰ อ.189 อ.198 อ.211 และอ.212 ใช้ว่า รัตน

³⁸¹ อ.210 อ.211 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า คยน

³⁸² อ.189 อ.194 อ.198 และอ.209 ใช้ว่า หึ่ง

245	๐ พรายพสตรפקพนาด <u>พรัอม</u> ³⁸³	ภาษา
	พรายแพรงภูไชไชย	เพรอสแพรว
	จามรมล่าน <u>เมล็ดองตา</u> ³⁸⁴	<u>หมาย</u> ³⁸⁵ หมู่
	อานกูปแก้วแก้ว	อาศนทอง ฯ
246	๐ จองคชพยุหัง	การยู่ทึ
	แลเครื่องแลสารสรอง	เพรอสพัน
	สารสบสลาบครุทคือ	ครุทพาหน
	ดาตารุกรันข้า	ข่มยวร ฯ
247	๐ ตาบนหน้าหน้าราหู	จับจันทร
	สรรพคัปดาห์ควร	ลวดล้อม
	พรายพรายพันเหาหาง	ยุงยับ ยาบแฮ
	คำคร่ำของง้าวล้อม	ทาบทอง ฯ
248	๐ แหลนหลาวหอกดาบด้าง	โตมร
	มล้างเมล็ดองเรื่องรอง	หรั่มฟ้า
	แสะสรรพแคบหมอนทอง	พรายเพรอส
	สุทสี่่าพลข้างม้า	หนั้นหนา ฯ
249	๐ แต่พลม้าแล้วเลอศ	สรวงสวรรค
	เบญจสัตสังขยา	กล่าวคล้อย
	สยามกรรสุพรรณหงษ	ขยนแข่ง งามแฮ
	สรรพแคบหมอนทองห้อย	ภูพราย ฯ

³⁸³ อ.189 อ.204 อ.208 อ.209 อ.211 และอ.212 ใช้ว่า พรัยม

³⁸⁴ อ.189 อ.204 อ.207 อ.08 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า แมลงตา

³⁸⁵ ฉบับ ส. ฉบับ ฉ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า หลาย

250	๑ อัครวรรณงามพันแพ่ง	พอลักษณ์
	<i>สุวรรณคิ</i> ³⁸⁶ พิมานทายทยม	ทยบด้วย
	สีหราช ³⁸⁷ ลักข์นักโถม	สีหราช
	วิลาศหงษหน้าส้วย	สยบ ³⁸⁸ คาง ๗
251	๑ สีหเบญชราชาตีพียง	ขย ³⁸⁹ นงาม แข่งแฮ
	วรเวครไวชวา ³⁹⁰	ขวยบซ่าย
	สองตาดรยบนี้ลาม	ภูมชาติ
	ถนัดอยาดเมืองฟ้าคล้าย	คล้ายดล ๗
252	๑ โฉมอินทสรอาจแม่	มือแมน แต่งแฮ
	ราชพาหทยล	ยวดม้า
	สุพรรณสี ³⁹¹ แสน	ธพชาติ
	นิลเสวตรพลันพียงฟ้า	เปล่งเปลว ๗
253	๑ โฉมศรีสีหาศนล้ำ	เลขา
	<i>ราชสมุทรวิเร</i> ³⁹²	รวงแท้
	<i>เมอล</i> ³⁹³ เมฆมาลา	ควรรค่า เมืองแฮ
	เมิลมหาสังขแปล้	แปลกสังข ๗

³⁸⁶ อ.189 ใช้ว่า สุวรรณ

³⁸⁷ อ.189 อ.196 อ.204 อ.208 อ.209 อ.210 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ล้ำ อ.198 อ.211 ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ล้ำ ส่วน อ.207 ใช้ว่า ล้ำ

³⁸⁸ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.210 และอ.211 ใช้ว่า คาง

³⁸⁹ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ขาม

³⁹⁰ อ.196 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร ใช้ว่า ขวาขวง หากพิจารณาจากข้อบังคับทางฉันทลักษณ์แล้ว เห็นว่าการใช้ว่า “ขวาขวง” จะทำให้รับสัมผัสกับคำว่า คาง ในบทก่อนหน้าได้

³⁹¹ ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า แสนสิน

³⁹² ฉบับ จ. ใช้ว่า ราชสมุทรวิเร

³⁹³ ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เมอลมูข

254	๑ จักรลักษณะศักดิ์พาหเมื่อน	แมนเฉลา
	แรงร่วย <u>เหาะขลัง</u> ³⁹⁴ เรว	รวจฝ้าย
	อาการมพิลหารัตน	รายรยบ
	กลับกลอกขวาซ้าย <u>ผ้าย</u> ³⁹⁵	ผาดผรร ฯ
255	๑ หางผึ้งหลังเต็งสรยบ	คอดาง
	ลิ่วแล่นพลันนักชัก	ง่ายล้ำ
	พีสองน้องกางหาง	ชันชอบ กลแฮ
	ตีนตรยบข้อคอง้า	ง่องงาม ฯ
256	๑ พวกข้าง <u>ม้ารยบ</u> ³⁹⁶	<u>รยง</u> ³⁹⁷ จรร โจษแฮ
	ดยรดาษดินเหลือหลาม	ท่งท่าง
	สรรเพชญพ่างศรีสรร	เพชญภาค
	ยามโยคพระเจ้าข้าง	เผือกฝ้ายดีลา ฯ
257	๑ ทงทยวหลายหลากกลิ้ง	กลดชย
	ชรอ้า <u>ทั้งทวง</u> ³⁹⁸ อ่า	กาศกลู้
	แพนทองพรรณราย <u>ไร</u> ³⁹⁹	<u>ไรจ</u> ⁴⁰⁰ โชติ
	หาญแห่ <u>จู้จู้</u> ล้อม	หนึ่นหนา ฯ
258	๑ ศวรส์บทคฤโฆษค้อง	กลองชย
	ทุ่พ่างแตรสังขชวา	ปี่ห้อ
	มฤคพึงคทรในทรอ	ทรุพราช
	ตั้งเดื่อดม้าพ้อก้อ	โกษกรยง ฯ

³⁹⁴ อ.210 ใช้ว่า เหาะแขง อ.211 ใช้ว่า เหาะหลง ส่วนฉบับ ส. ใช้ว่า ขลังแขง

³⁹⁵ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ผ้าว

³⁹⁶ อ.189 อ.196 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า รอบ

³⁹⁷ อ.189 ใช้ว่า จอง อ.196 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า รอง

³⁹⁸ ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า ท้วง

³⁹⁹ อ.198 ใช้ว่า ไร ส่วนฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ไพ

⁴⁰⁰ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.210 และอ.212 ใช้ว่า ไร ส่วน อ.196 และอ.211 ใช้ว่า ไร

259	๐ สยงพิณสยงพาทยพ้อง สยงคีตสยงแผดงจยร เกี๊ยะริงมเกี๊ยะ ⁴⁰² สยงเก็อบสยงก้องแกลัว	สว ⁴⁰¹ สม คู่แฮ จันแจ้ว สยงลัน ภาแฮ โห่หรรษ ๕
260	๐ ทุกพ้อง <u>พันทุก</u> ⁴⁰³ ถ้วน พลขอบพลขันขัน ทรนงทรเนืองใจ ดาตาศดา <u>ด้าง</u> ⁴⁰⁴ ถ้ำ	ถ้วนใน นอกแฮ เช่นเกล้า จยรภิต ตั้งโดย ๕
261	๐ พลพระภูมิศเรื้อง รอง <u>ร้องร้อง</u> ⁴⁰⁵ โกรยโดย พลหารแห่พลคช พลพวกม้าแคล้วเคล้า	เอารส ท่านแฮ ปิ่นเกล้า แครค <u>ลื่น</u> ⁴⁰⁶ ไคลแฮ คลี่คลา ๕
262	๐ หัวเมืองขุนหมื่น <u>พร้อม</u> ⁴⁰⁷ หมายหมู่ <u>ชวา</u> ⁴⁰⁸ แขวงชวา แขวงทองดาบทองแพน สบส้าหลังหน้าฝ้าย	พินแหน แห่นา ไชวซ้าย <u>แขวน</u> ⁴⁰⁹ ไชว หนึ่นหนา ๕

⁴⁰¹ ฉบับ ส. ใช้ว่า ส้า ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า ส้า

⁴⁰² ฉบับ ส. และฉบับ จ. ใช้ว่า เสียงเกี๊ยะริงมเกี๊ยะ

⁴⁰³ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ทุกพัน อ.196 ใช้ว่า พันถ้วน

ฉบับ ส. ใช้ว่า พันทุก ส่วนฉบับ จ. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า พันทุก

⁴⁰⁴ ฉบับ จ. ใช้ว่า ตั้ง

⁴⁰⁵ อ.189 อ.207 อ.208 และอ.209 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า รอง อ.198 ใช้ว่า ร้องร้อง อ.204 และอ.

212 ใช้ว่า ร้อง ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า ระวังรอง

⁴⁰⁶ อ.198 ใช้ว่า คราน ส่วนฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เคลื่อน

⁴⁰⁷ อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า พ้อง

⁴⁰⁸ อ.189 ใช้ว่า ชวา

⁴⁰⁹ อ.189 อ.198 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.211 อ.212 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และ

ฉบับ ร. ใช้ว่า เขน

263	๑ เมอลมุนกว้านไพร์ถ้วน ไกวแกว่งศรอาวุธ ทรนงทรนงหา แสงล้ำก็เอ้อก้อม	แถวทอง ขึ้นแฮ ง่าเงื้อ แหนราช แพรงพราย ฯ
264	๑ พวกพลกลากลักลาด หารห่มเกราะกรายกราย ประดับประดา แลเครื่องแลหน้าม้า ⁴¹¹	ไปหน้า ⁴¹⁰ หนั้นแฮ ก่อนม้า แหนแห่ พระนา ใคร่ชม ฯ
265	๑ ธงฉัตรหลายแห่กลิ้ง ชรอ้อับอมกร แตรสังข์ด้าแคงคร ทวนธนูหน้าไม้ตั้ง	กลดแซรง เกือบกั้ง ชิตโฆษ คฤมแฮ ต่อบร ฯ
266	๑ สรรเพชญ์ภิปุธิเกล้า ⁴¹² แครคี่แสนยากร พียงพระคชาธาร คราคี่พลห้วยฟ้า	สงสาร กล่นฝ้าย ทรงเดช เฟื่องमार ฯ

⁴¹⁰ อ.198 และอ.204 ใช้ว่า หน้า

⁴¹¹ อ.188 อ.194 อ.198 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.211 ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า หน้า

⁴¹² อ.189 อ.204 อ.207 อ.208 อ.209 อ.210 อ.211 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ.

^{๓๒}๒ แต่ฉันนั้นนฤเบนทรนฤเบศ นเรศนรินทรธาภิบัติศรีสรรเพชญ์ ส้มเด็จพระบรม
ไตรยโลก^{๔๑๓}นายก ดิลกผู้เปนเจ้า เกล้าภูวมณฑล สกคชฌุทธิเบศ คือพระเดชเกษกษัตริ์รพีพงศ์
ทรงมกุฎรัตนพัสดราราภณวิภูษิตเสร์จ เสด็จเหนืออุปฐางคกฤษร คินยั้งนครคูฟ้า ถวัลวิภูผ่าน
หล้า แหล่งเพ็ญพิกบุญ ท่านนา^{๔๑๔} ๕

267	๑ <u>สารพัน</u> ^{๔๑๕} สพรราชเหล็ก้อม	เขนทอง
	ตนพญาลาวพึ่ง	พวก <u>เพ็ญ</u> ^{๔๑๖}
	พระคุณออกนางครอง	รักษ <u>ราช</u> ^{๔๑๗} นั้นฤ
	ดินแลฟ้ากว้างเคื้อ	ไปแทน ๕
268	๑ ขุน <u>ช้าง</u> <u>ผ่นผาก</u> ^{๔๑๘} ช้าง	ผสารงา
	งาต่องาขวิดแขวน	ท่าวหัน
	<u>ลาว</u> ^{๔๑๙} ล่องหลีกเหล็กภา	พลใหญ่
	พลเพื่อนภาทรุคชั่น	รันลาญ ๕

^{๔๑๓} อ.189 อ.207 อ.208 อ.209 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า โลกนารถ

^{๔๑๔} อ.189 อ.207 อ.208 อ.209 และอ.212 ไม่มีเนื้อความส่วนนี้ ส่วนฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ตุจอมรสติย์เอราวรรณ ครรไลยยั้งนครคูฟ้า ถวัลวิภูผ่านหล้า แหล่งเพ็ญพิกบุญ ท่านนา ๕

^{๔๑๕} อ.209 ใช้ว่า สารพัน

^{๔๑๖} อ.198 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า ช้าง

^{๔๑๗} อ.212 ใช้ว่า ราชภู

^{๔๑๘} อ.189 ใช้ว่า ผมผาก

^{๔๑๙} ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ลาว

269	๑ รำปาง <u>เขว</u> ⁴²⁰ ไลร้า ลาวแตงต๊ับประการ กษัตริ์เลือนพลตาม โชรมเข็ดแทงทวนม้า	สงคราม ท่านนา หนั้นหนา <u>เวรเว้ง</u> ⁴²¹ หนั้นหัวฯ
270	๑ หารเราต่อเตงงวง สารเติบโตตัวทับ <u>เขว</u> ⁴²³ รุกเร้งพลป้อ ม้าช่างฉวัดไถ่ซัน	<u>ไหงว</u> ⁴²² ฤา ท้าวหัน ยอพาน ช่วยแทง ฯ
271	๑ ทรงบุญจรหงานเลื่อง พองสมุทตีนกลางแปลง สบสารก็ <u>ชวัน</u> ⁴²⁴ มา งาต่องายอกันน	ผสารงา ท้าวหัน โชรมช่วย กนนแฮ ชรวดแซร ฯ
272	๑ ทรงบุญถอยเร้วริน ลาวแล่นเปรตายหัว ขอเขล <u>กรลิ่ง</u> ⁴²⁵ แวง <u>หอก</u> ⁴²⁶ ช่วยเซองซักซ้า	รุกแทง ขาดขว้า เวียรมาศ ซันไฟ ฯ
273	๑ ลาวหัวขาดห้อยติด พุ่มเล็ดหลามไหลจร	คอสาร จวบจั้ง

⁴²⁰ อ.189 อ.198 อ.211 และอ.212 ใช้ว่า เข้า

⁴²¹ อ.189 และอ.212 ใช้ว่า เวรเว้ง มานา

⁴²² อ.209 ใช้ว่า ไห้ง่าง

⁴²³ อ.196 อ.198 อ.209 อ.211 และอ.212 ใช้ว่า เข้า

⁴²⁴ อ.189 ใช้ว่า ชอม

⁴²⁵ อ.189 ใช้ว่า ตรลิ่ง

⁴²⁶ อ.198 ใช้ว่า หวด

พระเทพ ⁴²⁷ ประหารหัก	โหมเกลือ ⁴²⁸
เขลแนบเขลดาวตั้ง	ต่อตาย ๗
274 ๐ เสนาดกเกลือ ⁴²⁹ เข้า	กลยวลา
ลุยานไทเท้งหงาย	เพื่อดฟ้า
<u>ไพร่พลเมืองนาวนา</u> ⁴³⁰	<u>นฤนาศ</u> ⁴³¹
แตรตระหลบก้องหล้า	ส่งสง ๗
275 ๐ พันภกล้าฟ้าฟาด ⁴³²	ดินทรุด
ผีนแผ่นบโยงอยง	บช้า
พลหลวงศรีราชบุตร	<u>พังพะ มานา</u> ⁴³³
<u>เขาเกลือข้างเขากล้า</u> ⁴³⁴	เกลือเขา ๗
276 ๐ พลม้าเขาแก้วนล้า	พลเสื่อ
พลหอกรหารครเลา	ไต่เท้ง
โยธาแหล่หลายเหลือ	อกแผ่น มานา
สงยมีเร้งฟ้า	ฟาดไฟ ๗
277 ๐ กษัตริไวยแวนหน้า	พรยมพราย <u>เพรอกแฮ</u> ⁴³⁵
รามราชฤาไทเหน	ห่อนช้า
พระโถมเจกนารายณ์	เร่องราช นันนแฮ

⁴²⁷ อ.198 ใช้ว่า เทศ

⁴²⁸ ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เกลือ

⁴²⁹ ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เกลือ

⁴³⁰ อ.196 ใช้ว่า ไพร่พลเมืองนาวนา อ.198 อ.211 และอ.212 ใช้ว่า ไพร่พลเมืองนาวนา ส่วนฉบับ ส.

ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า พลเมืองไพร่ลาวหนา

⁴³¹ อ.189 และอ.209 ใช้ว่า นิรนาศ

⁴³² ฉบับ จ. สลับที่คำกันเป็น ฟาดฟ้า

⁴³³ อ.196 ใช้ว่า พังพะ มานา อ.198 ใช้ว่า พังพ่านย มานา อ.211 ใช้ว่า พังแผ่น พนา อ.212 ใช้ว่า พังพ่าย มานา ส่วนฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ใช้ว่า ผิงแผ่น มานา

⁴³⁴ อ.189 ใช้ว่า เขาเกลือข้างม้ามกล้า

⁴³⁵ อ.209 ไม่มีคำนี้

ดาลเดชตรัสเจ้าฟ้า	สี่มือ ๆ
278 ๑ <u>ล้ำสารฝ้าย</u> ⁴³⁶ ผาดพียง	สี่หเคนท
<u>คมคาด</u> ⁴³⁷ คอคือจักร	เคลือบแคล้ว
พระกรกระดิ่งเขล	กรรหลอก
กรรหลอกกลดกั้งแพ้ว	เพรอสพราย ๆ
279 ๑ <u>พลแพนพลออก</u> ⁴³⁸ หน้า	พนักทอง
เขาย่อมขันตัวตาย	ต่อหน้า
<u>ชาญไทยขึ้นชมคลอง</u>	<u>กรยงแผ่น</u> <u>ผยองแอ</u>
<u>ตนราชผู้แก้วกล้า</u>	<u>เกลื่อนพล</u> ⁴³⁹ ๆ
280 ๑ <u>หมวกทองลูกเล่นเข้า</u>	ขบฟัน <u>ต่อนา</u> ⁴⁴⁰
เข้าปะทะได้กล	ดีจนิ้ว
<u>สิบคนต่อลาวพนน</u> ⁴⁴¹	<u>ฟู</u> ⁴⁴² ใหญ่
<u>หน่น</u> ⁴⁴³ เต็มหววได้หิ้ว	ถั่งถวาย ๆ
281 ๑ <u>แพนด้างโยโย</u> ⁴⁴⁴ เข้า	<u>ทัก</u> ⁴⁴⁵ แทน ก่อนนา
ตัวต่อตัวลาวตาย	ตื่นหยั่น
หางยุงหักโหมแพน	ทองท่าว

⁴³⁶ ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ผาย

⁴³⁷ อ.189 และอ.212 ใช้ว่า คาบ อ.196 และอ.210 ใช้ว่า คาษ อ.198 ใช้ว่า คาบ อ.211 ใช้ว่า คาษ ส่วน อ.209 ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า ขาด

⁴³⁸ อ.189 อ.204 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า หอก อ.198 ใช้ว่า

รวด

⁴³⁹ อ.204 ไม่มีเนื้อความ 2 บาทนี้

⁴⁴⁰ อ.209 ไม่มีคำสร้อยนี้

⁴⁴¹ อ.198 ใช้ว่า ฟัน ส่วน อ.209 ใช้ว่า ฟัน

⁴⁴² อ.198 ใช้ว่า ฟู ส่วน อ.209 ใช้ว่า ผู้

⁴⁴³ อ.209 ใช้ว่า ทัน

⁴⁴⁴ อ.209 ใช้ว่า ใหญ่ใหญ่

⁴⁴⁵ อ.209 ใช้ว่า ทัก

ญวนพ่ายพลล้านรัน	ค้ายคิง ๕
282 ๐ พันภูกล้าฟ้าผ่าว	เผากัลป์
ภฏเลว ⁴⁴⁶ อิกคิง	แหล่งหล้า ⁴⁴⁷
พราหมณพรตสังวาลวรร	โหงหุต แล้วยแฮ
มาก ⁴⁴⁸ ปู่เปนน้า ⁴⁴⁹ เต็น	ตืนหนี ๕
283 ๐ หมากขามกรรูดข้าง	ลงเซอง
ลาวล้ามมัว ⁴⁵⁰ เม	ม้วย ⁴⁵¹ ม้วย
ถางกันไขว่ขินเซวอ ⁴⁵²	เดียรดาษ
ยังยี่งลักล้วยล้า	ล่าวเลือน ๕
284 ๐ กังลตไทยท้าวราช	เอารส ท่านนา
ขวัญเกี่ยงกินเผื่อนไป	เผือดหน้า
<u>สรุดเสียนครคด</u>	<u>คามเถ่ง</u> <u>เถือนแฮ</u>
<u>เสี่ยชรลยงข้างม้า</u>	<u>หมื่นพนน</u> ⁴⁵³ ๕

⁴⁴⁶ อ.209 ใช้ว่า เลื่อง

⁴⁴⁷ อ.189 อ.196 และอ.210 ใช้ว่า หล้า

⁴⁴⁸ อ.212 ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า หมาก

⁴⁴⁹ ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า เจ้า

⁴⁵⁰ อ.209 ใช้ว่า มี

⁴⁵¹ อ.189 ใช้ว่า มุง อ.209 ใช้ว่า มอด อ.212 ใช้ว่า มุ่น ส่วนฉบับ จ. ใช้ว่า ม่อย

⁴⁵² อ.189 ใช้ว่า เซร็อง อ.194 และอ.212 ใช้ว่า เซรอง อ.211 ใช้ว่า เซอง

⁴⁵³ อ.189 ไม่มีเนื้อความ 2 บาทนี้ ส่วนตัวบทบางฉบับ เนื้อความ 2 บาทนี้มีลายมืออื่นเขียนแทรก ได้แก่ อ. 194 อ.196 อ.209 อ.210 และอ.211 มีเนื้อความแทรกดังนี้

สรุดเสียนครคด   คามเถ่ง เถือนแฮ

เสี่ยชรลยงข้างม้า   หมื่นพนน

ส่วน อ. 212 มีลายมือแทรกที่มีเนื้อความแตกต่างไป คือ

ตรลิ่งตรลานหต   หัวห่อ ตนแฮ

ยวนวึ่งเหยงย้ายัว   วุ่นวนน

ทั้งนี้ในฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ก็เขียน 2 บาทนี้เช่นเดียวกับต้นฉบับ

285	๐ เสียนางล่องเนื้อ	นม ⁴⁵⁴ เจลา
	เสียดาสตราวุธสรรพ	ใช้น้อย
	เสียพาลยัพพะเหา	ทองแท่ง
	เสียกันโทง ⁴⁵⁵ อ้วย ⁴⁵⁵ รอย	มาศเมล็ดอง ๕
286	๐ เหน ⁴⁵⁶ เรา ⁴⁵⁶ ทุกแห่ง ⁴⁵⁷ ห้อม ⁴⁵⁷	ติดตาม
	โหมประนังเมืองโจมตี	จวบล้าง
	เงินทองแหล่งเหลือ ⁴⁵⁸ หาม ⁴⁵⁸	ทุกหมู่
	นางมิ่งเมืองม้าช้าง	ถั่งถวาย ๕
287	๐ <u>ชลดอย</u> ⁴⁵⁹ ลากลุ่ม้า	มือมัด
	เขาเหมื่อยจำจูงชาย	แลกเหล่า
	พระยศพ่อทานทัต	ไตรโลกย์
	ดินเห็นหอมฟ้าเจ้า	รวดขจร ๕
288	๐ ชยชยศโยคเจ้า	จักกรี
	ไกรเทพศรีสาคร	เฟื้อง ⁴⁶⁰ หล้า ⁴⁶⁰
	ชยชยเมื่อพุลศรี	นาง ⁴⁶¹ นาฏ ⁴⁶¹
	ชยบพิตรพันฟ้า	เพ่อมมา ๕

⁴⁵⁴ ฉบับ ส. ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า นม

⁴⁵⁵ อ.189 อ.196 อ.209 อ.210 อ.211 อ.212 ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร.

ใช้ว่า ถ้วน

⁴⁵⁶ อ.196 ใช้ว่า เรา

⁴⁵⁷ อ.189 ใช้ว่า ให้ ส่วน อ.212 ใช้ว่า ทอง

⁴⁵⁸ อ.198 และอ.212 ใช้ว่า หลาม

⁴⁵⁹ อ.189 ใช้ว่า ชเหลือย อ.209 และอ.212 ใช้ว่า ชลดย

⁴⁶⁰ ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า หน้า

⁴⁶¹ อ.189 และอ.209 ใช้ว่า นาฏ

289	๑ ชยชยอำนาจทำว รอนราพล่วงลงกา ชยชยดิ่งติดตาม ชยชำนะได้แก้ว	คือราม แผ่นแผ้ว มาลมารค นันนฤฯ ครอบครอง ฯ
290	๑ ชยชยชมชาติแก้ว ภูเบศสากลปอง ชยชยมีเมืองสวัสดิ์ ชยบพิตรทำวไท้	<u>กุญชรรัตน</u> ⁴⁶² กราบไหว้ว <u>ภูลโภค</u> ⁴⁶³ เลศศกฯ ไตรตรีงษ์ ไต่เต้า
291	๑ ชยชยศโยคก้อง <u>บุญ</u> ⁴⁶⁴ เบอกเวียงทองป้อ ชยชยรำพึงสยง สรนั้นนีนอบเข้า	<u>ภูลาม</u> ⁴⁶⁵ อยู่มีือ ฯ ทยมทิน กรแฮ อยู่ถ้อย นุภาพ <u>รอบ</u> ⁴⁶⁶ ถวาย ฯ
292	๑ ชยชยนุภาพทำว เมืองเทพคนธรรมาฯ ชยชยพ้อพยงอินทร บุญเบอกเมืองถ้วนร้อย	กแพงเพชร ออกกกว้าง <u>ใน</u> ⁴⁶⁷ นารถ อาจครวญ ฯ
293	๑ ชยชยเมื่อปราบอ้อม ผืนแผ่นผายเสมา ชยชยท่านไตรเตรจ ยศโยคบุญทำวอ้าง	

⁴⁶² ฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า กุญชรศ แต่ในฉบับทสมุดไทยใช้ว่า “กุญชรรัตน” ทุกฉบับ อย่างไรก็ตาม คำที่ใช้ในเนื้อความตรงนี้อาจจะเป็นได้ทั้ง “กุญชรรัตน” และ “กุญชรศ”

⁴⁶³ อ.189 อ.209 และอ.212 ใช้ว่า ผืนผ่อง

⁴⁶⁴ ฉบับ ส. ใช้ว่า บุญ

⁴⁶⁵ อ.189 ใช้ว่า เล่า อ.209 ใช้ว่า ลาว อ.212 ใช้ว่า ล่าว

⁴⁶⁶ อ.209 ใช้ว่า ร้อย ส่วน อ.194 และอ.212 ใช้ว่า รอบ

⁴⁶⁷ ฉบับ จ. ใช้ว่า ไชย

294	๑ กษัตริย์สุรราชเรือง บัญชาหารยศยอญวน สั่งการปราบไป ⁴⁶⁸ กัลป์ ร้อยพิภพเหลือง ⁴⁶⁹ หล้า	รศธรรม์ พ่ายฟ้า ทุกทวิป อยู่เอยีน ฯ
295	๑ ร้อยท้าวรวมริบเข้า ถวายประทุมทองเป็น สั่งการพ่อพยงสุรย มอญแลยวนพ่ายเข้า	มาทูล ท่านนา ปิ่นเกล้า โสภิต ช่ายบร ฯ
296	๑ <u>สยามกวนยวนพ่ายแพ้ว</u> <u>อิราชอดสรสรร-</u> <u>กรุงศรีอยุธยา-</u> <u>จับบพหมดต้นเค้า</u>	<u>ศักคยา</u> <u>เพชฌุเจ้า</u> <u>มรรณมิ่ง เมืองแะ</u> <u>เท่านี้ เฮย</u> ⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ ฉบับ ส. ใช้ว่า ไปล ฉบับ จ. ใช้ว่า ประไล ฉบับ บ. และฉบับ ล. ใช้ว่า ปลย

⁴⁶⁹ อ.196 ใช้ว่า เหลือง อ.210 และอ.211 ใช้ว่า เหลือง ส่วนฉบับ ส. ฉบับ จ. ฉบับ บ. ฉบับ ล. ฉบับ ศ. และฉบับ ร. ใช้ว่า เหลือง

⁴⁷⁰ มีปรากฏในฉบับ จ. และฉบับ ล. นอกจากนี้ อ.196 ก็มีโคลง 3 บทที่แต่งเสริมเข้ามาตอนท้ายเหมือนกัน แต่เนื้อความแตกต่างกัน คือ

๑ บทใดบต้องแท้ เทียมมอรรถ เชนกระวีวานวิสัยน์ เสกชรวง
จงเปนมไหสวัสดี อติเรก สังกาศใดขัดข้อง อ่านแล้วอย่าไหน

คำลิลิตติดแต่้ม	ตามนุสนธิ์	จบ บรรณเอมโษษฐุ์เจ้า	จอมสยาม
----มิยุบด	บอกอ้าง	บ พิตรฤทธิราชวราม	ราชมล้าง
ญวนลาวร่าวฤทธิรณ	รอดต่อ พระนา	วิ ปุหมุ่ย์กษยาม	ยุทธรบ กันเฮย
พ่าย แผ่แพ้วเจ้าข้าง	เผือกผู้ถุยเกษมฯ	บุรณน บพพจนอ้าง	อ่านเมื่อเหลือแถลง

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปัทมา ทีชประเสริฐกุล เกิดเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 ที่จังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปีการศึกษา 2542 และสำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา 2547 จากนั้นเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2552 และได้รับทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปี 2554 – 2556 ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม